

**УКРАЇНСЬКИЙ
НАРОДНИЙ ОДЯГ
UKRAINIAN
FOLK COSTUME**

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ UKRAINIAN FOLK COSTUME

*Світова Федерація Українських Жіночих Організацій
Комісія Народного Мистецтва
World Federation of Ukrainian Women's Organizations
Folk Art Committee
Toronto — Philadelphia, 1992*

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ — UKRAINIAN FOLK COSTUMES

Редактори української мови:

Петро Одарченко
Галина Царинник

Переклад англійською мовою:

Орися Пащак-Трач

Коректор:

Льоес Юдишес

Обкладинка:

Роман Завадович

Ілюстрації:

Галина Титла, кольорові рисунки
Мирослава Стахів, вишивка
Марія З. Левицька-Барабах,
чорно-білі рисунки

Фінансова секретарка:

Володимира Лучків

Світлини:

Денис Стахів
Надія Оранська

Рецензент:

Раїса Захарчук-Чугай

Консультанти:

Олена Гіба, Зірка Данилюк, Людмила Демиденко, Іван Ігнатюк, Ірина Кашубинська, Теофіля Мельничук, Євдокія і Дмитро Сороханюки, Володимир Шиприкевич, Марія Шолуха.

Комісія Народного Мистецтва СФУЖО

Даниленко Наталія - адміністраторка видання

члени:

Бурачинська Лідія
Волинець Любова
Воропай Олекса
Гурська Ольга
Дячук Уляна
Загребельна Мирослава
Заяць Ірина
Кормелюк Наталія
Лучків Володимира
Мегик Петро
Мудрак-Цішкевич Мирослава
Одарченко Петро
Пащак-Трач Орися
Стахів Мирослава

Editors:

Petro Odarchenko
Halyna Carynyk

English text translated from Ukrainian and edited by:

Orysia Paszczak-Tracz

Proofreader:

Lois Udicious

Cover:

Roman Zavadowycz

Illustrations:

Halyna Tytla, color drawings
Myroslava Stachiv, embroidery
Marija Z. Lewycka-Barabach,
black and white drawings

Financial secretary:

Volodymyra Luczkiw

Photos:

Denys Stachiv
Nadija Oranska

Technical consultant:

Raisa Zacharchuk-Chuhai

Consultants:

Olena Giba, Zirka Danyliuk, Ludmyla Demydenko, Ivan Ihnatiuk, Iryna Kashubynska, Teofila Melnytchuk, Ewdokija and Dmytro Sorochaniuk, Wolodymyr Shyprykewych, Maria Sholucha.

Library of Congress Catalog

Card Number: 90-071681

Note:

The excerpt from "Khustyna" [p. 280] is reprinted by permission from *The Poetical Works of Taras Shevchenko - The Kobzar*. Translated by C. H. Andrusyshen and Watson Kirkconnell. Toronto: Published for the Ukrainian Canadian Committee by University of Toronto Press, 1964.

Printed by: Printing Methods Inc.

1525 Emerson Street
Rochester, New York 14606

ЗМІСТ CONTENTS

Наталія Даниленко. Подяка	1	Natalia Danylenko. An Appreciation
Лідія Бурачинська. Передмова	2	Lydia Burachynska. Foreword
Петро Одарченко. До історії дослідження українського народного одягу	4	Petro Odarchenko. Historical Research of the Ukrainian Folk Costume
Наддніпрянина	21	Dnipro region
Київщина	41	Kyiv area
Полтавщина	55	Poltava area
Чернігівщина	69	Chernihiv area
Харківщина	81	Kharkiv area
Поділля	93	Podilla region
Північна Буковина	113	Northern Bukovyna
Полісся	125	Polissia
Волинь	143	Volyn region
Гуцульщина	161	Hutsul region
Бойківщина	177	Boiko region
Закарпаття	191	Zakarpattia
Лемківщина	203	Lemko region
Яворівщина	215	Yavoriv region
Сокальщина	229	Sokal region
Підляшшя	241	Pidliashia region
Холмщина	255	Kholm region
Українські сорочки	266	Ukrainian shirts
Очіпок	270	Ochipok
Намітка	272	Namitka
Свита	276	Svyta
Мирослава Стахів. З історії вишивки	278	Myroslava Stachiv. From the History of embroidery
Хустини і хустинки	280	Khustyny and khustynky in Ukrainian everyday life
Любов Волинець. Обрядові рушники	284	Lubov Wolynetz. Rushnyky — ritual cloth
Раїса Захарчук-Чугай. Вибійка	286	Raisa Zaharchuk-Chuhai. Vybiika
Словник народних термінів, використаних у книжці	289	Glossary of words used in identifying apparel
Петро Одарченко. Бібліографія	303	Petro Odarchenko. Endnotes
Мапа	307	Map
Добродії видання	309	List of Patrons

TRANSLATOR'S NOTE

Certain words do not translate well from one language to another. Instead of one exact word in the other language, a few words or a long phrase may be needed to get across the same concept. In the case of this work, the translator has transliterated a few words into English text without translating, because there is no equal English word. For example, *polotno* cannot be translated as

just cloth or fabric. Specifically, it is home-spun and home-woven undyed linen or hempen fabric. *Sukno* is a particular woolen fabric, usually home-woven. Different clothing was worn for everyday, or work, and for special occasions. For this reason, *sviato* [sing.] and/or *sviata* [pl.] were translated with different words for variety, but the basic meaning is holy day, feast-day, holiday, festival, festive

occasion or celebration. Geographical names of cities, towns, and rivers were transliterated from the Ukrainian (for example, Kyiv — not the Russian “Kiev,” and Dnipro, not “Dnieper”).

The Library of Congress table of transliterations was used. For technical reasons, diacritical marks were not included in the transliteration.

Orysia Paszczak Tracz

ПОДЯКА

Книжка „Український народний одяг” праця, над якою тривала майже п’ять років, вийшла друком. Завдання книжки зберігати мистецьку творчість українського народу, значною частиною якого є одяг; допомогти відтворювати в наш час його зразки, тому текст її — двома мовами.

Важливість видання підкреслює розділ „До історії дослідження українського народного одягу”. З нього читач довідається як з давніх-давен дослідники глибоко цікавили-

ся українським народним побутом, зокрема одягом.

Цінним додатком вважаємо словник народних назв частин одягу та деяких предметів з побуту. Народний одяг поступово цілком зникає, а з ним і терміни. У книжці вони будуть збережені.

Комісія Народного Мистецтва Світової Федерації Українських Жіночих Організацій вдячна всім, хто працював над створенням книжки, усім, хто давав поради в процесі праці.

Книжка ця не вийшла б дру-

ком, якби не було пожертв на її видання українських фінансових інституцій, деякого зі співавторів та багатьох організацій і осіб, свідомих важливості зберігання мистецьких надбань українського народу.

Вдячні Вам усім!

Наталія Даниленко
Голова Комісії Народного
Мистецтва СФУЖО

AN APPRECIATION

Ukrainian Folk Costume, the bilingual book which has taken almost five years of preparation and writing, finally has been published.

It is dedicated to the artistically-gifted Ukrainian people, and we believe it will be welcomed by the readers with open hearts. This work will preserve the legacy of folk art’s ingenuity — and the folk costume is one of this art’s major components. Also, it will help, to a greater extent, in recreating these costumes. The English text will promote the dissemination of information about the creativity of our people to a wider audience.

The importance of *Ukrainian Folk Costume* is highlighted in the chapter

“The History of Research into Ukrainian Folk Costume.” The reader will learn that from early on in history, researchers have had a deep interest in Ukrainian folk life, and especially in the folk costume.

The glossary of folk terms related to clothing and, partially, to the peasant way of life is a valuable addition to the book. The folk costume is disappearing gradually and, with it, the terminology. Here it will be preserved.

The Folk Arts Committee of the World Federation of Ukrainian Women’s Organizations is grateful to all who worked on the book, and to all who contributed to it with their counsel and recommendations.

This book could have not appeared without the financial support of Ukrainian financial institutions, of some of the members of the Editorial Board, and of many organizations and individuals who are aware of the importance of preserving the cultural heritage of the Ukrainian people.

We are deeply grateful to all of you.

Natalia Danylenko
Chairperson, Folk Arts Committee
World Federation of Ukrainian
Women’s Organizations

FOREWORD

In their countries of settlement outside of Ukraine, Ukrainian women's organizations have included folk art as one aspect of their many areas of interest and activity. Many organizations have formed museum collections, and some have even founded museums. A few years ago, the Folk Arts Committee of the World Federation of Ukrainian Women's Organizations (SFUZhO) planned the publication of a book about the Ukrainian folk costume. I was invited to write the text and, because of my knowledge of the subject, I agreed. As editor of the journal *Nova Khata* in Lviv from 1930 to 1939 and as a participant of four folk costume exhibits during 1935-38, I was able to study the folk clothing still being worn in Western Ukraine. I learned about the folk costume of the central regions of Ukraine, i.e., what had been the Hetman State and eastern Podillia, from published sources and from museum pieces. For this reason, when in 1947-48 the publication of the *Entsyklopediia Ukrainoznavstva* [Encyclopedia of Ukraine] was planned, I agreed to work on the entry about Ukrainian folk costume. The editors of the encyclopedia placed my name beside that of scholar Prof. Zenon Kuzelia.

The time frame for the description of all folk costumes is the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries.

In this book, in order to verify each description, the Editorial Board sought out advisors who knew the costume of their particular region well. They are acknowledged in the introduction.

In planning this publication, we gave much thought to the number of different regional examples of folk costume which should be included. *Vbrannia* [Clothing], published by the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1961, gives four regional examples: Dnipro Region, Podillia, Polissia, and Western Ukraine. Kateryna Mateiko's book, *Ukrains'kyi Narodnyi Odiah* [Ukrainian Folk Costume], published in 1979, lists five regions, adding southern Ukraine. I think other regional examples which are distinctive should have been provided also — for example, the Hutsul folk costume, which has been accepted as representative of Western Ukraine.

Altogether, we have presented seventeen variations of the Ukrainian folk costume. Because there are distinctions among the costumes of the Dnipro Region, we have selected the most exemplary: from the areas of

Kyiv, Poltava, Chernihiv, and Kharkiv. Bukovyna has been separated from the description of the Podillia Region, even though it is related, because the Bukovyna costume is so distinctive. Also, even though they are similar in dialect, we have separated the Boiko and Zakarpattia Regions, because the latter has created its own characteristic costume on the southern slopes of the Carpathian Mountains.

Of the 30 color illustrations, most are of the female costume, because it has more variety and is more elaborate in ornamentation. At the beginning there is an example of a typical costume, one which is used mostly for the stage.

Within the framework of this book I have tried to describe the artistic composition of the costume in all its variations as fully as possible, because the purpose of this publication is to preserve our folk art for the present and future generations.

Lydia Burachynsky

ПЕРЕДМОВА

Жіночі організації на поселеннях включили у плян своєї праці ділянку народного мистецтва. Багато з них створили музейні збірки, а деякі навіть музеї. Кілька років тому Комісія Народного Мистецтва при Світовій Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) запланувала опрацювати книжку про народний український одяг. Мені запропонували бути автором опису одягу. Я погодилася.

Бувши редакторкою журналу „Нова Хата” у Львові і бравши участь у чотирьох показах народного одягу в роках 1935-38, мала змогу вивчати вбрання, що його тоді ще носили в Західній Україні. Одяг центральних земель, себто колишньої Гетьманщини і східнього Поділля, вивчила з відповідної літератури й музейних зразків. Тому, коли в рр. 1947-48 творився плян видання Енциклопедії Українознавства, згодилася опрацювати для неї гасло — український народний одяг. Редакція ЕУ поставила моє прізвище поруч науковця проф. Зенона Кузелі.

У цій книжці описуємо одяг кінця XIX і початку XX століття. Для перевірки опису кожного зразка редакційна колегія запрошувала дорадників, що добре знають одяг своєї околиці. Їхні прізвища подано на початку цієї книжки.

Плянуючи книжку, обмірковували, скільки зразків одягу подати. У виданні Української Академії Наук „Вбрання” (1961) подано чотири зразки: Придніпров’я, Поділля, Полісся і Західна Україна. В книжці Катерини Матейко, виданій у 1979, їх п’ять, бо додали ще південну Україну. На мою думку, треба було подати й інші зразки, що відзначаються чимсь особливим.

У гірській смузі Карпат маємо три окремі зразки одягу: гуцульський, бойківський і лемківський. Поділля на своєму просторі має два зразки народного вбрання — один на півдні, другий на півночі. Так само одяг Волині різниться від одягу на Поліссі. Забуваємо про одяг українців Підляшшя й Холмщини, що відділені від України державними границями. Існує ще зразок одягу, поширений лише в одному повіті, як, наприклад, Яворівщина біля Львова.

На південній Україні, що її описала Катерина Матейко, не створився відмінний зразок. Вона пізніше заселилася людьми з різних околиць, що вносили в одяг свої елементи.

У нашій книжці описано сімнадцять зразків одягу. Оскільки в одязі Наддніпрянщини існують відмінності, то окремо подано найдосконаліші: київський, полтавський, чернігівський і

харківський. Описуючи Поділля, виділили північну Буковину, що має споріднений з ним, але й дещо відмінний одяг, та Закарпаття, споріднене говором з Бойківщиною, яке створило на схилах гір відмінний тип вбрання.

Важко було на мапі України устійнити етнографічні межі зразків одягу. Наші вчені визначали етнографічні території по різному. Ми постановили придержуватися даних Енциклопедії Українознавства.

Кольорові малюнки в книжці (усіх 30) — це здебільшого жіночий одяг, бо він різноманітніший і багатше прикрашений. На початку книжки подано зразок репрезентативного одягу, що його найбільше вживають для виступів на сцені.

Намагалася в межах розміру цієї книжки якнайповніше описати різноманітність одягу та його художнього оформлення, бож мета видання зберегти народну творчість для сучасного та наступних поколінь.

Також залежало мені на тому, щоб дати можливість відтворити зразок того чи іншого одягу для репрезентативних виступів, чи на сцені.

Лідія Бурачинська

HISTORICAL RESEARCH ON THE UKRAINIAN FOLK COSTUME

The Ukrainian folk costume is one of the basic elements of the material culture of a people, closely tied with its whole history. From the most ancient times, clothing was formed and developed according to historical, socio-economic, cultural and traditional, geographic, climatic, and other conditions.

From pre-history, our ancestors thought about clothing not only as protection for the body from the cold, wind, rain and other elements; they cared about its esthetic appearance, about its beauty and artistic embellishment.

Finds during archaeological excavations of Scythian barrows in Ukraine permit us to create a definite hypothesis of the clothing worn by the people who lived in the territory of contemporary Ukraine in the VII-VI centuries B.C. Numerous depictions on Scythian vases, ornaments, and weapons show that, at that time, men wore short-sleeved leather tunics, narrow leather pants or wide sharovary of woven wool, and a leather or felt hood as headcovering.

During archaeological digs in the Cherkasy region, silver figurines of people from the VI-VII centuries A.D. were found. The man's attire is interesting: a wide shirt with long sleeves, trimmed with an design on the front and sleeves, and short pants.¹

We learn about the clothing of the Kyivan Rus' Period from the illustrations in the *Izbornyk* [collection] of Sviatoslav (1076), the oldest remnant of writing from the period. The frescoes on the walls of the Cathedral of St. Sophia (XI cent.) provide much information. They show: the exit of the *kniahynia* [queen] from the palace; carollers; hunting scenes; warriors; *skomorokhy* [court jesters]; athletic competitors - jousters; the family of the Great Kniaz Yaroslav, his daughters Anna, Elizabeth, Anastasia, and others.² The first volume of *Istoriia Ukrain's'koho Mystetstva* [History of Ukrainian Art] shows the art from this period.³

There is much more information about the attire of Ukrainians in the XVII century. The French army engineer Guillaume Le Vasseur de Beauplan, who served the Polish

government from 1630 to 1648, published *Description d'Ukraine* in 1650 and 1660. This book found a wide audience in Europe, and was translated into English (1704), German (1780), Polish (1822), Russian (1832), and partially into Ukrainian. In this *Description of Ukraine* there is also considerable information about the contemporary clothing of Ukrainians, especially about the wedding attire of a bride.⁴

Paul of Aleppo, the Arabian archdeacon, traveller, and writer, left fascinating material about Ukraine in the XVII century. Throughout almost his whole life, he accompanied his father, Patriarch Makarius of Antioch, in his travels. In 1654 and 1656 they visited Ukraine (the cities of Rashkiv, Kyiv, Uman', Pryluky, and Pereiaslav). Aleppo kept a travel diary, in which there is valuable information about the history, economy, culture, education, manners and customs, art, and religious life in Ukraine. He also provided descriptions of Ukrainian clothing. The original Arabian manuscripts of Aleppo's diaries were translated and published in English (1829-1831) and in Russian (1896-1900).⁵ In the text are descriptions of: the clothing of the residents of Uman', Kyivan noblemen, the head-covering of daughters of prominent Kyivan citizens — velvet wreaths, embroidered in gold, trimmed with pearls and precious stones. Peasant maidens wore wreath of fresh flowers.

In 1637, the Kyivo-Pechers'ka Lavra [the Kyivan Cave Monastery] Press published the *Uchitel'noe Evanhelie* [the teaching Gospel], which contained illustrations of peasant life and clothing of the XVII century.

Scholar V. Zuev, who visited Ukraine in 1781-1782,⁶ published interesting material about the way of life, and especially the clothing, of Ukrainians living in the Slobozhan-shchyna region.

Military engineer and topographer O. I. Rigelman studied and wrote about the clothing of various classes of Ukrainian society, illustrating it appropriately. His work encompasses the history of Ukraine from the earliest times to 1787. Rigelman's work was published in 1847 by the well-

known Ukrainian philologist and ethnographer O. Bodians'kyi.⁷

In 1776-77, ethnographer I. Georgi, of German descent, published a three-part work about the nationalities within the Russian state. With the addition of a fourth part — "Istoriia pro Malu Rossiiu" [History of Little Russia*], describing Ukrainian life and attire — by Ukrainian historian Mykhailo Antonov's'kyi, the work was republished in 1799.⁸

Historian Dmytro Pashchenko wrote *Opys Chernihivs'koho namisnytstva* [Description of the Chernihiv establishment] in 1779-81. This is a valuable source for the study of the socioeconomic position of the peasants and Kozaks of Left Bank Ukraine in the second half of the XVIII century. Opanas Shafons'kyi, a notable Ukrainian historian, ethnographer, and physician, who was a descendant of Kozak nobility, used Pashchenko's materials in compiling an important reference tool, *Chernihivs'koho namisnytstva topohrafichnyi opys* [Topographical description of the Chernihiv establishment]. It was published in 1851, forty years after the author's death.⁹ One of its chapters covers Ukrainian folk costume, and includes 26 exceptionally valuable illustrations.

Ukrainian historian I Akiv Markovych published an worthwhile work in 1798, *Zapisky o Malorossii* [Notes about Little Russia], in which the way of life and clothing are described.¹⁰

In the Manuscript Division of the Ukrainian Academy of Sciences Library and in the Chernihiv Museum, there are six manuscript albums of D. P. de la Flise (Delafiz), a Ukrainian ethnographer who was a French military doctor in Napoleon's army. De la Fliz was taken prisoner, and decided to remain in Ukraine, working as a

* "Little Russia" — a name for Ukraine, considered misleading, contemptuous, and derogatory. Originally, the medieval terms of "magna" and "micro" [great and little] were used to indicate church eparchies. In the XVII century, the Russian Tzar called himself Tzar of "Great and Little Russia," the latter meaning Ukraine.

ДО ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ОДЯГУ

Український народний одяг — це один із основних складників матеріальної культури народу, тісно пов'язаний з усією його історією. З найдавніших часів одяг формувався і розвивався залежно від історичних, соціально-економічних, культурно-побутових, географічних, кліматичних і інших умов.

З прадавніх часів наші предки дбали про одяг не тільки як засіб захисту тіла від холоду, вітру, дощу тощо, а також про естетичний вигляд його, про красу, про його мистецьке оздоблення.

Археологічні знахідки при розкопках скітських могил на території України дають можливість скласти певне уявлення про одяг людей, що жили на території сучасної України в VII-VI до Р.Х. Численні зображення на вазах, прикрасах, зброї скітських племен показують, що чоловіки в той час носили шкіряну накидку з короткими рукавами, вузькі шкіряні штани або широкі шаровари з вовняної тканини, а голову покривав шкіряний або повстяний башлик.

На території Черкащини при розкопках знайдено срібні фігурки людей, що жили тут у VI-VII ст. по Р.Х. Привертає увагу чоловічий одяг на них: широка сорочка з довгими рукавами, прикрашена орнаментом на грудях і рукавах, штани.¹

Про одяг часів Київської Русі ми дізнаємося з рисунків на полях „Изборника” Святослава, XI ст., найдавнішої пам'ятки писемности Київської Русі, а також із фресок собору Святої Софії XI ст. Уявлення дають нам і зображені на стінах собору Св. Софії фрески: вихід княгині з палацу, колядники, сцени полювання, борці, скомоходи, змагуни, родина великого князя Ярослава, князівни Анна, Єлисавета, Анастасія та ін.² Малюнки такого ж одягу Київської Русі подано в першому томі „Історії українського мистецтва”.³

Більше відомостей дійшло до нас про одяг українців ХУІІ ст. Французький військовий інженер Боплан, що перебував на польсь-

кій службі з поч. 1630 р. до 1648 р., в 1650 і 1660 видав „Опис України”. Ця книжка викликала широке зацікавлення в Європі і була перекладена англійською (1704), німецькою (1780), польською (1822), російською (1832) мовами і частково українською. У цьому „Описі України” подано багато цікавих відомостей і про одяг українців ХУІІ ст., зокрема про весільний одяг молоді.⁴

Цікаві відомості про Україну ХУІІ ст. залишив арабський церковний діяч (архидиякон), мандрівник і письменник Павло Алеппський. Протягом майже всього свого життя він супроводив свого батька, антиохійського патріарха Макарія в його подорожах. 1654 і 1656 р. він відвідав Україну (міста Рашків, Київ, Умань, Прилуки, Переяслав). Алеппський залишив цікаві записки про цю подорож, в яких подав цінні відомості про історію, економіку, культуру, освіту, побут, мистецтво і релігійне життя на Україні. Тут же подано й відомості про одяг українців. Арабські манускрипти записок Алеппського були перекладені й видані англійською мовою (1829-1831) і російською (1896-1900).⁵ У них описано одяг уманських міщан і київських вельмож, подано опис головного убору дочок знаті Києва — вінки з оксамиту, гаптовані золотом ниткою, прикрашені перлами і самоцвітами. Селянські дівчата прикрашали голову вінками з живих квітів.

1637 р. друкарня Києво-Печерської Лаври видала книжку „Учительное Евангелие” з цікавими ілюстраціями, що відтворюють картини господарського життя українців ХУІІ ст. і народний одяг того часу.

Цікаві матеріали про побут і зокрема про одяг українців Слобожанщини подає вчений В. Зуєв, який у 1781-1782 р. відвідав Україну.⁶

Одяг українців різних верств суспільства часів Козаччини досліджував і описав військовий інженер, топограф О. І. Рігельман, ілюструючи відповідними малю-

нками. Його праця охоплює історію України від найдавніших часів до 1787 року. Працю О. Рігельмана видав відомий український філолог і етнограф О. Бодянский в 1847 р.⁷

1776-77 р. етнограф Й. Георгі — німецького походження — опублікував працю у трьох частинах про народи в Російській державі. 1799 року її перевидали з додатком четвертої частини, яку написав український історик Михайло Антоновський. У цій частині — „Історія про Малу Росію” — автор описує побут і одяг українського народу.⁸

1779-81 р. історик Дмитро Пашенко склав „Опис Чернігівського намісництва” — цінне джерело для вивчення соціально-економічного становища селян і козаків Лівобережної України в 2-ій половині ХУІІІ ст. Матеріяли Д. Пашенка використав видатний український історик, етнограф і лікар Опанас Шафонський (що походив з української козацької старшини) і склав цінну довідкову працю „Чернігівського намісництва топографічний опис”. Її видано 1851 року — через сорок років після смерті автора.⁹ Один із розділів праці присвячено українському народному одягові. До опису додано 26 малюнків виняткової цінності.

1798 року український історик Яків Маркович видав цінну працю „Записки про Малоросію”, в якій подано відомості про побут і одяг.¹⁰

У рукописному відділі Наукової бібліотеки Української Академії Наук та в Чернігівському музеї зберігаються шість рукописних альбомів українського етнографа Д. П. Деллафліза, французького військового лікаря наполеонівської армії. Деллафліз потрапив у полон і залишився жити на Україні. Працював він лікарем на Київщині. Його рукописні альбоми ілюстровані малюнками з життя й побуту селян і показують різницю в матеріялі, кольорі і крою, відмінності чоловічої й жіночої свит та головних уборів різних місцевостей України. Деллафліз дає кольорові

doctor in the Kyiv region. His albums are hand-illustrated with pictures of the peasant way of life, and show varieties of fabric, colors, and styles, the differences between men's and women's *svyry*, and headcovering styles of various Ukrainian regions. De la Flise gives colour illustrations of summer and winter clothing, and festive and everyday attire. Different strata of village society are shown in front and back views, as well as in profile. The first of the five albums is dated 1848, and has an extraordinarily long title — 16 lines of printed text. In our endnote only the beginning of this title is given.¹¹ Detailed information about de la Fliz's work is given in V. F. Horlenko's book.¹²

Ivan Vahylevych (1811-1866), was a writer and an notable activist in Halychyna — he was one of the founders of the *Rus'ka Triitsia* [the Rus' Trinity], along with Markiiian Shashkevych and IAKiv Holovats'kyi. Vahylevych studied the ethnography and folklore of the Ukrainian ethnographic groups living in and along the Carpathian Mountains, the Hutsuly, Boiky, and Lemky. His article about the Hutsuly appeared in a Prague journal.¹³ Later, after his death, this article was published in Russian.¹⁴ An important work about the Boiky was also published in the same Prague journal.¹⁵

Recently, a Vahylevych manuscript of an article in Polish about the Lemky was found in the Manuscript Division of the Academy of Sciences Library in Leningrad.¹⁶ Translated into Ukrainian and with an introduction by I. D. Krasovs'kyi, this article appeared in 1965 in a Ukrainian ethnographic journal.¹⁷ As Krasovs'kyi notes in his introduction, the description of the Lemko male and female costume in this work "is unique, and is most valuable for contemporary ethnographers, because it stems from the first half of the 19th century... The beautiful domestically-made folk costume of the Lemky, as described by I. Vahylevych, today is a museum rarity."

Taras Shevchenko also studied the Ukrainian folk costume. During his trip to Ukraine in 1843, he collected ethnographic materials in various cities and villages of the Kyiv, Chernihiv, and Poltava regions. He sketched the homes and clothing from life. On assignment from the Archeographic Commission, in 1845-46 Shevchenko

traveled throughout Ukraine, collecting information about the material and spiritual culture of the Ukrainian people. He collected much valuable material which described the folk costume, especially that of the poor peasantry. Shevchenko "reproduced complete clothing outfits, either male or female, winter or summer, at times drawing their components and even specific details. Painting in color, he always emphasized the taste and ability of a people to decorate their things with pretty embroidery and other ornaments."¹⁸

In the first issue of *Zhyvopysna Ukraina*, especially interesting from an ethnographic standpoint are Shevchenko's etchings "Matchmakers" and "Judicial Council."¹⁹ Also interesting are: "Peasant Family" (painting), and drawings "Peasant," "Peasants," "Young Man with a Pipe," "Peasant in a Straw Hat," "Peasant Figures," "Group of Peasants," the sketch "Captain's Daughter," and sketches of male and female clothing.²⁰

In 1851, a Commission for the description of the Kyiv Gubernia teaching district was formed at Kyiv University. The planned activities of the commission included the study of the Ukrainian folk costume. D. P. Zhuravs'kyi, learned secretary of the commission, published a study *Statystychnyi opys Kyivshchyny* [Statistical description of the Kyiv Region], in which one chapter depicts the everyday home life of the peasants.²¹

Mykola Markevych, historian, ethnographer, and friend of Taras Shevchenko, made an important contribution to Ukrainian ethnography. This member of the commission wrote about the population of the Poltava Region, including a description of the peasants' attire.²²

Real member of the commission O. S. Afanas'iev-Chuzhbyns'kyi, a writer, historian, and ethnographer, wrote a valuable study of the way of life — the material and spiritual culture — of Ukrainian peasants. Here is a detailed description of Ukrainian family life, the Ukrainian character, customs, rituals, dwellings, food, and clothing. The author sympathized with the debilitating poverty of the peasant serfs.²³ In 1856 Afanas'iev-Chuzhbyns'kyi published a work about the peasant way of life, in which he gave an overall characteristic of the Ukrainian people, and provided

especially worthwhile information about clothing.²⁴ The author emphasized that the Ukrainian people are a separate nation with its own national culture, and that their clothing is completely different from that of the Russians.

IAKiv Holovats'kyi, a renowned scholar of the ethnography and folklore of Western Ukraine, devoted separate works to the folk costume of the Boiky, comparing it to that of the other Western Ukrainian groups.²⁵ In 1877 Holovats'kyi published another work about the folk costume of the population of Halychyna.²⁶

Ol'ha Franko provided interesting information about Boiko clothing in an article included in the women's almanach *Pershyi Vinok* [First Wreath].²⁷ She describes male and female attire, women's headcovering, and footwear.

Ethnographer Volodymyr Okhrymovych studied the way of life of the Carpathian peasants. In his study about Transcarpathian Ukrainians,²⁸ he describes men's and women's clothing.

Famous ethnographer Pavlo Chubyns'kyi headed the scientific ethnographic expedition to Ukraine in 1869 and 1870. The especially valuable materials from this expedition were published in 1872-1879 in seven large volumes. The material on Ukrainian folk costume was published in volume 7, and is still significant today.²⁹

Volodymyr Hnatiuk, eminent scholar, ethnographer, folklorist, linguist and literary scholar, also studied the way of life, especially the clothing of the Ukrainians living in southern Hungary (now this territory belongs to Yugoslavia). As a result of his studies, he published a monograph on the so-called *Bachka Rusyny*.³⁰ In the clothing of this population he saw a significant German and Hungarian influence. According to his description, the basic details of the male and female attire — the shirts, skirts, and pants — barely resemble Ukrainian clothing, in fabric and pattern, and ornamentation. Thus, except for some insignificant details, the clothing of the *Bachka Rusyny* has almost no Ukrainian features.

In Halychyna, V. Hnatiuk studied weaving, and described its process in detail.³¹ He also wrote a study of the furrier's trade in Halychyna, specifying the tools of the trade, the process of tanning, the patterns for a kozhukh, etc.³²

зображення літнього й зимового, святкового й робочого вбрання. Фігури представників різних верств села зарисовано спереду, ззаду і в профіль.

Перший із п'яти альбомів датовано 1848 р. Він має надзвичайно довгу назву — 16 рядків друкованого тексту. Подаємо тільки початок цього заголовку.¹¹ Докладніші відомості про праці Делафліза подано в книжці В. Ф. Горленка.¹²

Іван Вагилевич (1811-1866) — письменник і видатний діяч Галичини — один із організаторів „Руської Трійці” (до якої належали М. Шашкевич і Я. Головацький), був дослідником етнографії та фолкльору прикарпатських українців: гуцулів, бойків і лемків. Про гуцулів він опублікував статтю в празькому журналі.¹³ Пізніше — вже після смерті дослідника — стаття про гуцулів була надрукована російською мовою.¹⁴ Важлива праця про бойків також була надрукована в празькому журналі.¹⁵

Недавно в рукописному відділі академічної бібліотеки в Ленінграді знайдено рукопис статті польською мовою І. Вагилевича про лемків.¹⁶ Цю статтю в українському перекладі з вступною заміткою І. Д. Красовського надруковано 1965 року в українському етнографічному журналі.¹⁷ Опис у цій праці лемківського чоловічого і жіночого одягу, як зазначає І. Красовський, — „неповторний і є дуже цінний для сучасних етнографів, оскільки належить до першої половини XIX ст. . . . Прекрасний власного виробництва народний одяг лемків, описаний І. Вагилевичем, на сьогодні є музейною рідкістю”.

Досліджував народний одяг і Тарас Шевченко. Під час своєї поїздки на Україну 1843 року він збирав етнографічні матеріали в різних містах і селах Київщини, Чернігівщини, Полтавщини. Він зарисовував з натури житло і одяг. 1845-46 рр. Т. Шевченко з доручення Археографічної Комісії подорожував по Україні і збирав відомості про матеріальну і духовну культуру українського народу. Т. Шевченко зібрав багато цінних матеріалів, які характеризували народний одяг, особливо бідного селянства. Шевченко „від-

творював повні комплекти одягу чоловічого або жіночого, зимового або літнього, інколи малював його складові частини і навіть окремі деталі. Малюючи одяг кольоровими фарбами, він завжди підкреслював смак і вміння народу прикрашати свої речі гарними вишивками та іншими оздобами”.¹⁸

У першому випуску „Живописної України” Т. Шевченка особливо цікаві з етнографічного погляду офорти „Старости” і „Судня рада”¹⁹, а також картина „Селянська родина”, начерки „Селянин”, „Селяни”, „Парубок з люлькою”, „Селянин у брилі”, „Постаті селян”, „Гурт селян”, ескіз „Панна сотниківна” та зарисовки чоловічого й жіночого одягу.²⁰

1851 року при Київському університеті створено „Комісію для опису губерній Київського учбового округу”. У плані діяльності цієї Комісії було передбачено й вивчення українського народного одягу. Вчений секретар Комісії Д. П. Журавський 1852 р. опублікував цінне монографічне дослідження „Статистичний опис Київщини”, в одному з розділів якого дав опис домашнього побуту селян.²¹

Цінний внесок в українську етнографію зробив історик і етнограф Микола Маркевич, приятель Т. Шевченка, член згаданої Комісії. У праці про населення Полтавщини він описав і одяг селян.²²

Дійсний член Комісії О. С. Афанасьєв-Чужбинський, письменник, історик і етнограф, написав цінну розвідку про побут українських селян, про їх матеріальну й духовну культуру. Тут докладно описано родинний побут українців, їхню вдачу, звичаї, обряди, житло, їжу й одяг. Автор з глибоким співчуттям ставиться до тяжкого матеріального становища закріпаченого селянства.²³ 1856 року Афанасьєв-Чужбинський опублікував працю про побут селян, в якій подано всебічну характеристику українського народу і зокрема цінні відомості про одяг.²⁴ Автор підкреслював, що український народ — це самостійна нація з самобутньою національною культурою і що його одяг цілковито відрізняється від одягу великоросів.

Видатний учений Яків Голо-

вацький, дослідник етнографії і фолкльору Західної України, присвятив окремі праці про народний одяг бойків, порівнюючи його з одягом інших груп населення західноукраїнських земель.²⁵ У 1877 р. Я. Головацький опублікував другу працю про український народний одяг населення Галичини.²⁶

Про одяг бойків цікаві відомості подала Ольга Франко у своїй статті, надрукованій у жіночому альманасі „Перший Вінок”.²⁷ Авторка описує чоловічий і жіночий одяг, жіночі головні убори і взуття.

Побут прикарпатського селянства вивчав етнограф Володимир Охримович. У своїй розвідці про закарпатських українців²⁸ він описав чоловічий і жіночий одяг.

1869 і 1870 р. видатний етнограф Павло Чубинський очолював наукову етнографічну експедицію на Україні. Надзвичайно цінні матеріали експедиції були опубліковані в роки 1872-1879, і вийшли в світ сім величезних томів праць. Науковий етнографічний матеріал про український народний одяг був надрукований у сьомому томі праць і не втратив своєї науково-пізнавальної цінності і в наш час.²⁹

Видатний вчений академік Володимир Гнатюк, етнограф, фолклорист, мовознавець і літературознавець, досліджував також побут і зокрема одяг українців, що жили в той час у південній Угорщині (тепер ця територія належить Югославії). Наслідком цих дослідів була видана монографія про так званих бачванських русинів.³⁰ В одязі цієї групи населення В. Гнатюк відзначив значний німецький і угорський вплив. Основні деталі чоловічого й жіночого одягу — сорочки, спідниці і штани — за описом Гнатюка — мало нагадують українські, як матеріалом, так і кроєм і розташуванням прикрас. Отже, в одязі „бачванських русинів”, крім незначних деталей, українські національні риси майже не збереглися.

В. Гнатюк на території Галичини досліджував ткацтво і докладно описав його процес.³¹ Він написав і розвідку про кушнірство в Галичині, подаючи детальний опис знарядь праці, процесу обробки шкіри, крою кожуха тощо.³²

In his thorough 5-volume work *Hutsul'shchyna*, notable ethnographer Volodymyr Shukhevych gives an all-encompassing ethnographic description of the Hutsuly.³³ In a review of Shukhevych's volumes, Ivan Franko noted that this was an important and original work encompassing the whole complex of Hutsul material and spiritual culture — their architecture, clothing, food, trades, etc. But Franko thought that this important research tool lacked scholarly conclusions, especially an explanation of that which is characteristic only of the Hutsuly, and that which belongs to the whole Ukrainian nation.³⁴ A detailed description of Hutsul clothing is given in twenty pages in the first volume.

Ivan Franko was not only a great Ukrainian writer and folklorist, but also an ethnographer. He especially studied the way of life and clothing of the Boiky, and their material culture. He published the results of his research in an academic journal in German.³⁵ Franko compares the Boiko folk costume to that of the Hutsuly, and emphasizes its extraordinary simplicity and dearth of ornamentation. His study includes numerous illustrations and photographs made during the expedition, which have great scholarly significance.

Sixty-seven years after the publication of this thorough work in German, it was translated into Ukrainian and published, with a short introduction by Kateryna Mateiko and Vasyly Vas'kiv, in the journal *Zhovten'*.³⁶ The translators and authors note that the journal in which Franko's work was originally published has now become a bibliographic rarity. For this reason the study's publication in Ukrainian was especially necessary and important.

Dmytro IAvornyt's'kyi, noted historian, ethnographer, and folklorist, had great success in researching the history of Zaporizhzhia, and in the study of the way of life of the Zaporogian Kozaks, especially the clothing of both officers and regular Kozaks.³⁷

B. Poznans'kyi, a Ukrainian ethnographer and writer, wrote a book on the Ukrainian folk costume,³⁸ as a result of leading ethnographic expeditions to the regions of Kyiv, Katerynoslav, Voronizh, and Kuban. Ethnographer Mykhailo Zubryts'kyi, a member of the Shevchenko Scientific Society, studied the Boiko way of life, and in 1908 published an important

work about the folk costume of the population of Halychyna.³⁹ He described the outerwear made from home-made woolen fabric.

Oleksandra IEFymenko, well-known Ukrainian scholar — historian and ethnographer — described the clothing from the old days in the Slobids'ka Ukraina region.⁴⁰

In the field of study of the Ukrainian folk costume, the thorough work *Ethnographic characteristics of the Ukrainian people* deserves special attention.⁴¹ It was written by the celebrated Ukrainian anthropologist, ethnographer, and archaeologist Fedir Vovk. In this remarkably valuable work, Vovk scientifically described the complete Ukrainian folk way of life, and affirmed that the Ukrainian people are an independent, original nation, distinct from other Slavic nations. Ukrainian individuality is especially evident in the folk costume. Vovk begins his description with women's clothing, because he considers that "in itself it preserved considerably more archaic elements." The author starts the chapter with the ornamentation and jewelry, and upper body clothing which has retained more ancient traits than the clothing for the lower part of the body. The description of ornamentation and jewelry is given in both the historic and regional aspects. The author then discusses characteristics of women's regional hairstyles, head-covering, and shirts. This is followed by skirts and other clothing for below the waist, and footwear. Men's clothing is described in the same order, with the addition of accessories, such as *tsipyk*, *topirysi*, *tobivky*, *dz'obni*, *kubky*, etc. All elements of the male and female clothing of various regions of Ukraine is shown in numerous illustrations (100 black and white), as well as in color (11 examples of men's and 13 of women's attire). Vovk's scholarly work on the ethnographic characteristics of the Ukrainian people, along with other works ("Anthropological Characteristics of the Ukrainian People," "Wedding Ritual and Customs in Ukraine," "The Sleigh in Funeral Rituals in Ukraine"), was published in Ukrainian in Prague in 1928.⁴² The chapter "Clothing" is on pages 118-166.

Well-known ethnographer Dmytro Zelenin published an article on head-covering of eastern Slavic women,⁴³ and later a thorough work in German on Eastern Slavic ethnography.⁴⁴ In

both there is valuable information on Ukrainian folk costume.

Vira Bilets'ka, a famous Ukrainian scholar, ethnographer and folklorist, was the author of an important treatise on embroidered *kozuhky* [sheepskin coats] in the Kharkiv Region⁴⁵ and about Ukrainian shirts and their ornamentation.⁴⁶

Polish ethnographer Adam Fischer, professor at L'viv University, wrote a monograph, entitled *Rusini*, about the way of life of Ukrainians in Western Ukraine.⁴⁷ Kazimir Moszynski, another Polish ethnographer, published in Polish a work about the folk culture of the Slavs,⁴⁸ in which there is much Ukrainian material, especially about the attire of Ukrainians.

Women's clothing of Zakarpattia was also studied by M. Shmel'ova.⁴⁹ She also wrote about the national costume of Ukrainians in Zakarpattia.⁵⁰

One of the most important works on Ukrainian folk costume belongs to G. S. Maslova, who investigates the clothing of the three East Slavic nations.⁵¹ The author gives the characteristics and analysis of the most ancient and later works on Ukrainian clothing. Maslova emphasizes that the traditional Ukrainian folk costume "substantially differs from the Russian and Bielorusian folk costume" (p. 552). She notes that the Ukrainian costume is very picturesque, especially in the south-western provinces. The basic chapters of the treatise are: General characteristics; Clothing fabric; Basic parts of men's clothing and headcovering; Basic parts of women's clothing; Women's hairstyles and headcovering; Men's and women's sashes; Men's and women's outerwear; Men's and women's footwear; Gloves; Accessories. The author accurately discusses the regional characteristics of the separate regions of Ukraine, and marks five basic variants of local attire: 1) Kyiv Region and Left Bank Ukraine, 2) Podillia Region; 3) Northern regions of Ukraine (Northern Chernihiv Region and Volyn); 4) Western plateau region of Ukraine; 5) the Carpathian region and the foothill areas. Maslova's work is approximately 200 pages in length and has numerous illustrations.

In 1957, Ukrainian ethnographer Mariula Lomova published a work about the ethnographic activity of Ivan Franko,⁵² in which she also examines his work on the study of the Boiko folk costume.

Видатний етнограф Володимир Шухевич у своїй ґрунтовній праці „Гуцульщина” подав всебічну етнографічну характеристику гуцулів. Праця В. Шухевича охоплює п'ять томів.³³

І. Франко у рецензії на монографію В. Шухевича зазначає, що ця праця важлива і оригінальна своїм монографічним охопленням всього комплексу матеріальної і духовної культури гуцулів — архітектури, одягу, їжі, ремесел тощо. Але вважає, що в цьому цінному дослідженні бракує наукових висновків, зокрема вияснення того, що характерне тільки для гуцулів, а що для всього українського народу.³⁴ Докладний опис одягу гуцулів міститься на двадцяти сторінках першої частини монографії.

Іван Франко був не тільки великим українським письменником та фолклористом, але й етнографом. Він зокрема досліджував побут, одяг бойків і матеріальну культуру. Наслідки своєї дослідницької праці І. Франко опублікував у науковому журналі німецькою мовою.³⁵ Одяг бойків І. Франко порівнює з одягом гуцулів і підкреслює його надзвичайну простоту і малу кількість прикрас. Додано також зроблені під час експедиції численні зарисовки та фотографії, які мають велике науково-пізнавальне значення.

Через 67 років після опублікування цієї ґрунтовної праці Івана Франка німецькою мовою, вона була надрукована в журналі „Жовтень” в перекладі українською мовою.³⁶ Коротку вступну статтю написали Катерина Матейко та Василь Васьків. Автори передмови зазначають, що той журнал, в якому була надрукована праця Івана Франка про матеріальну культуру Бойківщини, тепер став бібліографічною рідкістю. Тому то опублікування цієї статті українською мовою дуже потрібне і важливе.

Видатний історик, етнограф і фолклорист Дмитро Яворницький особливо великі досягнення мав у ділянці вивчення історії Запоріжжя та в дослідженні побуту запорожців і зокрема одягу козацької старшини і козаків.³⁷

Дослідженню українського народного одягу присвятив свою цінну працю Б. Познанський,³⁸

український етнограф і письменник. Він провадив етнографічні дослідження на Київщині, Катеринославщині, Вороніжчині та на Кубані.

Етнограф, член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, Михайло Зубрицький вивчав побут бойків і 1908 року опублікував цінну розвідку про одяг народу в Галичині.³⁹ Автор дав опис верхнього одягу із саморобного вовняного матеріалу.

Відома українська вчена — історик і етнограф — Олександра Єфименко в одній із своїх наукових праць описала старовинний одяг населення Слобідської України.⁴⁰

В ділянці вивчення українського народного одягу особливої уваги заслуговує ґрунтовна праця видатного українського антрополога, етнографа і археолога Федора Вовка „Етнографічні особливості українського народу” (1916).⁴¹ У цій надзвичайно цінній праці Ф. Вовк вперше науково описав увесь український народний побут і ствердив, що український народ являє собою самостійну, самобутню націю, відмінну від інших слов'янських народів. Самобутність виявляється зокрема і в народному одязі. Опис одягу Ф. Вовк починає з жіночого, бо на думку вченого він „переховав у собі значно більше архаїчних елементів”. Розгляд частин жіночого одягу автор починає з оздоб та одягу верхньої частини тіла, що зберігає більше старовинних елементів, ніж нижня.

Опис жіночих оздоб подано в історичному аспекті і в регіональному. Далі автор розглядає особливості жіночих зачісок в різних місцевостях України, головні убори жіночі та плечову одягу, білизну. Описано верхню і нижню поясну одягу та взуття.

У такому порядку розглядає він і чоловічу одягу.

Далі подано додатки до чоловічого одягу: ціпки, топирці, тобівки, дзьобні, кубки тощо.

Всі елементи чоловічого й жіночого одягу різних місцевостей України показано в численних ілюстраціях (100 мал.), а також у кольорових — 11 зразків чоловічого і 13 зразків жіночого одягу.

Наукову працю Ф. Вовка про етнографічні особливості укра-

їнського народу разом з іншими його працями („Антропологічні особливості українського народу”, „Шлюбний ритуал та обряди на Україні”, „Сани в похоронному ритуалі на Україні”) видано українською мовою в Празі 1928 року.⁴² Розділ „Одежа” охоплює сторінки 118-166.

Відомий етнограф Дмитро Зеленин опублікував статтю про жіночі головні убори східних слов'ян,⁴³ а пізніше ґрунтовну працю німецькою мовою „Східнослов'янське народознавство”.⁴⁴ В обох працях подано цінні матеріали й про український народний одяг.

Відома українська вчена — етнограф і фолклорист Віра Білецька — була автором цінної розвідки про вишиті кожухи на Харківщині⁴⁵ та про українські сорочки і їх орнаментацию.⁴⁶ Польський етнограф Адам Фішер, професор Львівського університету, опублікував монографію про побут українців Західної України під назвою „Русини”.⁴⁷ Другий польський етнограф Казімір Мошинський видав польською мовою працю про народну культуру слов'ян,⁴⁸ в якій широко використано український матеріал, зокрема й про одяг українців.

Жіночий народний одяг українок Закарпаття досліджувала і написала про це статтю М. Шмельова.⁴⁹ Їй належить і праця про національний одяг українців Закарпаття.⁵⁰

Одна з найважливіших праць про український народний одяг належить Г. С. Масловій, яка докладно розглядає одяг трьох східнослов'янських народів.⁵¹ Авторка дає характеристику й оцінку найдавніших і пізніших праць про український одяг.

Г. С. Маслова підкреслює, що народний традиційний український одяг „досить істотно відрізняється від російського і від білоруського народного одягу” (552 стор.). Український одяг, зазначає вона, дуже мальовничий, особливо в південно-західних областях. Основні розділи дослідження такі: 1. Загальна характеристика. 2. Матеріал одягу. 3. Основні частини чоловічого одягу і головні убори. 4. Основні частини жіночого одягу. 5. Жіночі зачіски і головні убори. 6. Пояси чоловічі й жіночі.

An extraordinarily great scholarly achievement in the study of Ukrainian folk costume was the academic publication of the fine album of the national costumes of Ukrainians in the western Ukrainian province.⁵³ Olena Kul'chyts'ka spent many years (1928-1946) preparing this work. The artist sketched her ethnographic illustrations from life in many areas of Ukraine. The album contains over 100 color illustrations on 74 plates. In the introduction, I. F. Symonenko discusses the types of national costume shown in the illustrations. There is great importance in those pictures which in separate elements show the unity of the national costume of both the eastern and western provinces of Ukraine. The illustrations also show the rich ornamentation of women's clothing, especially the opulent embroidery. "This work over many years by Olena Kul'chyts'ka is a notable contribution to the study of the culture of the Ukrainian people in general, and especially into the history of the development of the Ukrainian national costume," writes Symonenko. The folk costume of the Hutsuly is especially beautiful. O. F. Komandrov describes the traditional folk costume of the Hutsul man and woman in his article, "The Folk Costume of the Rakhiv Area."⁵⁴ The Western Ukrainian writer Stepan Kovaliv (1848-1920) wrote not only interesting stories, but also an ethnographic sketch entitled "Hutsuly," in which he provided information about the Hutsul way of life and clothing. This work was written at the end of the last century, but published only in 1959, thirty-nine years after the author's death.⁵⁵

Many works about the Ukrainian folk costume were published in the 1960s. The highest acclaim goes to a fine album on folk clothing of the 19th-20th centuries.⁵⁶ The information is given in chronological order, including the regional characteristics throughout Ukraine. The introduction, written by S. Kolos and I. Hurhula, provides a short history about the study of Ukrainian folk costume and about its various groups. The album shows not only the classical examples of national costume, but also gives a few examples of contemporary clothing designed on the basis of folk costume tradition. Fine color and black-and-white illustrations show the great beauty of the Ukrainian costume.

In the 1960s and 1970s, there were

great achievements in the study of Ukrainian folk costume by Kateryna Mateiko, a scholar with the Ukrainian State Museum of Ethnography and Crafts in L'viv. Her articles were published in Ukrainian, and some in Russian in Russian scholarly journals. She wrote about sources on the study of folk costume,⁵⁷ ethnographic categorization of clothing,⁵⁸ Boiko folk costume,⁵⁹ peasant headcovering,⁶⁰ and others. Along with her older colleague Savyna Sydorovych, Mateiko published two articles on folk traditions in contemporary clothing.^{61 62}

In 1969, L'viv University published a very important work on Ukrainian decorative applied art,⁶³ with seventeen ethnographers and art experts participating in this publication. Kateryna Mateiko wrote the chapter on clothing.⁶⁴ The author gives a historic outline of Ukrainian folk costume, beginning with the most ancient times. She describes the clothing of the XV-XVI centuries. Most attention is devoted to the XIX-XX centuries, when several regional ensembles developed, which distinguished themselves by their artistic characteristics. Mateiko provides a general overview of the Ukrainian folk costume:

Beauty and vibrant colors are the national traits of Ukrainian clothing which, in a significant way, is distinguished by the fine taste and great artistic talent of its creators — simple weavers and tailors, embroiderers and jewelers, who created both the imaginative and lush ensembles of the nobility, and the modest but exquisite clothing of the peasants and townfolk, always guided by the high artistic tradition of its people. Thanks to this, the Ukrainian folk costume has acquired its own unrepeatable originality and artistic value. [p.16]

The description of contemporary clothing on pages 161-167 is by H. M. Halkina.

The culmination of Mateiko's life-long research was her publication of a finely printed and beautifully illustrated monograph about the Ukrainian folk costume.⁶⁵ The basic chapters are: Sources of research on Ukrainian folk costume; Formation of Ukrainian folk costume; Components of Ukrainian folk costume: shirts, skirts, vests and other upper body garments, sashes, headcovering, footwear, acces-

sories; complete outfits for ethnographic regions of Ukraine: Polissia, Middle Dnipro River Region, Southern Ukraine, Podillia, Carpathian Mountain Region, Carpathian Foothills. The researcher notes that the Ukrainian folk costume is one of the most characteristic independent elements of a people's culture, and that "the prototypes of the basic elements of the Ukrainian national costume were known already during the epoch of Kievan Rus."⁶⁶ Numerous illustrations, including many in color, give an impression of the historical development of the folk costume and the basic ensembles of each ethnographic region. The most ancient, archaic features have been preserved by the Ukrainians in the mountainous Carpathian regions, especially among the Boiky. Mateiko's monograph is undeniably one of the most valuable works on Ukrainian folk costume.

An interesting article on the Hutsul *keptari* was written by I. I. Karpynets.⁶⁷ In a book on the history of Ukrainian ethnography, V. F. Horlenko includes information on the research of Ukrainian folk costume.⁶⁸ A. IA. Porits'kyi wrote about the way of life and especially about the clothing of agricultural workers in Ukraine at the turn of the century.⁶⁹

Well-known ethnographer Olexa Woropay gave an outline of Ukrainian folk costume in the second volume of his work *Zvychai nashoho narodu* [Customs of Our People].⁷⁰ The author provides basic information about the fabrics from which articles of folk clothing are sewn, and devotes time to the characteristics of male and female attire and footwear. What distinguishes Woropay's description of Ukrainian clothing is his semi-belletristic style. For example, in writing about young women's hairstyles, he quotes Hutsul folk songs about braids. He not only describes the individual parts of attire, he provides folk proverbs, songs, customs, beliefs, and sometimes quotations from works of literature. Thus, in a popular survey of the Ukrainian folk costume, Woropay blends ethnography and folklore.

In his scholarly article on the creation of the folk costume, Vasyly' Boiko writes, "The Ukrainian folk costume presents in itself a certain style of clothing, headdress, footwear, accessories and jewellery, all combined distinctly, constructively, and brilliantly into a clear and elegant composition."

7. Верхній одяг чоловічий і жіночий. 8. Взуття чоловіче і жіноче. 9. Рукавиці. 10. Прикраси.

Дослідниця докладно розглядає регіональні особливості одягу окремих районів України і відзначає такі п'ять основних варіантів місцевого одягу: 1. Київщина й Лівобережна Україна. 2. Поділля. 3. Північні райони України (Північна Чернігівщина й Волинь). 4. Західна рівнинна частина України. 5. Карпати й підгірські райони. Праця Г. С. Маслової має близько 200 сторінок із численними ілюстраціями.

1957 р. український етнограф Маріула Ломова опублікувала працю про етнографічну діяльність Івана Франка,⁵² в якій розглядає і його працю над вивченням народного одягу Бойківщини (стор. 49-65).

Надзвичайно великим науковим досягненням в ділянці вивчення українського народного одягу було академічне видання чудового альбому малюнків національного одягу українців західних областей.⁵³ Автор цього альбому народна художниця Олена Кульчицька. Над цим альбомом вона працювала багато років (1928-1946). Свої етнографічні зарисовки художниця зробила з натури в багатьох місцевостях України. Альбом містить понад 100 кольорових малюнків на 74-ох таблицях. У вступній статті І. Ф. Симоненка розглянуто типи національного одягу, відображеного на малюнках. Велике значення мають і ті малюнки, які на окремих елементах показують єдність національного одягу східних і західних областей України. На малюнках показано й багаті прикраси одягу жінок із західних областей України, зокрема чудові вишивки. „Багатолітня праця Олени Кульчицької, — зазначає І. Ф. Симоненко, — є значним вкладом в справу вивчення культури українського народу взагалі й історії розвитку українського національного одягу зокрема”.

Особливою красою відзначається народний одяг гуцулів. Традиційний народний костюм гуцулків і гуцула описує О. Ф. Командров у статті „Народний костюм Рахівщини”.⁵⁴

Західноукраїнський письменник Степан Ковалів (1848-1920) був

автором не тільки цікавих оповідань, але й етнографічного нарису „Гуцули”, який був написаний ще в кінці минулого століття, але надрукований лише в 1959 році — через 39 років після смерті автора.⁵⁵ В ньому подано відомості про побут і одяг гуцулів.

У 60 рр. ХХ ст. опубліковано багато праць про український народний одяг. Найвищою оцінку заслуговує чудовий альбом, в якому показано народний одяг ХІХ-ХХ ст.⁵⁶ Матеріал в альбомі розташовано в хронологічному порядку з врахуванням характерних особливостей народного одягу різних районів України. Вступну статтю написали С. Колос та І. Гургула і в ній подали короткі відомості про історію дослідження українського народного одягу та про різні комплекси народного вбрання.

В альбомі показано не тільки клясичні зразки національного одягу, а й подано деякі приклади сучасного, створеного на основі використання найкращих народних традицій. Чудові кольорові й чорно-білі ілюстрації свідчать про велику красу українського народного одягу.

В 60 й 70 рр. особливо великі заслуги в ділянці вивчення українського народного одягу мала наукова співробітниця Українського державного музею етнографії та художнього промислу у Львові Катерина Матейко. Деякі статті К. Матейко друкувалися українською мовою, а деякі російською в російських наукових журналах. Їй належать статті про джерела вивчення народного одягу,⁵⁷ про етнографічне районування одягу,⁵⁸ про одяг бойків,⁵⁹ про головні убори селян⁶⁰ та ін.

К. Матейко спільно з своєю старшою колегою Савиною Сидорович опублікувала дві статті про народні традиції в сучасному одязі.⁶¹⁻⁶²

1969 р. Львівський університет видав надзвичайно цінну працю про українське декоративно-прикладне мистецтво.⁶³ У цьому виданні взяли участь сімнадцять етнографів та мистецтвознавців. Розділ про одяг опрацювала К. Матейко.⁶⁴ Дослідниця дала історичний огляд українського народного одягу, починаючи від найдавніших часів. Вона описала

одяг ХУ-ХУІ ст. і пізніших часів. Найбільшу увагу звернуто на опис народного одягу ХІХ — початку ХХ ст., коли на Україні склалося кілька регіональних комплексів одягу, які відзначалися своїми художніми особливостями. Загальну характеристику народного одягу К. Матейко дала такими словами: „Краса і колоритність, національні риси українського вбрання в значній мірі визначилися тонким смаком і великим художнім обдаруванням його творців — простих ткачів і кравців, вишивальниць та ювелірів, які створювали і вигадливо-пишний ансамбль панського одягу, і скромний, але красивий одяг селян, міщан, завжди керуючись високими мистецькими традиціями свого народу. Завдяки цьому український одяг придбав неповторну своєрідність і художню цінність.” (ст. 16).

Характеристику сучасного одягу в цьому виданні дала Н. М. Галкіна (стор. 161-167).

Як завершення своєї довголітньої науково-дослідної праці К. Матейко опублікувала цінну розкішно видану й чудово ілюстровану монографію про український народний одяг.⁶⁵ Основні розділи її такі: Джерела дослідження українського народного одягу. Формування українського народного одягу. Компоненти українського народного одягу: сорочки, поясний одяг, нагрудний одяг, верхній одяг, пояси, головні убори, взуття, прикраси. Комплекси одягу етнографічних районів України: Полісся, Середнє Подніпров'я, Південь України, Поділля, Карпати і Прикарпаття. Дослідниця зазначає, що український народний одяг — це один із найхарактерніших самобутніх елементів матеріальної культури народу і що „первотипи основних елементів українського національного одягу відомі вже в епоху Київської Русі”.⁶⁶ Численні ілюстрації, серед яких багато кольорових, дають уявлення про історію розвитку народного одягу та про основні комплекси одягу різних етнографічних районів. Найстаровинніші, архаїчні риси зберіг одяг українців гірських районів Карпат, особливо одяг бойків.

A learned fellow at the Institute of Art, Folklore and Ethnography of the Academy of Arts and Sciences of the Ukrainian SSR, Boiko collected and compiled a fine album of examples of contemporary clothing reflecting Ukrainian traditional attributes.⁷² In the introduction he writes that the folk costume “distinguishes itself through its originality and the wealth of regional variations... The Ukrainian costume is a genuine encyclopedia of the people’s creativity. In it are synthesized the folk arts of weaving, style, sewing, adornment (embroidery, applique, trimming, etc.)... The singular and original Ukrainian folk costume is a valuable contribution to the treasury of world art and culture.”

An especially important scholarly contribution to the history of women’s accessories and jewellery is the monograph on ducats and *dukachi* by Ivan Spas’kyi, a Ph.D. in history.⁷³ He writes that still in 1920 *dukachi* were widely worn by peasant and town women in Ukraine. Spas’kyi gives interesting information about the history of goldsmithing in Left Bank Ukraine, historically systematizes ducats and *dukachi*, and precisely describes over 150 of them.

In an essay on ethnographer V. Okhrymovych, Viktoriia Malanchuk provides some information on the clothing of the Zakarpattia Region as described by Okhrymovych.⁷⁴

Polish ethnographers also studied the Ukrainian folk costume of Western Ukraine, as examined by Zoriana Boltarovich⁷⁵ in her book: *Ukraina u Doslidzhenniakh Pol'skykh Ethnografiv* XIX st. Kyiv, Naukova dumka, 1976.

I. Lubicz-Czerwinski (1811) wrote about the Boiko folk costume. A detailed description of the Pidliashshia costume was given by Lukasz Gofębiowski. In one of his works, the eminent Polish writer, historian, archaeologist, and ethnographer Josef Kraszewski described in great detail the clothing of Volyn and Podillia (1845-46). Describing Vasyl’kiv county in the Kyiv Region, ethnographer Eduard Rulikowski provided information about the male and female everyday and festive costume, as well as about Kozak dress of the XVIII century.

Poet, geographer, and ethnographer Vincenty Pol (1807-1872) gave a detailed description of the Hutsul population and its manner of dress. A. Belowski described the attributes of

Boiko and Hutsul clothing in his book on the Pokuttia area (1857).

An especially great achievement in the study of Ukrainian folk costume was the work of famous Polish ethnographer Oskar Kolberg (1814-1890). In his 4-volume folklore-ethnographic monograph *Pokuttia*, he gives detailed information on the male and female costume from various localities in this region (1882-1889). His two-volume work on the Kholm Region provides the characteristics of the costume and its local variations, especially occurring in the women’s headdresses (1890-1891). Some materials collected by Kolberg were first published only in 1968. These include descriptions of the clothing of Polissia and Volyn, as well as the Hutsul Region of the Carpathian Mountains.

In one of his valuable works, Polish writer and ethnographer Wladislaw Zawadski (1824-1891) gives an ethnographic description of the Podillia Region in Halychyna. In detail, he characterizes the folk costume, classifying it by age, sex, and season, and emphasizes the differences between the festive and everyday costume. Izidor Kopernicki (1825-1891), who was born and spent half his life in Ukraine, enriched Ukrainian ethnography with his studies of the Lemko and Boiko costumes. In his work (1899-1900) on the Hutsuly, Polish scholar Josef Schnaider also details their attire. As indicated by the above, Zoriana Boltarovich’s book is most valuable in her survey of the works of Polish ethnographers and in important bibliographic information.

Very interesting is Vadym Myronov’s album *Ukrains’kyi kostium*.⁷⁶ It contains twenty colored drawings, by artist A. Perepelytsia, of Ukrainian costumes from various ethnographic areas, on the basis of documentary materials. Each drawing is accompanied by a detailed explanation and description. There is also a glossary of special and dialectic terms.

R. F. Kyrchiv wrote about research into the Boiko way of life in his academic monograph,⁷⁷ in which also is provided short bibliographical information on the study of Boiko clothing in the ethnographic works of I. Chervins’kyi (1811), IA. Holovats’kyi (1878), V. Pol (1878), M. Zubryts’kyi (1908), I. Franko (1905), M. N. Shmeleva (1948), and others.

Boikivshchyna: Istoryko-

ethnografichne Doslizhennia was published in Kyiv in 1983, with 23 contributors collaborating on the text. The main sections, with specific chapters, include: Historiethnographic characteristics of the Boiko Region; Agricultural activity and material culture; Spiritual culture; Folk art. K. I. Mateiko wrote about the folk costume,⁷⁸ with R. V. Chuhai writing about embroidery,⁷⁹ and A. F. Budzan about beadcraft.⁸⁰ A similar work on the Hutsul Region followed in 1987.

In the 1970s, the academic journal *Narodna Tvorchist' ta Ethnografia* [Folk Creativity — i.e., folk arts — and Ethnography] published a number of articles on Ukrainian folk costume. The authors were contemporary ethnographers: IAKiv Prylypko,⁸¹ Tamara Nikolaieva about the women’s costume of the Cherkasy area,⁸² and of the central Dnipro Region,⁸³ Vadym Myronov about the influence of traditional costume on contemporary clothing,⁸⁴ Vasyl’ Horobets’ on the names of items of clothing in the XVIII century,⁸⁵ T. O. Nikolaieva and T. M. Zabannova about the folk costume of the Dnipro Region in the post-revolutionary period (beautifully illustrated).⁸⁶

Kateryna Mateiko wrote an interesting article on the clothing of the Hutsuly at the turn of the last century.⁸⁷ H. V. Savchuk has written about Hutsul women’s jewelry and accessories,⁸⁸ while L. Sukha studied metal work, including jewellery, among the Hutsuly.⁸⁹

Among her many works, art scholar Iryna Hurhula wrote *Narodne Mystetstvo Zakhidnykh Oblastei Ukrainy* [Folk art of the western provinces of Ukraine] in 1966,⁹⁰ in which the first two chapters are devoted to folk costume and embroidery.

In 1983, the State Museum of Ukrainian Folk Decorative Art in Kyiv was featured in a large album of 302 color and black-and-white plates with text in Ukrainian, Russian, and English.⁹¹ The chapters related to folk costume — well illustrated, with little text — include those on embroidery by L. M. Ul’ianova, metal (including jewellery) and leather work by M. IA. Kynyts’ka and O. O. Klymenko, vybiika by T. O. Romanova, and clothing by N. H. Kyianytsia.

K. K. Stamerov, in 1978, wrote a book *Narysy z Istorii Kostiumiv* [Studies in the history of costumes].⁹² Two chapters, “Costumes of Ancient

Монографія К. Матейко — це безперечно одна з найцінніших праць про український народний одяг.

Про гуцульські кептарі опубліковано цікаву статтю І. І. Карпинця.⁶⁷ Матеріали про дослідження українського одягу містяться у праці В. Ф. Горленка, присвяченій історії української етнографії.⁶⁸ Про побут і зокрема й про одяг сільсько-господарських робітників України в к. XIX і на початку XX ст. вийшла праця А. Я. Поріцького.⁶⁹

Відомий етнограф доктор Олекса Воропай у книжці „Звичаї нашого народу”, ч. 2 — дав огляд народного одягу.⁷⁰ Автор подав основні відомості про матеріали, з яких виготовляється народний одяг, докладно зупинився на характеристичні жіночого і чоловічого вбрання та взуття.

Особливістю нарисів О. Воропай про український одяг є його стиль — напівбелетристичний. Напр., описуючи дівочі зачіски, автор цитує жартівливі гуцульські співаночки про косу. Елементи одягу не тільки описано, а й подано народні приповідки, пісні, звичаї, вірування, а часом уривки з творів письменників. Отже в популярному огляді українського народного одягу О. Воропай переплітає етнографію з фолкльором.

Науковий характер має стаття Василя Бойка про створення народного одягу.⁷¹ „Український народний костюм, — каже В. Бойко, — являє собою певний стрій одягу, вбрання голови, взуття, доповненя та оздоб, об'єднаних пластично, конструктивно і живописно в цітку і струнку композицію” (стор. 48).

Василь Бойко — науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фолкльору та етнографії — зібрав і упорядкував дуже цікавий альбом зразків сучасного одягу, в якому відбилися українські національні традиції.⁷² У передмові до цього видання В. Бойко зазначає, що народний одяг „відзначається самобутністю і багатством локальних відмінностей” (стор. 5). „Український одяг, — каже він, — це своєрідна енциклопедія народної творчості. В ньому синтезується народне мистецтво ткацтва, крою, шиття, оздоблення (вишивка, аплікація, обшивання тощо)” (ст. 6).

„Самобутній і оригінальний український народний одяг є цінним внеском до скарбниці світового мистецтва й культури.”

Для історії вивчення жіночих прикрас особливо велике наукове значення має монографія доктора історичних наук Івана Спаського про дукати і дукачі.⁷³ Автор зазначає, що ще в 1920 році дукачі були широко вживані серед селянок і міщанок на Україні. Він подав цінні відомості про історію золотарського ремесла на Лівобережній Україні, встановив історичну систематизацію дукатів-дукачів і докладно описав понад 150.

У розвідці Вікторії Маланчук про етнографа В. Охримовича маємо короткі відомості про одяг Закарпаття в описах Охримовича.⁷⁴

Український народний одяг Західної України досліджували й польські етнографи. Цінні відомості про це містяться в книжці Зоряни Болтарович.⁷⁵ Про одяг Бойківщини писав І. Любіч-Червінський (1811). Докладну характеристику одягу українського населення Підляшшя дав Л. Голембйовський (1830). Видатний польський письменник, історик, археолог і етнограф Юзеф Крашевський в одній із своїх праць дуже докладно охарактеризував одяг Волині і Поділля (1845-1846). Етнограф Едуард Рулікковський в описі Васильківського повіту на Київщині подав відомості про одяг чоловічий і жіночий, буденний і святковий, та козацький XVIII ст.

Поет, географ і етнограф Вінцентій Поль (1807-1872) дав докладний опис гуцульського населення і його одягу. А. Бельовський у праці про Покуття подав детальний опис одягу бойків і гуцулів (1857).

Особливо великі досягнення в дослідженні українського народного одягу має славетний польський етнограф Оскар Кольберг (1814-1890). В його чотиритомній фолкльорно-етнографічній монографії „Покуття” містяться й докладні відомості про чоловічий і жіночий одяг з різних місцевостей Покуття (1882-1889). У двотомній монографії Кольберга про Холмщину подано докладну характеристику одягу та його локальні відмінності, що особливо

виявляються в жіночих головних уборах (1890-1891). Деякі матеріали, які зібрав Кольберг, вперше були надруковані 1968 р. В них містяться й описи одягу населення Полісся та Волині, а також гуцульського населення Карпат.

Польський літератор і етнограф Владислав Завадський (1824-1891) в одній із своїх цінних праць дав етнографічну характеристику галицького Поділля. Детально характеризуючи народний одяг, Завадський класифікує його за віком, статтю, сезоном та підкреслює різницю між святковим і буденним убранням.

Збагатив українську етнографію і Ізидор Коперницький, що народився і піввіку прожив на Україні (1825-1891). Він досліджував одяг лемків і бойків.

Польський дослідник Ю. Шнайдер у праці про гуцулів (1899-1900) докладно змальовує їх одяг.

Книжка Зоряни Болтарович цінна своїми оглядами праць польських етнографів і важливими бібліографічними даними.

Дуже цікавий альбом Вадима Миронова „Український костюм”.⁷⁶ В альбомі є 20 кольорових малюнків українського одягу різних етнографічних зон. Малюнки виконала художниця А. Перепелиця на підставі документальних матеріалів. До кожного малюнка додано докладне пояснення і опис. Крім того додано й словник спеціальних та діалектичних термінів.

Про історію дослідження побуту бойків в академічному виданні опубліковано монографію Р. Ф. Кирчева,⁷⁷ в якій подано короткі бібліографічні відомості про дослідження одягу бойків у етнографічних працях І. Червінського (1811), Я. Головацького (1878), В. Поля (1878), М. Зубрицького (1908), І. Франка (1905), М. Н. Шмельової (1948) та ін.

„Бойківщина: історико-етнографічне дослідження” видано у 1983 р. в Києві. Текст написали 23 автори; К. І. Матейко написала розділ про народний одяг;⁷⁸ Р. В. Чугай — про вишивку;⁷⁹ А. Ф. Будзан — про силянки.⁸⁰

У 70-х рр. XX ст. в науковому журналі „Народна творчість та етнографія” опубліковано кілька статей про український народний одяг. Автори цих статей сучасні

Rus'" (about Kyivan Rus', not about some imaginary "ancient" one), and "Ukrainian Costumes of the XV-XVIIth centuries" fairly accurately describe the Ukrainian costume. The author erroneously attributes the Russian *pan'ova* and the *zanaviska* to the attire of the Kyivan woman's costume.

When, in Melbourne, Australia, the History of Ukrainian Costume⁹³ was published, based upon Stamerov's book, Lydia Burachynsky wrote a review (Svoboda, v. 94 (1987), #186 Sept. 29), noting a few historical errors, and the erroneous statement that some elements of clothing were common for the Ukrainian, Muscovite [i.e., Russian] and Belorussian attire.

Among the more recent works on Ukrainian folk costume is the thorough and beautifully published monograph, *Etnohrafiia Kyieva ta Kyivshchyny* [Ethnography of Kyiv and the Kyiv Region] by T. O. Nikolaieva,⁹⁴ which includes information on the traditional peasant folk costume. In surveying the history of the development of clothing in the Kyiv Region, the author notes that separate elements of attire in medieval Kyivan Rus' were the prototypes for peasant clothing at the end of the XIX and beginning of the XX centuries. Nikolaieva describes in detail the separate components of male and female dress, and notes regional variations in the central, northern and southern areas of the Kyiv Region. Analyzing separate elements of the costume, the author concludes that "along with general Kyivan Region features of the costume, local elements can be distinguished, which are clearly defined in the use of fabric, cut, color selection, characteristic ornamentation, in the manner of wearing, and the combination of elements." She also determines that "conditionally, Central Kyivan, Northern Kyivan, and Southern Kyivan ensembles of folk costume can be determined." The book contains numerous color illustrations.

An important source for the study of the historical development of the Ukrainian costume is the book on ancient clothing of the peoples of Eastern Europe,⁹⁵ published in Moscow in 1986. This work includes chapters on the clothing of Eastern Slavs in the VI-IX centuries (by V. V. Sedov), the clothing of Kyivan Rus' (by M. G. Rabinovich), and clothing of Ukrainians in the XVI-XVIII centuries (by N. M. Kalashnikova). A review of this

book was written by H. S. Shcherbii,⁹⁶ in which the reviewer says that N. Kalashnikova fairly completely systematised all available information on the costume of the peasantry of that period, and classified it.

In 1987, 42 contributors collaborated on a monograph of 472 pages about the Hutsul Region. The main chapters are: Historiography of ethnographic research of the Hutsul Region; Historicethnographic characteristics; Agricultural activity and material culture; Spiritual culture; Folk art. K. I. Mateiko and O. V. Polians'ka wrote the chapter on clothing.⁹⁷ They provide concise information on the history of research on the Hutsul folk costume, men's and women's attire, regional differences in folk costume, its ornamentation, embroidery, headcovering; evolution of the traditional costume. The clothing, footwear and accessories are illustrated in color and black-and-white photographs.

Two books in Russian on Hutsuly and their folk art^{98 99} by David Noevich Goberman present both old and newer Hutsul attire. Both books show metal jewellery, belt buckles, woven sashes and skirts, embroidery, vests, headcovering, accessories, and outerwear, as well as complete male and female ensembles.

A large book (560 pages) on the ethnography of Eastern Slavs was published in Moscow in 1987,¹⁰⁰ in which there is information on the clothing of the population of Kyivan Rus' (pp. 28-30), Ukrainian folk costume (pp. 125-129), and a comparative essay by H. S. Maslova on the clothing of the Eastern Slavs — Russians, Ukrainians, and Belorussians.¹⁰¹ Tendentiously, the common elements of the three Eastern Slavic nations are given, with the specifics of the Ukrainian national costume and its distinct difference from that of the Russian and the Belorussian costume lost. H. Maslova's article, in the above book, contains 32 pages, while her earlier work on the folk costume of the Russians, Ukrainians and Belorussians, published in *Vostochnoslavianskii Etnograficheskii Sbornik* (1956),¹⁰² contained 226 pages. But the two works differ not only in number of pages. The earlier work described the folk costume of each of the nations in much greater detail. The 1956 work more fully and more precisely shows the originality and distinctiveness of

the Ukrainian folk costume when compared to that of the other Eastern Slavic nations.

Lydia Burachynsky has researched and published much on the Ukrainian folk costume. In 1949, along with Zenon Kuzelia, she wrote the article on Ukrainian clothing and footwear for the *Entsyklopediia Ukrainoznavstva*.¹⁰³ the alphabetical section of the *Entsyklopediia Ukrainoznavstva*, in 1966 L. Burachynsky wrote the article on clothing, dividing it by regional variants into five general regions.¹⁰⁴

Four articles on Ukrainian folk costume by Burachynsky were published in English: in *Ukrainian Arts* (1955),¹⁰⁵ in the first volume of *Ukraine: A Concise Encyclopedia* (1963),¹⁰⁶ in first volume of *Encyclopedia of Ukraine* (1984),¹⁰⁷ and in the encyclopedia for young people (1988).¹⁰⁸

All articles on Ukrainian folk costume by Lydia Burachynsky distinguish themselves with their scholarship and precision. They give the full picture of the history of Ukrainian clothing, detailed descriptions of its basic elements, and local variations of folk costume in particular regions of Ukraine.

One of the earlier works published in North America on the Ukrainian folk costume was that by Kateryna Antonovych.¹⁰⁹ It includes instructions on the making of the national costume for men, women, and children, as well as the pattern for a Kozak ensemble.

Publications of the Ukrainian Museum (New York) have included in-depth catalogues on museum exhibits of folk costume and embroidery.¹¹⁰

Tamara Nikolaieva's monograph, *Ukrainskaia Narodnaia Odezhda: Srednee Podneprov'e* belongs to the most recent important works on Ukrainian folk costume.¹¹¹ In the introduction, the author gives a short history of the research into Ukrainian folk costume, and in the three chapters, she provides detailed information about the folk costume of the Central Dnipro Region from the end of the 19th to the beginning of the 20th centuries. Nikolaieva concludes that the Central Dnipro Region, as "the nucleus of the formation of the Ukrainian people and nation, is one of the most important ethnographic regions of Ukraine. Here was formed the type of costume which absorbed many traits particular to other regions of Ukraine." A positive review of this

етнографи Яків Прилипка,⁸¹ Тамара Ніколаєва⁸² (про жіночий одяг Черкащини), тієї самої авторки про жіночий одяг Середньої Наддніпрянщини,⁸³ Вадим Миронов про вплив традиційного одягу на сучасний,⁸⁴ Василь Горобець про назви одягу в ХУІІІ ст.⁸⁵, Т. О. Ніколаєва і Т. М. Забаннова — про народний одяг Наддніпрянщини за пореволюційний період,⁸⁶ (з чудовими кольоровими ілюстраціями).

Про одяг гуцулів кінця ХІХ і початку ХХ ст. опублікувала цікаву статтю Катерина Матейко.⁸⁷ Про гуцульські жіночі прикраси написав молодий дослідник Г. В. Савчук.⁸⁸ Вивчала гуцульські металеві прикраси і Л. Суха.⁸⁹

Дослідниця Ірина Гургула у книжці „Народне мистецтво західних областей України” (1966)⁹⁰ два перші розділи присвятила одягові і вишивці.

У 1983 р. Державний музей українського народного декоративного мистецтва в Києві видав великий альбом.⁹¹ Він має 302 чорно-білі та кольорові ілюстрації: металеві прикраси, шкіряні вироби, вишивки та ін. Текст українською, російською і англійською мовою. Про український народний одяг — стислий текст Н. Кияниці; до нього додано багато ілюстрацій.

У книжці К. К. Стамерова, виданій у 1978 р. „Нариси з історії костюмів”⁹² у розділах „Українські костюми ХУ-ХУІІІ ст.” і „Костюми старовинної Русі” (мова, звичайно про Київську Русь, а не якусь уявну „стародавню”) доволі докладно описано український одяг, починаючи з часів Київської Русі до козацьких. Автор помилково зараховує до жіночого одягу Київської Русі російські „паньову” і „занавіску”.

Коли на основі книжки К. Стамерова у Мельбурні була видана книжка „History of Ukrainian Costume”,⁹³ то Лідія Бурачинська написала рецензію (газета „Свобода”, США), відзначивши деякі історичні хиби в ній та помилкові твердження, що деякі елементи одягу були спільні для українського, московського і білоруського одягу.

Із найновіших праць про український народний одяг відзначаємо ґрунтовну розвідку Т. О. Ніколаєвої про традиційний селянський одяг Київщини, надруковану в чудово виданій монографії „Етнографія Києва та Київщини”.⁹⁴ Розглядаючи історію розвитку одягу на Київщині, авторка зазначає, що окремі елементи одягу Київської Русі були прототипами селянського одягу Київщини кінця ХІХ і початку ХХ ст. Дослідниця подає докладний опис окремих елементів чоловічого та жіночого одягу і відзначає льокальні особливості центральної, північної і південної Київщини.

На підставі аналізу окремих елементів одягу авторка робить висновок, що „поряд із загальними для Київщини рисами в одязі можна виділити і льокальні ознаки, що яскраво виявляються у використанні матеріалів, у крої, кольористичному рішенні, характері оздоблення, у способах носіння та поєднання елементів.” І далі авторка приходить до висновку: „Умовно можна виділити центральнокиївський, північнокиївський та південнокиївський комплекси народного одягу”. Праця має численні кольорові ілюстрації.

Важливим джерелом для дослідження історії розвитку українського одягу є видана 1986 р. в Москві книга про старовинний одяг народів Східної Європи.⁹⁵ Тут є розділи про одяг східних слов'ян УІ-ІХ ст. (автор В. В. Седов), про одяг Київської Русі (автор М. Г. Рабінович) і про одяг українців ХУІ-ХУІІІ ст. (автор М. Калашникова). Рецензію на цю книгу написав Г. С. Щербій.⁹⁶ Рецензент зазначає, що Н. Калашникова досить повно охарактеризувала одяг українців того часу і, по можливості, простежила його льокальні особливості.

1987 р. у Києві вийшла монографія про Гуцульщину обсягом у 472 сторінки — плід колективної праці 42-х авторів. Головні розділи цієї книги: Історіографія етнографічного дослідження Гуцульщини. Історико-етнографічна характеристика Гуцульщини. Господарська діяльність і

матеріальна культура. Духовна культура. Народне мистецтво.

Авторами розділу „Одяг” є К. І. Матейко і О. В. Полянська.⁹⁷ Тут подано короткі відомості про історію дослідження одягу гуцулів, про чоловіче й жіноче вбрання, про локальні відмінності гуцульського одягу, його оздоблення, вишивку, головні убори та про еволюцію традиційного одягу.

Одяг, взуття і прикраси ілюстровано кольоровими та чорно-білими фотознімками.

Давид Гоберман у книжках „Гуцульщина — край мистецтва”⁹⁸ та „Мистецтво гуцулів”⁹⁹ (російською мовою) описує прикраси з металу, ткани пояси, головні убори, одяг жіночий та чоловічий.

У 1987 р. видано в Москві велику книгу (560 стор.) про етнографію східних слов'ян,¹⁰⁰ в якій подано відомості про одяг населення Київської Русі (стор. 28-30), про український одяг (стор. 125-129) та порівняльний нарис Г. С. Маслової про одяг східнослов'янських народів — росіян, українців та білорусів.¹⁰¹

Тут тенденційно підкреслено спільні риси одягу трьох східнослов'янських народів. При такому викладі губиться специфіка українського національного одягу і його відмінність від одягу росіян і білорусів.

Праця Г. Маслової про одяг східних слов'ян, вміщена в збірнику „Етнографія східних слов'ян” (1987), має 32 стор., тоді як її попередня праця про народний одяг росіян, українців і білорусів, надрукована в „Східнослов'янському етнографічному збірнику” (1956)¹⁰² мала 226 сторінок. Та не тільки кількістю сторінок відрізняється перша праця Маслової від другої, а й значно докладнішим описом одягу кожного з трьох східнослов'янських народів. У збірнику 1956 р. значно повніше й докладніше показано оригінальність і своєрідність українського народного одягу, порівнюючи його з одягом інших східнослов'янських народів.

Над дослідженням українського народного одягу багато працювала і опублікувала цінні розвідки Лідія Бурачинська.

1949 р. Лідія Бурачинська

book was written by folk costume researcher M. M. Shmel'ova.¹¹² But the reviewer thinks that it would have been better if the Kyiv publishing house "Naukova dumka" had published this book not in Russian, but in Ukrainian, because local terms for articles of clothing "have been lost and the originality of the ethnographic names to a certain degree has been reduced to nothing — because of translation into Russian."

T. Nikolaieva and T. Kara-Vasil'ieva participated in an ethnographic expedition in the summer of 1987 into a few areas of the Chernivtsi and Ivano-Frankivs'ke provinces, with an article on the folk costume and embroidery of the Sub-Carpathian region resulting from their research.¹¹³

A fundamental element of the Ukrainian folk costume is the embroidery. The origins of the art of embroidery on the territory of Ukraine reach into the deepest past. Ukraine is famous throughout the world for its highly artistic embroidery. Many works of prominent ethnographers and art historians have been devoted to the subject of embroidery.

One of the first scholars of Ukrainian folk embroidery was Ol'ha Kosach (Olena Pchilka, pseud.), Ukrainian writer and ethnographer. Her book *Ukrains'kyi Narodnyi Ornament* [Ukrainian folk ornament]¹¹⁴ appeared in 1876, and received high acclaim not only from Ukrainian, but also eminent Western European scholars. This work, which later was printed under the title *Ukrains'ki Uzory*,¹¹⁵ had six editions.

At the turn of the century, the following published works about Ukrainian embroidery: P. Lytvynova,¹¹⁶ L. Verbyts'kyi,¹¹⁷ N. Samokysh and S. Vasyl'kivs'kyi,¹¹⁸ D. Sementsev,¹¹⁹ R. M. Savyts'kyi.¹²⁰ An exquisite collection of Bukovinian embroidery was collected by Erich Kolbenheyer between 1902-1912.¹²¹

There were many albums of embroidery and scholarly works published in the post-revolutionary period. The major authors and their books are: H. H. Pavluts'kyi,¹²² IA. Ryzhenko,¹²³ V. Bilets'ka,¹²⁴ L. Rozenberg and V. Pavlenko,¹²⁵ I. Hurhula,¹²⁶ V. Sichyns'kyi,¹²⁷ D. Horniatkevych and L. Nenadkevych,¹²⁸ S. Stechys'hyn,¹²⁹ an album based on materials from the L'viv Museum,¹³⁰ an album of embroidery from various regions of Ukraine, with an introduction by V. Nahai,¹³¹ album with an

introduction by N. Manucharova and embroidery illustrated by I. F. Krasyts'kyi.¹³²

The technique of embroidery and its artistic composition was the subject of a book by Odarka Kulyk.¹³³ Many examples of embroidered women's shirts from various regions of Ukraine, as well as other examples of embroidery, follow the text.

An especially valuable publication is the lavish album *Tkanyny i Vyshyvky* [Embroidery and weaving], which contains 173 illustrations. The introduction is by N. D. Manucharova.¹³⁴ There are also interesting albums of embroidery from the Lviv Region.¹³⁵ ¹³⁶ I. F. Symonenko wrote about the embroidery of the Zakarpattia Region.¹³⁷ Studying the role of embroidery in contemporary life were V. A. Malanchuk and D. I. Figol',¹³⁸ and V. M. Boiko.¹³⁹

The chapter on embroidery in the L'viv University publication *Narysy z istorii ukrains'koho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva* was written by L. T. Kravchuk and I. V. Hurhula.¹⁴⁰ An article on embroidery by M. IA. Kunyts'ka appears in *Istoriia Ukrains'koho Mystetstva*.¹⁴¹ Lidiia Ul'ianova wrote about the great beauty of Ukrainian embroidery and its regional differences.¹⁴² A short description of the embroidery of the Zakarpattia Region is given by Mykhailo Perlah.¹⁴³

In 1981 a large book-album, *Khudozhnie Vyshyvannia* [Artistic embroidery], by Olena Hasiuk and Maria Stepan was published.¹⁴⁴ This work gives a short survey of the history of folk embroidery, examines the basic motifs of Ukrainian folk ornament, and precisely describes the techniques of embroidery in its many forms, and provides designs. By 1987 this noteworthy book was in its fifth printing.

One of the most notable new works on Ukrainian embroidery is that by T. V. Kara-Vasyl'ieva, *Poliavs'ka Narodna Vyshyvka*.¹⁴⁵ The author writes about the embroidery shops and characterises the great achievements of individual embroiderers in the Poltava Region. She outlines the artistic qualities of Poltava embroidery, its place and role in folk costume, in folk rituals, and in domestic and civic interior decorating. The book is illustrated with examples of Poltava embroidery and instructions of embroidery techniques.

Chervonomy i Chornomy Nytkamy

[In red and black threads], was published in 1986.¹⁴⁶ This small book gives general information on embroidery and provides instructions on embroidery techniques. Another small book on embroidery which gives similar information, including numerous embroidery and open-work stitches was *Ruchne Vyshyvannia* by H. K. Tsybul'ova and H. F. Havrylova.¹⁴⁷

Dekoratyvno-prykladne Mystetstvo Radians'koi Bukovyny [Decorative-applied art of Soviet Bukovyna] by Tamara Bushyna appeared in 1986.¹⁴⁸ Among other folk arts, the author discusses Bukovynian embroidery.

English-language publications on Ukrainian embroidery include the following: Lydia Nenadkevich's articles,¹⁴⁹ D. Horniatkevych and L. Nenadkevich in *Ukraine: A Concise Encyclopedia*,¹⁵⁰ the same two authors in *Encyclopedia of Ukraine*,¹⁵¹ Nina Bulavysky in the Ukrainian concise encyclopedia for youth.¹⁵²

In 1977, an album by Maria Kutsenko was published in Australia,¹⁵³ with an introduction in both English and Ukrainian. Most of the embroidery designs by the author are from Central and Eastern Ukraine.

Ivanna Zelsky wrote *Ukrains'ka Vyshyvka* [Ukrainian embroidery] in 1978.¹⁵⁴ The author gives detailed explanations of designs, as well as biographies of three embroiderers: Pelahii Litvinova, Ol'ha Bachyns'ka, and Antoniiia Kucher.

A group of seniors of the Ukrainian Catholic Women's League of the Toronto Eparchy, published a fine book with 18 plates of examples of embroidery designs from each region of Ukraine.¹⁵⁵ Members of the seniors' club embroidered the samples illustrated. Especially interesting are the ecclesiastical embroidery and *rushnyky* [ritual cloths]. Yaroslava Turko was the author of the text.

Tanya Diakiw O'Neill researched and wrote the bilingual English-Ukrainian book *Ukrainian Embroidery Techniques*, illustrating and giving instructions on 105 different stitches.¹⁵⁶

An important and valuable contribution to the study of Ukrainian folk embroidery of Western Ukraine is the finely published monograph by Raisa Zakharchuk-Chuhai.¹⁵⁷ The book contains 117 superb illustrations.

In her article "Biohrafiiia Ukrains'koi Vyshyvky"¹⁵⁸ [Biography of Ukrainian embroidery] Tetiana Kara-Vasyl'ieva gives the history of

разом із Зеноном Кузелею опрацювала ґрунтовну статтю про український одяг і взуття для Енциклопедії Українознавства.¹⁰³ 1966 р. в словниковій частині Енциклопедії Українознавства надруковано статтю Л. Бурачинської „Одяг”. Український народний одяг Л. Бурачинська за льокальними особливостями ділить на п'ять головних округ.¹⁰⁴

Чотири статті Л. Бурачинської про український одяг надруковано англійською мовою: 1955 р. в англословниковому збірнику „Українське Мистецтво”,¹⁰⁵ 1963 р. в англословниковій короткій Українській Енциклопедії,¹⁰⁶ 1984 р. у першому томі великої англословникової енциклопедії „Україна”¹⁰⁷ та у виданій для молоді короткій англословниковій Українській Енциклопедії (1988).¹⁰⁸

Всі статті Л. Бурачинської про український народний одяг відзначаються науковістю і докладністю. Вони дають повне уявлення про історію українського одягу, докладний опис основних елементів та льокальних особливостей одягу в різних районах України.

Одним з перших видань у північній Америці була книжка Катерини Антонович.¹⁰⁹ Авторка подала інструкції, як шити український народний одяг для мужчин, жінок і дітей та козацький одяг.

Український Музей в Нью Йорку опублікував каталог з музейних експонатів одягу і вишивок.¹¹⁰

До найновіших цінних праць про український народний одяг належить монографія Тамари Ніколаєвої „Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье”.¹¹¹ У передмові подано короткий огляд історії вивчення українського народного одягу, а в трьох розділах — відомості про народний одяг Середньої Наддніпряниці в період часу, що охоплює другу половину XIX ст. і початок XX ст. У висновках авторка зазначає, що Середня Наддніпрянина, як „ядро формування української народності і нації являє собою один із найважливіших етнографічних регіонів України. Тут формувався тип убрання, що увібрав багато рис, властивих іншим регіонам України.”

Прихильну рецензію на цю монографічну працю Т. Ніколаєвої опублікувала дослідниця народного одягу М. М. Шмельова.¹¹² Проте вона вважає, що значно краще було б, якби цю книгу київське видавництво „Наукова думка” видало не російською, а українською мовою, бо місцеві назви одягу „в перекладі на російську мову втрачили і оригінальність етнографічних назв певною мірою знівельовалася”.

Цінну статтю про народне вбрання та вишивки українського населення Прикарпаття опубліковано в журналі „Народна творчість та етнографія”. Автори її Т. Ніколаєва та Т. Кара-Васильєва брали участь в етнографічній експедиції влітку 1987 р. в кількох районах Чернівецької та Івано-Франківської областей.¹¹³

Невід'ємною частиною українського народного одягу є вишивка. Початки мистецтва вишивання на території сучасної України сягають найдавніших часів. Високохудожньою вишивкою Україна славиться на весь світ. Вишивці присвячено багато праць видатних етнографів і мистецтвознавців.

Однією з перших дослідниць української народної вишивки була О. Косач — Олена Пчілка, українська письменниця і етнограф. 1876 р. вийшла її книжка „Український орнамент”,¹¹⁴ що здобула високу оцінку не тільки серед українських, а й серед видатних західноєвропейських учених. Ця праця, що пізніше друкувалася під назвою „Українські узори”,¹¹⁵ мала шість видань.

В XIX ст. і на початку XX ст. про українські вишивки видали праці такі дослідники: П. Литвинова,¹¹⁶ Л. Вербицький,¹¹⁷ Н. Самокиш і С. Васильківський,¹¹⁸ Д. Семенцов,¹¹⁹ П. М. Савицький.¹²⁰ Між 1902-1912 Еріх Кольбенгауер видав чудовий збірник зорів з Буковини.¹²¹

В пореволюційний період було опубліковано багато альбомів вишивок та наукових праць про вишивку. Основні видання і їх автори такі: Г. Г. Павлуцький,¹²² Я. Риженко,¹²³ В. Білецька,¹²⁴ Розенберг і Павленко,¹²⁵ І. Гургула,¹²⁶ В. Січинський,¹²⁷ Д. Горняткевич і Л. Ненадкевич,¹²⁸ С. Стечишина.¹²⁹ Альбом, складений за матеріалами Львів-

ського Музею (12 таблиць),¹³⁰ Альбом народних вишивок різних областей України з вступною статтею В. Нагая,¹³¹ Альбом вишивок із вступною статтею Н. Манучарової; малюнки виконав художник І. Ф. Красицький.¹³²

Про техніку вишивання та про композицію художньої вишивки вийшла цінна праця Одарки Кулик.¹³³ У додатку до цієї праці подано багато зразків вишитих жіночих сорочок з різних районів України, а також зразки інших вишивок.

Особливо цінним виданням є розкішний альбом „Тканини і вишивки”, що має 173 ілюстрації і вступну статтю Н. Д. Манучарової.¹³⁴

Цікаві також альбоми вишивок Львівщини.¹³⁵¹³⁶ Про народну вишивку Закарпаття опубліковано працю І. Ф. Симоненка.¹³⁷ Дослідники В. А. Маланчук, Д. І. Фіголь,¹³⁸ а також В. М. Бойко¹³⁹ розглядають роль вишивки в сучасному побуті.

У виданні Львівського університету „Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва” розділи про вишивку написали Л. Т. Кравчук та І. В. Гургула.¹⁴⁰ Про вишивку є також стаття М. Я. Куницької в „Історії українського мистецтва”.¹⁴¹ Про велику красу української вишивки та про її льокальні відмінності пише Лідія Ульянова.¹⁴² Коротку характеристику народних вишивок Закарпаття дає Михайло Перлаг.¹⁴³

У 1981 р. видано велику книгу-альбом Олени Гасюк і Марії Степан „Художнє вишивання”.¹⁴⁴ У ній подано короткий огляд історії народної вишивки, розглянуто основні мотиви українського народного орнаменту. Докладно описано техніку вишивання, різні види мережки, швів, методи вишивання і узори. Ця цінна книга до 1987 р. витримала вже п'ять видань.

Одна з найвидатніших нових праць про українські вишивки — це монографія Т. В. Кари-Васильєвої „Полтавська народна вишивка”.¹⁴⁵ Авторка розповідає про вишивальні артілі та характеризує великі досягнення окремих найвидатніших майстринь-вишивальниць на Полтавщині, подає

embroidery from the earliest times to the present. On the basis of archaeological finds, it has been proven that on the territory of Ukraine, embroidery existed already in the 5th century B.C., and was a creation of Scythian fine art. The author gives interesting information about the high standard of embroidery in medieval Kyievan Rus', and also in the XII-XVth centuries.

From this short overview of works on folk costume, we see that this facet of Ukrainian national culture has been the object of great interest among eminent ethnographers who studied in detail the clothing of various regions of Ukraine, and had substantial success in their research. As a result of their investigation, it has been proven that the Ukrainian folk costume, especially the classic national costume of the

XIX and beginning of the XX centuries, distinguishes itself with richness and great variety of styles, and with great artistic refinement of ornamentation.

Along with its exquisite embroidery, the Ukrainian folk costume is an integral part of the national culture and art of the Ukrainian people.

докладний огляд мистецьких особливостей полтавської вишивки, місце і ролі її в одязі, в народних обрядах, в побутовому й громадському інтер'єрі. Ілюстрації показують зразки полтавських вишивок та техніку вишивання.

У 1986 р. вийшла невелика книжечка В. Л. Левчук п. н. „Червоними і чорними нитками”,¹⁴⁶ яка подає загальні відомості про вишивку та інформацію про різні стібки. Такі ж інформації подає книжечка „Ручне вишивання” Г. К. Цибульової і Г. Ф. Гаврилової.¹⁴⁷

У 1986 р. появилася книжка Тамари Бушиної „Декоративно-прикладне мистецтво радянської Буковини”,¹⁴⁸ в якій авторка між іншими ділянками обговорила буковинську вишивку.

Із англійських видань, присвячених народній вишивці, відзначаємо такі: статті Лідії Ненадкевич в англійському збірнику про українське мистецтво,¹⁴⁹ Д. Горняткевича і Л. Ненадкевич у короткій англійській Українській Енциклопедії,¹⁵⁰ цих самих авторів у найновішому виданні Енциклопедії України,¹⁵¹ статтю Ніни Булавицької в короткій англійській енциклопедії для молоді.¹⁵²

У 1977 р. вийшла в Австралії двомовна книжка-альбом

М. Куценко „Українська вишивка”¹⁵³ — знімки вишивок із збірки авторки. У 1978 р. появилася книжка Івонни Зельської „Українська вишивка”¹⁵⁴ з докладними поясненнями. Авторка подала також життєписи трьох дослідниць вишивки: Пелагії Літвинової, Ольги Бачинської і Антонії Кучер.

У 1982 р. в Канаді вийшла книжка „Українські вишивки”,¹⁵⁵ видана групою сеньйорок „Наша спадщина і традиція” при Єпархіяльній Управі Ліги Українських Католицьких Жінок. У книжці 18 таблиць зразків із різних частин України, окремо описано церковні ризи і рушники. Авторка тексту Ярослава Турко.

У 1984 р. вийшла книжка українською і англійською мовою Тані Дяків Оніл „Українські стібки”.¹⁵⁶ В ній описано 105 стібків вишивання, додано чорно-білі рисунки та багато кольорових ілюстрацій.

Важливим і цінним внеском у вивчення української народної вишивки Західної України є прекрасно видана монографія Раїси Захарчук-Чугай.¹⁵⁷ Книгу прикрашають 117 чудових ілюстрацій.

Тетяна Кара-Васильєва опублікувала статтю „Біографія української вишивки”¹⁵⁸ і в ній подала історію вишивки від

найдавніших часів до нашої сучасності. На підставі численних археологічних знахідок доведено, що на території України вишивки існували ще в У столітті до Р. Х. і були витворами високого мистецтва скітів. Авторка подає цікаві відомості про високий мистецький рівень вишивок у Київській Русі, а також у XII-XVII ст.

З короткого огляду праць про одяг бачимо, що ця важлива ділянка української національної культури була предметом великого зацікавлення багатьох видатних етнографів, які докладно вивчали одяг різних частин України і в своїй дослідницькій праці мали чималі успіхи. Завдяки цим дослідженням доведено, що український народний одяг, зокрема клясичний національний одяг XIX і початку XX ст., відзначається багатством і великою різноманітністю форм та великою мистецькою красою художнього оздоблення.

Український народний одяг з його прикрасами, чудовими вишивками становить невід'ємну частину національної культури і національного мистецтва українського народу.

НАДДНІПРЯНЩИНА

DNIPRO REGION

Чоловік у зразковому одязі.

Сорочка з вишитою манишкою і відкритим рукавом; шаровари сині матові з вовняної тканини; широкий червоний пояс зав'язаний збоку; свита з брунатної вовняної тканини, обведена чорним шнуром; шапка з сивого смушку; темночервоні сап'янці.

Man in typical Ukrainian Costume.

Shirt with embroidered front and open sleeves; шаровари of blue matte woolen fabric; wide red sash, tied at the side; svyta of brown woolen cloth, trimmed in black cord; grey Persian lamb hat; dark red fine leather boots.

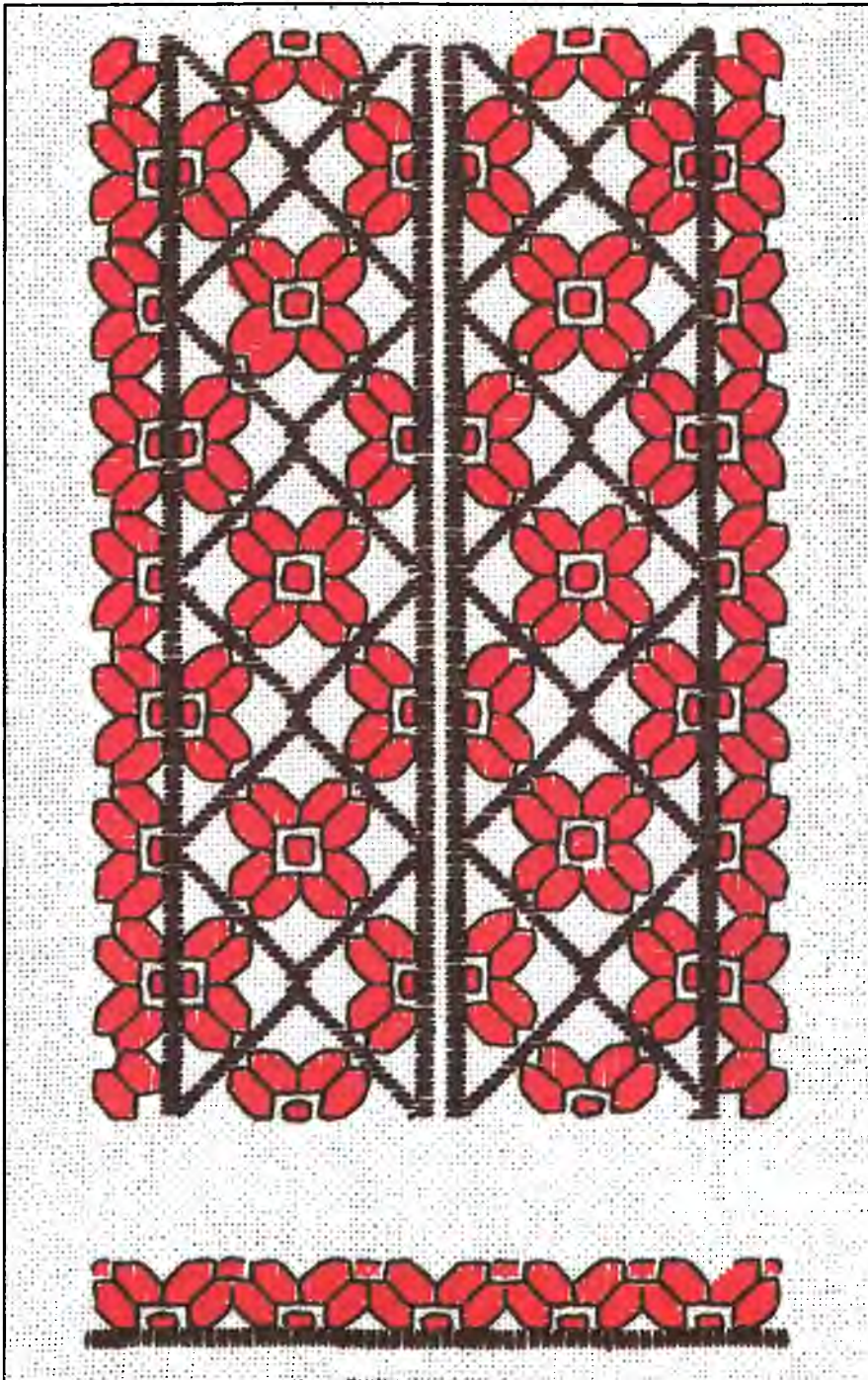

Дівчина у зразковому одязі.

*Сорочка вишита (узір з Київщини),
ткана плахта і фартушок; керсетка,
обведена чорним оксамитом; вінок
середньої величини зі стрічками;
намисто - добрі коралі, низка за
низкою.*

Maiden in typical Ukrainian Costume.

*Embroidered shirt (design from Kyiv
Region); woven plakhta and apron;
kersetka
trimmed in black velvet; medium-height
wreath with ribbons; necklace of genuine
coral strands; red fine leather boots.*

Надніпрянина.

Узір для чоловічої сорочки. Манишка,
ковнір і манжети вишиті настилом з
обкидкою та хрестиками.

Dnipro Region.

Designs for men's shirt embroidered in the
front, collar and cuffs with satin stitch and
cross stitch.

Наддніпрянина.

*Узір на рукави жіночої сорочки.
Занизування, настил та хрестикові
стібки.*

Dnipro Region.

*Designs for the sleeves. Zanyzuvannia,
satin stitch and cross-stitch.*

„Українка”

„Ukrainian Girl”

The Dnipro Region includes the Kyiv, Poltava, Chernihiv, Sumy, and Kharkiv Provinces. Parts of the Cherkasy and Kirovohrad Provinces also belong to this region. The Dnipro River with its tributaries unites this vast expanse of land.

The borders of some provinces changed over time and may still change. For this reason, only the main localities are named.

The medieval Kyivan State was formed in this region. The Cossack State also developed here. This territory was in a prime geographical location, through which passed the trade routes from central Europe to the East, and from the north to the Mediterranean Sea. As a result, cities developed. Commerce was based on woodwork and agriculture. Later, heavy industry developed when coal deposits were found in the Donbas area and iron ore in Kryvyi Rih.

Having evolved over centuries, in the the 1900s the costume of the Dnipro Region became a classic, and has become the representative national costume of Ukraine.

Slowly, manufactured fabric began to be used in folk attire. Home-woven *polotno* and *sukno* continued to be utilized the longest in the making of shirts and *svyty*. In this region, the embroidery is exceptionally refined, with a great variety of stitches.

Women's Clothing

Hairstyle and Headcovering

Usually unmarried young women wore their hair in one braid down the back. For Sundays and holidays, they made two braids which were wound around the head. For work, the head was covered in either a home-woven or bought kerchief. The former was of fine white *polotno*, with nicely finished edges and an embroidered motif in one corner. The kerchief was worn “*z dashkom*” — with a fold over the forehead to shield the face from the sun.

У Наддніпрянщину входять області: Київська, Полтавська, Чернігівська, Сумська та Харківська. Частинно належать Черкаська та Кіровоградська. Ріка Дніпро зі своїми допливами об'єднує цей великий простір.

Границі деяких областей змінювались і можуть ще змінюватись, тому в описі одягів подаємо тільки головніші місцевості.

На Наддніпрянщині творилась княжа держава й розгорнулося панування козаччини. Географічно положення цих земель було корисне: через них проходили торговельні зв'язки центральної Європи зі Сходом, а північної — із Середземним морем. В наслідок цього розвинулись міста. Промисел був деревообробний і харчовий. Пізніше, коли знайдено поклади кам'яного вугілля в Донбасі й залізної руди в Кривому Розі, розвинулося машинобудівництво.

Одяг Наддніпрянщини, що розвивався протягом віків, у двадцятому столітті досяг клясичного вигляду і став репрезентативним одягом України.

Поволі в одяг Наддніпрянщини увійшли фабричні матеріали. Домоткане полотно й сукно найдовше вживали для сорочок і свит. Вишивка тут надзвичайно вибаглива, а стібки різноманітні.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Звичайно дівчата заплітали волосся в одну косу і спускали її на спину. У свята й неділі заплітали дві коси, часом закладали їх довкола голови. До роботи дівчата пов'язували голову хустиною доморобною або фабричною. Доморобна була з тонкого білого полотна з гарно викінченими краями та вишивкою в одному куті. Зав'язували хустку „з дашком”, щоб захистити обличчя від сонця.

У вільний час та у свято голову прикрашали. Найпростіша прикраса — стрічка, що обводила голову. Її зав'язували ззаду і спускали на спину довгі кінці. З одного або й з двох боків закладали за стрічку квіти. Часом уживали спеціально

Вінок

Wreath

Зразковий дівочий одяг (виконаний у Канаді)

Typical Maiden Costume

When not working, and for festive occasions, maidens adorned their heads in various ways. The simplest hair accessory was a ribbon around the head tied at the back, with its long ends hanging down. Flowers were inserted into the ribbon on one or both sides of the head. Sometimes a specially embroidered ribbon or a narrow diagonally-folded kerchief was tied around the head, leaving the crown uncovered. Or, the head was decorated with a wreath of fresh or artificial flowers. The wreath of artificial flowers had a stiff paper backing, covered with ribbon, with the flowers attached progressively higher toward the middle. There was also a ribbon-covered backing into which fresh flowers were tucked. Multicolored ribbons were attached to the back of the wreath or to a separate band and cascaded down the back to below the hips. Often these ribbons were the imported French floral ones.

A married woman had a totally different headcovering. During the wedding ritual, her head was "covered" with the *ochipok*, signalling that she was married and no longer could walk around with an uncovered head. There were two types of *ochipky*. For everyday, the *ochipok* was a close-fitting small pillbox hat, which covered the gathered hair. It was made of percale or other inexpensive material which could be laundered. The *ochipok* was removed only for sleeping. A kerchief or another *ochipok* of more expensive fabric and a different shape was pinned over the first one. For major holy days a *namitka* was worn over the *ochipok*. A festive or dressy *ochipok* was made from colored fabric — fine wool or silk — and often was embroidered. The most ancient type of headcovering was the *namitka* — a wimple of one or two lengths of fine white *polotno* with embroidered or woven designs along the ends.

вишиту стрічку або хустку, складену в скісні смуги. Ними обводили голову, а тім'я лишалося непокрите. Часом прикрашали голову вінком із свіжих або штучних квітів. Вінок із штучних квітів мав підставу з картону, оповитого стрічкою, на якому квіти прикріплювали щораз то вище до середини. Або бувала сама підстава з картону, оповита стрічкою, а за неї заткнуті квіти.

До вінка ззаду або до намиста чіпляли різнокольорові стрічки, вони спадали по спині нижче пояса. Стрічки бували орнаментовані візчастими візерунками.

Зовсім інакше покривала голову заміжня жінка. Їй під час весілля „покривали” голову очіпком, і це був знак, що вона вже ніколи не ходитиме з непокритою головою. Очіпки були двоякі. На щодень це була щільна кругла шапочка, під яку ховали волосся, пошита з ситцю або іншого дешевого матеріалу, що його можна було прати. Скидали очіпок тільки лягаючи спати. Поверх цього очіпка запинали хустку або надівали другий очіпок із дорожчого матеріалу й іншої форми, а у великі свята — намітку. Святковий очіпок шили з кольорового полотна, тонкої вовни або шовку і не раз прикрашали вишивкою.

Найдавнішим покриттям голови була намітка — одна або дві смуги тонкого білого полотна з вишитими або витканими узорами на кінцях.

Намисто

Найчастіше носили червоні коралі, різані або точені. Кількість разків коралів визначала маєтне становище. Вони були родинний скарб і переходили з покоління в покоління.

Дівчата кожен разок намиста зав'язували ззаду кольоровою стрічкою, кінці якої спускались уздовж спини. До кожного разка намиста дочіплювали дукачі й образки. А коли їх не стало, вживали якунебудь монету, дорожбиш вушко. До роботи того намиста не носили, лишень два-три разки імітації.

Вибійка

Vybiika (hand printed fabric)

Сорочка

Українська сорочка постала в давнину. На думку етнографа Федора Вовка, вона була зформована вже за княжих часів, а може й раніше. Виразна її прикмета — білість, хоча справді білою може бути тільки льняна сорочка, а конопляна завжди має легкий сіруватий відтінок. В нашій усній словесності про сорочку є багато казок, приказок, пісень.

У кожній частині України постали зразки, що різнилися частинно кроєм, композицією, кольорами і стібками вишивки. Можна сказати, що сорочка віддзеркалила найкращі мистецькі здібності української жінки.

Вишиття сорочок подано в описі кожної околиці.

Поясний одяг

До роботи жінка вгорталася в дергу або вбирала спідницю. Дерга — це прямокутний кусень чорного чи брунатного тонкого сукна, підрублений довкола. Підперезавшись поясом, жінка могла вільно працювати.

Спідницю шили з доморобного фарбованого полотна або вибійки; пізніше — з фабричного матеріалу, на літо з ситцю, а на зиму — з

грубшого. Шили її рясною, у чотири „пілки”, себто ширини матеріалу. Три пілки були морщені, а четверта спереду гладка; її покривали запаскою. Спідниці, переважно синього або вишневого кольору, прикрашали стрічками, пришитими на висоті колін у 3-4 ряди.

Плахта була святковим вбранням. Її ткали з тонкої вовни різних кольорів у картатий узір. Основою плахти була тканина одного кольору (червона, синя, зелена, чорна), розділена на однакові квадрати тоненькими смужками контрастних кольорів.

Плахти були „одинчі” та „крилаті”. Тканина на плахту вузька, тому її зшивали особливим плахтовим швом тими ж самими кольорами, що у кратях. „Одинчу” плахту зшивали з двох полотнищ по всій довжині, „крилату” — тільки на дві третини й перекидали так, щоб незшиті частини були зверху. У місці, де плахта перегнута, протягали тасьму або крайку, якою прив'язували її до стану. На кутах плахти часом пришивали круглі китиці. Плахта такої довжини, щоб з-під неї було видно вишитий поділ (лиштву) сорочки.

Necklace (*Namysto*)

Korali — genuine coral bead necklaces — were worn most often. The beads were either cut or bevelled [*tocheni*]. The number of strands indicated the wearer's wealth. The *korali* were a family heirloom which passed from generation to generation.

Each strand of beads was tied at the back of the neck with a colored ribbon, which then hung down. *Dukachi* and medals were added to each strand. If these were not available, any coin with a wire loop attached was worn. For work, two-three strands of imitation coral resin or glass beads were worn in place of the genuine necklace.

Shirt (*Sorochka*)

The Ukrainian shirt developed very long ago. Ethnographer Khvedir Vovk wrote that it was being worn already during medieval times, or possibly even earlier. A very distinct feature of the shirt was its whiteness, although only the linen shirt could be truly white; the hempen cloth shirt always had a slightly greyish shade. In our folklore there are many folktales, proverbs, and songs about the shirt as not only an article of clothing, but one that has symbolic meaning.

In every region of Ukraine there evolved types of shirts which partially differed in cut, composition, and embroidery colors and stitches. It can be said that the shirt reflected the best artistic talents of Ukrainian women. The embroidery of the shirts is given in the description of each area of this region.

Skirt

A *derha* or *spidnytsia* was worn for work. The *derha* was a rectangular piece of black or brown fine *sukno*, hemmed all around. It was worn as a wrap-around skirt, tied at the waist, and was comfortable for work.

The skirt [*spidnytsia*] was sewn from home-woven dyed *polotno* or hand-printed fabric [*vybiika*]. In later times, it was made from manufactured fabric, light in summer, heavier in winter. It was full, made from four widths of fabric. Three were gathered, while the fourth — the front — was smooth, and covered with the apron. The usually blue or cherry-red skirts were decorated with three or four ribbon bands sewn around the skirt at knee-length.

The *plakhta* was the festive skirt, and was woven from fine wool in many colors in a checked pattern. The background of the *plakhta* was a solid color (red, blue, green, black), divided into patterned squares by fine lines in contrasting colors. The *plakhty* were *odynchi* [single] and *krylati* [with "wings"]. Because the *plakhta* fabric itself was quite narrow, the pieces were sewn together with a special *plakhta* stitch in the same colors as the squares. The *odyncha plakhta* was sewn together from waist to hem at the back from two lengths of fabric. The *krylata plakhta* was double in required length, stitched two-thirds down, and folded over lengthwise with one end longer than the other. The fabric was sewn through the fold and then turned out so the shorter panel, unstitched, was on the outside. A double skirt was formed, one over the other, with the top panels [i.e., the "wings"] loose, opening at the front and back centers from the hem up to hip. On the fold, formed where the *plakhta* was turned over, a tape or narrow sash was pulled through, to tie at the waist. The bottom corners of the *plakhta* often were trimmed with yarn pom-poms. The *plakhta* was a bit shorter, in order that the embroidered bottom hem [*lyshyva*] of the long shirt could be visible.

Apron (*Zapaska*)

An apron was worn with both the skirt and the *plakhta*. Long ago, the apron was woven from fine wool in a geometrical pattern. Later, aprons were sewn out of percale for the skirts, and of silk for the *plakhty*. The percale apron was worn for work, the silk one for holidays. Usually the silk apron was embroidered in floral bands. The color of the apron was selected to contrast with the color of the *kersetka*.

Sash (*Okraika, Okravka*)

The sash, here called *okraika* or *okravka*, was of a single color (red or blue) or striped, and ended in tassels. Usually it was tied at the back waist of the *derha* or *plakhta*, so that the ends and tassels hung down the back. Sometimes it was tied with an end hanging down either side of the apron.

Vest (*Kersetka*)

For holidays or for going out, women wore the *kersetka*. It was not worn for work. Young girls did not have a *kersetka* made until they

matured and had a figure. The fabric was manufactured cotton or wool, often in a dark color or in a small floral print. The *kersetka* was not tight at the waist, but just easily followed the fit. It was below-hip in length.

The *kersetka* was double-breasted, with the right front fastening over the left. The back was smooth above the waist, while below it was widened with four or six godets. It was lined for a good fit. The *kersetka* was trimmed along the edges and in the lower front corner with tape applique or fabric zig-zags in a contrasting color.

Outerwear

Iupka

The *iupka* was a coat for cooler weather, and was made from fine *sukno* or other manufactured fabric. The back was fitted, with a seam at the waist, below which were either gathers or six godets. The *iupka* had a lining, and was knee-length. For winter, it was lined in batting. The front and cuffs were trimmed with a flat cord in a different color. The *iupka* had either a round collar or was collarless.

Kapota

The *kapota* was sewn from plain *sukno*. It had a rolled collar with lapels. At the back waist there were gathers or pleats, above which two buttons were attached. The same kind of buttons fastened the coat at the front.

Kyreika

The *kyreika* was made from home-woven *sukno*. It was widened at the two sides with godets. The *kyreika* reached the knees and was trimmed with black cord on the front and the cuffs.

Footwear

For everyday, women wore black boots with low heels. For festive occasions *sap'iantsi* were worn. These were boots of specially-tanned fine leather, and came in different colors — red, yellow, green — depending upon the rest of the outfit. These boots had high heels with silver taps, which "rang" during dancing. The tops of the bootlegs were covered by the lower hem of the shirt.

Young women also wore high-vamp black or red shoes with colored shoelaces.

Фартушок (запаска)

До спідниці і плахти вбирали запаску. У давнину запаска була тканина з тонкої вовни й мала геометричний візерунок. Пізніше запаски шили до спідниць із ситцю, а до плахти — з шовку. Ситцева запаска до роботи, а шовкова для свята. Звичайно шовкова була вишита у квітчасті смуги. Колір запаски вибирали контрастний до керсетки.

Пояс

Пояси, що їх звали „окрайка” або „окравка”, були одного кольору — червоного чи синього або в смуги, закінчувалися китицями. Звичайно ними підперізували дергу або плахту так, що китиці були ззаду. А часом так, що кінці звисали вздовж обох боків запаски

Безрукавка (керсетка)

У свято чи до виходу жінки вдягали керсетку. Дівчаткам керсеток не шили, доки не зформується їхня фігура. Матеріал на керсетку вживали фабричний бавовняний або вовняний, переважно темного кольору або у дрібні квіти. Керсетка не прилягала щільно до стану, лишень зформована до нього.

Крій керсетки. Права пола заходить на ліву й там застібається. Спина має гладкий верх, а внизу поширена „вусами”, себто клинами, що вужчими кінцями вшиті угору. Вусів буває чотири або шість. Керсетку шують на підшивці, щоб добре лежала. Прикрашена вона тасьмою або зубцями іншого кольору.

Взуття

У будень жінки носили чорні чоботи з невисокими закаблукками. У свято — „сап’янці”, себто чоботи зі спеціально гарбованої шкіри. Були вони різної барви: червоні, жовті, зелені, підібрані до кольору вбрання; мали високі закаблукки із срібними підківками, які під час танцю „дзвонили”. Халяви чобіт сягали під поділ сорочки.

Дівчата звали також півчеревички чорні або червоні з протягнутою кольоровою тасьмою.

Верхній одяг

Юпка — це плечевий одяг на перехідному пору року, пошита з тонкого сукна чи іншого фабричного матеріалу. Спина — приталена, відрізнана, нижче неї збирки або доточені „вуса” (шість). Юпку шили на підшивці, щоб краще лежала, довжина — до колін. Юпку, пошиту на зиму, підбивали ватою. Поли і манжети юпки обведені лямівкою іншої барви. Юпка була з круглим коміром або і без нього.

Капота — пошита з простого сукна. Мала виложистий комір, відрізнану спинку, зібрану в збирки або складки, над якими були пришиті два гудзики. Такі ж гудзики пришивали спереду й ними застібали.

Кирейка — шили її з домашнього сукна; поширювали двома клинами з обох боків. Сягала до колін. Прикрашали чорним шнуром на полах і на манжетах.

Пояси і крайки

Sashes

Весілля

Wedding

Men Headcovering

In summer, men wore a small-brimmed straw hat called a *bryl'*. It was made of plaited strips of un-ripened wheat or rye stalks. Sometimes the brim was trimmed with a ribbon, a colored one for the younger men, and black or grey for the older ones. The men plaited the strips themselves, and then village craftsmen made the hats.

In winter, the heads were covered with either *sukno* or lambskin caps. The fur caps were lined with white sheep fleece. A round short cap was called a *kizianka*, while the tall cylindrical one was a *kuchma*.

Hairstyle

Peasants cut their hair "*pid makitru*" (i.e., under the bowl) or "*pid vorota*" (under the gate). The former style was a straight trim all around the head at mid-forehead,

above the ears, to the back of the head. The latter required more careful barbering, because all that remained was a lock of hair at the front, with all the rest closely cropped.

Shirt

In ancient times the only difference between the man's and woman's shirt was the length. It was sewn the same way, from linen for dressy occasions, and from hempen cloth for work. The man's shirt was also embroidered, but less than a woman's.

In time, the man's shirt went through more changes — because of the variety of occupations, such as cartering, river piloting, etc.

The pattern and embroidery of men's shirts is given in the chapter "Ukrainian Shirts."

Pants

Pants have been known in Ukraine since Scythian times. At first they had

narrow pantlegs which were joined at the top with an insert. They have remained this way in the folk dress of western Ukraine. In the Dnipro Region in the 15th century, *sharovary* were the dominant pants. They were wide-legged, sewn from colored (blue or red) *polotno* or fine wool. They were very comfortable for riding horseback, and for this reason became part of the Zaporizhzhian Kozak attire.

There were also wide pants from home-woven white or printed *polotno*, which were worn for work. With these pants, the shirt was not tucked in, but worn over them.

The *sharovary* pattern is simple. Two pantlegs are cut out as wide as possible (approx. 40cm), and places at an angle to each other. Two triangles of the same fabric are cut out and sewn together on the vertical. The square thus formed fills in the space between the two pantlegs. The lower part of the triangle (called the *matnia*) should reach the top of the bootlegs —

Чоловіче вбрання

Убір голови

Селяни стриглися „під макітру” або „під ворота”. Для першого типу розчісували волосся рівно довкола, обстригали спереду до половини чола й понад вуха аж до потилиці. Стрижка „під ворота” вимагала більшої уваги, бо спереду лишали тільки чубок, вистригаючи залисини.

Улітку носили солом'яний капелюх з невеликими крисами, так званий „бріль”. Його робили з плетених смуг незрілих пшеничних або житніх стебел. Часом бріль прикрашали стрічкою — молоді кольоровою, старші чорною чи сірою. Самі сплітали смужки, а формували капелюхи сільські майстри.

Зимою покривали голову шапкою з сукна або смушку. Хутряні шапки підбивали білою овчиною. Кругла невисока шапка звалась „кізянка”, висока стовбовата — „кучма”.

Сорочка

У давнину крій чоловічої сорочки різнився від жіночої тільки довжиною. Так само шили її з льняного полотна на свято, а з конопляного до роботи. Також прикрашали її вишивкою, тільки скромніше від жіночої.

Чоловіча сорочка з часом більше змінилася, як жіноча. Причиною була різnorodність праці чоловіків (чумацтво, лоцманство й ін.).

Про крій і вишиття сорочки подано в розділі „Українська сорочка”.

Штани

Штани відомі в Україні ще зі скітських часів. Спершу вони були з вузькими ногами, що з'єднувались угорі вставкою. Такими залишились у народному одязі на заході України. На Наддніпрянщині в ХУ ст. переважали широкі штани — шаровари, пошиті з фарбованого полотна (синього або червоного), чи з тонкої вовни. Шаровари були дуже зручні для їзди верхи й тому стали частиною запорізького одягу.

Були ще просторі штани з доморобного білого полотна або вибійки, що їх вбирали до праці. Сорочку до них носили „навіпуск”.

Крій шароварів простий. Викроївши дві якнайширші ногавиці (по 40 см), кладуть їх під кутом одну до одної. З тієї ж матерії викроюють два трикутники, зшивають по вертикалі і цим чотирикутником виповнюють місце сполуки під кутом. Нижній край трикутника повинен сягати до висоти чобіт (це місце зветься матня). А тоді все зшивається разом. Верхній край штанів загинають, зашивають і перетягають очкур або ремінець. Нижній край шароварів викінчують рубцем, в який протягають тасьму.

Пояс

Штани підперізували поясом. Його ткали з червоних вовняних ниток, часом у сині або зелені смуги з перевагою червоного. Бував пояс і з тонкого вовняного матеріалу чи шовку. Закінчувався тороками чи китицями. Пояси були дуже довгі (3,5 м) і ними кілька разів тісно обвивали стан. Кінці селяни підтикали спереду, а козаки з одного боку, бо з другого висіла шабля.

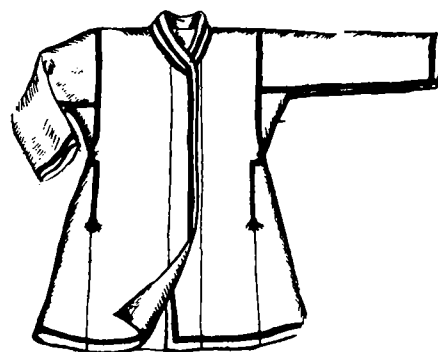
Взуття

На Наддніпрянщині носили чоботи у будень і свято. Халяви чобіт були доволі широкі, м'які, злегка морщились, сягали під коліно й охоплювали кінці шароварів, що спадали трохи поверх них.

Верхнє вбрання

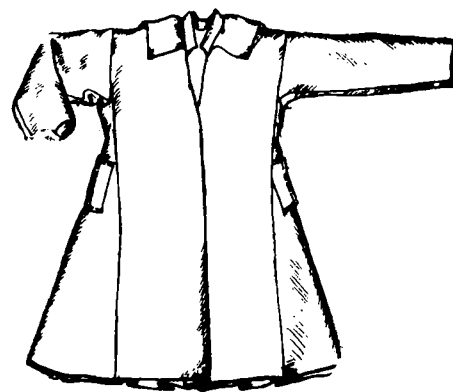
Найдавнішим верхнім одягом були свита й кожух. Свиту шили з домашнього сукна білої, сірої або чорної барви, а кожух — з овечого хутра. Звичайно не було різниці у крої чоловічого чи жіночого верхнього одягу, хібащо жіночий мав більше прикрас. Свити й кожухи шили кушніри.

Свити у давнину шили з білого сукна, а пізніше — жіночі з білого, а чоловічі з чорного або сірого.

Свита — „чугай”

Svyta

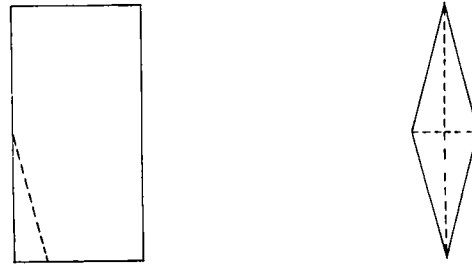
Свита — „опанча”

Svyta

so the *sharovary* are indeed wide and loose. Then all the pieces are sewn together. The top is finished with a drawstring hem through which a cord or leather thong is pulled. The bottom hems are also finished with a drawstring.

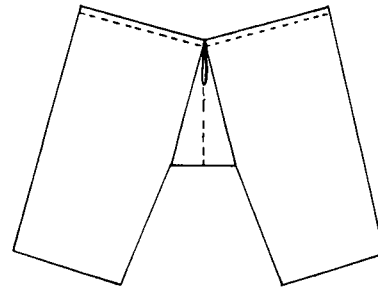
Sash (*Poias*)

The sash was woven from red woolen yarn; sometimes it had blue or green stripes with a red background. There was also a sash of fine wool or silk. The ends were trimmed with a fringe or tassels. The sashes were very long (3.5m), and were wound around the waist snugly a few times. Peasants tied the ends at the front centre, Kozaks at one side — because the sword hung on the opposite side.

Outerwear

The oldest outerwear was the *svyta* and *kozhukh*. The *svyta* was made from white, grey, or black home-made *sukno*, and the *kozhukh* from sheepskin. In principle there was no difference between the pattern of men's or women's outerwear, except that the latter was more ornamented. Furriers sewed both types of coats.

Крій шароварів

Pants pattern

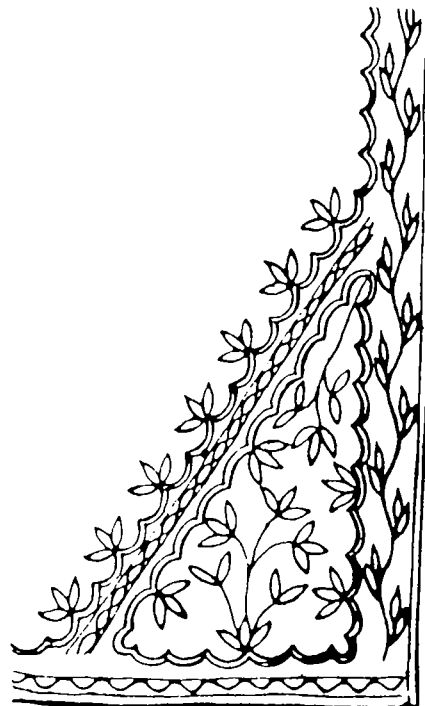
Svyta

Long ago the *svyta* was made from white *sukno*. Later, the women's were white, while the men's were made from black or grey fabric.

The pattern: the measured fabric was folded across the width, and a neck opening was cut out. The front opening was also cut, with the right side slightly wider to fit over the left. The back of the *svyta* could be cut in different ways:

1. A *prokhidka* — a narrow band of *sukno* — was left down the middle of the *svyta* from neckline to hem. Along each side two or three godets were inserted. These were triangles of fabric sewn in with the tip of the triangle at the waist. As a result the *svyta* flared from the waist down.

2. Along either side of the *prokhidka*, inserts of pleated fabric were attached at the waist. The pleats were well pressed and held well.

Узір наріжник

Motif for narizhnyk (vest)

Крій свити: перегнутий кусень сукна потрібної довжини складали удвоє, вгорі викроювали круглий отвір на шию, спереду розрізували так, щоб права пола була трохи ширша й могла зайти на ліву. Спину свити викроювали інакше; були різні способи.

1. Посередині спини лишали вузьку смугу сукна „прохідку”, яка тягнулася від потилиці аж до низу свити. З обох боків прохідки вставляли по два або три „вуси”, себто клини матеріялу, вужчою частиною догори. Це гарно поширювало свиту донизу.

2. До залишеної „прохідки” з обох боків приточували кусень матеріялу, зложений у складки. Його припрасовували і складки добре трималися.

3. На спині не лишали „прохідки”. Розрізували ззаду в поясі та у місці відрізу з обох боків приточували шматок сукна, зібраного в збирки. Таким чином свита поширювалася від пояса униз.

Рукави шивали по прямій лінії і пришивали нижче плеча. Часом під рукавами вставляли клинці, створюючи додаткову складку, щоб було зручніше працювати.

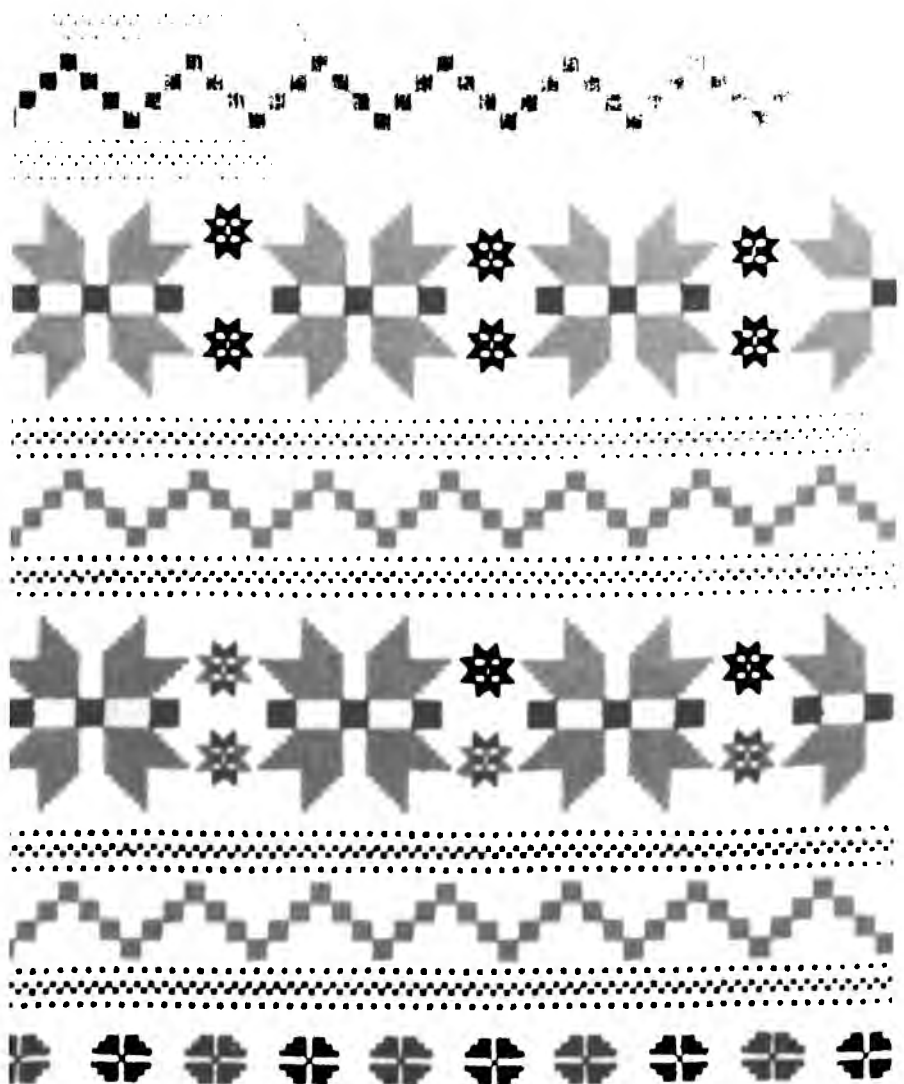
Комір у свиті вузький, стоячий або виложистий. Застібали її шкіряним гудзиком на шкіряну петлю. В деяких околицях робили дерев'яні гудзики. Свиту підперізували поясом.

Кожух — зимове верхнє вбрання — шили однаково для чоловіків і жінок, з тією різницею, що жіночий мав більше прикрас. Та й комір у чоловічих кожухах стоячий, а в жіночих виложистий.

Крій кожуха троякий:

1. Найдавніший кожух тулубчастий, зшитий з рівних одна до одної прикросних шкір. Цей кожух не має прикрас, тільки шкіряні китиці на ремінцях, прикріплені спереду, що їх закидали на спину. Довжина кожуха до колін або до щиколоток.

2. Кожух прямоспинний. Перед скроєний так, що права пола трохи ширша і заходить на ліву. Спина скроєна з двох великих шкір, зшитих посередині. Внизу вони ширші, й це дає змогу вільно рухатися. Довжина кожуха до щиколоток. Він гарно прикрашений кольоровим шнурком і

Рушник

Ritual cloth

вілюшками червоної і зеленої барви. Внизу на розі правої поли розгорнений орнамент — „наріжник” (Київщина).

3. Третій тип кожуха — це простий або „кожушина”. Він приталений, вшитий до стану. Ззаду вставлені чотири або шість вусів, прикрашені вгорі гудзиками і вовною. Від вусів ідуть окремі шви від стану аж до рукава. Якщо спина була відрізана, то низ поширювали шкірами, скроєними кльошею. Кожушина була прикрашена гаптом вовняними

нитками та апплікаціями з різнокольорової шкіри. Місце відрізу на спині покрите вишивкою.

Прикраси кожухів мали символічне значення. Основна їхня барва була червона, а головні елементи сосонки й зорі.

Байбарак. Як з’явилися фабричні матеріяли, ними стали покривати хутра. Крій був той самий, що й кожущини. Вживали смугасту або гладку тканину сірої барви.

3. There was no band down the back. The upper back was cut separately, and two sections of gathered *sukno* were attached at the seam, giving fullness to the lower back.

The sleeves were attached along the straight seam to a dropped shoulder. Sometimes gussets were sewn into the underarm for ease in movement. The *svyta* had a narrow standing collar. It closed with a leather button and a leather loop. In some regions wooden buttons were used. The *svyta* was belted with a sash.

Kozhukh

The *kozhukh* was the winter outerwear. It was sewn the same for men and women. The only differences were: more decoration on the women's sheepskin coat, and standing collars for men, rolled collars with lapels for women.

There were three patterns for *kozhukhy*:

1. The most ancient was the straight-body-trunk style (*tulubchastyi*). It was made from straight-cut skins sewn together. It had no ornamentation, just leather tassels on the leather strips which were attached to the front and tossed over the back. This *kozhukh* was either knee- or ankle-length.

2. The straight-backed *kozhukh* (*priamospynnyi*) was ankle-length. In front the right side was a bit wider and came over the left. The back was cut from two large skins sewn together down the middle. They were wider at the bottom, which permitted ease in walking. This *kozhukh* was trimmed with a color cord and *viliuskhy* in red and green. There was a special ornament — *narizhnyk* — in the lower corner of the front right side (in the Kyiv Area).

3. The plain or *kozhusyna* type of *kozhukh* was fitted at the waist. At the back it had four or six godets, decorated at the top seam with buttons and yarn. Individual princess seams went from the waist to the sleeves. If the upper back was a separate piece, the bottom back was widened with skins cut on the bias. The *kozhusyna* was embellished with satin-stitch embroidery in wool yarn, and with applique in multicolored leather. The back waist seam was covered with embroidery.

The ornamentation on the sheepskin coats had symbolic meaning. The basic color of the trim was red, and the main motifs were little pine branches and stars.

4. Once manufactured fabric appeared, striped or solid grey was used to cover fur coats. The *baibarak* was such a coat, made in the same pattern as the *kozhusyna*.

Chumarka

The *chumarka* was a newer type of outerwear for bachelors and young married men. It appeared with the availability of manufactured fabric, and its pattern was similar to that of the women's *kersetka*, except with sleeves.

The *chumarka* was fitted to the waist, then widened below. There were two back styles: 1) a *prokhidka* was left down the middle, with godets along the sides, or 2) no *prokhidka*, but a pleated lower panel attached to the waist seam. A *chumarka* of *sukno* was worn in winter, and one of lighter fabric for summer. Usually it was lined for a better fit, and was knee-length. In front it fastened on hidden inside hooks. The *chumarka* worn for work had dropped-shoulder sleeves. It had a narrow standing collar, was belted with a sash, and came in a neutral grey or dark blue fabric.

Zhupan

The *zhupan* was made from manufactured blue *sukno* and had two godets on each side in back. The fur or velvet rolled collar with lapels was embroidered in gold. It was worn by urban men and women.

Kapota

The *kapota* was made from *sukno*, and had lapels. The back was seamed at the waist, with the bottom half pleated or gathered. Two buttons were attached just over the back seam. In front, similar buttons were used for fastening.

Kaptan

The *kaptan* was a long coat of *polotno*, sewn the same for both men and women.

Siriak

The *siriak* was sewn from white or brown home-made *sukno*. In cut it was similar to the *svyta*, but shorter, reaching the middle of the thigh. A hood was attached to the back neckline.

Footwear

In the Dnipro Region boots were worn for both everyday and holidays. The bootlegs were fairly wide, soft, and slightly slouched. They reached to the knees and caught the hem of the *sharovary* which then draped over the boots.

Кожух

Kozhukh

Чумарка — це новіший тип верхнього одягу для парубків чи молодих чоловіків, що постав завдяки наявності фабричного матеріалу. Її крій нагадує жіночу керсетку, тільки має рукави.

Чумарку викроюють до стану, приталено, унизу вона поширена. Було два способи: викроюючи спину, залишали посередині „прохідку” — вузьку смугу, яка сягала до низу, а збоку підставляли „вуси”, себто клини, вузьким кінцем угору. Другий спосіб: не лишали „прохідки”, розрізували в поясі, нижню частину укладали складками, вогкими запрасовували і пришивали до спини.

Чумарку шили на зиму з сукна, а з легших матеріалів на літо. Звичайно вона мала підшивку, щоб краще лежала. Сягала до колін. Спереду застібалася на гапlickи, яких не було видно. В чумарці, яку вдягали до праці, рукави пришивали нижче плеча.

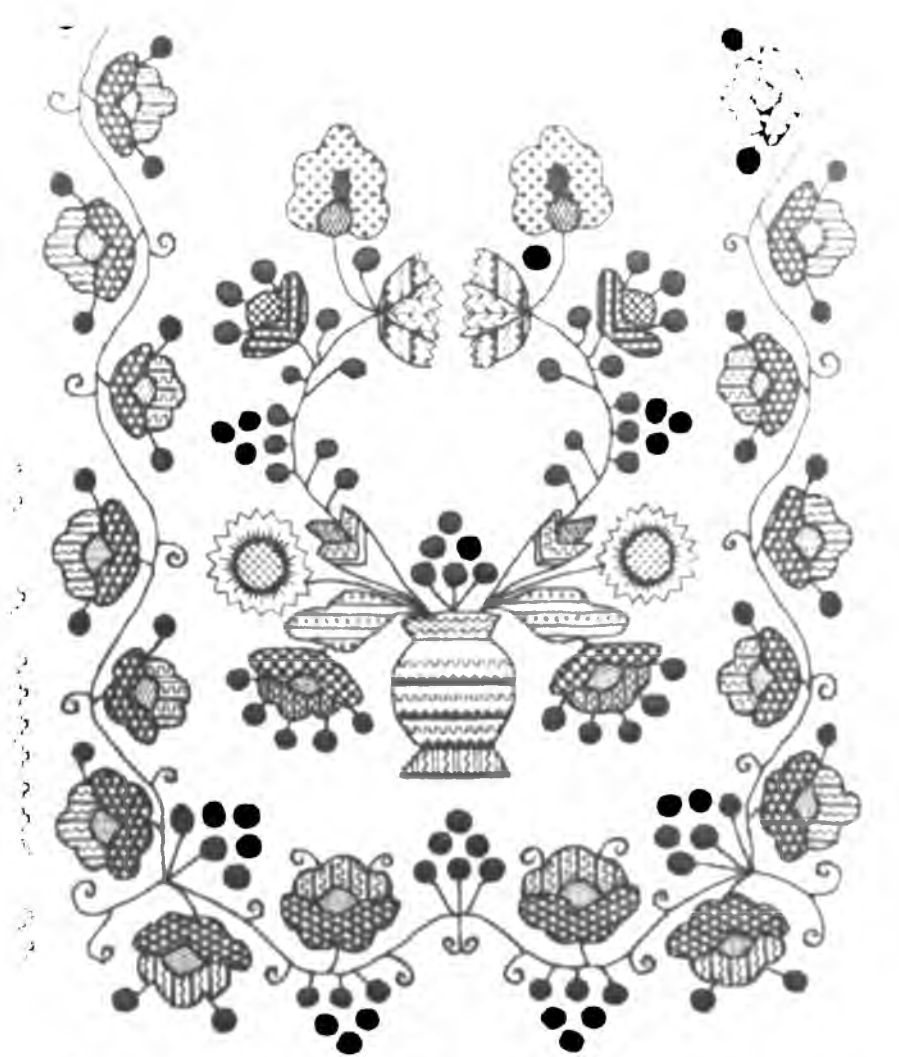
Комір чумарки вузький, стоячий, колір нейтральний — сірий або темносиній. Її підперізували поясом.

Жупан — з купованого синього сукна, мав два клини по боках, виложистий комір з хутра або оксамиту та оздоблення з позументу. Його носили міщани чоловіки й жінки.

Капота — її шили з сукна. Мала виложистий комір, відрізану спинку, зібрану у зборки або складки, над якими були пришиті два гудзики. Спереду пришивали такі ж гудзики, якими застібали.

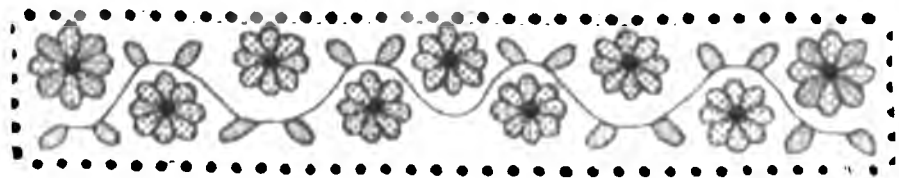
Каптан — довгий верхній одяг з полотна, однаковий для чоловіків і жінок.

Сіряк із білого або брунатного домашнього сукна. Кроєм нагадує свиту, тільки коротший, сягає до половини стеген. Ззаду до викоту біля шиї пришитий башлик.

Рушник

Ritual cloth

КИЇВЩИНА

KYIV REGION

Чоловік з Київщини.

*Сорочка з вишитою манишкою;
шаровари з тонкого синього сукна;
широкий пояс, зав'язаний з лівого
боку; свита з брунатного сукна,
обведена жовтим шнурком; сіра
смушева шапка; чоботи з юхтової
шкіри.*

Man from Kyiv Region.

*Shirt with embroidered front; sharovary of
fine blue sukno; wide sash, tied on the left
side; brown sukno svyta; grey Persian lamb
hat; boots in iukhta leather [pigskin or
cowhide].*

Молодиця з Київщини.

Сорочка вишита настилом і хрестиками; тканина плахта і фартушок; червоний пояс з китицями, що звисають збоку; вишитий очіпок; намисто з дукачами; юбка з ковтунцями; червоні сап'янци.

Matron from Kyiv Region.

Shirt embroidered in satin stitch and cross stitch; woven plakhta and apron; red sash with pom-poms; embroidered ochipok; coral necklace with dukachi; iupka with kovtuntsi [scattered tufts on the fabric]; red fine leather boots.

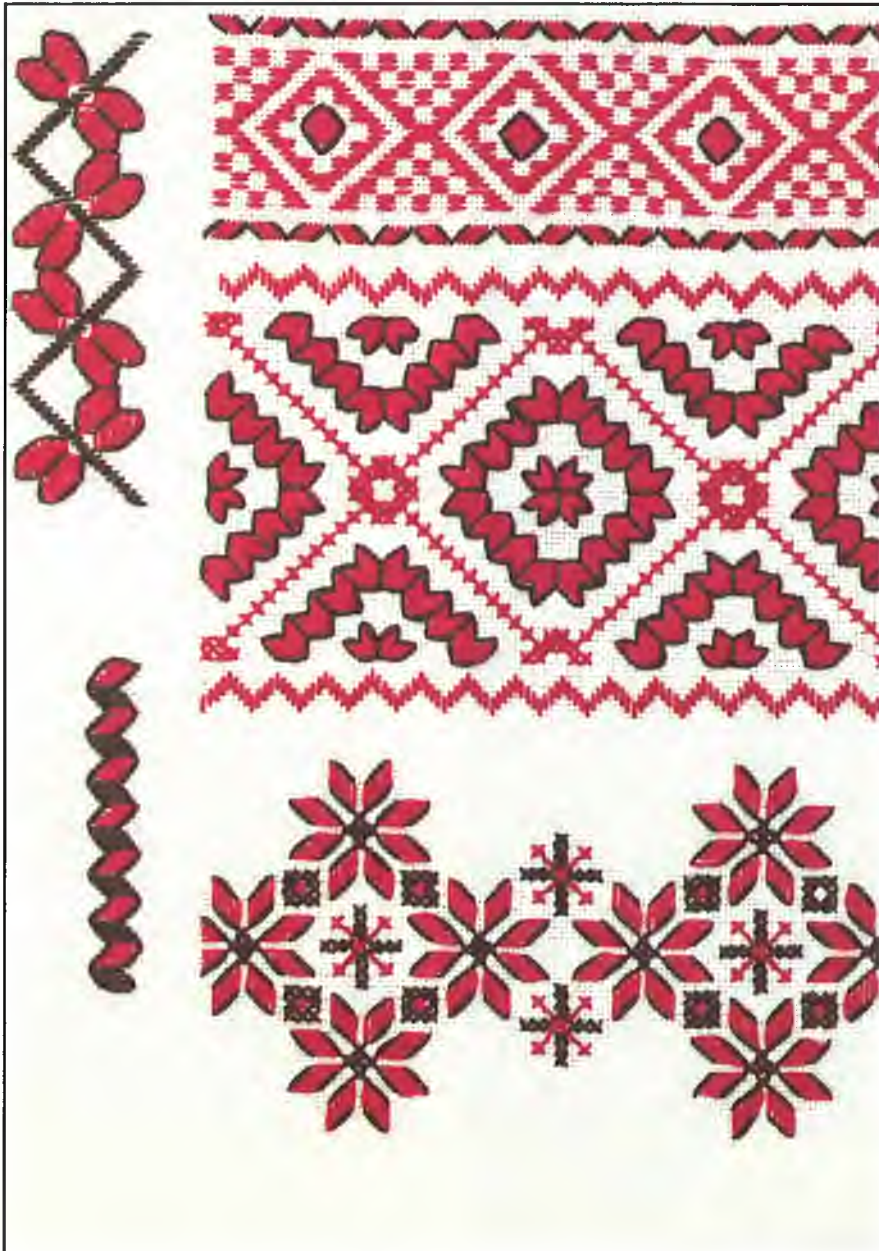

Дівчина з Київщини.

Вишита сорочка; крилата плахта; тканий у смужки червоний фартушок; червоний пояс, зав'язаний з двох боків ключками; вінок середньої величини; впорядковане намисто; червоні черевички.

Maiden from Kyiv Region.

Embroidered shirt; "winged" plakhta; red apron, woven in striped pattern; red sash, tied on both sides with looped knots; medium-height wreath; coral necklace; red shoes.

Київщина.

Три узори для рукавів. Перший виконано прямим настилом, середній — скісним настилом і хрестиками, нижній — прямим настилом і хрестиками. Червоний узір обкинений чорними нитками. Вузькі узори для подолу сорочки, обшивки й манжетів.

Kyiv Region.

Three designs for the sleeves. The top — in straight satin stitch, the middle in slanted satin stitch and cross-stitch, the bottom in straight satin stitch and cross-stitch. Red design outlined in black. The narrow motif for the hem, neckband, and cuffs of the shirt.

The borders of the Kyiv Area changed over the centuries. The main cities and towns are: Kyiv, Kaniv, Bila Tserkva, Bohuslav, Vasyl'kiv, Irpin', Pereiaslav-Khmel'nyts'kyi, Fastiv, Chornobyl', and Yahotyn.

The clothing of the central Kyiv Area is described here. This folk costume has the most distinctive character. The northern Kyivan costume has characteristics of the Polissia Region, while the southern Kyivan one has those of the Poltava Area.

Women

Hairstyle and Headcovering

The maiden wore one or two braids. For work she tied a kerchief around her head. For festive occasions and holy days she wore a ribbon with flowers or a wreath of flowers with ribbons down the back.

A matron covered her hair with a small cap called a *chushka*. In the house she wore a kerchief, and when upon going out, wore an *ochipok*.

Necklace

For holy days genuine red coral was worn. Metal crosses and *dukachi* were attached to the strands of coral. For everyday, glass beads were the accessory.

Shirt

The cut and styling of the shirt is given in a separate chapter. In this area the embroidery on the shirt was mostly black and red. The main design was on the shoulder piece and the body of the sleeve, the *pidpolychchia*, with motifs scattered all over the lower sleeve. There were also shirts with the sleeves fully covered in embroidery. For everyday, shirts often just had the shoulder piece embroidered. The white open-work embroidery — *lyshiva* — along the bottom hem was wider than in the Poltava Area. The shirt had a standing collar, with the cuffs of the sleeves fairly wide. In front the shirt was tied with a long narrow red ribbon.

Skirt

The oldest type of lower garment consisted of two home-woven *sukno* panels, a longer black one for the back, and a shorter blue one for the front. For festive occasions a *plakhta* was worn, but in more recent times it began to be replaced by the skirt. For work the skirt was of percale with a small floral print, and for holidays and winter it was of cherry-red wool, trimmed with black velvet bands at knee-length.

Apron (Zapaska)

With the *plakhta*, an embroidered red silk apron was worn. For the percale skirt, an apron in a floral print was selected. The wool skirt had an apron of a contrasting color embroidered in appropriate colors.

Vest (Kersetka)

For work the *kersetka* was made of percale, and lined. The festive one was sewn of fine *sukno* or heavier silk; it was thigh-length. The front edges were trimmed with velvet zig-zags. On the right front bottom corner there was an embroidered motif called the *narizhnyk*. Younger women selected blue, red, or green colors, while older ones preferred the darker shades.

Sash

Women wore sashes woven in a colored striped pattern, finished with a fringe or pom-poms on each end. The sash was tied in such a manner that long ends hung down either side in front.

Ілля Рєпін „Київка”

Illya Repin, Matron from Kyiv

Кордони Київщини змінювалися. Головні місцевості: Київ, Канів, Біла Церква, Богуслав, Васильків, Ірпінь, Переяслав-Хмельницький, Фастів, Чорнобиль, Яготин.

Описуємо центрально-київське вбрання, що має особливий характер. Північно-київське має прикмети поліського, а південно-київське — полтавського.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчина заплітала одну або дві коси. У будень до роботи пов'язувала хустку, а в свято прикрашала голову стрічкою з квітами або вінком зі стрічками.

Заміжня жінка ховала волосся під шапочку „чушку”. В хаті пов'язувалась хусткою, а коли виходила, прикривала голову очіпком.

Намісто

У свято найчастіше носили червоні коралі, до яких дочіпляли хрестики й дукачі; у будень носили скляне намисто.

Сорочка

Опис крою і шиття сорочки подано в окремому розділі. Головний орнамент вишито на уставці й „підполиччі”, здебільшого чорним і червоним кольором. Нижче на рукавах покидані мотиви з того орнаменту або вишито досить густо більший узір. Сорочки на щодень часто мали лиш вишиту уставку. Лиштва на подолі вишита ширше, як на Полтавщині; комір стоячий, манжети доволі широкі. Зав'язували сорочку спереду довгою червоною стрічкою.

Поясний одяг

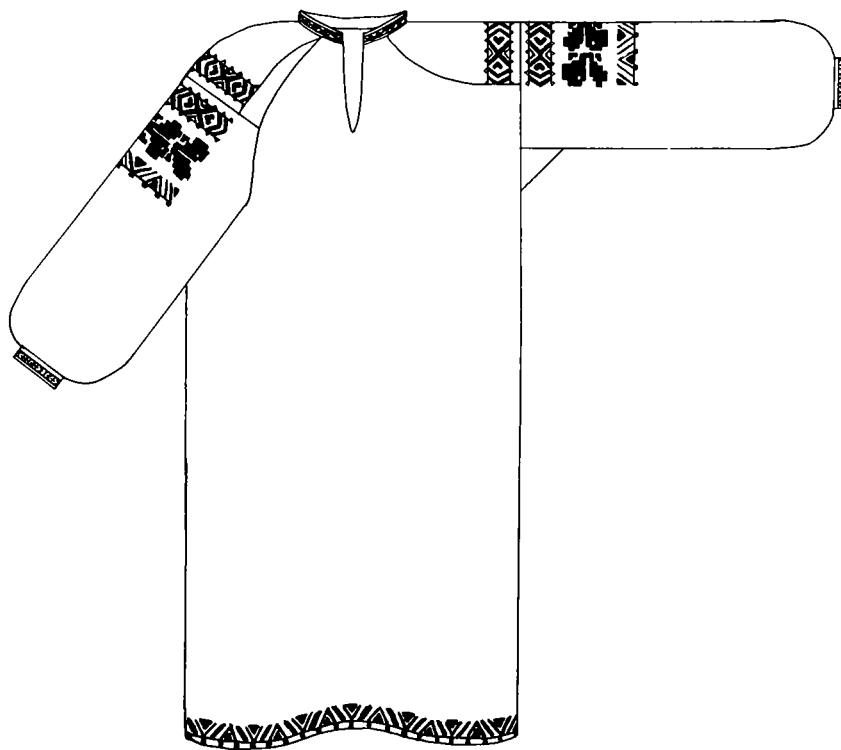
Найдавніший одяг складався з двох доморобних сукняних запасок — чорної довшої задньої та коротшої синьої передньої. У свято зодягали плахту, яку в новіші часи стали заступати спідницею. До роботи була вона з ситцю у дрібні квіти, а святкова та узимку — з вишневої вовни, прикрашена на висоті колін чорним оксамитом.

Кожух

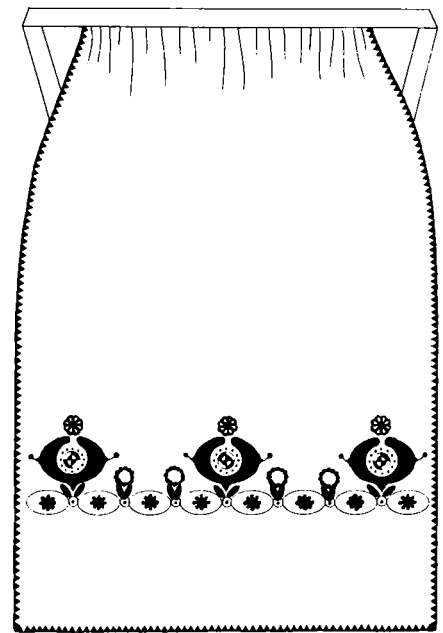
Kozhukh

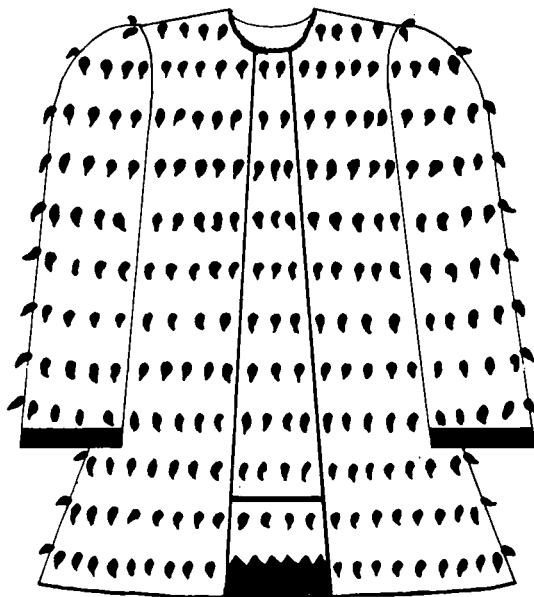
Сорочка

Shirt

Фартушок

Apron

Юпка з „ковтунцями”

Iupka

Footwear

For everyday black leather shoes were worn. For holidays, red or yellow fine leather boots or red leather shoes were worn.

Outerwear

In cooler weather the *iupka* was worn, similar to that of the Poltava Area, only shorter and more fitted. It was sewn from white *sukno* and trimmed with black cord. The *narizhnyk* ornament was embroidered in the lower front right corner.

Kozhushky or *kozhusanky* were worn in winter. These were short sheepskin coats, trimmed with embroidery along both front sides. The *narizhnyk* also was embroidered.

The *kozhuks* was a long sheepskin coat, to the ankles, also with an appropriate *narizhnyk*.

Фартушок (запаска)

До плахти вбирали вишивану запаску з червоного шовку. До ситцевої спідниці добирали у дрібні квіти, а до вовняної — вишиту відповідним кольором.

Безрукавка (керсетка)

Керсетку до роботи шили з ситцю на підшивці. Святкову — з тоншого сукна або грубшого шовку; довжина її до стеген. Поли керсетки прикрашали зубцями з оксамиту. На правій полі був гаптований узір — „наріжник”. Молодші жінки добирали колір синій, червоний, зелений. Старші жінки воліли темніші відтінки.

Пояс

Жінка підперізувалася крайкою, витканою у кольорові смужки й викінченою тороками або китицями. Її зав'язували так, що з обох боків спереду звисали довгі кінці.

Взуття

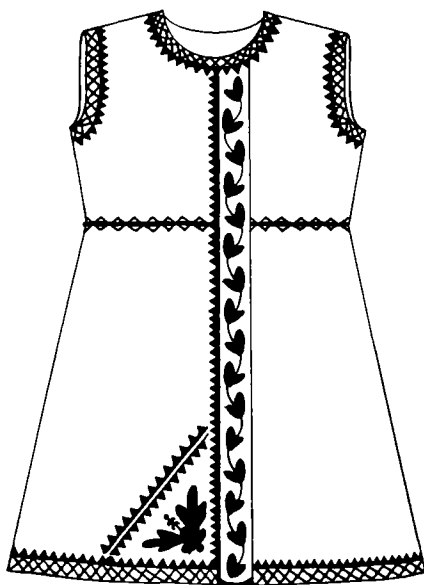
У будень носили черевики з чорної шкіри. У свято взували чоботи з червоного або жовтого сап'яну чи черевики з червоної шкіри.

Верхній одяг

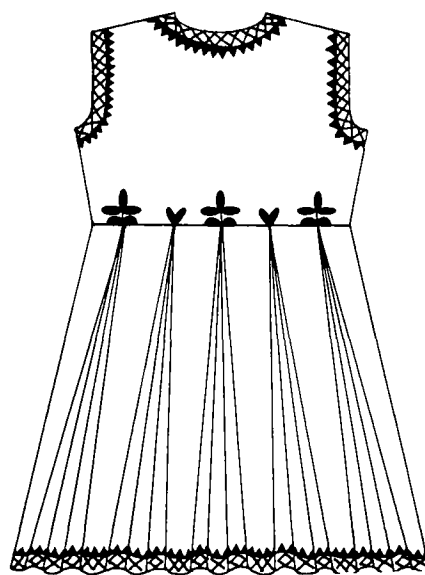
У переходову пору року носили юпку, подібну як на Полтавщині, тільки коротшу й більш приталену. Шили її з білого сукна, прикрашали чорним шнуром; на полі був вишитий „наріжник”.

Взимку носили кожух — одяг з овечої шкіри хутром до середини; він сягав до щиколоток; у кутку правої поли був прикрашений „наріжником”.

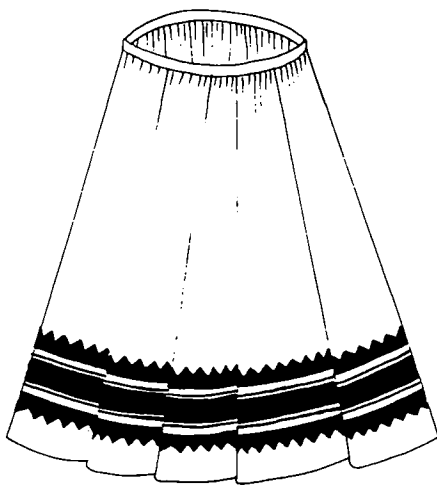
Носили також кожушки або кожушанки, себто короткі кожухи, прикрашені вишивкою спереду, а у кутку правої поли „наріжником”.

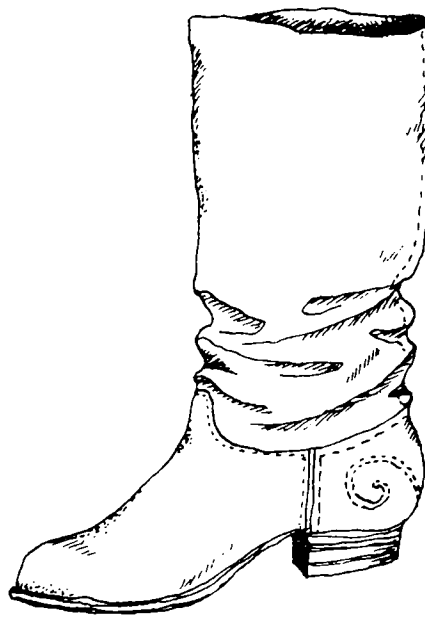
Керсетка

Vest (Kerсетka)

Спідниця

Чобіт

Boot

Рушник

Ritual cloth

ПОЛТАВЩИНА

POLTAVA REGION

Молодиця з Полтавщини.

Сорочка вишита настилом і вирізуванням; тканин плахта, тканій фартушок; довга неприталена керсетка, прикрашена аплікацією з оксамиту; намітка з білого тонкого полотна; намисто з коралів, обведене двома рядками бурштину; чорні черевики.

Matron from Poltava Region.

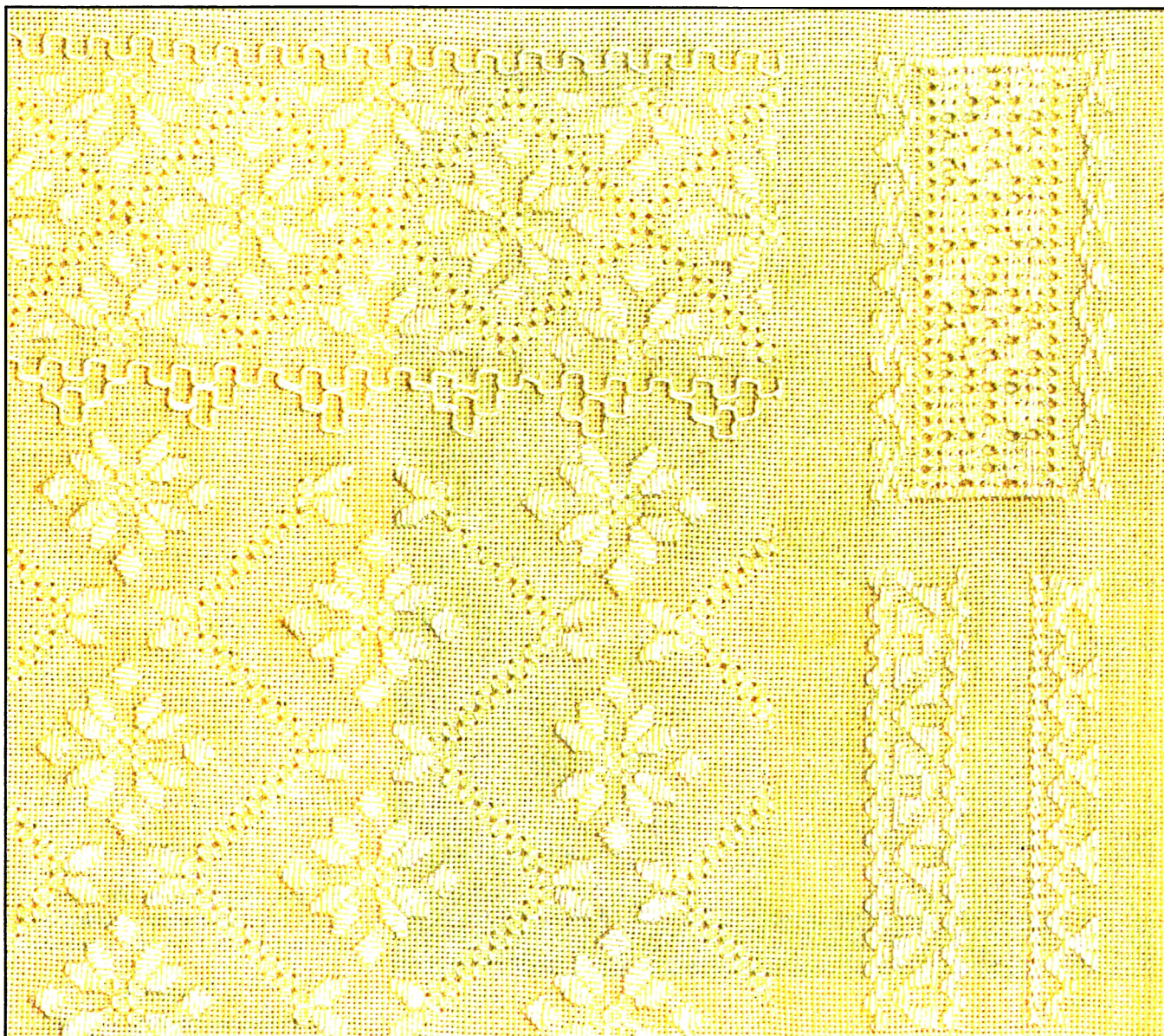
Shirt, embroidered in satin stitch and cut-work; woven single plakhta; woven apron; long loose kersetka, trimmed in velvet applique; namitka of fine white polotno; necklace of coral, with a strand of amber at the top and bottom; black shoes.

Полтавщина.

Узори вишивки білими нитками на рукавах. Перший — прямий настил, зерновий вивід і верхоплут; нижній — настил, вирізування і стебнівка. Між ними посередині полтавська мережка (чисна) на поділ сорочки. Вузькі узори на обшивку й манжети.

Poltava Region.

Two motifs in white thread for sleeves. Top — straight satin stitch, double fagot stitching, and topwinder drawn work [merezhka]. Bottom — satin stitch, cutwork, and running stitch. Between them, in the middle — Poltava drawn work [chysna merezhka] for the bottom hem of the shirt. Narrow designs for the neckband and cuffs.

Полтавчанка

Matron from Poltava

The Poltava Area includes the following cities, towns, and villages: Poltava, Kremenchuk, Lubny, Myrhorod, Karlivka, Khorol, Hadiach, Kobylivka, Lokhvytsia, Zin'kiv, Reshetylivka, Opishnia, Sorochyntsi, Liuten'ka, and others.

Influenced by the picturesque landscape, the folk costume here has attributes that do not exist in the clothing of the other areas of this region. Embroidery is highly developed, with over 100 different stitches at present. The pattern of the folk costume also has some distinguishing features.

Hairstyle and Headcovering

Unmarried young women had the same hairstyle over all of Ukraine — one or two braids. For everyday the braids had ribbons plaited in, or the braids were wound around the head, with a red ribbon as a base. Sometimes flowers were tucked into both sides of the braided crown. For holidays, maidens wore wreaths of artificial or fresh flowers with ribbons down the back. The wreaths were higher in the middle front — this was a characteristic of the Poltava area. The wreath of artificial flowers had a stiff paper or leather base covered with velvet. The flowers were attached in rows. This wreath was called a *chil'tse*.

After braiding their hair, matrons put on a *chepets'*, similar to a small pillbox hat, made of *polotno* or percale, tied at the back. Over this they wore an *ochipok*, which differed from locality to locality. Some *ochipky* were tall brocade hats, wider at the top, others were cylindrical with a flat crown. They were lined with *polotno*.

For holy days older women wore *namitky* — wimples of fine *polotno*, tied and draped around the head and neck, with the ends cascading down the back to the hem of the *kersetka*.

Necklace

Maidens and women wore a necklace — *namysto* — as they did all over Ukraine. For everyday and work a few strands of glass beads were worn, while on festive occasions it was genuine red coral. *Dukachi* were attached to the coral strands.

До Полтавщини зараховуємо місцевості: Полтава, Кременчук, Лубні, Миргород, Карлівка, Хорол, Гадяч, Кобиляки, Лохвиця, Зіньків, Решетилівка, Опішня, Сорочинці, Лютенька й ін.

Народний одяг тут набув ознак, що їх не має вбрання в інших околицях Наддніпрянщини. Вишивка тут дуже розвинулась і має тепер більше як сто різноманітних стібків. Також крій одягу має деякі відмінності.

Жіноче вбрання Зачіска й убір голови

Дівчата зачісувались однаково по всій Україні — в одну або дві коси. У будень переплітали коси стрічками або укладали їх на голові, підкладаючи під них червону стрічку. Часом доповнювали зачіску квітами, втикаючи їх з обох боків голови. У свято дівчата убирали вінки зі штучних або живих квітів зі стрічками. Вінки були підвищені спереду (це притаманне Полтавщині). Підставу для штучного вінка робили з твердого паперу або шкіри й обтягали оксамитом, а квіти укладали рядами. Вінок зветься „чільце”.

Заміжні жінки, заплівши коси, натягали на голову чепець, подібний до малої шапочки, з полотна чи ситцю і зав'язували його ззаду. Поверх нього вбирали очіпок, що мав різні форми залежно від околиці. Деякі були високі парчеві, поширені вгору, а деякі циліндричні з плоским дном. Їх підшивали полотном.

Старші жінки про свято пов'язували намітку — завій із тонкого полотна, що обвивав голову; кінці його звисали ззаду до подолу керсетки.

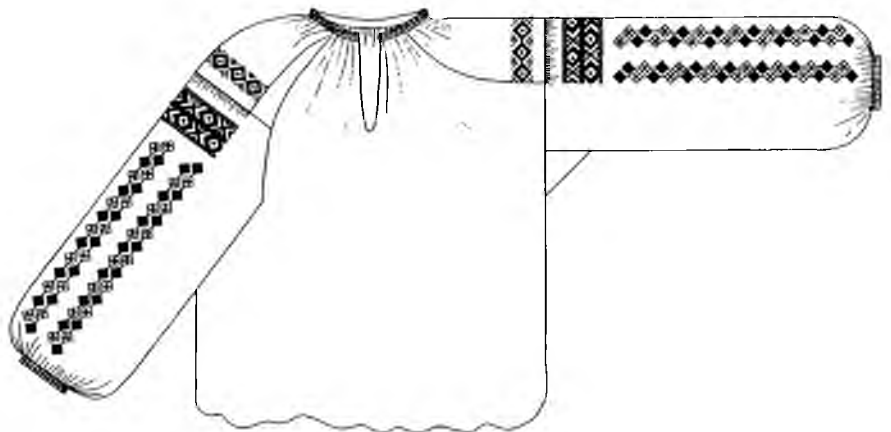
Намісто

Дівчата й жінки носили намісто, як усюди в Україні. До роботи вбирали кілька низок скляного, а у свято справжні червоні корали; до них дочіпляли дукачі.

Сім'я з Полтавщини (дівчинка — Марія Сидоренко) — знавець полтавської вишивки

Family from Poltava area (Maria Sydorenko — girl)

Сорочка

Shirt

Полтавська сорочка

Women's shirt from Poltava

Shirt

The pattern of the shirt is given in a separate chapter. Here are noted the particularities of the Poltava shirt. First of all, the shirt was long, almost to the ankles. The sleeves were fuller than in other regions. The complete width, i.e., 50-60cm, of a home-woven panel of *polotno* was used for each sleeve. The sleeve was also fuller because in sewing it to the shoulder piece, it was gathered into *pukhlyky* [full gathers] at a width of 15cm. These gathers were in one or a few rows. The sleeve was just below the elbow in length. After putting on the shirt, the woman pulled the sleeve edge above the elbow, with the sleeve's fullness draping over it.

Embroidery in the Poltava Area was complicated, because many stitches were used on one shirt: cutwork, satin stitch, eyelets, etc. The oldest embroidery was white on white, or white on unbleached fabric. Later, plant dyes were used to color threads pale yellow and violet, giving them a milky shading. When commercially-produced embroidery threads appeared, black and red became popular. In time, the floral motifs were embroidered in cross-stitch.

Skirt

For everyday, a skirt was worn, while for holidays it was the *plakhta*. In summer, the skirts were made from floral percale, and in winter from wool or heavier silk. Winter skirts were cherry-red or black, often with floral motifs. A cherry-red skirt was trimmed with three bands of black velvet at kneelength. The floral skirt had a bright patterned ribbon as trim.

Apron

The apron was woven from fine woolen threads in a geometric design. There were also embroidered silk aprons or those in brocade, and sometimes they were pleated.

Сорочка

Крій і шиття сорочки подано в окремому розділі. Лише зазначимо відмінності, що їх має сорочка на Полтавщині. Найперше — сорочка тут довга, сягає майже до щиколоток. Рукава ширші, ніж в інших околицях. На них зживали всю ширину домашнього полотна, себто 50-60 см. Пришиваючи рукав до уставки, його збирали у „пухлики” (збирки) на ширині 15 см в один або кілька рядів. Довжина рукава — лиш трохи поза лікоть; убравши сорочку, його підтягали поверх ліктя.

Вишивання на Полтавщині було складне, бо для однієї сорочки вживали кілька стібків: вирізування, настил, виколку й ін. Найдавніше вишивання було біле по білому або біле по небіленому. Пізніше нитки фарбували рослинами на блідожовті чи фіолетові і осягали молочні відтінки. А коли з'явились фабричні нитки, стали вживати чорні з червоними. Зчасом рослинні узори почали вишивати хрестиками.

Поясний одяг

Поясним одягом була на будень спідниця, а про свято плахта. На літо спідниці шили з квітчастого ситцю, а на зиму з вовни або грубого шовку. Зимові спідниці були вишневого або чорного кольору, часом квітчасті. Вишневу спідницю обводили чорною оксамиткою в три ряди на висоті колін; квітчасту прикрашали ясною з узором стрічкою.

Фартушок (запаска)

Запаску ткали з тонких вовняних ниток геометричним узором. Були також запаски шовкові гаптовані або пошиті з парчі; часом укладені в складки.

Плахта

Plachta

Молодиця з Полтавщини (Оксана Одарченко)
 Matron from Poltava (Oksana Odarchenko)

Vest (*Kersetka*)

The festive *kersetka* was made of fine wool and trimmed in the front with velvet in a contrasting color. It was quite long (to 10cm above the knees), with a high waist and was slightly fitted. The inverted godets at the back were finished with buttons at the points. The everyday *kersetka* was made of percale or other inexpensive fabric.

Footwear

Long ago women wore red or yellow fine leather boots. Later, high black shoes were worn. Young women liked to wear red shoes with a strap across the instep.

Outerwear

Siriachyna

The *siriachyna* was made similarly to the *svyta*, out of home-woven brown *sukno*. The neck opening was quite wide, and finished with a standing collar. The right front went over the left, and closed with one button — *gudz* — at the waist. In back, godets widened the *siriachyna* below the waist. The collar and sleeves were trimmed with red or green leather binding.

Sachok

The *sachok* was worn in the cooler fall weather. It was made from manufactured *sukno*. The cut was simple, without godets or pleats. It had a rolled collar with lapels, cuffs, and pockets.

Iupka

The *iupka* was widely worn during fall and spring.

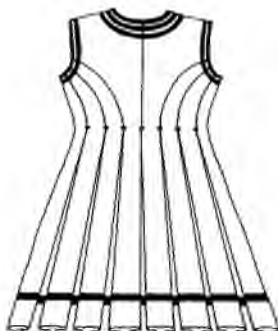
Kozhushyna

The *kozhushyna* was worn during the winter.

The *iupka* and *kozhushyna* are described in the general section of the Dnipro Region chapter.

Kersetka

Vest

Керсетка (безрукавка)

Святкову керсетку шили з тонкої вовни і прикрашали спереду оксамитом контрасного кольору. Вона була доволі довга (на 10 см вище колін), з високим станом і мало приталена. „Вуса” на спині викінчували гудзиками. Буденну керсетку шили з ситцю чи іншого дешевого матеріалу.

Взуття

Давніш жінки носили червоні або жовті сап'янові чоботи. Потім — високі чорні черевики, а дівчата залюбки взували червоні півчеревики з перепаскою.

Верхнє вбрання

Сірячина — пошита на зразок свити з домашнього сукна брунатного кольору. Виріз шиї доволі широкий і обведений стоячим коміром. Права пола заходить на ліву і застібається одним „гудзом” у стані. Ззаду поширена „вусами”. Комір і рукави викінчені обшивкою з червоної або зеленої шкіри.

Сачок — на перехідну пору року. Пошитий з фабричного сукна. Крій його простий, без вусів і складок. Має виложистий комір, манжети і кишені.

Юпка — поширене вбрання у перехідну пору року.

Кожушина — на зимову пору.

Юпку та кожушок описано в загальному розділі „Наддніпрянина”.

*Хлопець з Полтавщини (Петро Одарченко)
Young men from Poltava area (Petro Odarchenko)*

Рушник

Ritual cloth

ЧЕРНІГІВЩИНА

CHERNIHIV AREA

Дівчина з Чернігівщини.

Сорочка вишита настилом і мережана; виткана узором спідниця-андарак; тканий смужками фартушок; широкий узористий пояс, кінець якого звисає з правого боку; керсетка з грубого шовку; волосся заплетене у дві коси, покрите плоскою шапочкою, з обох боків прикріплені жоржини; темні сап'янці.

Maiden from Chernihiv.

Shirt, embroidered in satin stitch and cut-and-drawn work; pattern-woven andarak [skirt]; apron woven in a striped pattern; wide patterned sash, with one end hanging down the right side; short kersetka in heavy silk; hair in two braids, covered with a flat small hat, with dahlias tucked in on each side; dark fine leather boots.

Чернігівщина.

Три узори вишивки на рукави червоними й білими нитками. Вгорі дві мережки: ляхівка й чернігівська безчисна. Під ними узір, вишитий прямим настилом на всю довжину рукава. Вузькі узори на поділ сорочки, обшивку й манжети.

Chernihiv Region.

Three motifs for the sleeves in red and white. Top — two drawn work designs: liakhivka and Chernihiv bezchysna merezhka. Between them, a design embroidered in satin stitch down the full length of the sleeve. Narrow designs for the hem, neckband, and cuffs.

Поетка Христя Алчевська

Khrystia Alchevska, poetess

The borders of the Chernihiv Area changed over the centuries. The principle cities and towns include: Chernihiv, Nizhyn, Pryluky, Bakhmach, Horodnia, Kriukivka, Oster, and Novhorod Sivers'kyi.

The Chernihiv Area is divided into two parts when it comes to folk costume. The northern portion has all the attributes of Polissia in its attire — highly developed weaving, clothing of home-woven *polotno* and *sukno*, and *lychaky* [bast shoes] for footwear. The southern portion has the characteristics of the Dnipro Region, with some from the northern regions.

Hairstyle and Headcovering

Here the wreath was less ornate than in the Kyiv or Poltava Regions. Often the headcovering consisted of a red ribbon decorated with embroidered yarn flowers.

For matrons, the *namitka* was more widely worn than the *ochipok*. The *namitka* consisted of two long narrow pieces of *polotno* of different length and quality. One was fine linen *polotno*, the other from transparent decoratively woven fabric. The former was wound around the head, with the ends tucked in; the latter piece was draped around the head once, with its long ends tied together and flowing down the back.

However, there were localities where the *ochipok* was worn. This was a small cap of starched *polotno*, covered in patterned silk or covered across the top with a small silk kerchief.

Кордони Чернігівщини мінялися. Головні місцевості: Чернігів, Ніжин, Прилуки, Бахмач, Городня, Крюківка, Остер, Новгород Сіверський.

Щодо народного вбрання Чернігівщина поділена на дві частини. Північна має всі ознаки побуту Полісся — розвинене ткацтво, одяг з полотна й домашнього сукна, взуття — личаки. Південна має прикмети Наддніпрянщини і децю з північних околиць.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівочий вінок тут скромніший, як на Київщині чи Полтавщині. Часто прикраса голови — червона стрічка з нашитими квітами з волічки.

Як убір голови, намітка була більш поширена, ніж очіпок. Це дві довгі вузькі смуги полотна неоднакової довжини і якості. Одна з тонкого льняного полотна, а друга з прозорovitканого матеріалу, як і на Полтавщині. Першою жінка обвивала голову, а кінці ховала під спід. Другою вона обводила голову раз, а довгі кінці зв'язувала і спускала на спину.

Однак були околиці, де вбирали очіпок. Це шапочка з накрохмаленого полотна, обтягнена узористим шовком або пов'язана зверху малюю шовковою хустиною.

Дівчина з Чернігівщини

Girl from Chernihiv area

Спідниця андарак

Skirt — andarak

Shirt

The shirt was ankle-length, with fairly wide sleeves. The sleeves were joined to the body of the shirt with a special stitch called a *rozshyvka*. The sleeves and shoulder pieces were embroidered most often in white thread with touches of red and black. The geometric designs were placed in a variety of ways. Most attention was paid to the shoulder pieces of the shirt, with the design extending down the sleeve, or scattered across it in separate motifs. The shirt was often finished with open-work stitches on the sleeves and along the hem.

Vest (*Kersetka*)

The *kersetka* was made from different fabrics, and was thigh-length. For young women it was in shades of red, for matrons in floral-patterned fabric.

Skirt

For work, the *zapaska* was worn. This was two rectangular pieces of woolen fabric, black for the back, blue for the front. The front panel was slightly shorter. For festive occasions the *andarak* was worn. It was a pleated skirt of red wool, with a woven design. In the southern Chernihiv Area the *plakhta* also was worn for festive occasions. In summer, two-and three-colored hand-printed fabric skirts were worn.

Apron

To accompany the *plakhta*, aprons of floral silk or percale were sewn. No apron was worn with the *andarak*.

Sash

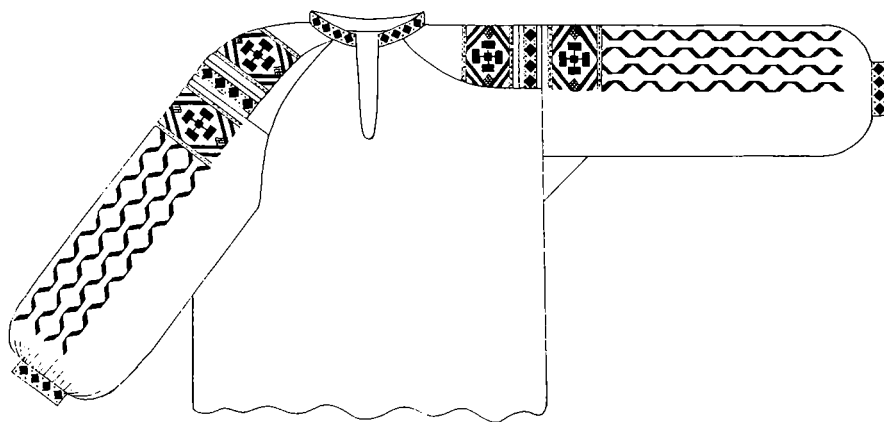
Both the *plakhta* and *andarak* were belted with a narrow sash [*kraika*], and the outerwear with a wider sash.

Footwear and Outerwear

— the same as in the Kyiv Area.

Сорочка

Доволі широкі рукави з'єднані зі станком сорочки спеціальним стібком — розшивкою. Рукави й полики прикрашені вишивкою найчастіше білими нитками з вкрапленням червоних і чорних. Згеометризовані зори розміщені різно. Найбільше вишивали полики; від них тягнулися вниз або були розкинені окремі мотиви. Часто сорочку ще й мережали на рукавах і подолі. Довжина сорочки — до щиколоток.

Сорочка

Shirt

Безрукавка (керсетка)

Керсетку шили з різних матеріалів. Для дівчат вона була червоних відтінків, а для молодиць — квітчаста; довжина її до стеген.

Поясний одяг

До роботи вдягали запаску, себто два прямокутники вовняної матерії, ззаду чорний, а спереду синій. Передній прямокутник був трохи коротший від заднього.

У свято вбирали андарак — спідницю у складки з червоної вовняної матерії з витканим орнаментом. У південній частині Чернігівщини святковим одягом була і плахта.

Улітку носили спідниці з дво- або триколіррової вибійки.

Фартушок (запаска)

Apron (zapaska)

Фартушок (запаска)

Фартушки, пошиті з квітчастого шовку або ситцю, вбирали до плахти. До андарак вбирали фартушок тканий.

Пояс

Плахту чи андарак підперізували вузькою крайкою, а верхній одяг — ширшим поясом.

Взуття і верхній одяг на Чернігівщині такі ж самі як і на Київщині.

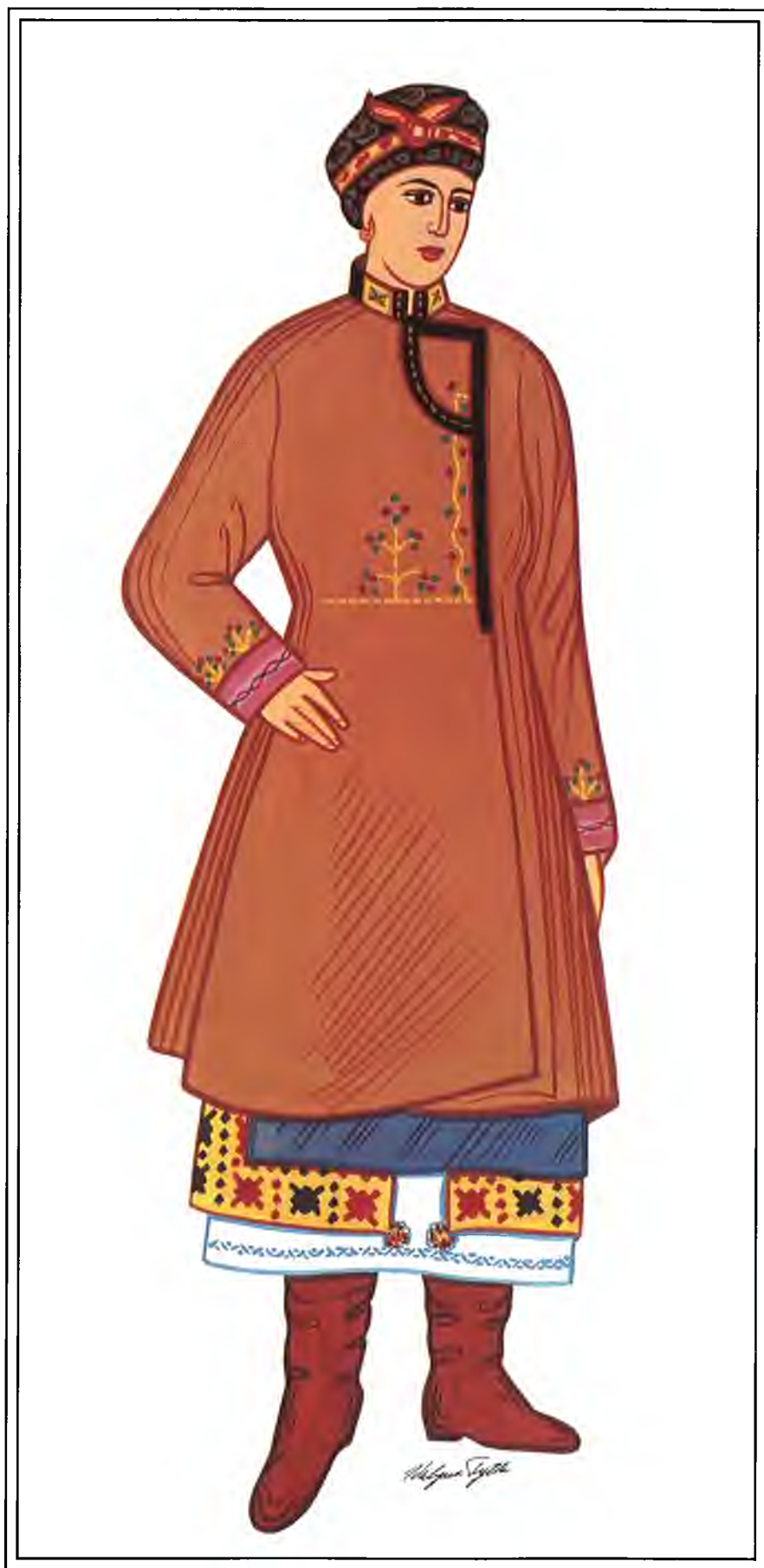
Рушник

Ritual cloth

ХАРКІВЩИНА

KHARKIV AREA

Молодиця з Харківщини.

Сорочка, вишита прямим настилом, виколкою, косичкою і зерновим виводом; одинча плахта, синій шовковий фартушок; брунатна вишита свита, легко приталена; очіпок поширений вгорі, перев'язаний узористою стрічкою; червоні сап'яці.

Matron from Kharkiv Region.

Shirt, embroidered with a straight satin stitch, drawn eyelets, plait stitch, and double fagot stitching; single plakhta; blue silk apron; brown embroidered svyta, slightly fitted; ochipok with a wider top, trimmed with a fancy ribbon; red fine leather boots.

Харківщина.

Узір на рукави сорочки, вишитий прямим настилом, виколкою, косичкою й зерновим виводом небіленими нитками. Вузькі узори на обшивку та манжети.

Kharkiv Region.

Sleeve design in straight satin stitch, drawn eyelets, and double fagot stitching, using unbleached thread. Narrow designs for the neckband and cuffs.

„Дівчина Онися”

Girl Onysia

This area of Ukraine is located in the northeast. Its border goes along the cities of Bohodukhiv, Kolomak, and Krasnohrad, then turns southeast to Lozova, northeast to Izium and Kup'ians'k. In the north the border passes Velykyi Burluk and Vovchans'ka west to Zolochiv. The Dinets' River runs across the Kharkiv Area, and flows into the river Din. The main city is Kharkiv.

Because of constant Tartar attacks, the Kharkiv Area was settled relatively late in history. Only with the beginning of the 18th century did refugees from serfdom from the Right Bank and from the eastern Poltava Area settle here. Once the Tartar invasions ceased, cities developed, settled mostly by merchants and craftsmen. Industry began to be concentrated in Kharkiv.

The folk costume of the Kharkiv Area evolved with the influence of the Poltava attire. But it is more practical, according to circumstances, and without the refined work and coloring of Poltava. Because of late settlement, the home industry was less developed.

Hairstyle and Headcovering

Maidens wore one braid down the back for everyday, while for festive occasions they had two, with ribbons called *kisnyky* braided in. Sometimes the braids joined at the back.

Matrons parted their hair in the middle, pulled it through a *kybalka* and wound it around on the crown of the head. Then a *chepets'* was put on. It was a little cap of percale or fine *polotno*, tied together with ribbon bands. Upon leaving the house, a woman placed an *ochipok* over the *chepets'*. It was made of colored cotton, on a *polotno* lining, finished at the crown with a kerchief tied turban-style.

The *korablyk* remained popular here for a long time. It was a narrow, longish hat in lined *sukno*, with the sides in a different fabric, either velvet or fur. On the sides it fitted snugly, while in the front and back there were one or two raised tips. The *korablyk* was worn by city dwellers.

Ця частина України положена на північному сході. Її границя проходить повз міста Богодухів, Коломак і Красноград, повертає на південний схід до Лозової, звідсіля йде на північний схід до Ізюму та Куп'янська. На півночі від Великого Бурлука і Вовчанська іде на захід аж до Золочева. Через Харківщину пропливає Дінець, що вливається у ріку Дін. Головне місто Харків.

Харківщину доволі пізно заселили через постійні напади татар. Щойно з початку XVIII ст. поселювалися тут втікачі з Правобережжя і східньої Полтавщини. Як минуло татарське лихоліття, тут розвинулися міста, які населяли в основному купці та ремісники. В Харкові почав зосереджуватися промисел.

Одяг на Харківщині постав під впливом полтавського. Та він не має такого випрацювання й кольориту, а більш практичний, відповідно до обставин. З огляду на пізніше заселення, тут менше розвинувся домашній промисел.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчата заплітали у будень одну косу, а в свято дві, переплітаючи їх кісниками, що звисали на спину. Часом дві коси сплітали на кінці докупи.

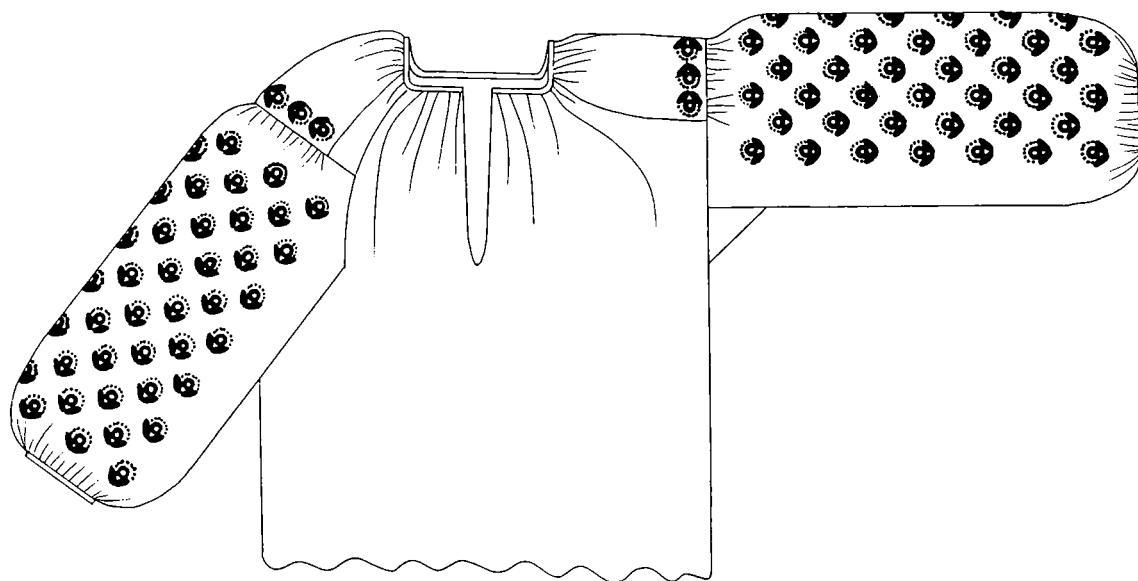
Заміжні жінки розділяли волосся по середині голови, перетягали його через кибалку і звивали на маківці. Опісля одягали чепець, себто шапочку з ситцю або тонкого полотна, і зав'язували ззаду двома тасьмами. Виходячи з хати, жінка поверх чепця надівала очіпок. Він був із кольорового бавовняного матеріялу, на полотняній підшивці, вгорі викінчений круглим завоєм із квітчастої хустки.

На Харківщині довго затримувалася шапочка „кораблик”. Вона вузька подовгувата, з сукна, на підшивці. Її околиця з іншого матеріялу — оксамиту або хутра, який із боків тісно прилягає до головки, а спереду і ззаду створює один або два ріжки. Кораблик носили жінки міщанки.

Молодиця в дерзі

Working Women

Сорочка

Shirt

Necklace

A few strands of red porcelain beads were worn for everyday. One or two strands of genuine coral [called “true”] beads were added for holy days. These had the *dukachi* attached.

Shirt

The shirt was similar to the one worn in the Poltava Area — down to the ankles, with wide gathered-at-the-wrist sleeves. The neckline was gathered on a strong thread, then finished with a neckband. Shirts were embroidered mostly in floral motifs in black and red.

Skirt

Plakhta

Colored plakhty were worn for holidays. There were different styles: *rohatka*, *syniatka*, *kryzheva*, *zakladana*, etc. Most often the *krylata* [i.e., with wings] one was worn. It was made from two pieces of fine weaving, sewn together lengthwise half-way. The *plakhta* was then folded over so the sewn-together section was underneath the unsewn one, creating two layers. It was wrapped around the waist, and tied with a sash.

Spidnytsia

A skirt was worn for work. It was made of home-printed cloth or colored percale for the summer, and of manufactured wool for cooler weather. Sometimes the fabric was floral or patterned, and then it was trimmed with bands in a darker color along the bottom of the skirt.

Apron (*Zapaska*)

An apron was worn with both the *plakhta* and skirt. Earlier, the aprons were woven in linen threads and had a red design along the edge. Later, colored patterned fabric was purchased, and trimmed with a band in a single color. Usually the apron was shorter than the skirt or shirt.

Vest (*Kerserka*)

The *kersetka* was made from flower-patterned purchased fabric. The festive one was sewn from heavier silk or brocade. It was fitted, and thigh-length. The *kersetka* was carefully trimmed in zig-zags in a colored tape called *vysichka* along the front and waist, where it buttoned. In back it had eight inverted godets.

Sash

The *plakhta* was tied with a sash, with the fringed ends visible below the *kersetka*. Outerwear was tied with a wide sash, woven in colored stripes.

Footwear

For work, black shoes with a high vamp, or regular shoes, were worn. For holidays, boots of colored soft leather with decorated heels were worn.

Outerwear

Iupka

The *iupka* was worn in cool weather. It was sewn from *riadovyna* — white *sukno* woven on a linen warp. Later it was made from purchased fabric. The *iupka* was similar to a *kersetka*, but has sleeves and a rolled collar with wide lapels. It had hooks to fasten the front.

Shushpan

The *shushpan* was also a *iupka*, but instead of godets, had pleats in back. The rolled collar with lapels also had narrow pleats. The fronts were finished with narrow strips of velvet.

Svyta - Kozhukh

The *svyta* and *kozhukh* were cut and sewn the same for women and men.

Намісто

На щодень жінки надівали кілька разків червоного порцеляного намиста. У свято додавали ряд або два справжніх (чи, як звали, „добрих”) коралів з дукачами.

Сорочка

Сорочка подібна до полтавської, додільна, з широкими, зібраними у зап'ястку рукавами. Виріз на шию зібраний на нитку й викінчений обшивкою. Вишивали сорочку переважно рослинними узорами чорним і червоним кольорами.

Поясний одяг

Плахта

У свято носили кольорові плахти, що їх було кілька відмін: рогатка, синятка, крижева, закладана й ін. Найчастіше надівали „крилату” плахту, що складалася з двох полотнищ, зшитих уподовж до половини. Плахту перегинали так, щоб зшита частина була зісподу, не зшита — зверху, обгортали навколо стану, підперізували крайкою.

Спідниця

До роботи носили спідницю. На літо її шили з вибійки, з кольорового ситцю, а на прохолодну пору з купованого сукна. Часом матеріал був квітчастий або узористий і тоді мав широку смугу темнішого кольору, яка припадала на поділ спідниці.

Фартушок (запаска)

До плахти й спідниці носили запаску. Спершу запаски були ткані з льняних ниток та мали червоний узір унизу. Пізніше купували кольорові узористі матеріали, а на подолі дошивали однокольорову смугу. Запаска була звичайно коротша від спідниці й сорочки.

Безрукавка (керсетка)

Буденну керсетку шили з квітчастої купованої тканини, а святкову з грубого шовку або парчі, приталену; довжина — до стеген. Була дбайливо прикрашена зубцями, кольоровою тасьмою „висічкою” вздовж полів і в стані. У стані ззаду мала вісім вусів, застібалася спереду.

Пояс (крайка)

Плахту підперізували крайкою, зав'язували її так, що довгі кінці з тороками звисали з-під керсетки. Верхнє вбрання підперізували широким поясом, витканим у кольорові смужки.

Взуття

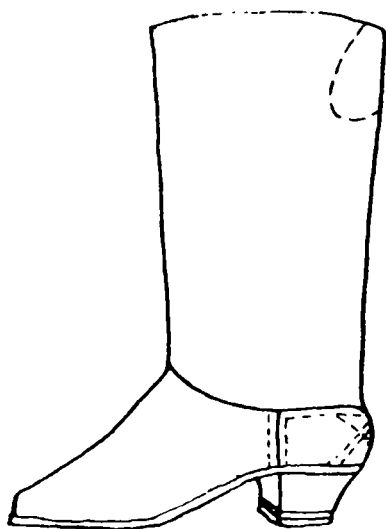
До роботи носили чорні півчеревики або звичайні чоботи. У свято взували кольорові сап'янци, зроблені з м'якої шкіри, з орнаментованими закаблукками.

Верхнє вбрання

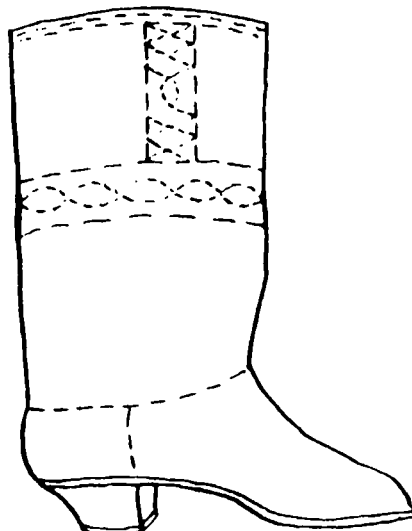
Юпку носили в прохолодну пору. Її шили з „рядовини”, себто з білого сукна, витканого на льняній основі, а пізніш із купованого матеріалу. Юпка нагадує керсетку, тільки має рукави і широкий виложистий комір. Застібається спереду на гапlickи.

Шушпан — це теж юпка, що замість „вусів” має ззаду уложені складки. Так само у вузькі складки уложений широкий виложистий комір. Поли викінчені вузькими смужками оксамиту.

Свиту й кожух кроїли та шили однаково для жінок і чоловіків.

Чоботи

Boots

Рушник

Ritual cloth

ПОДІЛЛЯ

PODILLIA REGION

Чоловік з Поділля.

Вишита сорочка поверх вузьких полотняних штанів, підперезана вузьким тканим поясом; дбайливо прикрашена брунатна свита з шалевим коміром і вилогами; темна хутряна шапка; чорні чоботи.

Man from Podillia Region.

Embroidered shirt over narrow cloth pants, sashed with a narrow woven belt; finely ornamented brown svyta with a shawl collar and lapels; dark fur hat; black boots.

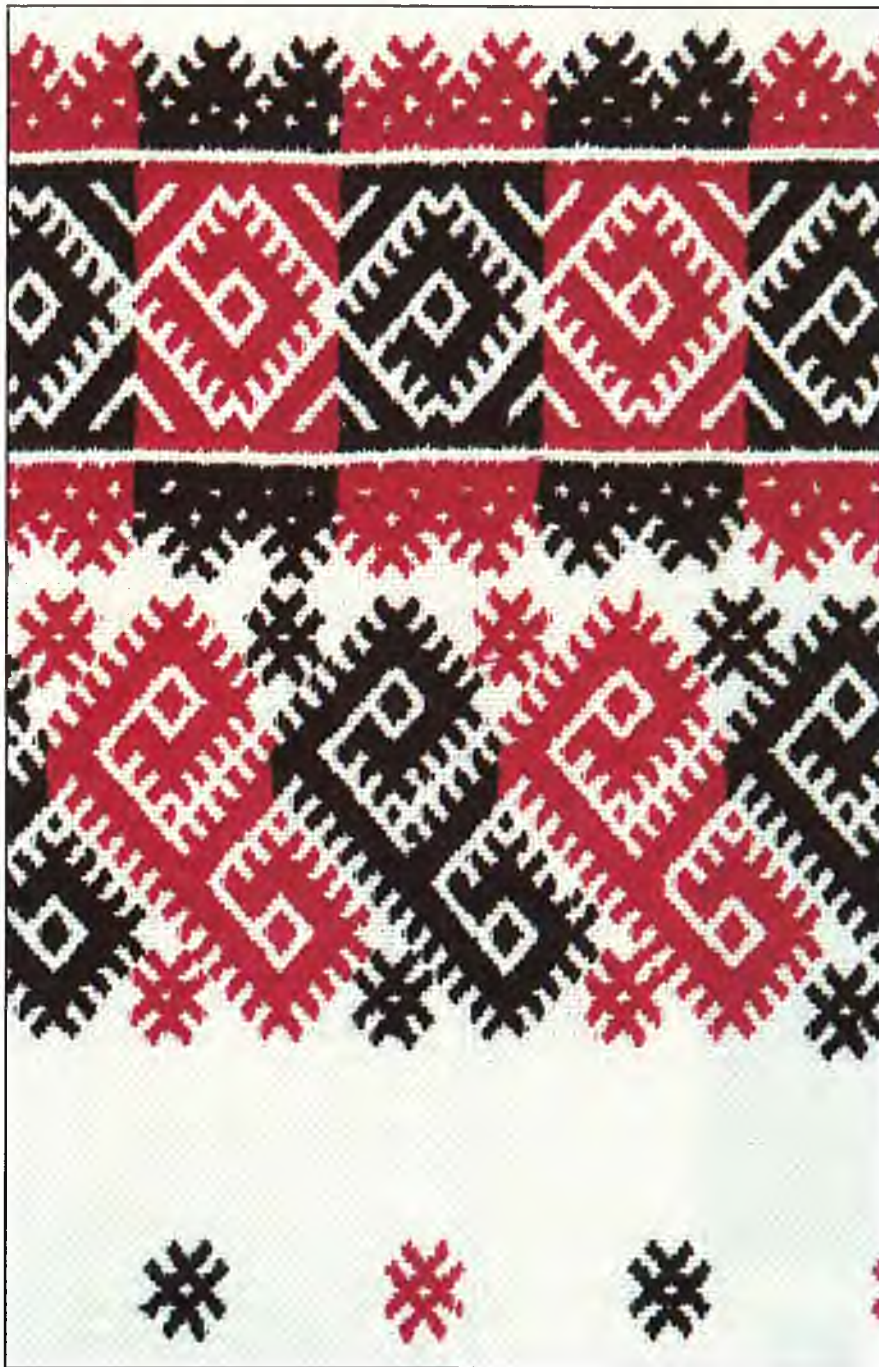

Дівчина з Поділля.

Сорочка вишита хрестиками, поверхницією і стебнівкою; горботка ткани з вовняних ниток у смужки на краях; широкий пояс, кінці якого підіткнуті ззаду; дві коси спущені на спину, вінок прилягає до голови; намисто низка за низкою; чорні чоботи.

Maiden from Podillia Region.

Shirt, embroidered in cross-stitch, poverkhnytsia [surface stitch], and running stitch; horbotka [wrap skirt], woven in woolen threads with stripes on the ends; wide sash, with the ends tucked under at the back; two braids down the back; wreath fitted to the head; multi-strand necklace; black boots.

Східне Поділля.

Узір на рукави — пряма й завертана низь на переміну червоними і чорними нитками. Дрібні мотиви розкидані по всьому рукаву.

Eastern Podillia Region.

Sleeve design in straight and backstitched nyz', in alternating red and black. Small motifs scattered along the whole sleeve.

Західне Поділля.

Три узори вишивки на рукавах. Вгорі узір хрестиками чорним і червоним кольором, викінчений кучериками (стебнівкою); середній — поверхниця (морщинка) червоними нитками; нижче узір хрестиками і стебнівкою. Вузькі узори на обшивку й манжети.

Podillia Region.

Three sleeve motifs. Top — cross stitch in black and red, trimmed in kucheryky [stebnivka - outline in double running stitch]. Middle — poverkhnytsia or morshchynka [surface stitch], in red. This stitch is embroidered only in the Podillia Region and Bukovyna, in connection with other stitches such as cross-stitch or nyz'. Bottom — cross-stitch and double running stitch design. Narrow designs for the neckband and cuffs.

Спідниця — літник

Skirt — litnyk

Podillia is a plateau, intersected with many ravines. Beginning in Mykolaiv on the Dnister River, the border continues along the Dnister to the southeast city of Balta. There the border turns east by the city of Haivoron, encompassing part of the Cherkasy Province, the whole of Vinnytsia Province, and a major part of the Khmel'nyts'ka Province. The border then heads west near Krem'ianets', taking in all of Ternopil' Province and part of Lviv Province to the outskirts of the city of Lviv.

The oldest traces of man in Ukraine were found in southern

Podillia. Because of mild climatic conditions and fertile soil, the hunter-gatherer nomadic tribes settled and changed to the agricultural way of life. It is specifically in Podillia that the sophisticated Trypillian Culture developed.

The folk costume of Podillia has preserved its ancient form, especially in the women's skirts. Mostly it has rich or dark colors. In its composition, the art of weaving was masterful. The embroidery of Podillia is very intricate, and in the number and refinement of its stitches can compete with those of the Poltava Region.

Рукав сорочки

Sleeve of Shirt

Women's Folk Costume

Hairstyle and Headcovering

For everyday, a maiden wore one braid down the back, tied at the end with red yarn. For festive occasions, two braids were arranged around the head. Often the crown was trimmed with a wreath: attached to a wide red ribbon were artificial flowers, bunches of beads, gold-covered leaves, and tassels of red yarn. At the back the wreath was decorated with a bouquet of real flowers which were inserted into the ribbon.

The married woman had a different hairstyle. She combed her hair out and placed a *kybalka* on the crown of her head. This was a ring of twigs covered in *polotno*. Then the hair was wound around the *kybalka*, and covered with a snug *chepets'* of white *polotno*. In some villages a hemp fiber braid called a *tichka* was worn instead of the *kybalka*. A white *rantukh* or kerchief was draped over the *chepets'*. The *rantukh* was a panel of fine cloth about 2 meters in length, with the two ends finished in a woven or embroidered design. The *rantukh* covered the head in the style of a wimple — draped under the chin, with the two decorated edges hanging down the back. In more recent times the *rantukh* fell out of use, replaced with a challis kerchief worn over the *chepets'*. Both the *rantukh* and the kerchief covered the *chepets'*, forming a cylindrical elevation on the head.

Поділля — це плоска височина, перерізана багатьма ярами. Границя його починається від Миколаєва над Дністром, проходить уздовж Дністра на південний схід аж до міста Балти. Там звертає на схід і йде повз місто Гайворон, захоплюючи частину Черкаської, повністю Вінницьку і більшу частину Хмельницької областей. Іде далі на захід біля Крем'яця, займаючи цілу Тернопільську та частину Львівської області аж під Львів.

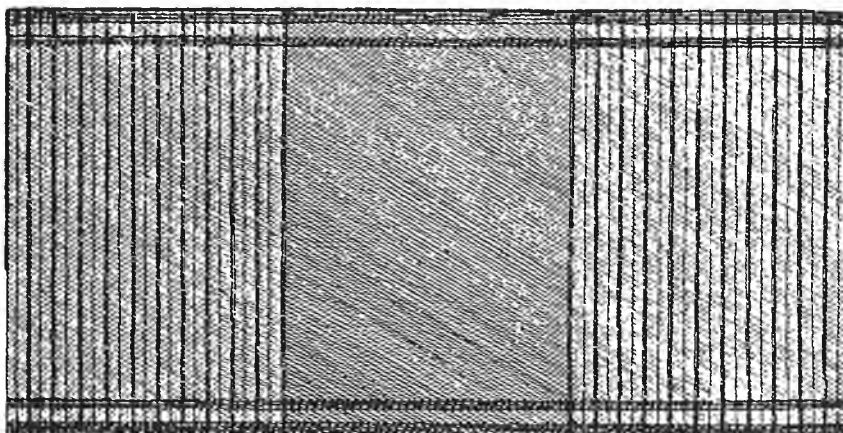
На південному Поділлі знайдено найдавніші сліди людини в Україні. В ранньому палеоліті (5,000 до Р.Х.), завдяки лагідним кліматичним умовам і врожайній землі, тут осідали мисливсько-кочовничі племена і ставали хліборобами. Саме на Поділлі розвинулась висока трипільська культура.

Народне вбрання на Поділлі довго зберігало стародавню форму, особливо в поясному жіночому одязі, який здебільшого має повні й темні кольори. У виробі тканин досягнуто майстерности в композиції. Подільські вишивки випрацюванням і кількістю стібків дорівнюють полтавським.

Сорочка

Shirt

Обгортка (горботка)

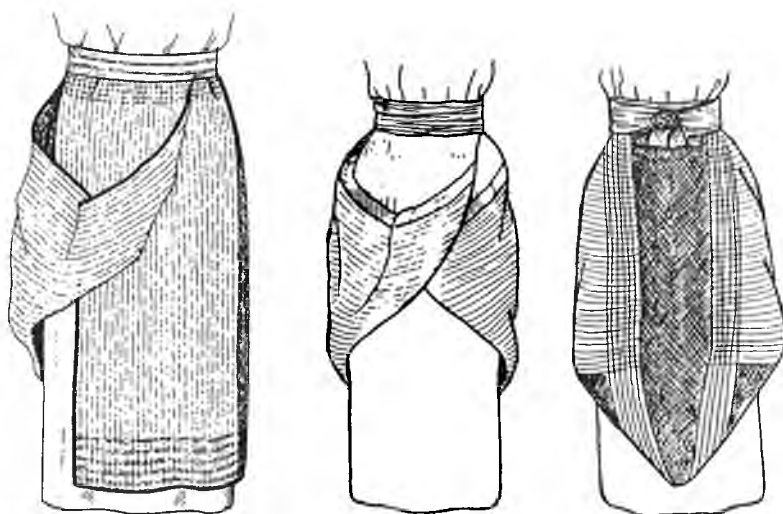
Obhortka (skirt) horbotka

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчина в будень заплітала волосся в одну косу й закінчувала її червоною волічкою. У свято заплітала дві коси й закладала їх довкола голови. Часом прикрашала голову вінком, що тісно прилягав до голови. На широкій червоній стрічці прикріплені штучні квіти, китички з намистин, позолочені листочки, кутасики з червоної волічки. Ззаду застромляли за стрічку ще й китицю живих квітів.

Заміжня жінка зачісувалася інакше. Розчесавши волосся, убирала на голову „кибалку” — дерев'яний обруч, обшитий полотном. Волосся навивала довкола кибалки, а поверх того надівала тісний чепець з білого полотна. В деяких селах заступали кибалку конопляною косою — „тічкою”. Поверх чепця

Обгортка (горботка)

Obhortka

Necklace

In the Podillia Region the neck adornment was rich and varied. Maidens and women wore the beaded *sylianka* just under the neck, followed by strands of red coral beads with *dukachi* or medals' attached.

Shirt

Distinctive features of the Podillia shirt were: one-piece sleeves and cuffs, and the neck opening finished in a neckband or, in some areas, with a rolled collar. The lower edge of the sleeve was finished in a decorative

embroidery stitch. The Podillia shirts also had *pohrudky* — narrow bands of embroidery along both sides of the front, from collar to waist. Sometimes these bands continued onto the back of the shirt.

The main embroidery was on the shoulder piece, the *morshchynka*, and the lower part of the sleeve. The *morshchynka* was a band of embroidery between the shoulder piece (*ustavka*) and the rest of the sleeve. It was done in a contrasting color, and in a different stitch, the *poverkhnytsia*. Below it, the rest of the sleeve was embroidered in a diagonal or checked pattern. The dominant colors were red with black or violet with black.

The Podillia Region was known for a great variety of embroidery stitches, the most widespread of these the *nyzynka*. Also, joining stitches called *pavuchky* [little spiders] connected the sleeves to the body of the shirt, while the *rozshyvka* stitch joined the gusset.

Skirts

The *obhortka* (or *horbotka*) was one of the most ancient articles of clothing. This was a rectangular piece of masterfully-woven fabric which was wrapped around the lower part of the body at the waist. Most often the *horbotka* was black and red with small touches of yellow or green. Along the bottom edge, colored horizontal stripes were woven in, along with vertical ones along the two ends. At the back, the wrap-around skirt was dark, with no design.

On holy days the *horbotka* was folded into pleats and tied with a sash, with both bottom ends tucked into the sash at the waist. Upon entering church, the woman always would let down the two ends. For work, the *horbotka* was not pleated in front. It was wrapped around the waist, with one end picked up and tucked in at the waist.

Ольга Дучимінська, письменниця,
політичний в'язень

Olha Dutsheminska, Writer

пов'язувала білий рантух або хустку. „Рантух” — смуга тонкого полотна 2 м. завдовжки, викінчена з обох боків тканим або вишиваним узором. Рантух покриває голову, проходить під підборіддям, обидва прикрашені кінці спускаються ззаду. У новіші часи рантухи вийшли з ужитку; поверх чепця пов'язували шалюнову хустку. Рантух чи хустка облягали чепець і творили на голові підвищення циліндричної форми.

Намисто

Намисто на Поділлі багате й різнорodne. Під шию дівчата й жінки вбирали силянку (гердан), нижче — кілька разків червоних коралів з дукачами або медалями.

Сорочка

Особливість подільської сорочки — це суцільні рукави з манжетами, й виріз шиї, викінчений обшивкою, а в деяких околицях виложистим коміром. Долішній край рукава обведений декоративним стібком. Сорочки Поділля мають ще й „погрудки”, себто вузькі смуги вишивки обабіч пазухи, що сягають від коміра до стану. Часом такі смуги вишивають і на спині.

Головна композиція вишивки на уставках, морщинках і внизу рукава. Морщинка — це смуга вишивки між уставкою і рукавом, буває відмінного кольору й вишита іншим стібком — „поверхницею”. На полі рукава вишивка розміщена скісними смугами або в шахматному порядку. Переважають кольори — червоне з чорним або фіолетне з чорним.

Поділля відзначається великою різноманітністю стібків. Найбільш поширена низинка, вживають змережування павучками, яким приєднують рукави, та розшивку, що нею пришивають ластки.

Поясний одяг

Обгортка (горботка) — одна з найдавніших частин одягу. Це чотирикутний кусень майстерно витканої тканини, яким жінка обвивалася від стану. Здебільшого горботка була чорного й червоного

Родина з Поділля

Family from Podillia

кольорів з невеликим вкрапленням жовтого або зеленого. Внизу обведена поперечними кольоровими смугами, а спереду і з обох боків поздовжніми. Ззаду обгортка темного кольору, без пасочків.

Святкову горботку закладали спереду у складки, підперізували поясом, а її кінці підтикали під нього з обох боків. Входячи до церкви, кінці обгортки завжди спускали. Обгортки на щодень у складки не укладали; обгорнув-

шись нею, відвертали і підтикали її правий кінець.

Фартушок (запаска)

На західньому Поділлі над Дністром запасок не носили. У свято пов'язували спереду червону шовкову хустку, складену трикутником.

На східньому Поділлі носили ткані вовняні запаски. На кольоровому тлі був дрібний орнамент, а на темному — смугасті мотиви.

Apron (*Zapaska*)

In the western Podillia Region along the Dnister River the apron was not worn. For festive occasions a large red silk kerchief was folded into a triangle and worn as an apron, tied at the front. In eastern Podillia woven woolen aprons were worn. If the apron had a bright background, the ornament was small. If the background was dark, the woven design was striped.

Sash

The *horbotky* were tied with wide sashes, woven out of strong woolen threads. In the villages along the Dnister the sashes were patterned in black and red. In the eastern parts of Podillia, the sashes were striped, bordered in black. They were approximately 10-15cm wide, and up to 3 meters long.

Вінок

Wreath

Рушники

Ritual cloth

Пояс

Горботки підперізували широкими поясами, витканими з міцних вовняних ниток. У селах над Дністром вони були взористі червоно-чорного кольору. У східних частинах Поділля — смугасті, обведені чорним. Завширшки пояси були 10-15 см, завдовжки до 3 мт.

Безрукавка

На Наддністрянському Поділлі носили короткі хутрянні безрукавки до стану. Вони обведені довкола смушком і скромно прикрашені кольоровим нашиттям і кутасиками.

На східньому Поділлі носили безрукавки з чорного або брунатного доморобного сукна, рівного неприталеного крою.

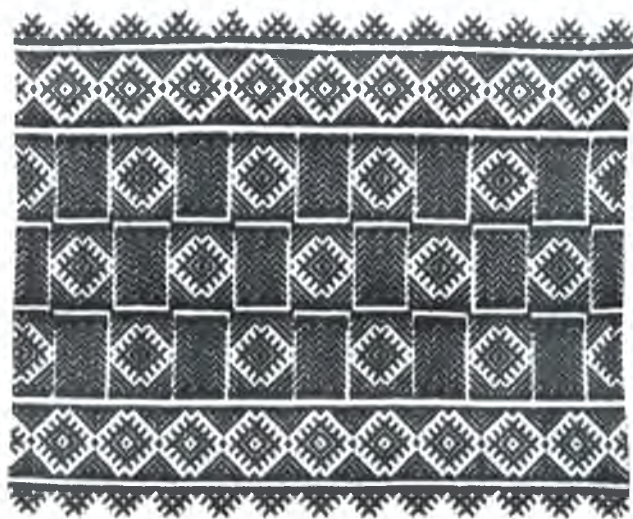
Взуття

Улітку ходили босоніж, а до церкви взували чоботи з чорної або жовтої шкіри. В останні часи носили чорні високі шнуровані черевики або півчеревики.

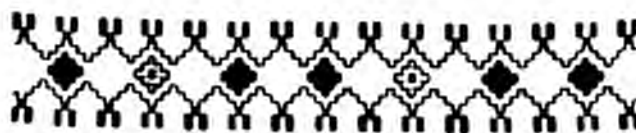

Рома Прийма, хореограф

Roma Pryima, choreographer

Рушники

Ritual cloth

Олена Степанів, старшина
Українських Січових Стрільців,
Савина Сидорович, етнограф,
Невідома, Ірина Лежогубська,
вчителька

Fashion Show, Lviv. 1937: Olena Ste-
paniw, former officer of the Ukrainian
army in Western Ukraine during World
War I, Savyna Sydorowych, ethnographer,
Unknown, Iryna Lezhohubs'ka, teacher

Vest (*Bezrukavka*)

In the Podillia Region along the Dniester, short waist-length sheepskin vests were worn. With the pile to the inside, they were trimmed with lamb-skin around the edges, and modestly decorated with colored applique and tassels. In eastern Podillia the vests were made of black or brown home-woven *sukno*, in a straight loose pattern.

Footwear

In summer, women went barefoot. For church they wore black or yellow leather boots. In recent times high lace-up shoes or half-boots were worn.

Outerwear

The outerwear in this region was quite varied.

The *katsabaika* was similar to the vest, but had sleeves, and was made of home-woven *sukno*.

The *kaptan* was made of *polotno* in summer, and of *sukno* in winter. It was fitted, with folds or godets widening the back below the waist.

The *kurtak* was a jacket made of printed cloth in the summer and of *sukno* in the winter. The collar and cuffs were trimmed with velvet applique.

The *svyta* was the oldest and most common outerwear. It was sewn of home-woven brown or black *sukno*. The right front closed over the left. The back was fitted, with a panel down the middle, and four godets on either side. The *svyta* had either a shawl collar, or two lapels. It was trimmed in colored yarn embroidery at the back waist and on the pockets.

The *kozhukh* (sheepskin coat) was worn only by wealthier matrons. The waist-length fur was worn for work or around the homestead, a long and wide one for travel and visiting.

Верхнє вбрання

Верхнє вбрання на Поділлі доволі різнорodne.

Кацабайка — подібна до безрукавки, але має рукави; виконана з доморобного сукна.

Каптан — літній з полотна, а зимовий із сукна. Він приталений, поширений ззаду вусами або складками.

Куртак — куртка з вибійки на літо, а з сукна на зиму. На комірі і манжетах оксамитна аплікація.

Свита — найдавніше й найпоширеніше верхнє вбрання, яке шили з доморобного сукна брунатного або червоного кольору. Права пола заходить на ліву. Спинка ззаду приталена, посередині прохідка, обабіч якої вміщено по чотири вуси. Комір шалевий або поділений на дві вилоги. Свита обведена ззаду в стані і на кишнях вишиттям кольоровою волічкою.

Кожух носили лиш заможніші господині. Короткий, тільки до стану, кожух одягали до роботи чи до виходу. Довгий і широкий одягали в дорогу.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Чоловіки стриглись „під макітру“, як на Наддніпрянщині. Улітку носили солом'яні капелюхи, що їх виплітали самі. Голівка, пов'язана червоною стрічкою, і криси середньої величини. На заході над Дністром парубки прикрашали капелюхи узористою стрічкою та півнячим пір'ям.

Узимку вдягали шапку з овечого хутра циліндричної форми, часом заломлювали верх.

Сорочка

Крій чоловічої сорочки описано у розділі „Українська сорочка“. Сорочка на Поділлі доволі довга; над Дністром, напр., сягає до колін. Носять її „навипуск“ — поверх штанів.

Жінка в свиті

Matron in svyta

Men's Wear

Hairstyle and Headcovering

Men cut their hair "*pid makitru*" [i.e., under the bowl] as they did in the Dnipro Region. In summer, they wore straw hats, which they plaited themselves. The crown of the hat was trimmed with a red ribbon, and the brims were of medium width. In western Podillia along the Dnister, young men trimmed their hats with patterned ribbons and cock's feathers.

In winter, sheepskin fur caps were worn. These were cylindrical in shape and often had the crown folded in.

Shirt

The pattern of the shirt is given in the chapter "Ukrainian Shirts."

In the Podillia Region, the shirts were fairly long. For example, along the Dnister River, the shirt reached the knees. It was worn "*na vypusk*" — not tucked in, but over the pants.

The shirt was embroidered in the front, on the standing collar, and on the cuffs. In earlier times, the hem of the shirt was finished in white open-work stitches. More recently, it was embroidered.

The fertile black soil of Podillia — the *chornozem* — grows a hemp which produces a finer cloth than in other regions. The fabric had a slightly yellow shade, draped better, and did not crease the way linen cloth does.

Pants

In summer, the pants were made of *polotno*, in winter of *sukno*. The pantlegs were narrow. At the waist the summer pants had a drawstring tied with a cord; in winter, a leather belt was worn.

Sash (*Kraika*)

The men of Podillia sashed their waists with a woolen *kraika*. It was woven in a multicolored design, and was approximately 10-12cm wide. Sometimes a narrow leather belt was worn over the sash. This was called "*shliakhets'ke*" [noble or aristocratic] belting. The *cheres*, the wide leather belt, was worn in winter. It came in various widths, and had inside pockets for money and a pipe.

Рушники

Ritual cloth

Вишивали сорочку вздовж пазухи, на стійці та манжетах. Раніше поділ сорочки викінчували широкою білою мережкою; в останні часи його вишивали.

Коноплі, вирощені на подільському врожайному чорноземі, дають добірніше полотно, ніж в інших околицях. Воно злегка жовтаве, ліпше укладається на постаті і не мнеться так, як льняне.

Поясний одяг

Штани на літо були з полотна, а на зиму — з сукна. Ногавиці вузькі; їх викінчували угорі широким рубцем, крізь який протягали очкур, а в сукняних — ремінець.

Пояс (крайка)

Подоляни влітку підперізувалися вовняною крайкою, а взимку шкіряним чересом. Крайка виткана кольоровим узором, завширшки 10-12 см. Часом поверх крайки підперізувались ще вузьким ремінцем; це звалося „шляхетським” підперізуванням. Череси бували різної ширини; ширші мали кишеньки на гроші та люльку.

Безрукавка (кептар)

На заході над Дністром кушніри шили кептар з овечого хутра. Він був короткий. Високий стоячий комір і пройми рукавів обводили чорним смушком.

На сході Поділля хутряна безрукавка вийшла з ужитку. Пізніше безрукавку шили з чорного або брунатного доморобного сукна. Вона неприталена, на полотняній підшивці, сягала нижче стану, застібалася на гудзики.

В.А. Тропінін, „Дівчина з Поділля”

W.A. Tropinin, “ Girl from Podillia”

Дівчина з Поділля

Maiden from Podillia

Vest (*Keptar*)

In the western part of Podillia, along the Dnister, the *keptar* was made of sheepskin by furriers. It was short, with a standing collar. The armholes were trimmed in black lambskin.

In eastern Podillia, the sheepskin vest went out of fashion. Brown or black vests of home-woven *sukno* followed. They were loose and below-waist length, lined in cloth, and buttoned in front.

Footwear

The main footwear was boots with high bootlegs, often lined in yellow leather which showed when the bootleg was folded over. In very cold weather felt *sukno* boots, called *berliachi*, were worn over the leather ones. In recent times shoes were worn.

Outerwear

The outerwear was quite varied in this region. This was influenced by the wealth of the population.

The *siriak* was worn for spring and fall. It was made from gray *polotno*, woven with a white weft on a black warp. The cut was straight, with godets on either side.

The *opancha* was also made for autumn. It was made of grey or sand-colored home-woven *sukno*. In back it was widened with pleated panels on both sides of the *prokhidka*. The *opancha* reached the knees. The front was embroidered with a decorative stitch in white thread.

The *svyta* is described in the section on women's outerwear. The men's *svyta* was decorated less than the women's.

The *kozhukh*, for winter, was not ornamented. It had a rolled collar with lapels, also in fur. For travel, a *siriak* was draped over the sheepskin coat.

Взуття

Головне взуття — чоботи з високими халявами, часом з жовтими вилогами. В морози взували поверх чобіт валянки з сукна — „берлячі”. У новіші часи носили черевики.

Верхнє вбрання

Верхнє вбрання на Поділлі доволі різнорodne. До того спричинився добробут населення.

Сіряк — вбрання на переходову пору. Його шили з сірого полотна, яке ткали на чорній основі білим утком. Крій простий; сіряк поширений клинами з обох боків.

Опанча — також вбрання на осінню пору. Її шили з доморобного сукна сірого чи палевого (пісового) кольору. Ззаду по обох боках прохідки вставлені складки. Спереду опанча вишита декоративним узором білими нитками. Сягала до колін.

Свита — описана у розділі жіночого одягу. Прикрашена скромніше, ніж жіноча.

Кожух — одяг на зиму, був без прикрас. Мав виложистий хутрянний комір з вилогами. В дорогу поверх кожуха накидали ще й сіряк.

Рушник

Ritual cloth

ПІВНІЧНА БУКОВИНА
NORTHERN BUKOVYNA

Чоловік з Півн. Буковини.

Довга злегка вишита сорочка поверх вузьких полотняних штанів; широкий черес на 3-4 пряжки, тканина торбина „тайстра” на смугастій крайці; короткий прикрашений кептар „цурканка”; солом’яний капелюх, прикрашений штучними квітами; коротка свита з брунатного сукна „сердак”, вишита на швах темночервоною волічкою; чорні чоботи з заверненими халявами.

Man from Northern Bukovyna.

Long lightly embroidered shirt worn over narrow cloth pants; wide cheres [belt] with 3-4 vertical buckles; woven taistra [bag] on a striped band; short trimmed tsurkanka [keptar - vest]; straw hat, trimmed with artificial flowers; short brown serdak [svyta], embroidered on the seams with dark red yarn; black boots with turned-over bootlegs.

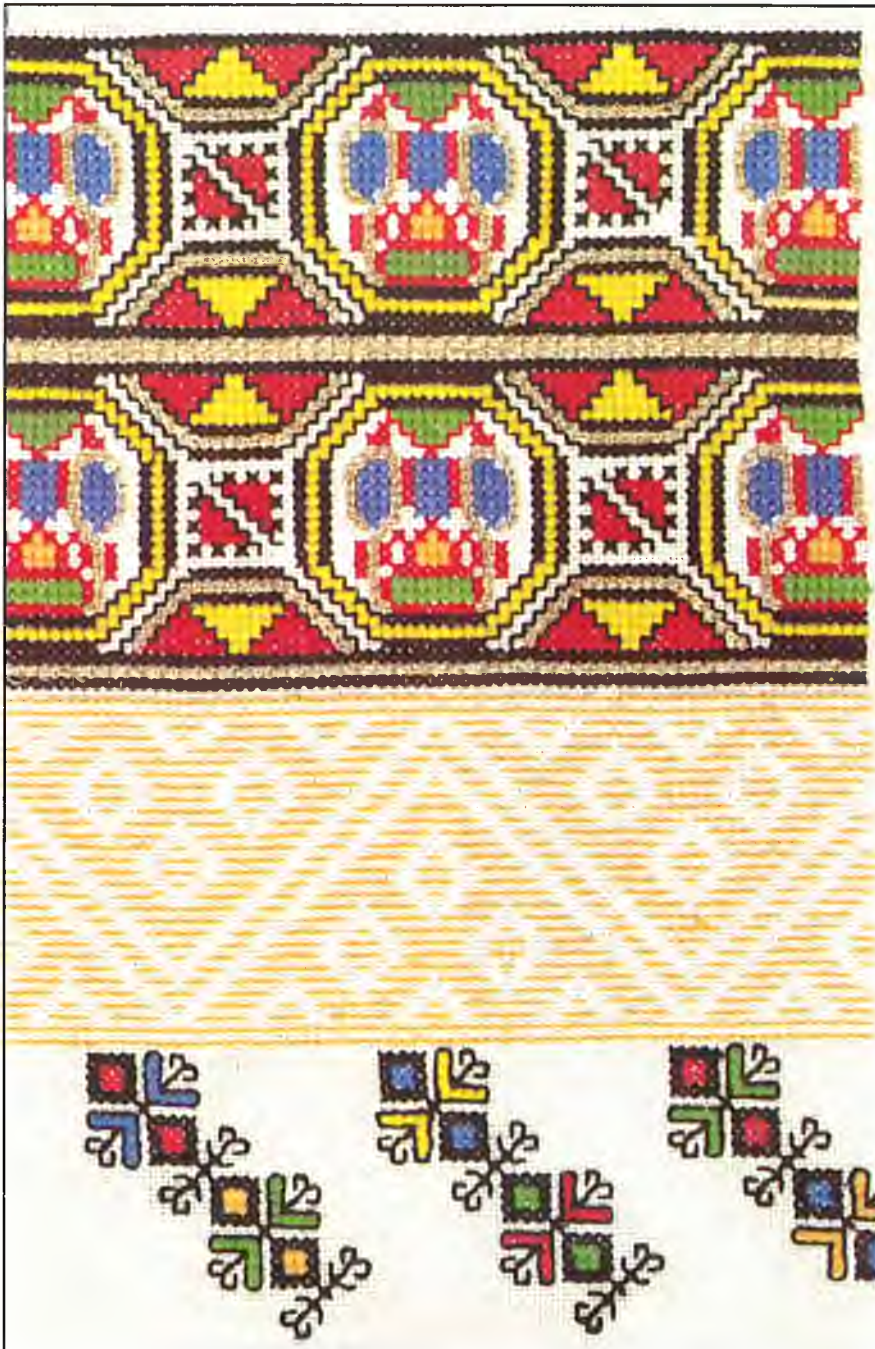

Дівчина з Півн. Буковини.

Сорочка вишита хрестиками, поверхницею, обміткою, стебнівкою і ланцюжком; темна обгортка, виткана у смужки; широкий узористий пояс, підіткнутий ззаду; довгий кептар „мунтян”, обведений смушком; заплетена в одну косу, на голові „капелюшиння”, сплетене з стебел жита і покрите стрічками; кілька низок справжніх коралів, нижче низка „сальб” (великих монет); чоботи.

Maiden from Northern Bukovina.

Shirt, embroidered in cross-stitch, surface stitch, buttonhole stitch, running stitch, and chain stitch; dark obhortka woven in muted stripes; wide patterned sash, tucked in at the back; long muntian [keptar-vest], trimmed in Persian lamb; one long braid; kapeliushynnia [cap] plaited of rye stalks and covered in ribbons; necklace of a few strands of genuine coral beads, with a strand of sal'by [large coins] below; boots.

Північна Буковина.

Три узори вишивки на рукави. Перший — хрестиками, обкидкою й ланцюжком різнокольоровими нитками, часом також золотими або срібними. Середній — морщинка, як і у вишивці з Поділля. Нижній вишитий скісними смугами хрестиками і стебнівкою на всю довжину рукава.

Northern Bukovina.

Three sleeve motifs. Top — cross-stitch, buttonhole stitch, and chain stitch in multicolored threads, sometimes including gold and silver. Middle — morshchynka [surface stitch], as in the Podillia embroidery. Bottom — narrow diagonal motifs in cross-stitch and double running stitch, down the whole length of the sleeve.

In its climate, nature, and way of life, the population of Northern Bukovyna is related to that of Podillia. Its northern boundary is the Dnister River, from the settlement of Horodnytsia to the town of Sokyriany. In the west the border is shared with the Province of Ivano-Frankivske to the Prut River, and further across the settlements of Myliiv and Ispas. From here, the border parallels the Dnister across Karapchiv south from the city of Chernivtsi all the way to Novoselytsia, then to the town of Sokyriany. The landscape of Northern Bukovyna is flat, while in the south it is hilly.

In its early history, Bukovyna was settled by the Tyvertsi tribe, who were

incorporated into the medieval Kievan State by Kniaz Oleh. After the state's decline in the 13th century, Bukovyna was part of the Galician-Volhynian State. At the end of the 14th century, the Kingdom of Moldavia conquered it and soon, along with it, Bukovyna fell under Turkish rule. In 1772 Bukovyna was annexed to the Austro-Hungarian Empire.

Long centuries of separation from the Ukrainian mainland did not change the language nor the way of life of the population. It has remained the same as the Podolians. But the clothing of the Bukovynians has certain differences. To the present it has retained some attributes of Byzantine ornament.

Women

Hairstyle and Headcovering

Young women parted their hair in the center and braided it into one or two braids. On Sundays and holy days, a *kapeliushynnia* was worn in some villages, a *karabulia* in others. The former was a pillbox-type hat of plaited straw, all covered with artificial flowers and yarn baubles and pom-poms. The latter was a tall round form of plaited straw or stiff paper, without a crown, and trimmed all around with colored fabric and ribbons. In some regions there grew a silky marsh grass, which was stuck in bunches into the *karabulia*. During dancing or walking the grass shimmered in motion.

According to custom, a married woman always covered her hair. Underneath the headcovering there was a ring of twigs, covered with cloth. Later, instead of this, a *kyrpa* was worn. This was a tall pillbox of hard paper covered in cloth, which hid all the hair. At the back, the *kyrpa* had two ribbon ties. In some areas, instead of a *kyrpa*, a red felt *fyz* was bought at the market. A small percale kerchief kept it on the head.

For church or going out, a married woman put on a *namitka* — a long piece of fabric woven out of cotton threads called *bombak*. The ends of the *namitka* had a woven white design on a yellowish background. There were a few ways of tying the *namitka*. Some women wore it in the style of a kerchief, with the ends flowing down the back. Older women tied the *namitka* around the *fyz* or *kyrpa* and under the chin, then let the decorated ends fall down the back. Younger women did not always drape the *namitka* under their chins.

In more recent times, the *namitka* was worn less and less frequently, with the *khustka* replacing it. Older women wore black or white kerchiefs, while middle-aged women wore floral-patterned ones. The most festive kerchief was the silk *turpan*, tied around the head as a turban.

Necklace

The neck jewelry was most selective. First, at the neck, a *sylianka* was attached — this was a woven band of fine beads. Below this, *tsiatky* were put on — these were light glass beads in many colors. Then came *perla*, pearls, in a white matte finish. Finally

Буковинка з Онута

Women from Onut

Північна Буковина кліматом, природою й побутом населення споріднена з Поділлям. Північною границею її є річка Дністер від місцевості Городниці аж до містечка Сокиряни. На заході межує з Івано-Франківською областю аж до річки Прут і далі до місцевостей Миліїв та Іспас. Звідсіля границя йде рівнобіжно до течії Дністра через місцевості Карапчів на південь від м. Чернівці аж до Новоселиці та звідсіля далі на схід аж до містечка Сокиряни. Рельєф північної Буковини рівнинний, а на півдні — горбкуватий.

У давнину буковинську землю заселило плем'я тиверців, що їх за князя Олега приєднали до Київської держави. Після її занепаду у XIII ст. Буковина належала до Галицько-Волинської держави. З кінцем XIV ст. князівство Молдавії підкорило її і з ним незабаром попала під турецьку зверхність. У 1772 р. була приєднана до Австро-Угорщини.

Довгі століття відокремлення від українського материка не змінили мови й побуту населення, вони такі як і у сусідів подолян. Однак одяг буковинців має певні відмінності. Він зберіг до теперішніх часів деякі ознаки візантійського орнаменту.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчата розділювали волосся посередині й заплітали одну косу або дві. В неділю або свято в деяких селах убирали „капелюшиння”, а в інших — „карабулю”. „Капелюшиння” — головка капелюха стіжкової форми з плетеної соломи, вся покрита штучними квітами й волічковими китичками. „Карабуля” — висока шапочка без дна, зроблена також з плетеної соломи або твердого паперу, обведена кольоровим матеріалом і прикрашена такими ж китичками. У деяких місцевостях на багнах росла шовковиста біла трава, пучки її встромлювали в „карабулю”. Під час танку трава гарно розвівалася.

Заміжня жінка, згідно із звичаєм, покривала своє волосся. Підставою під убір голови

*Ольга Монастирська,
ганчарка з Едмонтону*

*Olha Monastyrska,
potter from Edmonton*

первісно був обруч із пруття, обтягнений полотном. Пізніше замість обруча вдягали „кирпу”, високу шапочку з сукна або твердого паперу, обтягнену полотном, що закривала все волосся. „Кирпа” закінчувалася ззаду двома тасьмами, якими її зав’язували. В деяких околицях замість „кирпи” купували на ярмарку червоний повстяний „фез”. Його притримувала на голові мала перкалева хустка.

До церкви чи в гостину одягали намітку — довгу смугу полотна з

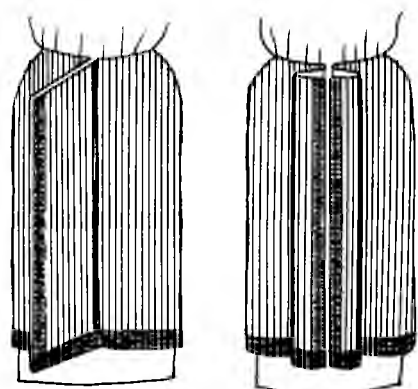
бавовняних ниток, званих „бомбак”. Кінці її мали витканий білий узір на жовтавому тлі. Було декілька способів в’язання намітки. Дехто в’язав її як звичайну хустку, а кінці вільно звисали на спину. Старші жінки обвивали наміткою „фез” або „кирпу” і підборіддя, спускаючи взористі кінці на спину. Молодші жінки не завжди під’язували підборіддя.

В останні часи щораз менше вживали намітку, а пов’язувалися тільки хусткою. Старші жінки

Сорочка

Shirt

Обгорпка

Obhortka (skirt)

attached were the *korali*, the genuine coral beads with *sal'by*, silver coins. Young women tied the *korali* in back with ribbons. Older women were satisfied with a few strands of beads.

Shirt

The shirt was cut and sewn to the *do ustavky* pattern, without a collar. The neckline and the cuffless sleeve edges were finished with the buttonhole stitch. The shirt was made from *bombak* fabric (cotton) or half-cotton fabric (linen warp, cotton weft). The festive shirt was richly and finely embroidered. The *ustavka*, here called *plechyky*, was done in a few rows of embroidery, often outlined in gold or silver threads. Beneath the *ustavka* was the *morshchynka*, a single-colored avocado-green or golden-yellow design embroidered in a special flat surface stitch used only for this purpose. Below this was the branch design, called *stovp*, or three embroidered stripes down the sleeve. Or, the whole sleeve

below the *morshchynka* was embroidered.

The newer shirt was made in the *khlop'ianka* (man's style) pattern. Earlier it had been embroidered only where the sleeves met the body of the shirt. Later, this type of shirt was worn for festive occasions, and it was embroidered along both sides of the front in a floral motif.

Skirt

(*Horbotka, Horbatka, Obhortka*)

The *horbotka* (also *horbatka*, *obhortka*) was a rectangular mid-calf wrap skirt woven of fine woolen threads. In back it was always solid black. Along both narrow edges of the rectangle there were thin woven-in color stripes. The lengthwise edges, forming the waist and hem, were also decorated in the colored strip weaving which was approx. 5-6cm wide. Village weavers made the skirts to order from homespun woolen threads which the women brought.

Multicolored gathered skirts became popular in more recent times. These were trimmed at knee-length with ribbons in contrasting colors.

Apron (*Fartushok*)

No apron was worn with the *horbotka*. Only in more recent times would maidens buy silk *horbotky* at the market, along with silk kerchiefs, which they folded diagonally and wore in place of an apron. The kerchief was usually of a darker color.

Sash (*Baiorka*)

The *baiorky* were woven by village masters on small looms of the same threads as the *horbotka*. They were either patterned or striped (black-red).

Women's sashes were narrower than the men's, but both were of the same length, enough to encircle the waist 3-4 times.

Vest (*Tsurkanka, Muntian*)

The vest was worn by both men and women. It was made from sheepskin, fur to the inside, and decorated along the front sides and bottom edge with applied colored *sap'ian* (Moroccan leather). The collar, arm holes, and fronts of the *tsurkanka* were trimmed in Persian lamb. It reached the hips. The *muntian*, a bit longer than the *tsurkanka*, was trimmed in skunk fur.

Footwear

For going out women wore red or yellow Moroccan leather boots. More recently, laced high-vamp black shoes were worn, with young women wearing black half-boots.

Men

Hairstyle and Headcovering

Older men wore hair to the neck, with bangs in front. Beards were not worn, only mustaches. Younger men had shorter hair.

Straw hats were worn in summer. They were made of plaited flat or toothed strips of unripe wheat or rye straw. The strips were sewn together with a linen thread in a roof-shingle fashion, so that the rain would easily flow down the crown. For a good fit in which the hat did not bind the head, the crown was lined along the edge with a linen or leather strip. Married men trimmed their hats with a black woolen cord. Unmarried young men decorated their hats with *gerdany* or rooster or peacock feathers.

In winter men wore a tall fur *kuchma* of grey or black Persian lamb.

Shirt

The festive shirt was linen, the everyday one was made from hemp-cloth. In more recent times, cotton threads were bought to weave the weft for the shirts. The pattern was tunic-style, with side inserts. The shirt was knee-length, and had a standing collar — *proshyvka*, sleeves without cuffs, and a *latysia* — a gusset — under each sleeve. All the edges, the front, sleeve ends, and bottom hem, were finished in the *tsyra* (basic *merzha*

носили чорні або білі хустки, а середнього віку — квітчасті. Найпараднішою вважали шовкову хустку „турпан”. Нею тісно обвивали голову, немов тюрбаном.

Намисто

Намисто було добірне. При самій шії пов'язували силянку („гердан”), себто смужку із дрібних намистин. Нижче ціпляли „цятки” — легке скляне кольорове намисто, а тоді — „перла”, білі матові намистини, а вкінці коралі, до яких були дочіплені срібні монети „сальби”. Дівчата зав'язували коралі стрічками, що звисали на спину. Старші жінки обмежувались кількома разками.

Сорочка

Кроїли й шили сорочку „до уставки”, без коміра. Горішній край, як і рукави, викінчували обшивкою. Уживали бавовняного полотна („бомбак”) або півбавовняного (основа з льону, а уток із бомбаку).

Святкова сорочка була пишно і рясно вишивана. Уставка, яку тут звали „плечиками”, складалася з кількох смуг вишивки, часто обведеної золотими або срібними нитками. Нижче уставки була „морщинка”, звичайний перехідний узір зеленого або жовтого кольору, вишитий спеціальним стібком — поверхницею. Продовженням була галузка, яку звали „стовп”, або скісні смуги.

Новіший тип сорочки мав крій „хлоп'янки”. Спершу вона була прикрашена вишивкою тільки в місці вишиття рукавів. Пізніш її вживали як святкову і прикрашали спереду обабіч пазухи квітчастим узором.

Коралі

Coral beads

Поясний одяг

Горботка (горбатка, обгортка) обгортала постать жінки від пояса до половини литки, була виткана з тонких вовняних ниток у формі чотирикутника. Ззаду горботка гладка, чорна. Поздовжні краї горботки обведені вузькими кольоровими смужками, а поперечні — ширшими. Тканину виготовляли сільські ткачі з принесеної пряденої вовни.

У новіші часи жінки почали носити різнокольорові морщені спідниці, прикрашені на висоті колін стрічками відмінного кольору.

Фартушок (запаска)

Запаски до горботки не носили. Щойно в новіші часи дівчата купували на ярмарку шовкові горботки і до них шовкову темну хустку, яку складали скісно і вбирали замість запаски.

Пояс (байорок)

Пояси ткали майстри на малому верстаті з тієї ж самої пряжі, що й горботки. Вони були узористі або смугасті (чорно-червоні). Жіночий пояс, вужчий від чоловічого, охоплював стан 3-4 рази.

Безрукавка (цурканка, мунтян)

Носили їх чоловіки й жінки. Шили з овечого хутра й прикрашали на полях і на подолі узорами з кольорового сап'яну. Комір, пройми й поли цурканки обводили мушком. Сягала до стеген. Мунтян був трохи довший і його обводили хутром тхора.

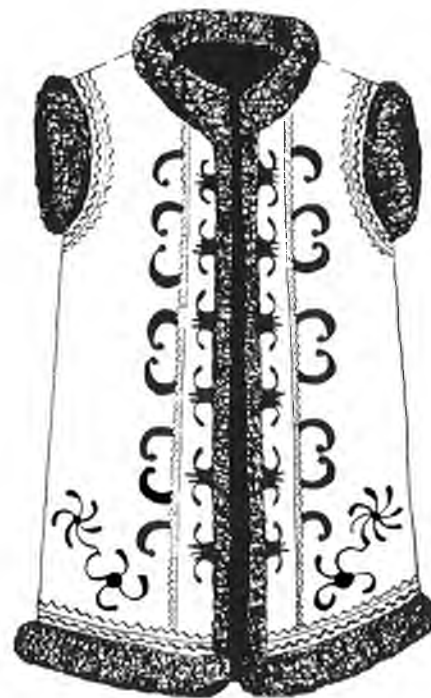
Взуття

Жінки до виходу взували червоні або жовті сап'янці. У новіші часи носили чорні шнуровані черевики з високими халявами, а дівчата чорні півчеревики.

Карабуля

Karabulia

Мунтян

Muntian

cut-and-drawn stitch). Most recently, the hem was finished with a more elaborate *merzhenka*.

The shirt was tied at the front neckline with a *zashchinka* — a cord plaited out of threads, finished at each end with a tassel.

Pants

Festive summer pants — *portianytsi* — were made from linen, and work pants from hemp-cloth. Winter *hachi* were from homemade *sukno*. Two pantlegs and a triangle to join them at the top were sewn together. The upper part was finished in a drawstring, tied with an *ochkur*, a cord. The pants were trimmed with a *tsyrka* along the bottom.

Sash (*Okravka*)

A woven *okravka* was worn over the untucked shirt. It was woven of woolen yarn in black and red stripes. The *okravka* was palm-width, and long enough to wind around the waist 3-4 times. The ends were then tucked in on the sides. For work, men wore wide leather belts, purchased at the market. These were 25cm wide, folded in half, and had hidden pockets for money and tobacco. They were decorated with an embossed ornament, or trimmed along the top with metal buttons. These belts had a few buckles arranged vertically.

Footwear

In summer, men wore domestically-made *postoly*. For going out, boots were worn. The boots, of soft leather, had high bootlegs which folded over almost one third. In most recent times, black tie shoes were worn.

Outerwear

The *serdak* was cut from domestic *sukno*. The fabric was folded along the width, the neck opening was cut, along with a cut down the front, to make two sides. Two rectangles were cut for sleeves, which were attached at an extended shoulder line. The seams were sewn in woolen thread, then trimmed from the outside with colored woolen yarn. The narrow standing collar did not meet at the front neckline.

A long length of fabric was attached to the right front. It had a hook to fasten to the left front. This piece was covered in an ornamental embroidery stitch in colored woolen yarn, and decorated with *darmovysy* (tassels and pom-poms).

The *shyrynka* was an accessory to the man's outfit. This was a kerchief of fine fabric, with an embroidered border. The *shyrynka* was tucked into the belt when the man went to church or to visit company.

The *kozhuikh* was made of five sheepskins. One skin was folded in half, and the neck opening and fronts were cut. The front and back were fitted somewhat. For the bottom half,

gathered skins were attached at the waist. The seams were embellished with a design in red yarn. The right front slightly covered the left. The *kozhuikh* was knee-length.

Taicmpu

Taistry

Чоловіче вбрання

Убір голови

Старші чоловіки підстригали волосся до шиї, спереду підрізували гривку. Бороди не мали, тільки вуса. Молодші підстригались коротше.

Улітку вдягали солом'яні капелюхи. Виробляли їх зі смужок, сплетених зі стебел незрілої пшениці чи жита. Плели їх „плоско” або в „зубці”. Шивали смужки одна на одну льняною ниткою так, щоб дощ вільно стікав по них. Головку підшивали льняною або шкіряною тасьмою, щоб капелюх не тиснув чола. Господарі обводили капелюх чорним вовняним шнурком. Парубки добирали різні прикраси — гердани чи півняче або павине пір'я.

Узимку носили високу хутряну кучму з сірого або чорного смушку.

Сорочка

Святкову сорочку шили з льняного, а для роботи — з конопляного полотна. У новіші часи докуповували на основу бавовняні нитки. Крій сорочки був тунікоподібний, поширений бічними клинами, довжина до колін. Вона мала вузький стоячий комір („прошивку”), чотирикутник під пахою — „латицю”. Краї пазухи, нижню частину рукава і поділ викінчували „циркою”. Святкова сорочка мала чорну або зелену цирку. В останні часи поділ викінчували білою мережкою.

Сорочку спереду зав'язували сплетеним із ниток і закінченим кутасиками шнурком — „зацінкою”.

Штани (портяниці)

Святкові літні штани „портяниці” шили з льняного, а для роботи — з конопляного полотна. Зимові штани „гачі” шили з домашнього сукна. Кроїли дві ногавиці і трикутник, що з'єднував їх угорі. Верхній край штанів закінчувався рубцем, крізь який протягували шнур „очкур”. Нижній край викінчували „циркою”.

Пояс (окравка)

Поверх сорочки чоловіки підперізувалися тканим поясом „окравкою”, витканим із кольорових вовняних ниток у червоні й чорні смуги. Завширшки був у долоню, а завдовжки такий, що обвивав стан три-чотири рази; кінці пояса підтикали з боків. До праці підперізувалися купованими на ярмарках ременями. Вони були завширшки 25 см, зложені удвоє, мали сховки на гроші й тютюн, прикрашені були викарбуваним орнаментом або виложеними у горішньому краї металевими гудзиками. Застібалися на кілька пряжок.

Взуття

Улітку ходили в саморобних постолах. У свято взували чоботи з м'якої шкіри з високими халявами, які вгорі завертали майже на третину. В останні часи носили чорні шнуровані черевики.

Верхнє вбрання

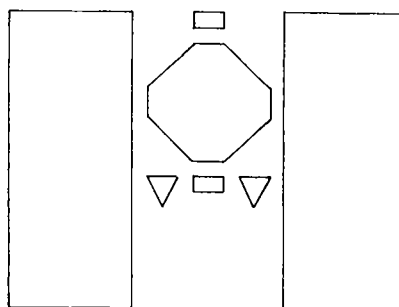
Сердак шили з домашнього сукна. Матеріал перегинали по

ширині, вирізували отвір на шию й розрізували поли. З двох рівних куснів кроїли рукави, що їх пришивали нижче плеча. Шви виконували вовняними нитками, а поверх них прикрашали кольоровою волічкою. Комір був вузький стоячий і не сходився спереду.

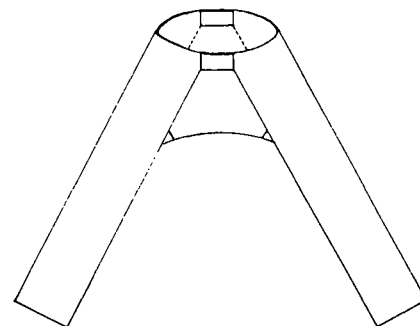
До правої поли пришивали подовгастий кусень матеріалу, на якому була заціпка до лівої поли. Його покривали волічковим декоративним стібком і прикрашали дармовисами.

До чоловічого вбрання належала хустина „ширинка” з тонкого полотна, обведена довкруги вишиваним узором. Носили її за поясом, коли йшли до церкви чи в гостину.

Кожух шили з п'ятьох овечих шкір. Одну шкіру перегинали і вирізували в ній отвір на шию і поли. Перед і спина були трохи приталені. У стані пришивали зморщені шкіри. Шви прикрашали орнаментом з червоної волічки. Права пола злегка прикривала ліву. Довжина кожуха — до колін.

Крій штанів

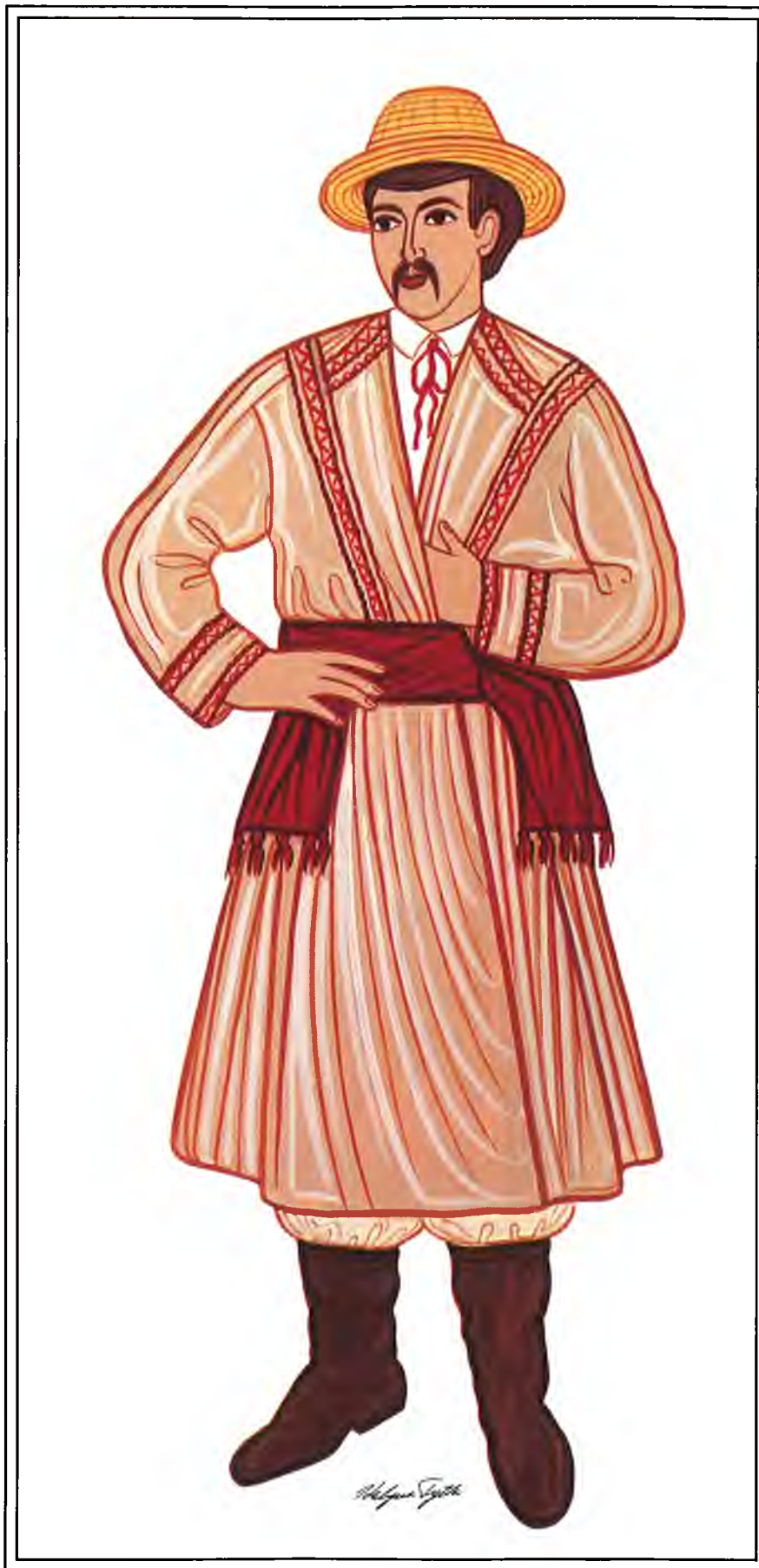

Pants pattern

ПОЛІССЯ

POLISSIA

Чоловік з Полісся.

Сорочка вишита старовинним стібком „заволікання”; вузькі штани; червоний плетений пояс; свита з сукна ясного кольору з вишитим шалевим коміром; солом'яний капелюх, обведений червоною або сірою стрічкою; чорні чоботи.

Man from Polissia Region.

*Shirt, embroidered in the ancient zavolikan-
nia stitch; narrow pants; red plaited sash;
lightcolored sukno svyta with an embroid-
ered shawl collar; straw hat, trimmed in a
red or grey ribbon; black boots.*

Молодиця з Полісся.

Сорочка вишита старовинним „заволіканням”; полотняна спідниця, прикрашена на подолі витканими червоними смугами; фартушок прикрашений ширшими смугами; червоний тканий пояс, підтканий ззаду; намітка з білого тонкого полотна; намисто зі справжніх коралів разок за разком, найнижча низка з бурштину; свита з брунатного сукна, обведена кольоровим шнурком; личаки з кори липи.

Matron from Polissia Region.

Shirt, embroidered in the ancient stitch zavolikannia [“pulling or drawing through”]; cloth skirt, trimmed along the bottom with woven red stripes; apron trimmed in wider stripes; red woven sash, tucked in at the back; namitka [wimple], of fine white polotno; necklace of a few genuine coral strands, with the bottom strand of amber beads; brown svyta, trimmed with a colored cord; lychaky [bast shoes] of linden bark.

Молодиця з Київського Полісся.

Сорочка вишита хрестиками; вовняна спідниця „літник”, ткани у кольорові смужки; фартушок вишитий заволиканням; вишита хустина, різновид намітки; на шії вузька селянка і кілька низок справжніх коралів; біла „куцина” (коротка свита) з „вусами”; личаки.

Matron from Kyivan Polissia Region.

Shirt, embroidered in cross-stitch; woolen litnyk [skirt], woven in multi-colored stripes; apron embroidered in zavolikannia stitch; embroidered kerchief—a variation of the namitka; narrow sylianka [woven beaded necklace], and a few strands of genuine coral beads; white kutsyna [short svyta] with godets; lychaky.

Полісся.

Поземні подвійні або потрійні рядки узору на рукави, вишиті перетиканням червоними та чорними нитками. Вузькі узори на комір і манжети. На спідниці й фартушку узір тканий.

Polissia Region.

Horizontal double or triple rows for the sleeves in the peretykannia stitch in red and black. Narrow designs for collar and cuffs.

This region of Ukraine lies in the northwest. Its northern boundary begins with the Lisna River, going along the Yaselda and Pryp'iat' Rivers to the city of Mozyr. Then the border goes along the northern parts of the Kyiv, Chernihiv, and Sumy Provinces. The southern border is more definite. It begins from the city of Kholm, going north along the cities of Volodymyr Volyns'kyi, Luts'k, Rivno, all the way to Korets' and Zhytomyr. Here it turns north beginning at Kyiv, and follows the cities of Nizhyn, Baturyn, Krolevets', and Hlukhiv along the left bank of the Dniipro River. The larger cities in Polissia are Berest on the Buh, Pinsk, Mozyr, Kovel', Sarny, Kostopil', Novhorod Volyns'kyi, and Korosten'.

A large part of Polissia — the watershed of the river Pryp'iat' — now belongs to the Byelorussian SSR. But this land is settled by Ukrainians and thus is included in this description of the folk costume.

With its six tributaries the Pryp'iat' River formed a waterway along which relations moved between the West and Kyiv. Part of Polissia is below sea level. The soil is sandy or marshy, and not very fit for agriculture, but the high humidity is good for growing flax and hemp. Cattle ranching and fishing had been developed.

The forests and marshes isolated the population, thereby preserving the folk attire in its ancient form, along with the rituals and folk art. The oldest embroidery stitch — *zavolikkannia* or *peretykannia* is preserved here, and weaving is widely developed.

Women

Hairstyle and Headcovering

For work, a maiden combed her hair into one braid, finishing the end with a *harasivka*, a red woolen ribbon. The head was covered with a kerchief, also usually red. For church or going out, two braids encircled the head, with a wide red ribbon tied around the braided "crown." Long ago there was a custom that on festive occasions the young woman wore her hair loose,

with a wreath. The wreath, on a firm base, consisted of artificial flowers and cock's feathers, colored green, with many ribbons attached to the back.

During the wedding rituals the bride's braid was combed out, and to the singing of ritual songs by the bridesmaids [*druzhky*], a *chepets'* and *namitka* were placed on the bride's head. This indicated that she had become a matron [*molodytsia*].

For working around the house, a woman wore a *chepets'*, which was covered with a kerchief if she left the homestead. For church and going out, she wore a *namitka* (description given in a separate chapter). Eventually the *namitka* was replaced with a woven red-striped kerchief.

Necklace

Many strands of fine beads were worn. Genuine coral was worn by the wealthier women. Crosses and coins were attached to the coral strands.

Shirt

The cloth for the shirt was of good quality, and not completely sun-bleached, but with a slight grey shading. With every laundering it softened and took on a silky sheen. Often the top half of the shirt was sewn from finer cloth, and the bottom from heavier fabric. Such a shirt was called *z pidstavoivu* [i.e., on a base or foundation]. Everyday shirts had a standing collar, while festive ones had a rolled one. The shirt was mid-calf in length. The decoration of the Polissian shirt was both woven and embroidered. The shoulder-piece was narrow. On it began the main design, which then adorned the sleeve vertically, or was repeated in horizontal stripes along the whole sleeve. The *zavolikkannia* or *peretykannia* [i.e., pulling through] stitches were used, in red with touches of black. These stitches imitate weaving. The satin stitch [*nastylyvannia*] and cut-work [*vyrizuvannia* or *ryz'*] were also used.

Сорочка
Народна вишивка Р. Захарчук-Чугай

Shirt

Ця частина положена на північному заході України. Її північна границя починається від річки Лісної, вздовж річок Ясельди і Прип'яті аж до Мозиру. Далі проходить північними частинами областей Київської, Чернігівської та Сумської. Південна межа позначена чіткіше. Починається від Холма та йде на півночі від Володимира Волинського, Луцька, Рівного до Корця і Житомира. Звідси повертає на північ від Києва, а на Лівобережжі йде по лінії Ніжин, Батурин, Кролевець, Глухів.

Більші міста на Поліссі: Берестя над Бугом, Пінськ, Мозир, Ковель, Сарни, Костопіль, Новгород Волинський, Коростень.

Велика частина Полісся, а саме — річище Прип'яті — належить тепер до Білоруської РСР. Та цей простір населяють українці, тому включаємо його в наш опис одягу.

Річка Прип'ять з шістьма південними допливами творила від найдавніших часів водний шлях, яким ішли зв'язки заходу з Києвом. Частина Полісся положена нижче рівня моря. Грунт піщаний або болотистий і мало придатний для рільництва. Надмірна вологість сприяє плеканню льону, конопель. Розвинулося тваринництво та рибальство.

Ліси та болота відокремлювали населення, тому воно зберегло народне вбрання в давньому вигляді, як і обрядовість та народну творчість. У вишивці зберігся найдавніший стібок — заволікання (перетикання); широко розвинене ткацтво.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

До праці дівчина заплітала волосся в одну косу, закінчуючи її червоною гарасівкою. Голову пов'язувала хусткою, найчастіше червоною. До церкви чи в гостину заплітала дві коси й укладала довкола голови та обв'язувала голову широкою червоною стрічкою. А в давнину був звичай, що у свято дівчина розпускала волосся і

вбирала вінок на твердій підставі зі штучних квіток і когутячого пір'я, пофарбованого у зелений колір. Ззаду прикріплювала багато стрічок.

Під час весілля дружки, співаючи, розчісували молодій косу та надягали чепець і намітку на ознаку, що вона стала молодницею.

Працюючи в хаті, жінка мала на голові чепець, що його покривала хусткою, виходячи з садиби. До церкви і в гостину пов'язували намітку (опис її подано в окремому розділі). Згодом намітку заступила тканина в червоні смужки хустка.

Намісто

Носили багато разків дрібного намисто. Справжні коралі мали заможніші жінки. До коралів дочіплювали хрестики й монети.

Сорочка

Полотно на сорочку вживали доброї якості, не зовсім вибілене, з сіруватим відтінком. З кожним пранням воно ставало м'якшим і

набирало шовковистого блиску. Часто шили верх сорочки з тоншого полотна, а від пояса з грубшого. Звали таку сорочку „з підставою". У сорочках на щодень комір був стоячий, а в святкових виложистий. Довжина сорочки — до пів литки.

Орнаменти на сорочках були ткані й вишиті. Уставка вузька. На ній починається головний узір, що розгортається згори вниз рукава або повторюється поперечними вузькими смугами по всьому рукаві. Вишивали стібком „заволікання" чи „перетикання", який наслідує ткання, червоним кольором лиш де-не-де додаючи чорний. Вживали також стібків настилювання та вирізування (ризь).

У давнину орнамент на рукаві і переді сорочки частіше був тканий, а не вишитий. Комір і манжети вишивали вузьким хрестиковим узором. Бувало, що рукав не мав манжета. Його збирали у зап'ясті „брижами" та закінчували „шляркою".

Сорочка

Shirt

*Узір для наріжки хустки
Design for kerchief*

Марія Донцова, на показі народного вбрання у Львові у 1934 р.
 Maria Doncowa, matron from Polissia (Fashion show, Lviv).

Long ago the shirt ornamentation on the sleeves and front was more often woven rather than embroidered. The collar and cuffs were embroidered in a narrow cross-stitch design. Sometimes the sleeve did not end in a cuff, but was gathered at the wrist with special gathering [*bryzhi*] and finished with a ruffle [*shliarka*].

Skirt

A *polotno* skirt was worn in the summer. Along the hem it was decorated with woven stripes, or was made from woodblock printed cloth [*vybiika*] in a black check. For fall and winter a *litnyk* was worn. This was a woolen skirt woven in red with multicolored vertical stripes. Both the skirt and the *litnyk* were lightly gathered. In winter, a heavier woolen skirt — a *burka* — was worn. The name is derived from the brown [*buryi*] color of the sheep's wool used in making this fabric. The skirt was sewn from three or four panels, either gathered or pleated. It was decorated with three or four red fabric applied stripes along the bottom, with the wider and more intricate stripe along the hem. The applied ornaments includes squares, rhombs, triangles and rosettes. In some regions, the embroidered lower hem of the shirt was visible from below the summer or winter skirt.

Pivka

A *pivka* was a piece of red *sukno* which wrapped the lower body only in back, and was girded to the waist. An apron was worn in front. The *pivka* was worn for work.

Apron (*Fartushok, Prytulka*)

Similarly to the skirt, the apron was made of linen, hempen, or woolen cloth. The white cloth apron had a red woven design, and the woolen one was red with colored stripes. The apron was shorter in length than the skirt.

Sash

Sashes were plaited from red woolen threads, ending in *kytychky* (pom-poms). The women tied the sashes in such a manner that the decorative ends were on each side. The sashes were similar to the men's, but shorter in length.

Поясний одяг

Улітку носили спідницю з полотна, прикрашену внизу тканими смугами, або з вибійки в чорну крату. Восени — спідницю виткану з червоної вовни у кольорові позовжні смужки, звану „літником”. Ці спідниці злегка наморщені. Взимку вбирали спідницю з грубшої вовни — „бурку” (назва від бурого кольору овечої вовни). Вона пошита з трьох або чотирьох зморщених або у складки пілок. Прикрашена орнаментом червоного кольору з квадратів, ромбів, трикутників і розет. Найнижчий узір на спідниці був ширший і більш випрацюваний, як два або три над ним.

У деяких околицях з-під літника й бурки було видно вишитий край сорочки.

Півка — кусень червоного сукна, що охоплював постать тільки ззаду. Його підперізували, а спереду пов'язували фартушок. Півку вдягали до роботи.

Фартушок (притулка)

Як і спідниці, фартушок шили полотняний або вовняний, наморщений або в складки. Полотняний мав унизу витканий червоний узір, а вовняний був червоний у кольорові смужки. Фартушок коротший від спідниці.

Пояс

Пояси плели з червоних вовняних ниток, а викинували китичками. Підперізуючись, жінки підтикали китички збоку. Пояси такі ж як чоловічі, тільки коротші.

Безрукавка

Безрукавки почали носити в останній час. Шили їх з чорного або червоного доморобного сукна, кроїли рівно або приталено. Довжина — до стеген. Поли викинчені декоративним стібком, у стані обведена оборкою відмінного кольору. Застібалася на гудзики.

В околицях, де не носили безрукавок, більш прикрашали сорочки.

*Наталя Гургула — на показі народного вбрання у Львові, 1936 р.
Natalia Gurgula — Fashion show, Lviv, 1936 (Matron from Polissia)*

Vest

The vest was worn in more recent times. It was made from black or red checked home-made *sukno*, and was either straight or fitted, reaching the hips. The fronts were finished with decorative stitching, and the waist was trimmed with a cord in a contrasting color. It closed with buttons in the front.

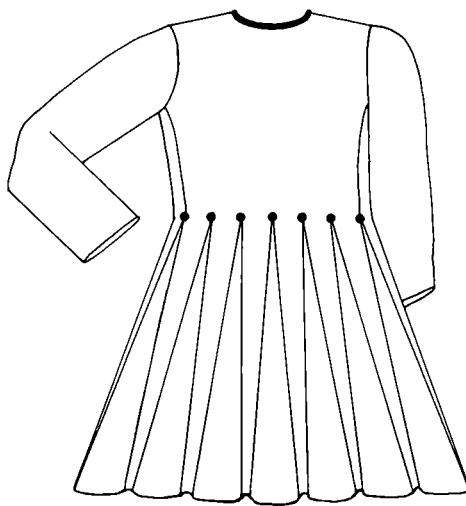
In areas where the vest was not worn, the shirts were more embroidered.

Footwear

For work, a woman wore *postoly* of willow or linden bast. Boots were worn for church or company. In more recent times, women wore high, mid-calf laced black shoes, with taps on the heels.

Outerwear (*Sukmana*)

The women's *sukmana* was cut and sewn like the man's, but was more embellished. It had embroidered lapels, and the pockets and lower back godets (*vusy*) were outlined in colored cord. A red sash was tied at the waist. It was knee-length, with the designs on the skirt visible from below the *sukmana*'s hem.

Cauma

Svyta

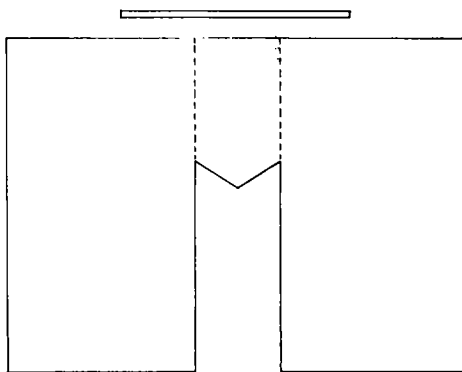
Men

Headcovering

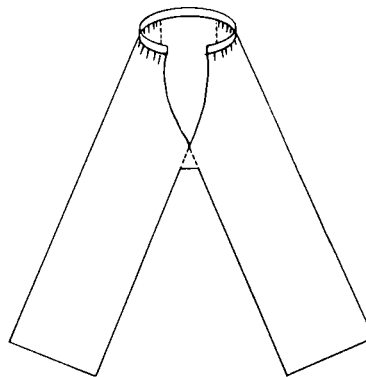
Older men wore their hair long, cut evenly at the neck. Younger men cut their hair shorter.

The summer headcovering was special — a home-made brimless felt cap, in grey or brown. This cap fitted the head closely, therefore protecting from mosquitoes, and was convenient in the forest and while riding a boat, because it did not get caught in the branches.

In winter, the head was covered with a home-made white woolen cap. At the crown it was square, the seams trimmed in a usually cornflower-blue cord. Its fur earflaps were tied over the crown, but in severe cold would be pulled over the ears and tied under the chin. There was also a cap called a *kuchma* made from grey or black sheepskin.

Kpiü umanie

Pants pattern

Взуття

Жінка взувала постолі з лозового або липового лика до роботи, а до церкви чи в гостину — чоботи. В останній час носили високі (до половини литки) чорні шнуровані черевики, з підківками на закаблуках.

Верхній одяг

Сукмана

Жіночу сукману кроїли та шили як і чоловічу, але вишивкою прикрашали більше. Мала гаптовані вилоги, кишені та „вуси”, обведені кольоровим шнурком. Довжина — до колін. Підперізували червоним поясом. З-під сукмани видно узір внизу спідниці.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Старші чоловіки мали довге волосся до шиї, рівно підстрижене; молодші підтинали коротше.

Літній убір голови був особливий: доморобна повстяна головка, без крис, сірого або брунатного кольору. Вона прилягала до голови, отже захищала від комарів, і в ній було зручно пливти човном та ходити в лісі, бо не зачіпала галузок.

Носили й солом'яні капелюхи з доволі широкими крисами та високою голівкою.

Зимом вбирали доморобну шапку з білого сукна. Зверху вона чотирикутна, на швах обведена шнуром, переважно волошкового кольору. Її хутряні вилоги підв'язані догори; в мороз їх можна спустити на вуха й зав'язати під підборіддям. Ще була шапка „кучма” з сірого або чорного овечого хутра.

Сорочка

Сорочку до роботи шили з грубого полотна і не вишивали. Виріз шиї і рукави викінчували обшивкою. У святковій сорочці вузькі уставки виконані перетиканням. Так само вишитий виложистий комір і манжети. Комір зав'язували червоною стрічкою, а пізніше стали застібати двома гудзиками. У новіший час пришивали спереду вишиту

Рушник

Ritual cloth

манишку. Носили сорочку навипуск; в новіші часи заправляли в штани. Довжина сорочки до колін. Підперізували плетеним червоним поясом.

Штани (ногавиці)

Штани шили з небіленого полотна, витканого „кожушком”. Воно мало праву (лицеву) сторону й ліву (виворот). Шили штани і з вибійки у синю крату.

Крій штанів простий: дві ногавиці з однієї ширини полотна кожна, сполучені посередині двома трикутниками. Кінці ногавиць засовували в чоботи або обвивали „волоками” з постолів.

Пояс

Пояси були з сітчастого червоного плетива, закінчувались китичками, що звалися „махри”. Уживали також крайку завширшки у три пальці, виткану в кольорові

Shirt

A work shirt, made of heavier *polotno*, was not embroidered. The neck opening and sleeves were finished in self-binding. In festive shirts, the shoulder piece was decorated in designs done in the *peretykannia* stitch. The cuffs and the rolled collar were embroidered in the same stitch. The collar was tied with a red ribbon, which was later replaced with two buttons. In more recent times, an embroidered front panel — the *manyshka* — was attached. The shirt reached the knees, but in recent times was tucked into the pants. With this, a corded red belt was worn.

Pants (*Nohavytsi*)

Pants were sewn from an unbleached woven napped fabric called a *kozushok*. It had a definite face and back. Also, pants were sewn from *vybiika* fabric in a blue check. The pants pattern was simple — two pantlegs, each from a width of fabric, joined in the center with two triangular gussets. The pantlegs were tucked into the bootlegs, or were tied with the laces of the *postoly*.

Sash

Sashes were made from a net-like red knit, and finished with pom-poms called *makhry*. A *kraika* was also worn, about three finger-widths wide and woven in colored stripes. Market-purchased leather belts were worn for work. Hanging from the belt was either a leather pouch, called a *kalyta*, for a flint and tinderbox, or a leather pouch for a knife and *ohnyvo* [a piece of forged steel for striking a fire].

Vest (*Kamizolia*)

Men's vests reached the hips. The back was sewn from *polotno*, the front from home-woven red cloth in a black or green check. The vest was cut out at the front neck, and was fastened with two or three copper buttons.

Footwear

For work, willow or linden bast *postoly* were worn. Every man from Polissia knew how to weave these. A strong sole was woven, then the sides and top, ending with loops for the laces. To put them on, the foot was first wrapped in a footcloth [*onucha*], then with a strip of cloth to the knee. The *postoly* were then put on, with the laces closely wound around the ankles,

then more apart all the way up the leg to the knee. Below the knee the laces were again closely wrapped. Boots were worn for church and special occasions.

Outerwear

Svyta

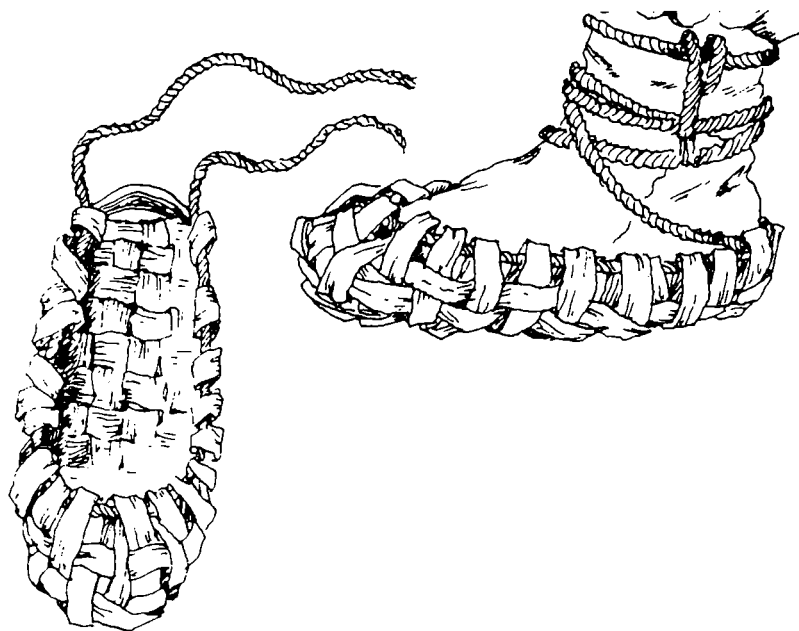
In this region this most ancient outerwear was called a *latukha*. Here and there its most archaic pattern could be seen, with inserts below the waist on both sides. The newer *svyta* was widened with four or eight godets, and was knee-length.

Sukmana

In more recent times the *sukmana* was made from *sukno*. The pattern was the same for men and women, except that the colors differed: brown for men, white for women.

Bekesha

People began sewing this type of coat with the appearance of manufactured fabric. The *bekesha* was fitted to the waist. It had a standing collar, embroidered sleeves, folded-over cuffs. In front there was a placket-covered pocket on either side.

Постолу

Postoly

смуги. До роботи носили куповані на ярмарку шкіряні пояси. При поясі висіла шкіряна кишенька на губку і кремій чи шкіряна торбинка на ніж та „огниво” (кусник кутого заліза для кресання вогню).

Безрукавка (камізоля)

Чоловічі камізолі були до стеген. Спину камізолі шили з полотна, а перед з доморобної червоної тканини у чорну або зелену крату. Спереду біля шиї виріз. Застібалися на два-три мідні гудзики.

Взуття

До праці взуovali постолы, виплетені з лозового або липового лика; плести їх умів кожен поліщук. Сплітали міцну підошву, доплітали до неї верх, викінчували петлями для волоків.

Стопу обгортали полотняною онучею, ногу аж під коліно завивали полотняною смугою, тоді

взували постолы. Перетягнувши волоки через петлі, в'язали густо понад щиколотки, рідко перехрещували по усій нозі, а під коліном знову густо. До церкви і в гостину взуovali чоботи.

Верхній одяг

Свита — це найдавніше верхнє вбрання звали „латухою”. Де-неде ще зустрічається найдавніший її крій з вкладками нижче стану з обох боків. Новіша свита поширена чотирма або шістьма вусами. Довжина до колін.

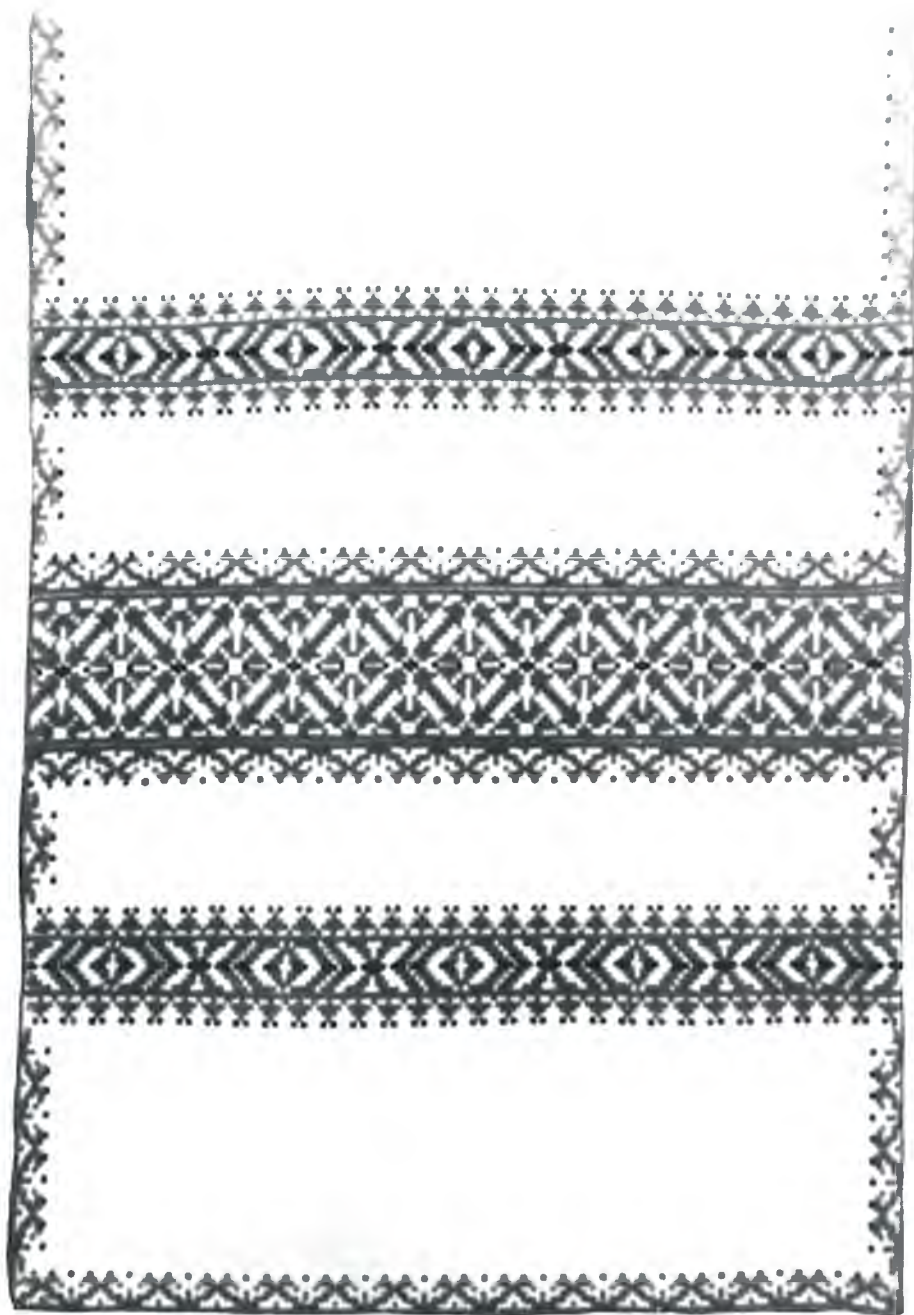
Сукмана — її шили з домашнього сукна. Крій однаковий для чоловіків і жінок. Різняться кольором: чоловічі брунатні, жіночі білі. Підперізували червоним поясом.

Бекеша — її стали шити, як з'явилися фабричні матеріали. Вона приталена, з коміром-стійкою. вшитими рукавами, накладними манжетами, спереду дві кишені з клапанами.

„Прядільниці”

„Working Women”

Рушник

Ritual cloth

ВОЛИНЬ

VOLYN' REGION

Чоловік з Волині.

Сорочка вишита на манишці, комір-стійці і на манжетах; підперезана вузьким червоним поясом, зав'язаним з лівого боку; штани з чорного домотканого полотна; шапка-гамерка з вовни; свита з домотканого сукна, поширена „рясами“; чорні чоботи.

Man from Volyn Region.

Shirt embroidered in the front, on the standing collar, and on the cuffs; narrow red sash tied on the left; pants of black home-woven polomo; hamerka [hat] and svyta of home-woven sukno, extended with riasy [pleats]; black boots.

Молодиця з Волині.

Сорочка вишита хрестиками на уставці, стоячому або виложистому комірі й манжетах; вовняна спідниця „літник”, виткана у позовжні смужки; фартушок у поперечні смужки; „куцина” з брунатного домотканого сукна, прикрашена вишиттям; намітка з тонкого білого полотна з витканим узором; поверх куцини низка синього намиста; личаки з волоками.

Matron from Volyn Region.

Shirt, embroidered in cross-stitch on the shoulder pieces, the standing or rolled collar, and the cuffs; woolen lityk [skirt], woven in a vertical striped pattern; apron woven in a horizontal striped pattern; kutsyna [jacket] of brown home-woven sukno, trimmed with embroidery; namitka of fine white polotno, with a woven design; a strand of blue beads worn over the kutsyna; lychaky with string ties.

Волинь.

Хрестиковий узір для манишки чоловічої сорочки червоними й чорними нитками. Вузький узір на стоячок і манжети.

Volyn Region.

Design for front of man's shirt [manyzhka] in red and black. Narrow design for standing collar and cuffs.

Волинь.

Узір на рукави жіночої сорочки, вишитий хрестиками червоними й чорними нитками. Від уставки йдуть вишиті смуги до кінця рукава. Вузькі узори на комірі і манжети.

Volyn Region.

Design for woman's shirt sleeves, in red and black cross-stitch. The embroidered stripes begin at the shoulder piece and continue down the sleeve. Narrow designs for the collar and cuffs.

Ганна Роцинська, лікарка на Волині,
розстріляна німцями

Hanna Roshchynska

The northern border of the Volyn' Region stretches from Volodymyr Volyns'kyi north from Luts'k, Rivne, and Zviahel' to Zhytomyr. The southern boundary passes the cities of Liubar, Starokonstantyniv, and Krem'ianets' to the borders of the Province of Lviv. Thus, the Volyn' Region encompasses the southern parts of Volyn', Rivne, and Zhytomyr Provinces, and the northern parts of Ternopil' and Khmel'nyts'ka Provinces. The main cities of this region are: Volodymyr Volyns'kyi, Luts'k, Rivne, Zdolbuniv, Krem'ianets', and Starokonstantyniv. The terrain is hilly, the soil — fertile chornozem. Agricultural products include wheat, hops, sugar beets. Fruit orchards have been cultivated.

The first bible in Ukraine was printed in 1581 in the city of Ostrih in Volyn'. The Pochaiv Monastery was the center of religious life, and its activities have been recorded in old Kozak epic ballads, called *dumy*. The famous Kosach family lived in Volyn'. Olena Pchilka (pseudonym of Olha Kosach), writer and ethnographer, collected, researched, and published folk embroidery designs. Her daughter Larysa — Lesia Ukrainka — was born in Zviahel'. This renown poet described the picturesque mystical beauty of the Polissia Region of Volyn' in her works.

The population of this region developed a folk costume in which two influences are evident: 1) in the Volyn' Province, there is the Pidliashshia influence, with its color *ochipok*, fitted *korset* and bright skirt, woven in stripes; 2) in the Rivne and Zhytomyr Provinces, the influence of the Dnipro Region, with the *namitka* or kerchief, the loose *kersetka*, a dark woven skirt, and the *plat*.

Північна границя Волині тягнеться від Володимира Волинського північніше Луцька, Рівного і Звягеля до Житомира. Південна границя йде повз міста Любар, Староконстантинів і Крем'янець аж до границь Львівської області. Отже Волинь охоплює південні частини областей Волинської, Рівенської й Житомирської й північні частини Тернопільської та Хмельницької.

Головні міста Волині — Володимир Волинський, Луцьк, Рівне, Здолбунів, Крем'янець, Староконстантинів. Рельєф Волині горбкуватий, земля — врожайний чорнозем. Вирощують пшеницю, хміль, цукрові буряки. Розвинене садівництво.

В Острозі на Волині була надрукована в 1581 р. перша Біблія, а Почаївський монастир був центром релігійного життя; він оспіваний в українських думах. На Волині проживала родина Косачів. Тут Олена Пчілка, письменниця й етнограф, працювала над збиранням і виданням народних узорів. У Звягелі народилась її дочка — Леся Українка. Вона у творах описувала чарівну природу волинського Полісся.

Населення Волині виплекало вбрання, на якому позначилися два впливи: у Волинській області вплив Підляшшя, що його характеризує кольоровий очіпок, приталений корсет і яскрава спідниця, тканина у смужки; у Рівенській і Житомирській областях — намітка чи хустка, неприталена керсетка, тканина спідниця темного кольору і „плат”.

Харитя Кононенко, громадська діячка, розстріляна німцями Kharytia Koponenko

Women's Clothing

Hairstyle and headcovering

Maidens parted their hair down the middle, and made two braids, finished with narrow ribbons, at the back. For work, the braids were wound around the head. A woolen kerchief, called a *ternova*, was worn and tied under the chin. It was a custom for maidens to give their young men embroidered or cut-and-drawn-worked white handkerchiefs.

Matrons parted their ear-length hair down the middle. A ring of willow twigs covered with a floral kerchief, called a *kychka*, was worn, with the ends of the kerchief hanging down the back. The hair was arranged around the ring, and covered with a linen net *chepets'*, trimmed in *polotno*. Long ago, the head was draped with

the *namitka*, a wimple — a long narrow cloth with woven or embroidered designs on the ends and in the middle. When the wimple was arranged, the middle embroidery was right above the face. The *namitka* was placed on the crown of the head, and draped under the chin, so that one end hung down the front along the face, the other draped down the back.

In time, a white kerchief of fine *polotno* replaced the *namitka*. It had a narrow embroidered trim along the edges, and a large motif in one corner. The kerchief was tied so that the embroidery could be visible. This headcovering was supplemented by a colored percale kerchief, folded into a narrow band, which was placed under and around the chin and tied at the top of the head. Upon entering church, the woman removed this second kerchief.

Олена Пчілка

Olena Pchilka

Necklace

Genuine coral bead necklaces were passed on from generation to generation. For everyday, a few strands of heavy colored porcelain beads were worn. Maidens had long ribbons tied to the ends of these necklaces.

Shirt

The shirt was made from fine linen *polotno* for festivities, and from hempen cloth for everyday. The festive shirt was *dodil'na*, i.e., made from one piece of fabric. The everyday shirt had the attached lower half of a different, heavier cloth, with the bottom finished with a simple hem. This shirt was below the knees in length. The shirt was embroidered in red and black on the shoulder pieces, the collar, cuffs, and around the front opening on the bodice.

Skirt

The skirt called a *litnyk* was made from a fabric woven from red woolen threads on a hempen warp in colored stripes. The *litnyk* was worn for church or for going out. At home, the woman wore a skirt of manufactured fabric, in red, violet, or blue with black flowers.

The *litnyk* and everyday skirt were made in the same manner. Three widths of fabric were gathered or pleated, while the fourth — the front panel — remained smooth. The bottom of the *litnyk* was finished with a band in another fabric, while the regular skirt was trimmed with a band of black velvet.

Apron (*Fartushok*)

Long ago, the aprons were woven in wool on a hempen warp, either in colored stripes or in geometric designs. Later, the apron was made from two widths of *polotno*. Along the bottom it had two-three rows of a woven design. This apron was worn with the *litnyk*.

The aprons for the everyday skirts were made from solid-colored bright fabric. These were thickly gathered or pleated, and trimmed with a few rows of multicolored ribbons.

Vest

In the Volyn' Region, the vest was worn in winter and in the cooler months. Long ago, it was made from home-woven grey or brown *sukno*. It reached mid-thigh, and did not close in front.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчата розділювали волосся посередині голови й заплітали ззаду дві коси. Викінчували їх вузькими стрічками. До роботи закладали коси довкола голови. Пов'язували голову вовняною „терновою” хусткою, зав'язуючи її під підборіддям. Був звичай, що дівчата вишиті або мережані білі хустинки дарували хлопцям.

Заміжні жінки підрізане нарівні вух волосся розділювали посередині. На голову накладали „кичку” з вербового пруття, обведену квітчастою хустиною, кінці якої звисали ззаду. Закладали волосся довкола кички і зверху покривали чепцем з льняної сітки, обведеної полотном.

У давні часи обв'язували голову наміткою, тобто довгим вузьким полотнищем з витканим або вишитим узором на кінцях і на середині, який, коли намітка була пов'язана, припадав над обличчям. Наміткою покривали маківку голови й обводили нею підборіддя так, що один кінець звисав збоку обличчя, а другий спадав на спину.

Згодом намітку заступила біла хустина з тонкого полотна, що мала вузьку обвідку та великий вишитий мотив в одному куті. Хустку зав'язували так, щоб було видно вишивку. Доповнювали цю пов'язку, зложеною у вузьку смугу, кольоровою перкалевою хустиною, якою обводили підборіддя й зав'язували на верху голови. Входячи до церкви, її знімали.

Намісто

Справжні коралі переходили в родині з покоління в покоління. У будень носили кілька разків важкого кольорового намиста з порцеляни. У дівчат з намиста ззаду звисали довгі стрічки.

Сорочка

Сорочки шили з тонкого льняного полотна на свято, а з конопляного на будень. Святова сорочка була з одного куска полотна, себто додільна. До буденної сорочки додавали спід з іншого, грубшого полотна, поділ викінчували звичайним рубцем. Вона сягала нижче колін.

Вишивали сорочку на уставках, комірі, манжетах і довкола пазухи червоним і чорним кольором.

Поясний одяг

На спідницю — „літник” матерію ткали з вовняних ниток на конопляній основі у кольорові смужки. „Літник” одягали ідучи у церкву чи в гостину. Біля хати носили спідниці з фабричного

матеріалу — червоного, фіолетового чи синього у чорні квіти.

Літник і спідницю шили однаково. Три півки матеріалу морщили або укладали в складки, а четверту спереду лишали гладкою. Поділ літника обшивали смужкою матеріалу, а поділ спідниці — смугою чорного оксамиту.

Леся Українка

Lesia Ukrainka

Молодиця з Волині

Matron

In later times, a woman wore a fitted vest [*korset*, *shnurovysia*], which was made from a dark fabric and lined in *polotno*. It ended at the waist, with semi-circular scallops, called *klapti*, edging the bottom all around. The vest buttoned in front; in some areas it was laced, and then it was called a *shnurovysia*.

Sash

A narrow *kraika* was worn with a skirt. If the *korsetka* was worn, no sash was used.

With outerwear a wide red sash, the same as the men's, was worn.

Outerwear

Kusan or *kutsyna*, a coat for cooler weather, was made from brown or black home-woven *sukno*. The pattern for the women's and men's *kusan* was the same, except that the women's had richer finishing and ornamentation. It had dropped shoulders, a seamed, fitted waist, and was thigh-length. Below the waist, in front the *kusan* was widened with a triangular insert, while at the back two godets were added to each side.

The sparse ornamentation of the *kusan* was finely applied. The bodice fronts, the lower front panel, and the seam at the waist were all trimmed with a red buttonhole stitch. In front, there were also a few rows of yellow and green decorative stitches. At the back, from the waist to the sleeves, there was a decorative arched stitched design.

The *svyta* was worn in bad weather. The woman's *svyta* was made from white *sukno*. It was the same cut as a man's, but had richer ornamentation. The *svyta* was sewn with a standing collar, and with or without lapels. The diagonally-cut right bodice half closed over the left. A decorative stitch in red yarn trimmed the right front half, the waist seam, the collar, cuffs, lapels, and pockets.

Фартушок (запаска)

У давнину носили запаски, ткані вовною на конопляній основі в кольорові смужки або геометричні узори. Пізніше запаска була полотняна, зложена з двох пілок. На подолі мала два-три ряди витканого орнаменту. Її носили до літника.

До спідниць із фабричного матеріалу шили запаски з однокольорових яскравих тканин. Їх густо морщили або укладали у складки та прикрашали рядами різнокольорових стрічок.

Безрукавка

Взимку і у переходову пору року на Волині скрізь носили безрукавку. Давніше шили її з домашнього сукна сірого або брунатного кольору. Сягала до половини стеген, не застібалась.

В останній час поширилася приталена безрукавка (корсет, шнуровиця) з темного матеріалу, підшита полотном. Сягала до стану, була викінчена круглими „клаптями”. Спереду застібалась на гудзики; в деяких околицях боки сполучали шнуруванням, тоді звалась „шнуровиця”.

Пояс

Спідницю жінки підперізували вузьким поясом „крайкою”. Якщо вдягали корсет, то не підперізувались.

Поверх верхнього вбрання підперізувались широким червоним поясом таким самим, як і чоловіки.

Взуття

Жіноче й чоловіче взуття однакове.

Верхнє вбрання

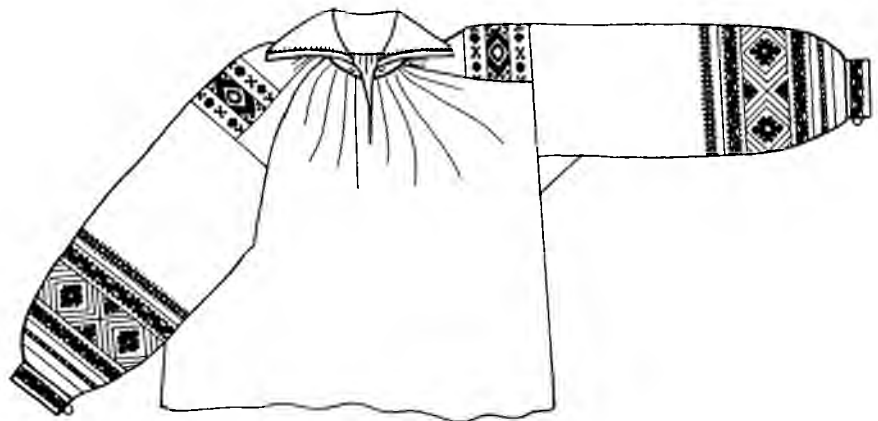
Кусан або куцина — одяг на переходову пору року, пошитий з брунатного або чорного домашнього сукна. Крій жіночого й чоловічого кусана однаковий, лишень викінчення і прикраси жіночого багатші. Станок приталений і відрізаний у поясі, рукави вшиті нижче плеча. Спереду поширений трикутним клином, а ззаду додано по два „вуси” з кожного боку. Довжина — до стеген.

Прикрас на кусані небагато, але вони гарно достосовані; поли, нижній край та шов, де пришито

„Усміхнена дівчина”

“Smiling young maiden”

Сорочка

Shirt

Men's Clothing

Headcovering

For summer, men wore straw hats. Young shepherds plaited stalks of unripened grain into strips, and craftsmen made these into hats. The crown was not high, and the brim was of medium width. Unmarried young men trimmed their hats with a red ribbon, while married men used a black or grey ribbon.

In cooler weather, manufactured felt or home-made *sukno* caps, called *hamerky* [pl.] were worn. A twice-folded-over rectangular band of *sukno*, the length of the head's circumference, was cut in such a way that on one side there were four similar notches. The band was sewn on the side, with the notches forming the top of the cap, which was trimmed with a black cord.

For winter, furriers made short caps of lambskin fur. There were also caps of velvet, trimmed in fur.

Shirt

The festive shirt was linen, and was thigh-length. The collar, cuffs, and the front around the opening were embroidered. In recent times, the embroidery of the *manyshka*, the front panel, became popular. The standing collar for this type of shirt closed on the side. Over the years, this area of Ukraine developed its own typical geometric and floral embroidery designs in black and red.

Pants

Pants for summer were sewn from heavier *polotno*, usually hempen. Two pantlegs and a gusset were cut. One side of the gusset was not sewn to the edge, and had a button closing. The pants had a drawstring waist, tied with an *ochkur*.

Winter pants were made from a fabric woven with a hempen warp and a woolen weft.

Sash

The *poias* was woven on a small loom in red woolen threads, with black and yellow stripes. It was a palm-width wide and three metres long. It was wound around the waist three times.

The sash was also worn over the *svyta* and the *kozhuikh*. It was tied so that the fringed ends hung from each side of the waist.

Men also wore leather belts, which had pockets for money, tobacco

pouches, and a folding knife. These belts were as wide or wider than a palm, and closed with two or three buckles.

Vest (Polotnianka)

Men wore vests of a woven home-block-printed *polotno*, the *vybiika*. The vests were straight, with gussets on the sides.

Footwear

At home and for work, *lychaky* were worn. They were plaited from willow or linden bark. The man made them for himself and the whole family. Often the sole was from a strong rope. The *lychaky* had loops through which a cord was laced to tie the shoe to the foot.

For church or to go into town, and in winter, shoes or boots were worn.

Outerwear

Kusan (Kutsyna)

In cool changing weather, men wore *kusany* of home-woven grey or black *sukno*. They were fitted, had a standing collar, and were thigh-length. The dropped sleeves had a pleat in the

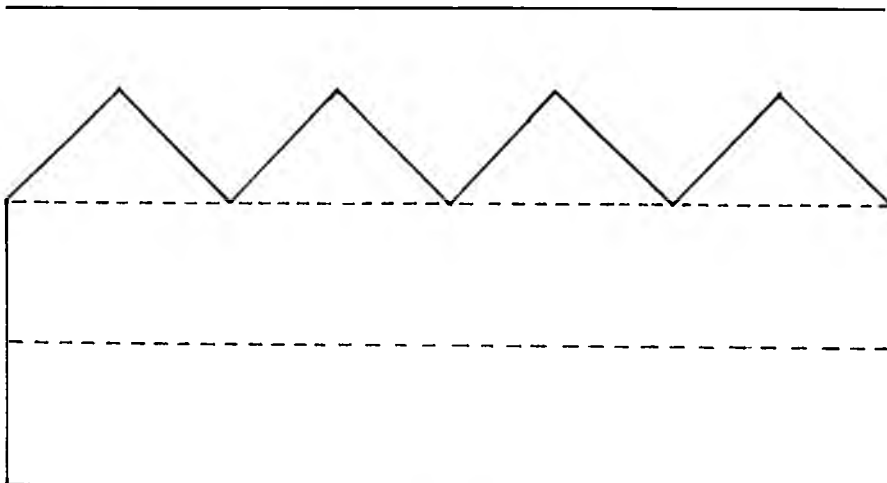
underarm for ease during work. There were no decorations on the *kusan*, except that the collar and cuffs were trimmed with a black cord.

Svyta

The *svyta* was worn in winter and fall, and was made sewn from brown or black home-made *sukno*. It was slightly fitted, and had a diagonally-cut right front which crossed over the left. Sometimes there were narrow lapels. There was a seam at the back waist, and the lower back was widened with two or three godets or pleated inserts. The tops of the slashed pockets and the godets were trimmed with a color cord, and the two front sides were finished with a colored buttonhole stitch. The *svyta* was below-knee length.

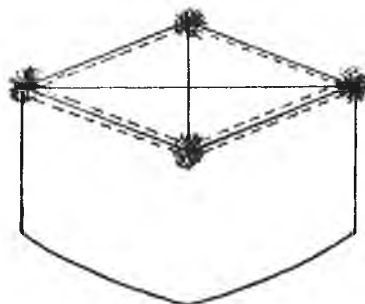
Kozhuikh

The pattern of the *kozhuikh* was the same as that of the *svyta*, except that the former had pleats and not gathers below the waist at the back. Both men and women wore *kozhuikhy*, with the men's having a wider collar than the women's.

Гамерка — чоловічий убір голови

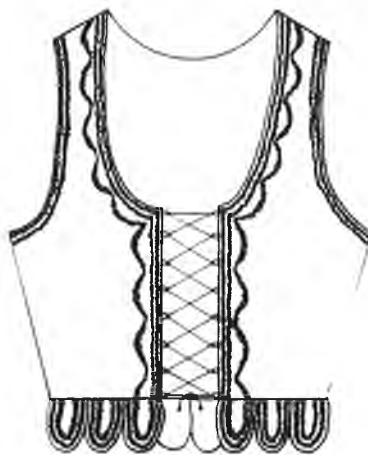
Hamerka (Men's Headcovering)

станок, обведені червоною обміткою. Спереду кілька рядків жовтих і зелених декоративних стібків. Ззаду від стану до рукавів — декоративний дугастий шов.

Свита

Від негоди захищала свита. Жіноча була з білого сукна. Крій її такий самий як чоловічої, однаке прикраси багатші. Свити шили зі стоячим коміром і вилогами або й без них. Скісно скроєна права пола заходила на ліву. Права пола, місце відрізу станка, комір, манжети, вилоги та кишені обшиті декоративним швом червоною волічкою.

Безрукавка (шнуровиця)
Vest — bezrukavka

Фартушок Apron — fartushok

Чоловіче вбрання

Убір голови

Улітку чоловіки носили солом'яні капелюхи. Хлопці пастухи зі стебел незрілого збіжжя плели смужки, а умільці формували з них капелюхи. Головка капелюха невисока, криси середнього розміру. Парубки обвивали головку червоною стрічкою, а чоловіки чорною або сірою.

У перехідну пору року носили куповані повстяні або доморобні сукняні шапки гамерки. Подвійно зложену прямокутну смугу сукна довжиною в обвід голови кроїли так, що з одного боку виходили чотири однакові зубці. Смугу шивали збоку; зубці створювали верх капелюха, який обводили чорним шнурком.

На зиму кушніри шили невисокі шапки з ягнячого хутра. Були ще шапки з оксамитним верхом лиш обведені хутром.

Сорочка

Святкова сорочка була з льняного полотна, сягала нижче стеген. Вишивали комір, манжети й довкола пазухи. В останній час тут поширилося вишивання манишки. Комір-стоячок у такій сорочці застібався збоку. Впродовж років створилися притаманні цій частині України геометричні та квіткові узорі чорного й червоного кольору.

Штани

Штани на літо шили з грубшого полотна, звичайно конопляного.

Кроїли дві ногавиці і клин. Один бік клина не шивали до кінця й він застібався на гудзик. Угорі штани викінчували рубцем, крізь який протягали очкур.

Зимові штани були з матеріялу, витканого на конопляній основі утком із вовни.

Пояс

Пояс ткали на малому верстаті з червоних вовняних ниток у чорні й жовті смужки. Завширшки був у долоню, а завдовжки три метри й обгортав стан аж тричі.

Поясами підперізувалися також поверх свити й кожуха. Зав'язували пояс так, що спереду з двох боків звисали довгі кінці з тороками.

Чоловіки носили також шкіряні ремені, в яких були сховки на гроші, капшук із тютюном, складаний ніжик. Ремінь був завширшки в долоню або й більше, застібався на дві-три пряжки.

Безрукавка (полотнянка)

Чоловіки носили безрукавки з узорно витканого полотна — вибійки. Крій їх прямоспинний, з клинами по боках.

Взуття

Вдома й до роботи чоловіки взували личаки, що були виплетені з lika лози або липи. Робив їх господар для себе й цілої родини. Не раз спід був із міцного шнурка. Верх з lika мав петлі на волоки,

що ними прив'язували личак до ноги.

До церкви чи до міста і взимку взували черевики або чоботи.

Верхнє вбрання

Кусан (куцина)

У переходову пору року чоловіки носили кусани з доморобного сірого або червоного сукна. Вони були приталені, мали стоячий комір, довжина — до стеген. Рукави вшивали нижче пліч, роблячи під пахвою складку, щоб було зручніше працювати. Прикрас на кусані майже не було. Комір та манжети рукавів обводили чорним шнурком.

Свита

Свиту носили зимою й восени; шили з брунатного або чорного доморобного сукна; була легко приталена; скісно скроєна права пола заходила на ліву. Спереду часом бували невеликі вилоги. Спина в поясі відрізана і стан поширений 2-3 вусами або складками. Верх прорізних кишень і вуси прикрашені кольоровим шнурком, а поли обведені кольоровою обміткою. Свита сягала нижче колін.

Кожух

Крій кожуха такий самий як свити, з тією різницею, що ззаду від пояса вниз були складки, а не зморшки. Кожухи носили чоловіки й жінки, лишень комір чоловічого був ширший, ніж жіночого.

Узір на рушник

Design for ritual cloth

ГУЦУЛЬЩИНА

HUTSUL REGION

Чоловік з Гуцульщини.

Сорочка вишита низинкою на комір-стійці, вздовж пазухи і на манжетах; штани з домотканого чорного сукна; широкий ремінь; капелюх з невеликими крисами, обведений різнокольоровим шнурком у кілька рядів; „сердак” з чорного сукна, багато прикрашений; панчохи („капчурі”) з домотканого червоного сукна, обведені вишивкою; постולי із свинячої шкіри з волоками; у руці топірець.

Man from Hutsul Region.

Shirt, embroidered in nyzynka stitch on the standing collar, down the front, and on the cuffs; pants of home-woven black sukno; wide leather belt; keptar [vest] of sheepskin; black felt krysanja [hat] with narrow brim, trimmed with a few rows of multi-colored cord; serdak of black home-woven sukno, ornately trimmed; kapchuri [socks] of home-woven red sukno, trimmed with embroidery; pigskin postoly with leather thongs; a topirets' [walking stick/hatchet] in hand.

Молодиця з Гуцульщини.

Сорочка, вишита низинкою на рукавах, комірі-стійці, манжетах, довжина її під коліно; запаски ткані у поперечні смужки (передня коротша); широкий узористий пояс; кептар із овечої шкіри, обведений смушком і прикрашений апликаціями з сав'яну; широко пов'язана хустка (розмір 1,5 м); намисто з венецьких і справжніх коралів, шкарпетки з грубої волічки, вгорі закінчені узором; постולי з волоками.

Matron from Hutsul Region.

Below-the-knee-length shirt, embroidered in nyzynka stitch on the sleeves, standing collar, and cuffs; zapaska [two-panelled skirt, with the front panel shorter], woven in horizontal stripes; wide patterned sash; keptar [vest] of sheepskin, trimmed in Persian lamb, and ornamented with fine leather applique; wide (1.5 m) kerchief, ornately tied around the head; necklace of Venetian and genuine coral beads; heavy woolen socks, trimmed at the top with a design; postoly tied with leather thongs.

Гуцульщина.

Багатокольоровий узор на рукави, виконаний прямою низзю на чорному розводі. Вузькі узори на стоячок і манжети.

Hutsul Region.

Multicolored on black background design for the sleeves, in straight nyz'. Narrow motifs for neckband and cuffs.

Старша жінка

Matron

In the north, the border of the Hutsul Region follows the foothills of the Carpathian Mountains. The border then runs down from the Nadvirnians'ka Bystrytsia River near the town of Deliatyn, across Kosiv and Vyzhnytsia. In the east it goes down to the river Suchava near the Brodyna River, and across Rus'ka Moldavytsia

to the town of Kyrlybaba. From here the border crosses to the source of Vysheva Creek and across Rushkiv to Velyki Bychkov in the Zakarpattia Region. In the west, the border reaches the source of the Nadvirnians'ka Bystrytsia River.

Although the Hutsul Region was divided for centuries among many

invaders and oppressors (Poland, Austria, Romania, Hungary, and Czechoslovakia), the population retained its Ukrainian dialect, customs, and folk costume.

The Hutsuls inhabit the most inaccessible part of the Carpathian Mountains. For this reason they have all the attributes of the highlanders' way of life, such as adaptability to the severe mountain climate and living conditions, and a strong attachment to their customs. Their folk dress differs from that of their Boiko neighbors by the richness of its coloring and ornamentation.

Women

Hairstyle and Headcovering

A maiden's hairstyle differed from that of a matron. For work, the young woman parted her hair down the middle, and made one or two braids down the back, tying them with yarn at the ends. For holidays, especially for big feast days, the fancy hairstyle required much time and attention, and the assistance of the mother or a girlfriend. In this case, the hair was parted down the middle and two braids combed high above each ear. A red yarn ribbon — an *uplitka* — and cord strung with copper buttons called *puhovytzi* were braided into the hair. The ends of both braids were connected at the crown. In order for this *poplit* [braiding] to hold, a *pryv'iazka* [a lace] of yarn ribbon was tied around the hair. To complete the hairstyle, a fresh or artificial flower was attached — *zakosychena* — at the back.

Even more complicated was the hairstyle of a betrothed young woman. Between the forehead and the braids above, ribbons of colored yarn were wound around the head and tied at the nape of the neck. The ribbon ends cascaded down the back for two palm-width lengths. Then a *chil'tse* was placed on the forehead. This was a narrow woolen cloth or metal half-circle, covered with decorations of copper, silver, or gold, and beads. The *chil'tse* covered the whole forehead, with the ornaments hanging down to the eyes. The married woman always had her hair covered. This was the custom throughout Ukraine, and the covering of the head with a kerchief was part of the wedding ritual. After

Границя Гуцульщини на півночі йде вздовж підніжжя Карпат. Від річки Наддвірянської Бистриці — біля містечка Делятин через Косів, Вижницю. На сході знижується до ріки Сучави біля річки Бродини і через Руську Молдавицю переходить до містечка Кирлибаба. Звідсіля йде до джерел потоку Вишева і через Рушків до Великого Бичкова на Закарпатті. На заході границя сягає до джерела Наддвірянської Бистриці.

Хоч Гуцульщина століттями була поділена між різними займанцями (Польща, Австрія, Румунія, Угорщина, Чехословаччина), але населення зберегло говір, звичаї, одяг.

Гуцули населяють найбільш неприступну частину Карпатських гір, тому мають усі прикмети високогірських мешканців, як пристосованість до гірської суворой природи і прив'язаність до своїх звичаїв. Їхнє вбрання різниться від убрання сусідів — бойків багатством кольорів і орнаментики.

Жіноче вбрання

Зачіска і убір голови

Дівоча зачіска відрізняється від жіночої. Дівчина розчісувала волосся на дві сторони і заплітала одну або дві коси, викінчуючи їх волічкою. Святкова зачіска, особливо у велике свято, потребувала багато часу й уваги та допомоги матері чи іншої дівчини. Розчесавши волосся на два боки, високо над вухами заплітали дві коси. Заплітаючи, скріплювали коси пасмом червоної волічки („уплітки“) і шнурком з нанизаними на ньому мідними гудзиками („луговиці“). Кінці обох кіс закручували на тім'я, а щоб цей „попліт“ тримався, зав'язували його „прив'язкою“ з гарасівки. Ззаду встромляли живу або штучну квітку („закосячували“).

Ще складніша зачіска зарученої дівчини. Поміж косами та чолом обводять голову смугами кольорової волічки й зав'язують їх на потилиці. Кінці волічки звисають на спину на дві долоні. На чоло

Молода пара

Bride and Groom

накладають „чільце“: вузьке сукняне або металеве півколо, покрите прикрасами з міді, срібла чи золота й кораликами. Чільце закриває чоло, а прикраси звисають аж на очі.

Заміжня жінка завжди пов'язана. Такий звичай був по всій Україні й пов'язання включене у весільний обряд. Розчесавши і заплівши волосся у дві коси, жінка заклала їх довкола голови й натягала чепець із полотна, що тісно облягав голову. Потім зави-

вала голову наміткою („рантухом“) — смугою з тонкого білого полотна, що була викінчена на кінцях вишивкою або тканим орнаментом. Згодом намітки вишили з ужитку. Їх заступила хустка з тонкої вовни (т. зв. „шалянова“).

Хустки бували різної величини. Для щоденного вжитку — невеликі, а святкові мали край на півтора чи два метри. На хустках квітчастий рисунок у живих кольорах — червоному, жовто-

combing out the hair and braiding it into two braids, the woman wound them around her head. She then covered them with a snugly fitted cloth *chepets*. The *namitka*, a length of fine white *polotno*, was then wrapped around the head. In later times, manufactured fabric was used for the *namitka*, which was then called a *rantukh*. The *namitka* was trimmed along its narrow edges with an embroidered or woven design. Eventually, the *namitka* (*rantukh*) went out of style, to be replaced with a *khustka* of fine wool, called *shalianova* [of *challis*].

The Hutsul *khustka* was square, but came in many sizes. For everyday it

was small, but for holidays it was 1½ to 2 meters square. It had a floral motif in vibrant colors: red, deep yellow, and bright green. The border was finished in a silk fringe. The *khustka* was tied in such a way that the head appeared wide, and the face was evenly framed. First the *khustka* was folded diagonally, and the folded side rolled to a width of three fingers. It was then placed on the head and tied at the name of the neck, and both ends brought forward around to the front. As the ends reached the ears, the fringe was left to dangle. This manner of tying the *khustka* in such a widened shape was typical for the Hutsul woman's dress.

Necklace (*Namysto*)

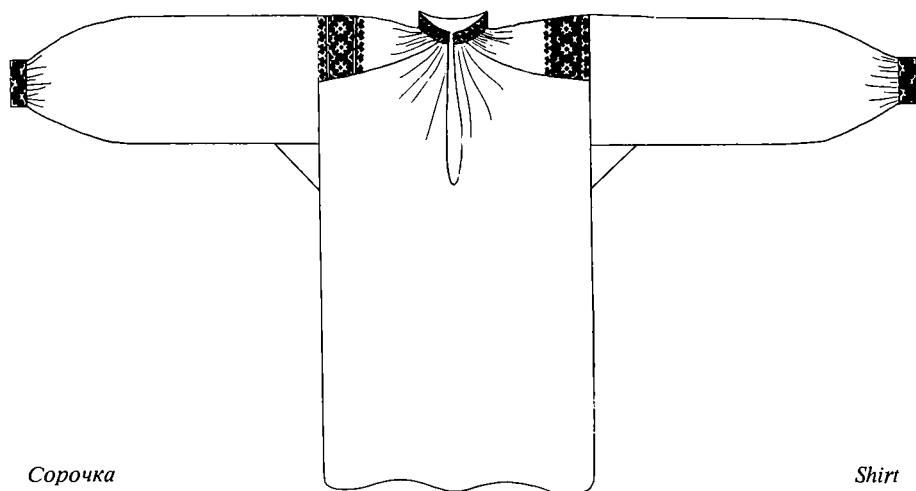
The Hutsul woman's neck ornamentation was splendid and rich. It was comprised of a few different parts, depending upon when and how each came to be in the Hutsul Region. The oldest neck jewelry was the *zgardy*, copper crosses or metal decorations strung on a chain. Later, there were strands of Venetian beads with colored designs and gold detail. Then there were genuine red coral beads with attached coins of various origin. Finally came the *lyskavky*, glass beads in many colors. Also, women liked the *sylianky* or *gerdany*, the tiny glass beads woven into bands which wrapped the neck in the style of a choker. The *namysto* comprised of these various strung beads was attached at the back with a *chepraha*, an ancient metal-worked clasp. If there was no clasp, a red ribbon of yarn or thread was used to tie the *namysto*.

Shirt

The pattern of the woman's shirt is described in a separate chapter on shirts. Special occasion shirts were sewn from linen fabric, while everyday shirts were made from hemp. In more recent times, *biliavi* [white] cotton threads for the warp were bought in the city. Fine homespun threads were used for the weft. A finer cloth resulted from this blend. *Bilenytsia* was also bought in the city — this was a commercially-woven white fabric for *pryliudni* [literally, public], i.e., festive, shirts.

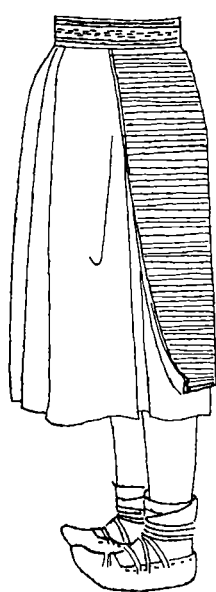
Long ago, sleeves were given to weavers to be woven, if the woman wanted the whole sleeve to be *pysanyi* [ornamented], i.e., solidly covered with a design. This practice disappeared. Usually, the *obshyvka* [collar], the *ustavka* [shoulder piece], and the *manzhety* or *dudy* [cuffs] were embroidered. The front and hem of the shirt were finished in a hemstitch. The shirt was tied at the front neck with *shchinky*, a cord of white thread.

Very long ago the embroidery was done in woolen yarn, dyed with natural dyes. Later *bavunky* were purchased. These were colored cotton embroidery threads. Now, D.M.C. brand threads are used. Older women used unbleached or white thread for themselves, or else selected one color with which to embroider their shirts.

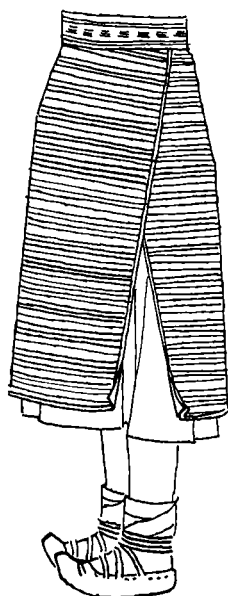

Сорочка

Shirt

Занаску

Запаску

гарячому, зеленому. Краї обведені шовковими тороками. Зав'язувала хустку гуцулка так, щоб голова здавалась широкою, а обличчя було обрамоване рівномірно. Найперше складала хустку у трикутник і заковувала передній край на три пальці. Зав'язувала хустку ззаду на потилиці й обома кінцями обводила голову; переплівши їх біля вух, спускала тороки вниз. Така форма зав'язування притаманна жіночому гуцульському одягові.

Намисто

Гуцульське намисто пишне, багате й різноманітне. Найдавніше — це згарди, себто мосяжні хрестики або металеві оздобы, нанизані на ланцюжок. Пізніше прийшли венецькі коралі з кольоровим рисунком та золотим вкрапленням. Були і справжні червоні коралі з дочіпленими до них монетами різного поход-

Весільний вінок — О. Кульчицька

Wedding Wreath by O. Kulchytzka

Пояс

Sash (poias)

ження. А вкінці „лискарки” — скляні намистини різних кольорів, окрім того, селянки або гердани, що ними обв'язують шию. Ззаду намисто зчіплювали „чепрагою” — стародавньою пряжею або зав'язували червоною гарасівкою.

Сорочка

Крій жіночої сорочки описано в окремому розділі. Святкові сорочки шили з льняного, а буденні з конопляного полотна. В новіший час для основи купували в місті „біляві” (бавовняні) нитки. На уток давали тонкі, вдома прядені. Так виходило тонше полотно. Також купували в місті „біленицю”, себто фабричне полотно, на „прилюдні” — святкові сорочки.

Давніше, якщо хотіли мати весь рукав „писаний” (покритий узором), то віддавали ткати. Це вивелося з ужитку. Звичайно вишивали комір („обшивку”), уставку і манжети („дуди”). Пазуху і поділ сорочки обводили рубцем.

У давнину вишивали вовняними нитками; їх фарбували самі природними барвниками. Пізніш купували „бавунку” — бавовняні кольорові нитки. Тепер уживають нитки марки ДМЦ. Старші жінки вишивали для себе небіленими або

білими нитками чи одним якимсь кольором.

Сорочку зав'язували спереду „щінками” — шнурком із білих ниток.

Поясний одяг

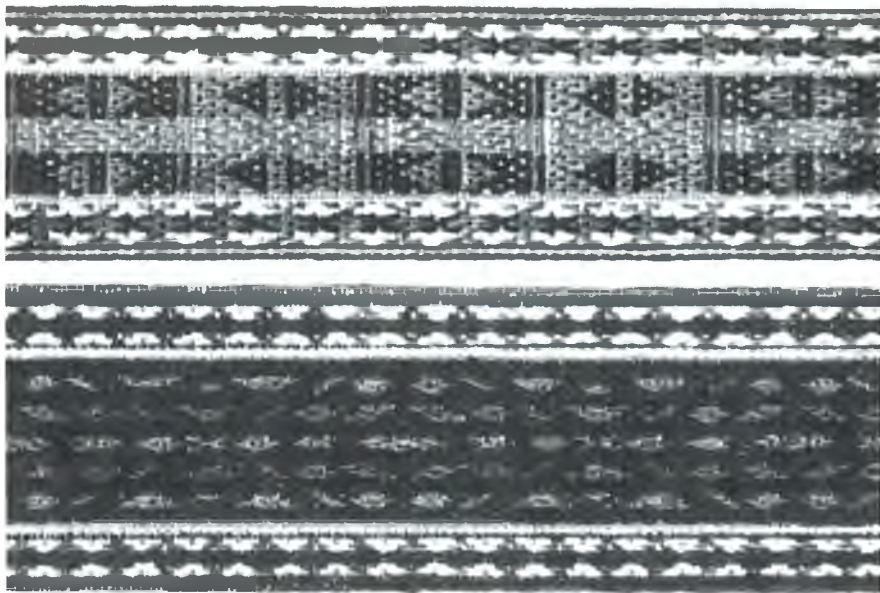
Гуцулка обгортає стан запасками. Це два чотирикутні вовняні кусні тканини („двоєнички”), що відповідно до кольору звуться „колосові” (жовті), „чорнобриві” (з перевагою темного кольору), зелені або бурякові. На щодень їх ткали у поперечні смужки; до святкових додавали золоту або срібну нитку — „дрить”. Запаску обшивають шнуром, що його сплітають з кольорових ниток. Передня запаска коротша від задньої і з-під неї видно трохи сорочки.

Пояс

Підперізувались тканим вовняним поясом, завширшки 20-25 см, завдовжки 3 м, а під ним ще й вузькою крайкою („попружкою”). Таке підперізування міцне, добре тримає запаску.

Безрукавка (кептар)

Кептар — це частина одягу, що його гуцули носять зимою, а часто і влітку, бо гірський клімат

Жіночі пояси

Sashes

Skirt

The Hutsulka tied *zapasky* around her waist. These were two rectangular woven woolen panels of fabric — *dvoienychky* — which, depending upon basic color, were called *kolosovi* [similar to stalks of grain, i.e., yellow], *chornobryvi* [black-browed], i.e., with a predominance of dark color, green, or beet-colored. For everyday wear they were woven in horizontal stripes. For dressing up, the special occasion *zapaska* had gold or silver *drit*' [metallic threads] woven in. It was trimmed all around the edges with a cord made from colored threads. The front *zapaska*, just below the knees, was shorter than the back panel. A bit of the bottom of the shirt showed from underneath the *zapaska*.

Sash (Poias)

A woven sash was tied around the waist. It was around 20-25cm. wide, and 3 meters long. Underneath the sash, a narrow *kraika* called a *popruzhka* was tied. This manner of tying the *zapaska* was snug and held the two panels well.

Vest (Keptar)

The Hutsul *keptar* was an item of clothing worn not only in winter, but often in summer, because mountain climate conditions are severe.

The *keptar* was made from one sheepskin, with the fur to the inside. It was cut across the middle for a front and back, with the front cut again into two sections. The neckline and the

Чепец

Cheres (belt)

edges of the *keptar* were trimmed with *smushok* — Persian lambskin. The *keptari* (pl.) worn for work were trimmed simply, while those for holidays were elaborately decorated. Along both sides of the front opening there was applique of colored leather, yarn, *tsiatky* [caps from charges], leather braids, and metal work. The back of the *keptar* was also richly decorated, forming a composition of all the ornaments. Two pockets were sewn to the front. The *keptar* was hip-length.

There was little difference between the women's and men's *keptar*. The man's had a standing collar of lambskin, the woman's was cut flat at the neck and then trimmed with lambskin.

Footwear

The Hutsuls needed strong and warm footwear. For this reason it was comprised of woolen *onuchi*, *kaptsi*

(woolen kneesocks), and *postoly* (laced-up moccasins).

The *onucha* was a piece of woolen fabric, a footcloth, which was wrapped around the foot. The *kapets*' was a woolen kneesock, sewn from homemade cloth or woolen fabric, usually cherry-red or brown. The top and middle were embroidered, and a *nakhlypka* — a notch — was sewn to the front with a decorative stitch. The Hutsulka slipped her foot, bound with the *onucha*, into the *kapets*', then into the *postil* [sing. of *postoly*]. The *postoly* were laced with *voloky* [woolen cord], wound around the ankle.

Later, instead of *kaptsi*, *shkarpetky* [socks] were knit of heavy cherry-red, brown, or white yarn. The *shkarpetky* were knit to the same height as the fabric *kaptsi*, and were trimmed at the top with a traditional Hutsul design.

Accessories

The festive outfit had a few carefully selected accessories:

A patterned silk kerchief, with a fringe all around, was folded on the diagonal and worn as an apron [over the front *zapaska* panel]. In back it was tied into a knot, or the ends were tucked into the sash.

A *shyrynka* [white handkerchief], embroidered around the edges, was held in the hand when the woman went visiting or to church.

A *dz'obenka* [a small woolen bag, woven in a checkered pattern, and trimmed with a *kraika* on both sides], was worn over the shoulder, across the chest.

Men

Hairstyle and Headcovering

Older men wore hair long, to the back of the neck. Young men and younger married men had shorter hair.

For summer and changing seasons men wore a *kresania*. This was a simple black felt hat. The crown was

Тобіака

Tobivka

суворий. Роблять його з однієї овечої шкіри. Її розрізають посередині на перед і спину. Передню частину розрізають на дві поли. Виріз для шиї обводять коміром із смушку. Також смушком прикрашають увесь кептар довкруги.

Кептарі, що їх носять до роботи, прикрашають скромно, а святкові дуже щедро. Вздовж поли вміщують нашивки з кольорової шкіри, шнурів, „цятки” (капсів), шкіряної плетінки й металевих оздоб. Також багато прикрашена спина кептаря, що має не раз усю композицію з тих же додатків. Спереду вміщено дві кишені. Довжина кептаря — до стеген.

Різниця між жіночим і чоловічим кептарем невелика. Чоловічий має стоячий комір із смушку, а жіночий скроєний до шиї та обшитий смушком.

Взуття

Взуття гуцулки міцне й тепле. Воно складається з вовняної онучі, капця (вовняна панчоха) і постолів.

Онуча — це кусень вовняного матеріалу, яким обгортають стопу. Капець — вовняна панчоха, пошита з доморобного сукна або вовняної матерії, здебільшого вишневого або бурого кольору. Горішній край і середину прикрашають вишивкою, а спереду пришивають декоративним швом „нахлипку” (зубець із сукна). Ногу, обведену онучею, взувають у „капець”, а тоді у постіл. Прикріпивши постолі „волоками” (вовняні шнури), обвивають ними ноги на висоті щиколотки.

Пізніше, замість капців, плели на дротах шкарпетки з грубої волічки, добираючи колір вишневий, бурий або білий. Шкарпетку виплітали до тієї ж височини, що й капець із сукна, і закінчували горішній край гуцульським узором.

Додатки

До святкового одягу належали ще дрібниці, що їх дбайливо підбирали.

Шовкова узориста хустина з тороками. Жінка опоясувалася нею немов запаскою (поверх передньої запаски), ззаду зав'язувала гудз або підтикала кінці під пояс.

Ширинку, білу хустинку, обведену вздовж країв вишивкою, тримали в руці, ідучи до церкви чи в гостину.

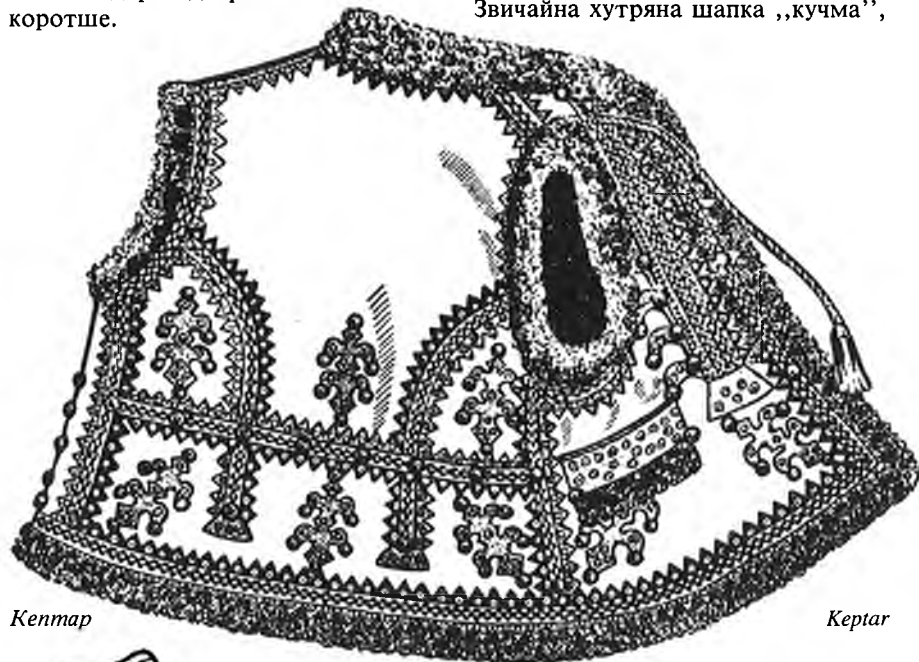
Дзьобенка — торбина з картотого вовняного матеріалу, обведена з обох боків крайкою. Гуцулка носила її через плече.

Чоловіче вбрання Убір голови

У старших господарів волосся сягало до шиї. Парубки та молодші господарі підстригалися коротше.

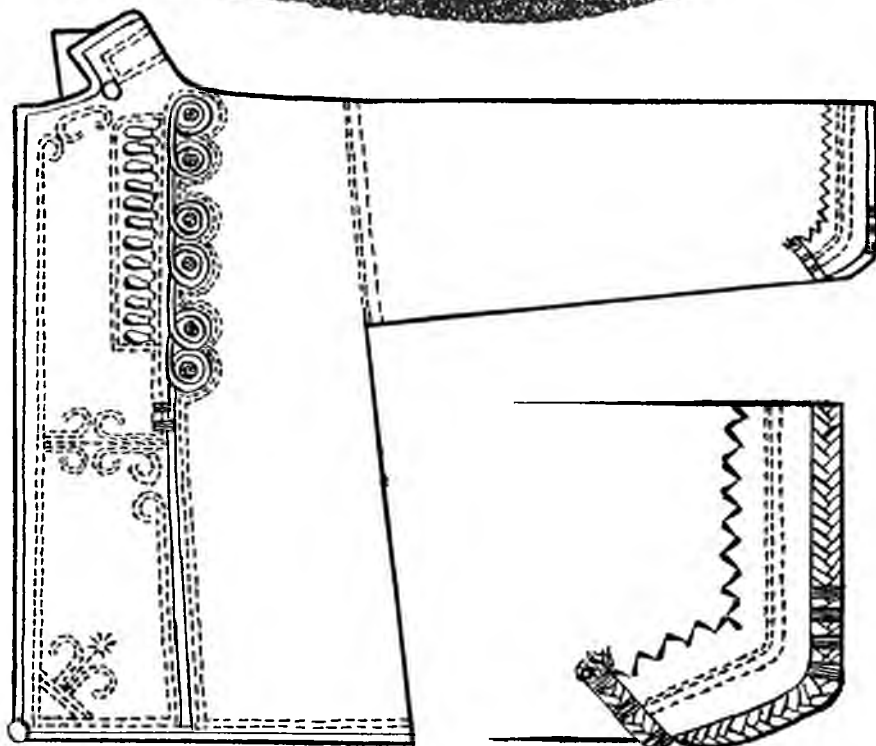
Улітку й у перехідний час чоловіки носили „крисаню” — повстаний капелюх чорного кольору. Верх його півкулястий, боки невисокі, доволі широкі криси, заломлені вгору. Крисаню обводили „черв'ячками” — різнокольоровим вовняним шнурком. Молоді хлопці чіпляли їх кілька, додаючи штучні квіти або прикрасу з дрібних кораликів — „трясунку”.

Взимку покривали голову хутряними шапками різної форми. Звичайна хутряна шапка „кучма”,

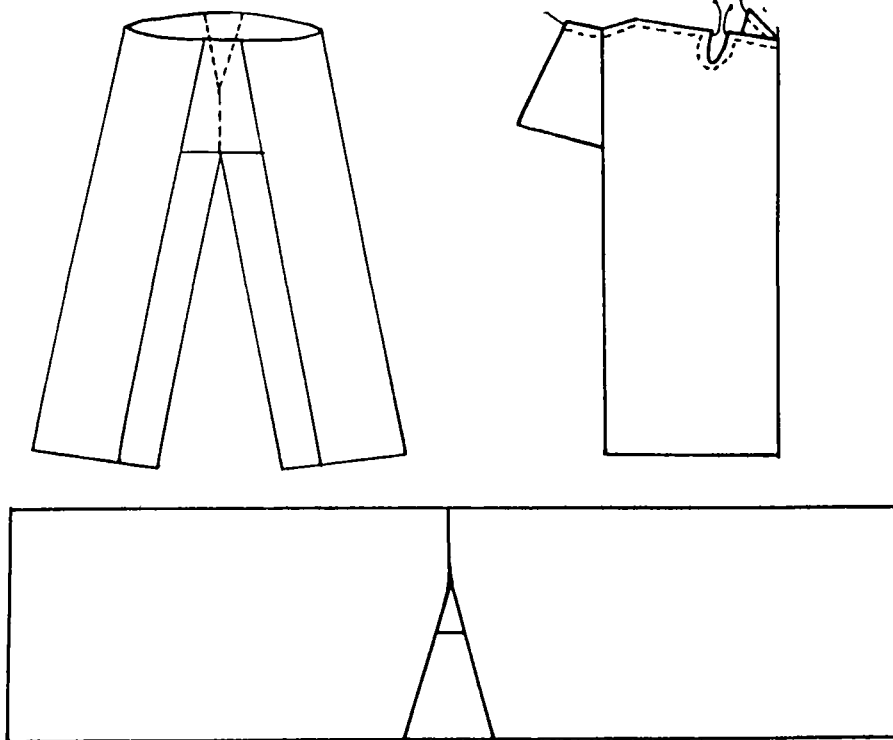
Kephtar

Kephtar

Serdak

Serdak

Крій штанів

Pants pattern

round and not high, while the brim was wide and turned up all around. The *kresania* was trimmed with a multicolored woolen yarn cord - a *cherviachok*. Young men attached a few of these cords, adding artificial flowers or *triasunky* (pl.) — decorations made of fine beads, which quivered with any motion.

In winter, fur caps of various shapes were worn. The simple fur *kuchma* was not too high, and had a round crown. Fur earflaps — *vidvoroty* — were added, which were usually turned up. In frigid weather they were pulled down to shield the ears and nape.

Shirt

Long ago the man's shirt was of the same cut as a woman's shirt. This is described in a separate chapter on the *sorochka*. In time, the man's shirt changed, which is also described in that chapter. Here it should be noted that the man's collar, front, and cuffs — *bratsari* — were embroidered. The bottom hem of the shirt was finished with a cut-and-drawn work in white thread.

In the Hutsul Region the shirt, worn over the pants, was short, just covering the hips. Still, it was longer than the *keptar*, and often longer than the *serdak*.

Pants

For most of the year the Hutsuls wore *hachi*, pants of homemade black or red *sukno*. Only during the summer were the pants — *portianytsi* — of regular cloth.

Each *nohavytsia* — *kholoshnia* — [pantleg] was cut as a rectangle, and sewn together lengthwise. In back, the two were joined with a trapezoid-shaped insert, and with a small square one in the front. The seams were finished in a decorative stitch. A casing was sewn along the top, through which a drawstring — *ochkur* — or a narrow *reminets* was pulled.

The *kaptsi* [pi.] or socks covered the bottom hem of the pantlegs, because the *kapets*' reached to below the knee, as a kneesock, into which the pantleg was tucked. In putting his footwear on, the Hutsul folded the *nohavytsi* in such a way that the pleat stood out from both sides. More recently, the *kaptsi* were not worn, and then the pantlegs were let down. The hem was turned up about a palm-width, and was embroidered.

Belt (*Cheres*)

A Hutsul wore a wide leather belt, called a *cheres*, which fastened with three buckles. Earlier *cheresy* had been much wider ("from the hips to the underarm") to protect the man dur-

ing lumberjacking. More recently the *cheresy* were narrower, and often embossed and trimmed with metalwork. Inside there were pockets for a pipe, knife, and a leather pouch. The *cheres* was worn over the shirt, which was not tucked into the pants, so the shirt was visible below the belt, shorter in front and longer in back.

Footwear

The Hutsul's footwear was the *postoly* [pl.] and *kaptsi* [pl.]. The *postoly* were made from pigskin or cowhide. A rectangle of leather was turned up on all sides. The outer edge was slightly puckered, and the pointed toe of the *postil* was more or less curved upward. There were eyelets — *obory* — in the upper edges through which long leather laces or woolen cords — *voloky* — were drawn. The *postil* was tied to the foot with the laces wound around the ankle.

The men's *kaptsi* (socks) were sewn from *sukno*; they were different from the women's. They were cut to envelope the sole as well as the calf. On one end of the *kapets*' was a diagonal flap, called a *nakhlypka*. The top of the *kapets*' as well as the *nakhlypka* were finished in a decorative stitch. A Hutsul placed his *onucha*-bound foot into the *kapets*', then covered the calf with the top part of the *kapets*' and the *nakhlypka*. The *kapets*' then was laced up with the thongs or cord to above the ankles. The *voloky* were white or black.

Younger Hutsuls wore boots instead of *postoly*.

Outerwear

Vest (*Keptar*)

A description is given above under Women's Vests.

Serdak

Over the *keptar* the Hutsul wore a short jacket, or *svyta*, called a *serdak*, of homemade black or red *sukno*. A rectangular piece of *sukno* was folded in half, a neck opening cut out and the two front halves separated. To have them fold over each other, two panels called *hridushky* were attached, one to each side of the front. The sleeves were sewn to the bodice with the seams to the outside. Godets were sewn to the sides. A small standing collar completed the *serdak*.

All seams were covered in decorative stitches in colored yarn.

невисока з півкулястим верхом, до країв пришиті хутрянні смуги, відвернені вгору „відвороти”, що їх в негоду можна спустити.

Сорочка

У давнину чоловіча сорочка мала той самий крій, що й жіноча. Його описано в окремому розділі. Згодом крій чоловічої сорочки змінився (описано теж окремо). Тут лиш зазначимо, що в чоловічій сорочці комір, пазуху й манжети („брацарі”) обводили вишивкою. Поділ сорочки викінчували мережкою білими нитками.

Сорочка на Гуцульщині коротка, покриває стегна. Все ж таки вона довша від кептаря, а не раз і від сердака.

Штани (портяниці, гачі)

Гуцули більшу частину року носили штани з доморобного сукна („гачі”) і тільки влітку з полотна („портяниці”). Колір доморобного сукна був чорний або червоний.

Кроїли обидві ногавиці („холошні”) як рівні прямокутники, зшивали їх поздовжнім швом. Ззаду з’єднували вставкою у формі трапези, а спереду невеликим чотирикутником. Поздовжнє зшиття і вставка викінчені декоративним швом. Горішній край штанів завернений у рубець і крізь нього протягнений шнур („очкур”) або вузький ремінець, що притримує їх.

Капці, капчури чи шкарпетки закривали нижній край штанів, бо капець охоплював ногу під коліном. Взуваючись, гуцул закладав на кожній ногавиці складку, яка відставала збоку. В новіший час не носили капців і ногавиці спускали до низу. Край їх, підкочений в долоню завширшки, був викінчений декоративним швом.

Черес

Гуцул підперізується широким шкіряним поясом — чересом, що застібається на три пряжки. Давніше череси були широкі („від стеген до пахи”), щоб захищати чоловіка при роботі в лісі; тепер череси вужчі, часто мають викарбуваний узір, а то й металеві прикраси. У середині — сховок на люльку, ніж і шкіряний гаманець. Підперезавшись, гуцул витягав

„Гуцульська дитина” — малюнок І. Труша

“Little girl” by I. Trush

сорочку з-під пояса трохи наверх. Вона звисала спереду коротше, а ззаду довше.

Взуття

Взуття гуцула — постолы й капці. Постолы зроблені зі свинячої чи худоб’ячої шкіри. Щоб їх пошити, прямокутник шкіри завертають з усіх країв. Зовнішня сторона постолів злегка зморщена, перед задертий догори. У горішньому краї роблять дірки („обори”), крізь які просилають довгі вузькі ремінці або вовняні шнури („волоки”). Ними прив’язують постіл до ноги

й закручують кілька разів вище щиколотки.

Чоловічі капці (шкарпетки) пошиті з сукна; вони інакші як жіночі. Капці скроєні так, щоб охоплювали стопу та литку. З одного краю капця є скісне крило, що зветься „нахлипкою”. Верх капця й „нахлипка” викінчені декоративним швом.

На ногу, обвинену онучею, вбирають капець, а тоді взувають постіл і ремінцями або чорними чи білими волоками обкручують ногу до щиколотки.

Молодші гуцули у свято взувають чоботи.

Молода пара

Bride and Groom

The *hridushky* were solidly decorated in an ornamental wool cording in yellow, brick and green. *Darmovysy* — tassels or pompoms of the same colored yarn — were added at the front neckline and the *hridushky*.

The Hutsul *serdak* was longer than the *keptar*.

Sheepskin Coats (*Kozhukhy*)

For winter, short *kozhukhy* were worn in the Hutsul Region. Everyday ones were simple, festive ones more ornate.

A *kozhukh* was made from one sheepskin, with a cut down the middle

front to make a neck opening and two sides. It was fitted at the waist while below it, panels made from two sheepskins were added. They were cut on the diagonal to widen the lower half of the *kozhukh*. Two rectangular pieces were added to the sides for sleeves. The *kozhukh* was edged with a strip of black Persian lamb. The trim was attached with a *sylianka* to hide the stitch. All seams were trimmed with an applique of red fine soft leather zig-zags, overcast in yarn. At the waist in back a “belt” or “sash” was sewn in — this was an ornamented band of *holytisia* [white leather] with curled

deep yellow yarn cord on the sides. The front of the *kozhukh* was embellished — *pysanyi* — in the same manner. On each front panel were two *snury* — twisted yarn cords — in yellow and green, followed by zig-zags. At the neck in front yarn pompoms were attached.

The *kozhukh* closed in front with leather buttons attached to the right side and twisted leather loops on the left.

Accessories

A small silk scarf was tied around the neck.

A *tobivka* was worn across the shoulder. It was a leather purse on a leather strap, solidly covered in metalwork.

The *topirets'* was a walking stick of hardwood, with a copper crossbar at the top. It was carved and inlaid with beads. The crossbar had an edge similar to a hatchet.

Зрадду

Zgardy

Верхнє вбрання

Сердак. Поверх кептаря гуцул одягає коротку свиту — сердак з доморобного чорного або червоного сукна. Його кроють, перегнувши кусень тканини. У станку посередині роблять виріз для шиї, передню частину розрізують на дві поли. Щоб вони заходили одна на одну, додають з обох боків смуги „грідушки”. Збоку до сердака доточують клини. Виріз для шиї обводять невеликим стоячим коміром.

Всі шви сердака покриті стібками з кольорової волічки. На „грідушках” спереду орнамент з волічкового шнура жовтого, цеглястого й зеленого кольорів. Для прикраси додають китички з тієї ж кольорової волічки — „дармовиси”. Гуцульський сердак довший від кептаря.

Кожух. Взимку носять короткі кожухи; буденні кожухи простіші, святкові більш прикрашені.

Верх кожуха із цілої овечої шкіри, в якій посередині вирізали отвір на шию, а позовж розрізували на поли. Станок кожуха приталений; щоб поширити його низ, у стані доточували дві шкіри, скроєні скісно. Рукави були з двох прямокутників шкіри. Краї кожуха обводили чорним смушком; пришивали його до шкіри „силянкою”, щоб прикрити шви, а зверху заличковували орнаментом — зубцями з червоного сап'яну, обведеними волічкою. На спині у стані пришивали „пояс” — орнамент із сап'яну на білій „голиці” (біла шкірка), а по боках кручені шнурки з жовтогарячої волічки. Передки кожуха („грідушки”) прикрашали жовтими та зеленими „снурками”, а вгорі китичками з волічки.

Кожух застібали спереду на шкіряні гудзики, що пришиті на правому боці; петельки з крученої шкіри — на лівому.

Додатки

Хустина шовкова невелика, що нею об'язували шию.

Тобівка — шкіряна торбина на смузі ременю, густо оббита металевими прикрасами, яку носили через плече.

Топірець — палиця з твердого дерева з мідною поперечкою, різьблена та прикрашена кораліками; зверху має вістря, немов сокира.

Євдокія Сороханюк, знавець одягу Гуцульщини

Evdokia Sorochaniuk

БОЙКІВЩИНА

BOIKO REGION

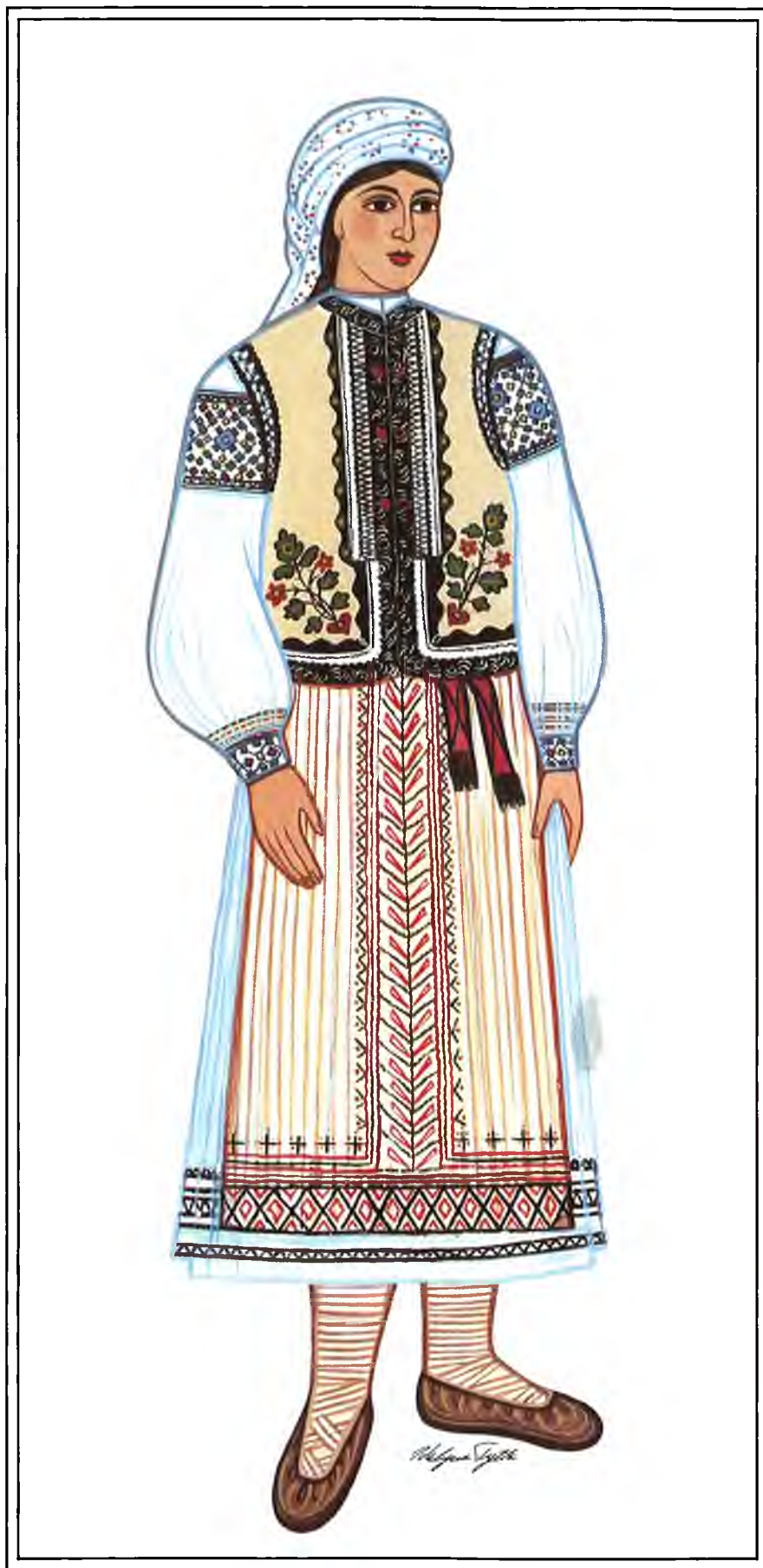

Чоловік з Бойківщини.

Сорочка вишита хрестиковим узором на уставках, комірі-стійці, манжетах і подолі; вузькі полотняні штани; черес на три пряжки; безрукавка „бунда” з овечого хутра без прикрас; солом’яний капелюх з невеликими крисами; ноги обв’язані полотняною „завійкою”, закінченою шкіряним „обуванцем”; шкіряні постולי.

Man from Boiko Region.

Shirt, embroidered in cross-stitch on the shoulder pieces, standing collar, cuffs, and along the bottom hem (may be pleated below the waist); narrow pants of polotno; cheres [leather belt] with three buckles; bunda [vest] of sheepskin, with no trim; straw hat with small brim; feet bound with a polotno zaviika [footcloth], trimmed with a leather obuvanets; leather postoly.

Молодиця з Бойківщини.

Сорочка вишита хрестиками на уставках, комірі-стійці і манжетах, що зібрані „брижами“; „фартух“ (спідниця), прикрашена хрестиковою вишивкою на подолі, а вгорі, нижче стану, охоплена „брижами“; фартушок вишитий хрестиками, вузький червоний пояс, поверх того вишита безрукавка „лейбик“ з овечої шкіри, обведена смушком; намітка з тонкого полотна; прикрите лейбиком намисто; шкіряні ходаки з білими волоками.

Matron from Boiko Region.

Shirt, embroidered in cross-stitch on the shoulder piece, the standing collar, and cuffs, gathered into bryzhi [smocking]; fartukh [skirt], trimmed with cross-stitch along the bottom, and gathered with bryzhi below the waist; apron embroidered in cross-stitch; narrow red sash; embroidered sheepskin leibyky [vest] trimmed in Persian lamb; namitka of fine polотно; necklace under the leibyky; leather khodaky with white laces.

Бойківщина.

Узір на рукави, вишитий хрестиками темночервоними й чорними нитками. На уставку узір ширший, а на фартушок вузчий. Вузькі узори на комірі і манжети.

Boiko Region.

Design for sleeves in dark red and black cross stitch. The design for the shoulder piece is wider than the one for the apron. Narrow motifs for collar and cuffs.

The Boiky live in the Carpathian Mountains as neighbors of the Hutsuls. The borders of the Boiko Region reach the area of Drohobych in the north and the Zakarpattia plateau in the south. In the west, the border begins at the Oslava River, and goes along the cities and towns of Lis'ko, Staryi Sambir, Drohobych, Truskavets', Bolekhiv, and Dolyna. It then follows the Limnytsia River, crossing the Carpathians, and heads west along the foothills to Svaliava, Perechyn, and Velykyi Bereznyi.

It was in the Boiko Region that trading and military routes into Western Europe passed along the valleys of the Carpathian Mountains. Along with farming, the Boiky [Boiko, singular] were traders and merchants. They exported salt and cattle, and more recently, fruit.

Boiko clothing is neither richly ornamented nor colorful. It is modest, but greatly detailed and finely worked, with delicate embroidery. In some areas the costume is more colorful than in others.

The folk costume of the Opor and Svicha river valleys, in the center of the Boiko Region, is described in this chapter.

Women

Hairstyle and Headcovering

A maiden styled her hair into two braids. During weekdays, she arranged the braids around her head. On Sundays and holy days, *zaplitky* were braided in — these were strands of red or green yarn. Both braids joined at the end, and from it hung a large tassel of yarn — a *kytysia*. It was held down with the sash [*poias*]. Together, the tassel, the *zaplitok* [singular of *zaplitky*] and the sash formed one large tassel of yarn at the back.

A young unmarried woman walked around with her head uncovered, to show off her hairstyle. For work, she wore a white percale kerchief, and in bad weather a challis one, in a small flowered pattern.

Matrons covered their hair with a small flat cap called a *chepets'*. Its crown was covered with purchased lace, bound all around with white cloth. The binding ended in two strings which were tied and hung down the back. Over this, the woman wore a *snurok*. This was comprised of a ring,

called a *kychka*, and colored twine. The *kychka* was formed of black sour cherry twigs, bent into a circle, then entwined with an narrow band of cloth, to prevent the twigs from binding the head. The *kychka* was tied with a band from an old challis kerchief, while the crown was filled in with purchased lace. The result resembled a small sieve. In the front, pins with large shiny heads were thickly pressed into the brim edge of the *kychka*. Two rows of laces, braided out of red and green yarn, were pulled through across the bottom of the ring. The same kind of laces, approximately 50 cm long, thickly hung down the back of the *kychka*, and down the woman's back. *Harasivky*, woolen red and green ribbons, were also attached along with the laces, so that down the back there hung a whole hank of ribbons and laces.

For church, the woman covered the *snurok* with a kerchief. Visible only from the front, peaking out from beneath the kerchief, was the edge of the *kychka* with the shimmer of the pin heads. The ring did not cover the whole head, but was placed on the forehead, just above the eyebrows, and ended at the crown. Thus, when the head was covered with a kerchief, the other end of the *kychka* formed a sharp angle under the kerchief in the middle of the crown. This style of headcovering was a remnant from those ancient times when one or two horns were attached "to scare away the unclean, or evil power."

In the Boiko Region, the kerchief was tied thus: folded on the double diagonal, it was placed high on the forehead above the eyebrows, then the two ends were tied high on the crown. This method of tying was common in

the whole Boiko Region, even when the *kychka* and the *snurok* were no longer worn in the Opor and Svicha River valleys.

Necklaces (*Namysto*)

First tied on the neck was the *gerdan*, a narrow band of tiny seed beads woven into a design. Below that were a few strands of genuine coral beads, strung together with metal buttons and crosses. Below the coral hung *patsiorky*, strands of light shiny multicolored beads, called *sviliachky*.

The metal buttons and crosses were made by a few men in the village. There were also *kovtky z lelitkamy*, i.e., earrings with pendants. These were ancient ornaments which disappeared in time.

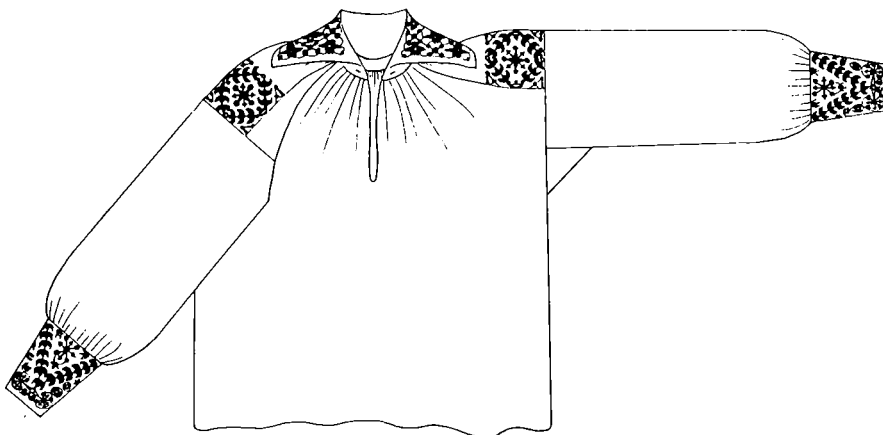
Shirt (*Sorochka*)

The woman's shirt was cut in the same pattern as a man's. It was not long, only thigh-length. A separate half-slip from heavier *polotno* was worn with the shirt. The front of the bodice was gathered with a strong thread, and reinforced on the outside with coloured threads. The rolled collar was most common. It was tied at the front with an *ushchinka* — a plaited cord with tassels at the ends.

In time, the decoration of the shirt changed. While earlier the embroidery was geometric lines, zig-zags, and rhombs, later floral motifs appeared, embroidered in cross-stitch which, in this region, was called *zermiatka*.

Skirt (*Spidnytsia*)

The everyday skirt, made from *vybiika*, was called a *dymka*. The *far-tukh*, a skirt made of fine white *polotno*, was worn for festive occasions.

Сорочка

Shirt

Бойки населяють частину гір Карпат у сусідстві з гуцулами. Межі Бойківщини сягають на півночі у Дрогобиччину, а на півдні у закарпатську рівнину. На заході границя Бойківщини починається річкою Ославою, переходить через міста Лісько, Старий Самбір, Дрогобич, Трускавець, Болехів і Долину. Далше вздовж річки Лімниці переходить через Карпати й тягнеться підніжжям гір на захід аж до Сваляви, Перечина та Великого Березного.

На Бойківщині через перевали у Карпатах ішли торговельні й військові шляхи до західної Європи. Бойки, окрім рільництва, займалися торгівлею. Вивозили сіль і худобу, а в новіші часи — садовину.

Одяг бойків не має великої пишноти чи різноманітності кольорів. Він скромний, але дуже випрацьований, вишивані прикраси делікатні. Все ж у деяких околицях одяг більш мальовничий, як в інших.

Описуємо одяг мешканців долин річок Опору і Свічі, які лежать у центрі Бойківщини.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчина заплітала волосся у дві коси. У будень закладала їх довкола голови; в неділю чи свято вплітала „заплітки” — смужки червоної або зеленої волічки. Коси на кінці лучились і від них звисала велика китиця волічки; її притримували „поясом”, отже китиця, запліток і тороки пояса творили ззаду одну велику волічкову китицю.

Дівчина ходила „простоволоса”, щоб похвалитися зачіскою. До роботи зав’язувала білу перкалеву хустину, а в негоду пов’язувалася шаляною хусткою у дрібні квіти.

Молодиці ховали волосся під чепець — плоску шапочку. Верх її з купованої коронки, обведений білим полотном. Обвідка чепця закінчується двома зв’язаними шнурками, що спадають на спину. Зверху жінка клала на голову „снурок”, що складався з обруча — „кички” та кольорових

шнурків. Кичка зроблена з вишневого пруття, зігнутого в коло. Її обвивали вузькою смугою полотна, щоб не тиснула голови. Кичку пов’язували смугою з шалянової хустки, а її верх заповнювали купованим мереживом, поставало немов мале решітце. Спереду у кичку густо вколювали шпильки з великими блискучими голівками. Через денце кички перетягали у два ряди шнурок, сплетений з червоної та зеленої волічки. Такі самі шnurки завдовжки 50 см звисали густо ззаду кички; крім шнурків, чіпляли червоні й зелені гарасові стрічки, тож на спину спадав жмут стрічок і шнурків.

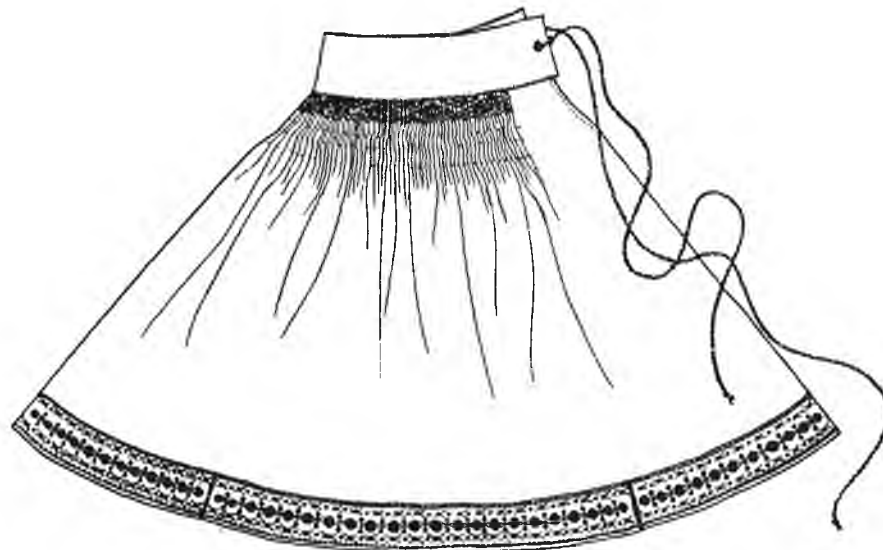
Ідучи до церкви, жінка покривала „снурок” хусткою. Тільки спереду видно було з-під неї край кички й мерехтіння шпильок.

Снурок убирали низько над бровами, а на маківці — вище. Як покривали його хусткою, то посередині створювався гострий кут. Такий спосіб пов’язування нагадував той час, коли на голову чіпляли один або два роги „для відстрашування нечистої сили.”

Коли в долині Опору та Свічі вже не вбирали ні кички, ні снурка, то хустку пов’язували так: зложивши подвійним скосом, прикладали її до чола вище брів та високо над потилицею зав’язували обидва кінці.

Намісто

Найперше одягали на шию гердан, себто узористу вузьку смужку з дрібних кораликів.

Спідниця — фартух

Skirt — fartukh

Нижче чіпляли кілька разків справжніх коралів, перенизаних металевими гудзиками і хрестиками. А ще нижче — „пацьорки”, легкі блискучі різнокольорові намистини, звані „світлячками”. Металеві гудзики й хрестики виробляли сільські майстри.

Були ще й „ковтки з лелітками”, себто кульчики з трясучками. Ці старовинні прикраси згодом зникли.

Сорочка

Жіноча сорочка скроєна так само, як чоловіча; вона не довга, сягає до стеген. Від пояса вбирали нижню спідницю з грубошого полотна. Станок сорочки морщили на нитку і закріплювали зверху кольоровими нитками. Загально поширений виложистий комір. Його зав’язували плетеним шнурочком із китицями — „ущінкою”.

Згодом орнаментация сорочок змінилася. Давніші були геометричні лінії, зигзаги й ромби, а потім з’явилися квітчасті узорі, вишиті хрестиками, які там звуться „зернята”.

Поясний одяг

Спідниця

На будень її шили з вибійки і звали „димкою”. Про свято була з тонкого білого полотна, звалася „фартухом”. Димку й фартух шили з п’яти пілок. Чотири пілки складали у складки або рясували, а п’яту, передню, лишали глад-

Each skirt was made from five widths of fabric. Four widths were finely pleated or gathered, while the fifth — the front — was left smooth. The *dymka* was gathered more often than pleated. Thick gathers, tightly drawn with strong thread, formed the top of the skirt at the waist. It was tied with a cord, called the *frembii*. The portion of the skirt made from the four gathered widths was embroidered along the bottom with the same design as the shoulder pieces of the shirt. Below the embroidery, along the hem of the skirt, there was a finish of *mereshka* — cut-and-drawn work. The front of the skirt, the smooth width of fabric, was not embroidered. The back of the skirt was pleated, and seemed longer than the front. Long ago the embroidery on the *farukh* was done in yarn, while later DMC embroidery floss was used.

In time, skirts of commercially manufactured fabric became popular in the Boiko Region. For summer they were made of percale, for cooler weather in challis or *sukno*, and were gathered, not pleated. The colors were red, green, and blue. These skirts were trimmed with tucks or colored strips at knee-length.

Apron (*Zapaska*)

The *katran* was a woolen apron domestically-woven in a checked pattern. The vertical stripes were dark brown, the horizontal yellow-white (the natural color of sheep's wool). Be-

tween these were dark red and dark green stripes. A plaited belt — *tkanytsia* — was attached to the top of the apron to form a waistband and ties. The *tkanytsia* was usually plaited in red yarn on a pegboard. The *katran* was of a fairly heavy weave. It was worn by the wealthier matrons.

The *pivka* (or *zapynachka*) was an apron of fine white *polotno*, made of two fabric widths joined vertically down the front. It was then embroidered with a wide design along the bottom, and a narrow one along the joined seams from the bottom to the waist. The embroidered apron was gathered or pleated. At the top the waistband ends served as ties at the back.

More recently, aprons were sewn from bought percale in red, green, and sometimes in orange fine floral print. For Sundays and holidays dark red or orange challis aprons were worn. Two widths of fabric were joined together with the *tsyrka* stitch. At the top of the apron, a small square was smocked and embroidered with a few rows of zig-zags. A waistband of the same fabric finished the top, while a plain hem was at the bottom, sometimes with small tassels at each corner.

Vest (*Bezrukavka* or *Leibyk*)

An important part of the woman's outfit was the *bezrukavka* (literally, something without sleeves) or, as it was called here, *leibyk*. Earlier it was made from dark brown or white home-

made *sukno*. It was thigh-length, in a straight cut.

Later, the vest was made from purchased white *sukno*. In the valleys of the Opor and the Svicha Rivers, it was richly embroidered with plant motifs. In front, a branch was embroidered down each side, while along the bottom of the back, there was a row of tiny flowers. Such a vest was made to order by the furrier, because it was decorated the same way as a fur vest. It was worn for festive occasions. An everyday vest was more modest, embroidered only with zig-zags — *kryvul'ky*.

In this century, Boiko women made fitted *bezrukavky* out of velvet, lined in *polotno*. The velvet vest had less decoration than one of *polotno* because of the fit and texture of the fabric.

Sash (*Poias*, *Kraika*)

The *poiasy* in the Boiko Region differed in design and length. The simplest were the hand-plaited ones from red wool, with a touch of another color. *Kraiky* were woven in a striped pattern out of dark red, blue, green, and yellow yarn, and were 2 meters long and 8-10 cm wide. In the flatlands, where outerwear was longer, the *kraiky* were longer, woven in black with red edges.

Footwear

The Boiko woman had special footwear because of the climatic conditions of the region. First, she wrapped her leg from the ankle to below the knee with a long footcloth, the *pidviika*. The wrapped foot became straight from the ankle to the knee. Then a footless cloth stocking, the *gatianka*, was pulled on. It was embroidered with the *tsyrka* stitch down the front. In the winter, such a *gatianka* was sewn out of white home-woven *sukno* — then it was called a *kholoshnia*. Below the knee it was tied with a garter of black woolen twine. Then the foot was wrapped with a rectangular piece of cloth, the *platianka*; in the winter, it was a white woolen *onuchka*. The foot was then placed into a leather *khodak*, and tied with laces. Beginning at the ankle, the laces were wound thickly around the foot (for 10 cm), ending below the knee with an *obuvanets'*, a leather strip.

Khodaky eventually disappeared, especially from special occasion attire, and were replaced by boots. Maidens'

Кожух

Кожух

кою. Димку частіше морщили як складали. У гладкій пілці розрізали „розпірку”. Всі п’ять частин зшивали. Грубі зморшки, густо стягнені сильними нитками, tworили закінчення фартуха вгорі. Зав’язували його шнурком, що звався „фрембій”. Поділ фартуха на задніх пілках мав таку ж, як і на уставках вишивку, а нижче вишивки, на краю спідниці — мережку. Передню пілку не вишивали. Задня частина фартуха була у складках, тому здавалася довшою, як перед. Давніш фартух вишивали волічкою, а згодом нитками Д.М.Ц.

Згодом поширились на Бойківщині спідниці з купованого матеріалу: на літо з перкалю, а на переходову пору — шалянові або сукняні. Були зморщені, але не рясовані. Кольори добирали червоні, зелені й сині. Прикрашали спідниці закладки або кольорова тасьма на висоті колін.

Фартушок (запаска)

Катран — домоткана запаска з вовни у крату. Поздовжні смуги темnobрунатні, а поперечні жовтаво-білі (природний колір овечої вовни). Поміж тим снуються темночервона й темнозелена смужки. Вгорі до катрана прикріплений плетений пояс — „тканиця”. Його звичайно плели червоною волічкою на дощинці з позабаваними кілочками. Тканина катрана була досить груба; його носили зимою заможніші господині.

Півка (або запиначка) це запаска з тонкого білого полотна, на яку беруть дві пілки тканини та з’єднують посередині. Тоді прикрашають вишивкою: по всьому подолу широким узором, а у місці з’єднання пілок на всю їхню довжину — вузьким. Вишиту запаску рясують або закладають у складки. Вгорі вона охоплена полотняною тасьмою, кінці якої зав’язують ззаду.

В останні часи шили запаски з купованого перкалю червоного, зеленого чи помаранчового у дрібний квітчастий узір. В неділю і свято носили шалянові темночервоні або помаранчові. Дві пілки зшивали стібком „циркою”. Вгорі посередині півки густо морщили невеликий квадрат. Поверх збиранок вишивали кілька рядків

кривулькою. Вгорі запаску викінчували смугою з тієї ж самої тканини, а на подолі звичайним рубцем, часом з малими китицями з обох боків.

Безрукавка (лейбик)

Важлива частина жіночого одягу — безрукавка, або як її тут звуть — лейбик. Раніше його шили з домашнього сукна темnobрунатного або білого. Він рівно скроєний, довжина до стеген.

Пізніш шили лейбик з білого купованого сукна. У долині Опору і Свічі він був рясно вишиваний рослинним орнаментом. Спереду на обох полах — дві галузки, а ззаду внизу — ряд дрібних квіточок. Такий лейбик був тільки про свято, його виконував на замовлення кушнір. Лейбик на будень чи до роботи був скромніший, вишитий тільки кривульками.

Останнім часом шили і приталену безрукавку, оксамитну з полотняною підшивкою. Оксамитний лейбик менше прикрашений, ніж сукняний. Це зумовлене кроєм і якістю матеріалу.

Пояс і крайка

Пояси різнилися взором і довжиною. Найпростіші були ручно плетені з червоної вовни з малим додатком іншого кольору. Крайки ткали у смужки з темночервоної, синьої, зеленої та жовтої вовни завдовжки 2 м, завширшки 8-10 см. В рівнинних околицях, де верхнє вбрання довше, ткали також і довгі крайки, чорні з червоними краями.

Взуття

Кліматичні умови змушували бойкиню взуватися дбайливо. Найперше вона обвивала ноги від щиколоток аж до підкоління довгою смугою полотна „підвійкою”. Вони ставали рівні від щиколоток до колін. Тоді надівала панчохи з полотна без стопи й зап’ятка, що звались „гатынки”. Спереду прикрашав їх декоративний шов — „цирка”. На зиму гатынки („холошні”) шили з білого домашнього сукна. Під коліном зав’язували їх підв’язкою з чорного вовняного шнурка. Опісля обвивали стопу простокутним куснем полотна „платянкою”, а зимою білою вовняною „онучкою”. Тоді

Шнурок

Шнурок

Спідниця з вибійки

Skirt — vybiika

boots were fancy, with copper stud trim. Matrons liked red boots with short but wide bootlegs and high heels.

Outerwear

Women's outerwear was similar to the men's, but more decorated. It is described at the end of the chapter, along with the men's outerwear.

Fur Vest (*Bunda*)

The fur sheepskin vest, with the fur to the inside, was the main outerwear. The plain, or *prosta*, had no ornamentation and was worn for

work. The *brankova bunda* was trimmed along the edges with black Persian lamb, and had *bramky* along each side front, made from black and white leather from sheep paws. The *tal'ovana bunda* had fine leather red and green floral appliques in addition to the *bramky*.

Because of the sudden weather changes, in the mountains the *bunda* was worn almost constantly.

Men

Headcovering

Older men had hair shoulder-length, while younger men cut their hair shorter.

In the flatlands, for the summer the head was covered with a straw hat, the *kapeliukh*. It was made from sewn strips of plaited unripe wheat or rye stalks. Such a plaited strip, the *kraika*, usually was plaited by the shepherds. The hat itself was sewn together by village craftsmen. The crown of the hat was not too tall, and the brim was 10 cm wide.

In the mountains, a *valenyi kapeliukh*, i.e., rolled hat, was worn. It was made of hard felt, and bought at the market. In shape it was similar to the straw hat, with a medium crown and brim.

The straw and felt hats were decorated in various ways, depending upon the age of the wearer. Older men wrapped a black ribbon around the crown, while the young men selected a colored ribbon. On festive occasions, young men added decorations: peacock feathers, shiny pins, and *triasuchky* — fine beads, strung on thin wire.

During winter, Boiky wore sheepskin caps, with fur on the outside. The inside was lined with the leather from the sheep's belly. These caps were round, not high, and in some villages had a raised cuff which could be pulled down over the nape of the neck and ears in bad weather. In the mountains, the cap was trimmed with blue woolen fabric, stitched in red yarn.

Shirt

Both the old and contemporary pattern of the man's shirt is given in a separate chapter. A festive shirt was sewn with a decorative stitch in red or violet thread. An everyday work shirt was sewn with linen thread. In the old days, the shirt had a standing collar, but later the rolled collar became popular.

The embroidery on a man's shirt was in a narrow design, approximately 2-3 cm wide, along the collar, cuffs, and the front on either side of the opening. The front was also embellished with a *merzshka*. The shoulder-piece was decorated with narrow red embroidery designs for the young men, and black running stitch for the older, married men.

Boiky wore their shirts over their pants. The front neckline was tied with a *harasivka*, a ribbon: red for the young, and black for the older men.

Подружся

Married couple

взували ходаки зі шкіри і прив'язували їх до стопи волоками. Почавши від щиколотки, ногу густо обвивали волоками та викінчували під коліном „обуванцем”, себто шкіряним ремінцем.

Ходаки поволі зникли, найперше зі святкового одягу. Їх заступили чоботи. Дівочі були вибагливі, прикрашені мідними цвяхками. Жіночі — червоні з широкими невисокими халявами та високими закаблуками.

Верхній Одяг

Верхній жіночий одяг подібний до чоловічого, тільки більш прикрашений.

Хутряна безрукавка (бунда)

Хутряна безрукавка з овечої шкіри була верхнім одягом.

Проста бунда служила до праці, була зовсім без прикрас.

Брамкова бунда була обведена довкола чорним смушком, а спереду мала „брамки” з чорної та білої шкіри з овечих лапок.

Тальована бунда мала, окрім брамок, ще прикраси з квітів і листків з червоного й зеленого сап'яну.

В горах бунду носили майже завжди з огляду на раптові зміни погоди.

Чоловіче вбрання

Убір голови

У старших господарів волосся сягало до шиї, молодші підстригалися коротше. У рівнинних місцевостях влітку голову покривали солом'яним капелюхом. Смужки, що звуться „крайкою”, виплітали пастухи зі стебел незрілої пшениці або жита, а капелюхи з них виготовляли умільці. Головка капелюха невисока, а криси завширшки 10 см.

У горах носили „валений” капелюх із твердої повсти, куплений на ярмарку. Формою подібний до солом'яного, головка середньої величини, криси неширокі.

Солом'яний і повстяний капелюхи прикрашали різно, залежно від віку людини. Старші опоясували їх чорною стрічкою, молодші — кольоровою. Парубки у свято добирали ще додаткові прикраси — павині пера, блискучі

шпильки і „трясучки” — дрібні намистини нанизані на дротиках.

Взимку бойки носили шапки з овечого хутра, підшиті шкірою з черева вівці. Шапки були круглі, невисокі, в деяких селах з піднятим краєм, який у негоду спускали на потилицю й вуха. В горах викінчували шапку синім сукном, пришитим червоною волічкою.

Сорочка

Крій чоловічої сорочки подано в окремому розділі. Святкову сорочку шили декоративним швом червоними або фіолетовими нитками. Робітну сорочку шито льняними нитками. Комір сорочки в давнину був стоячий, згодом виложистий.

Вишивка на чоловічій сорочці вузька. Узір, завширшки 2-3 см,

Дівчина з околиць Калуша

Girl from Kalush

Pants

Summer pants were sewn from linen *polotno*, winter ones from home-made *sukno*. Each pantleg was from one width of fabric. At the top, both pantlegs (quite narrow) were joined with a triangular gusset. Summer pants were called *gati*, winter ones *kholoshni*.

Summer pants had a drawstring waist, through which a linen twine, the *ochkur*, was drawn. Winter pants had a wide waist seam, drawn with either a woolen *ochkur* or a thin leather belt.

Belt (*Poias*)

Over the shirt, around the waist, a Boiko wore a *remi*'. This was a fairly wide leather belt out of black or brown *iukhta* leather, folded in half. It was richly ornamented with embossed designs, metal buttons and rings. In the *remi*' there were many inside pockets, for money, pipe pick, etc. A tobacco pouch, made from a cow's bladder and decorated with red yarn, was attached to the belt.

Vest (*Kamizel'ka, Bunda*)

In the flatlands, the Boiko men wore vests out of *sukno*. They were black, brown or grey, cut straight to the hips, and buttoned in front. The vests had a small rolled collar high on the neck, and were called *kamizel'ky* (pl.).

A fur vest, the *bunda*, was worn in the mountains also by the men.

Footwear

For footwear, the Boiky wore *khodaky*, made from cowhide or pigskin tanned to a natural yellow color. Every man knew how to make himself a pair of *khodaky*. In putting them on, the foot was first wrapped in a linen cloth, the *platianka*. A woolen cloth was wrapped over it in winter. For the cloth to hold securely, the ends of the pantlegs also would be enwrapped. Over this came the *khodak*, with its laces wound up the leg about 10 cm above the ankle. The laces ended below the knee with a leather strip, the *obuvanets*'.

More recently, woolen socks of thick white yarn became popular. They covered the *platianky* and were decorated at the top with a knitted design.

For church and town the Boiky wore boots.

Outerwear

During seasonal changes, short caftans or jackets were worn. These were called *kaptanka*, *kakhtania*, or *petychyna*. A longer coat which reached the knees was called a *kaptan* or *veretianka*. The cut was straight for both men and women, with godets on both sides. A decorative stitch in linen

thread was used for the sewing.

The *siriak*, a heavy coat of coarse wool, was made the same for men and women, but the women's coat was more embellished. On the chest there were metal buttons and large yarn tassels, *kutasy*.

In the winter, *siriaky* were made of brown *sukno*, embroidered in red and green yarn. The *siriak* had a standing collar which did not close in front, and had flaps — *klapany*, called *kryla* [wings] on each side.

Fur outerwear also was worn. The sheepskin coat — *kozhu*kh — was both short and long. A short sheepskin, *kozhus*ha, with sleeves, was knee-length. It was cut straight, with no godets, and was buttoned in front with *kul'ky*, leather buttons. *Kozhukhy* were sewn from four sheepskins. A long *kozhu*kh was form-fitting. The top was cut as a poncho — *u perekyd*ku — with a slit for the neck and a cut down the front. The lower part was made from a few skins and was below-knee length. The *kozhu*kh was decorated with a floral motif at the back waist, and on the front between the *kul'ky*. Men's and women's *kozhu*kh were sewn the same way, except the women's were more embroidered.

Вибійка — мальованка

Vybiika

обводять уставки, комір і поділ сорочки. Поділ прикрашають ще й мережкою. З'єднання рукавів, себто місце уставки, в молодих хлопців прикрашене вузьким червоним узором, а в господарів чорною стебнівкою. Сорочку бойки носили „навипуск”, себто поверх штанів. Спереду її зав'язували гарасівкою: хлопці — червоною, господарі — чорною.

Штани

Літні штани шили з полотна, а зимові з доморобного сукна.

Ширину полотна використовували на одну ногавицю. Вгорі обидві ногавиці (доволі вузькі) з'єднані трикутним клином. Літні штани звалися „гаті”, зимові — „холошні”.

Літні штани викінчували вгорі рубцем, крізь який протягали льняний шнур — „очкур”. Зимові штани мали вгорі широкий рубець, крізь нього проходив вовняний очкур або ремінець.

Ремінь (пояс)

Поверх сорочки бойко підперізувався ремінем. Це був доволі широкий пояс із юхтової чорної або брунатної шкіри, зігнутої удвоє. Він був рясно прикрашений витисненим орнаментом, металевими гудзиками та коліщатами. У ремені багато кишень-сховків: на гроші, на протичку для люльки та ін. До ременя причіплені і капшук на тютюн, зроблений із худоб'ячого міхура, прикрашений червоною волічкою.

Безрукавка (камізелька, бунда)

У рівнинних околицях бойки носили безрукавки, зроблені з чорного, бурого або сірого сукна. Були простого крою, застібались спереду, сягали до стеген, мали невеликий виложистий комір. Звалися „камізелькою”, „лейбиком”.

Хутряню безрукавку, звану „бундою”, у горах носили також і чоловіки.

Взуття

Взуття бойків були ходаки з худоб'ячої або свинячої шкіри, гарбовані на природний колір. Кожен господар умів їх зробити. Взуваючись, найперше завивали ноги в полотняні онучі „платянки” (взимку поверх них навивали ще й вовняні); щоб міцніше тримались, обгортали ними кінці штанів. Тоді взували ходаки, перетягали через дірки волокни та навивали їх на ногу вище щиколотки яких 10 см. Закінчували в'язання під коліном шкіряним „обуванцем” — ремінцем.

В останній час поширилися вовняні шкарпетки з грубої білої вовни, що покривають „платянки”, викінчені вгорі плетеним орнаментом.

До церкви чи до міста взували чоботи.

Верхній одяг

Каптани з полотна носили в переходову пору, вони були короткі, звалися „каптанкою”, „кахтаням” або „петичиною”.

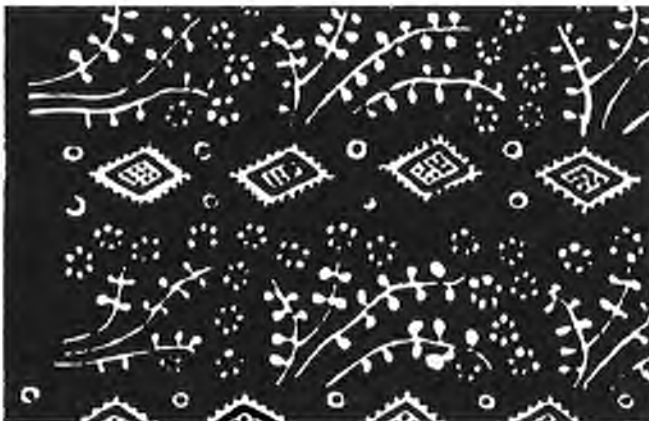
Довше верхнє вбрання, що сягало до колін, звалось „каптан” або „веретянка”. Крій цього одягу був простий, однаковий для чоловіків і жінок, з уставними клинами з обох боків. Шили його декоративним швом льняними нитками.

Сіряки чоловічі й жіночі шили однаково, лишень жіночі більше прикрашали. На грудях мали металеві гудзики й великі волічкові кутаси. На зиму сіряки шили з брунатного сукна, прикрашали червоною та зеленою волічкою. Сіряк мав стоячий комір, що не сходився спереду, і бічні клапани з обох сторін, що звалися „крила”.

Хутряне верхнє вбрання було також у вжитку. Кожухи були короткі й довгі. Коротке „кожуша” з рукавами сягало до колін, було скроєне прямо, без клинів, спереду застібалось на „кульки”.

Довгий кожух був приталений. Верх його кроїли „у перекидку”, робили виріз на шию, передню частину розрізали на дві поли; прикрашали квітчастим орнаментом ззаду в стані та спереду поміж кульками. Комір і манжети викладені вовною наверх; сягав нижче колін.

Жіночий і чоловічий кожухи шили однаково, лиш жіночий більше прикрашали.

Вибійка — мальованка

Вибійка

ЗАКАРПАТТЯ

ZAKARPATTIA

Дівчина із Закарпаття.

Сорочка з вишитою смугою спереду під шиєю та на рукавах (розріз сорочки ззаду); спідниця (плат) у складки вгортає майже всю постать; пояс тканий з кольорової вовни, зав'язаний спереду; безрукавка „лейбик“ з квітчастої тканини; волосся заплетене у дві коси, над вухами прикріплені маленькі віночки з квітів і намистин; чорні чоботи.

Maiden from Zakarpattia Region.

Shirt embroidered in front along the neck and on the sleeves, with a back opening; pleated skirt of polotno, (plat), which goes almost around the body at the waist; sash woven of colored yarn and tied in front; leibyk [vest] of floral print fabric; hair in two braids, with little wreaths of flowers and beads pinned above each ear; black boots.

Закарпаття.

Узір на рукави хрестиками темночервоними й чорними нитками з додатком синього та зеленого кольору. Поздовжній узір, що йде серединою рукава нижче ліктя, закінчується поперечною смугою. Спереду сорочка має прямокутну вишивку, подібну до узору на рукаві (її звуть „пазухою”).

Zakarpattia Region.

Sleeve design in dark red and black cross-stitch, with touches of blue and green. Vertical design along the middle of the sleeve, ending below the elbow with a horizontal stripe. In front, the shirt has a rectangular embroidered motif [called a pazukha], similar to that on the sleeve. At the neckline it is finished in a standing collar embroidered in nyz', which has an opening at the back.

Zakarpattia covers the present Zakarpats'ka Oblast' [Province]. To describe the clothing, the central region has been selected, that between the rivers Tereblia, Borzhava, and Tysa in the south. This is the area encompassing the cities of Svaliava, Mizhhir'ia, Sevliush, and Tiachiv, as well as Khust. This irregular quadrangle includes both foothills and the fertile plain.

Zakarpattia was a part of the Kyivan State, and after its decline in the 13th century, came under Hungarian rule until the First World War. Between the two World Wars, Zakarpattia belonged to the Czechoslovakian Republic. During this time, the Ukrainian consciousness of the citizens of Zakarpattia was renewed. In the region between the Tereblia, Borzhava, and Tysa Rivers the ancient Boiko clothing became the basis of a typical Zakarpattian way of dress with special attributes.

Women

Hairstyle and headcovering

Young women combed their hair into two braids, beginning above the ears, and at the nape of the neck braided the two together into one. A wide patterned ribbon covered the joining of the two braids, while the braids themselves had thin *pantlyky* [ribbons] or colored twine plaited in. These ended in pom-poms of multicolored yarn.

Wreaths of periwinkle decorated with fresh or yarn flowers were worn as a sign of *divuvannia* [maidenhood, or availability for marriage]. The wreath had a hard base of cardboard, covered with dark fabric and beads. It was worn high on the head. In back it was raised into a crest of periwinkle and flowers. Above the ears, separately from the wreath, little rings of beads and flowers were worn. This ornament now is worn only by the bride on her wedding day. In bad weather, heads were covered with a bright red or green kerchief called a *platyna*.

Young married women gathered and pinned their hair tightly at the crown. This was covered with a *chepets'* of black silk. In some regions the *chepets'* was made at home of a square piece of silk embroidered in multicolored flowers, and lined in linen. It was gathered to fit the head,

and the gathers above the forehead formed a raised angle, called a *kutok*. In back, narrow colored ribbons were attached to the edge of the *chepets'*, and fell down the back. The majority wore *cheptsi* [pl.] bought in town markets.

During seasonal changes or in winter, the head was covered with purchased *khustky* in dark colors.

Necklaces

In this region, fine glass beads in multiple strands were worn. Also *par-tyky* or *spletenyky* [*sylianky*] were worn.

Shirt

Both dressy and everyday shirts were sewn of hempen cloth. They were cut "to the *ustavka*" of 3-5 widths of homewoven cloth. The top of the bodice was gathered on a strong thread and finished with a neckband. A unique feature of this shirt was that the opening was at the back. The sleeves were gathered at the wrist, and a narrow *zarukavnyk* [cuff] was added. A different finish to the sleeve was the *fodra*. The edge of the sleeve then was finished with an *obvidka* [trim in buttonhole stitch], and embroidery at the wrist.

Shirts were embroidered in different ways:

1. *Pazukha* — the center front part of the shirt was replaced with a piece of cloth woven or embroidered in a narrow design. If embroidered, the piece was attached to the front gathers of the shirt with the *zubitsi* stitch. The design on the front was selected to harmonize with the one on the sleeves. The shirt opening was at the back neckline.

2. *Ramovannia* — the front of the shirt was finely smocked, with embroidery in straight lines along the gathers, forming a square design.

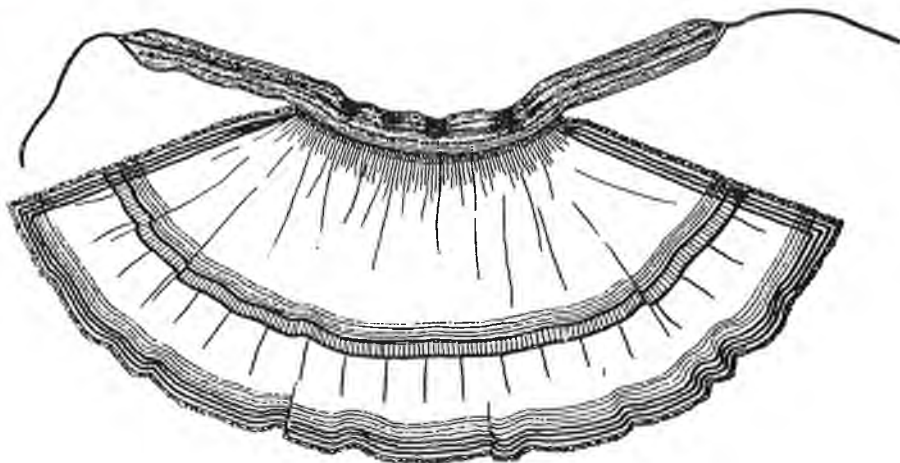
3. *Vuz'ka ustavka* — embroidery at the top of the sleeve, with a rhomboid design embroidered beneath it along the center. A narrow side motif ran down both sides of the sleeve to the cuff.

4. *Zaspul'nytsia* — almost the whole sleeve from the shoulder piece to the elbow is covered completely with embroidery in a square, trimmed all around with a zig-zag motif.

These four types of shirts are typical of different parts of this region of Zakarpattia.

Skirt (*Plat*)

Instead of a skirt, the *plat* — a thickly gathered apron which almost encompassed the lower body — was worn, made of purchased fabric. It was sewn from three or even four thickly pleated fabric widths. Girls liked *platy* (pl.) in bright colors in tiny flower prints, while married women wore more sedate colors, and older women wore black. In some regions, ribbons were sewn around the *plat* at knee height. At the top of the *plat*, a wide stiff waistband served as the sash. The *plat* was not sewn together at the back, and the many gathers of the shirt were visible. It was shorter than the long shirt, the hem of which was visible from below the skirt.

Спідниця — плат

Skirt — Plat

Закарпаття обіймає сучасну Закарпатську область. Описуємо одяг центрального простору між ріками Теремля, Боржава, а на півдні Тиса, поміж містами Свалява, Міжгір'я, Севлюш і Тячів, включно з Хустом. Це неправильний чотирикутник, що включає підгір'я і врожайну рівнину.

Закарпаття було частиною Київської держави, а після її занепаду в XIII ст. ті землі перейшли під мадярську владу аж до кінця I світової війни. Між I і II світовими війнами Закарпаття належало до Чехо-Словацької республіки. В цей час у закарпатців відновилося українська національна свідомість.

На просторі між ріками Теремлю, Боржавою й Тисою первісне бойківське вбрання стало підставою притаманного Закарпаттю одягу з його особливими прикметами.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

У свято дівчата заплітали волосся, починаючи над вухами, у дві коси, а низько на потилиці сплітали в одну. Місце сплетення покривали широкою узористою стрічкою; у коси вплітали вузькі стрічки „пантлики” або кольорові шnurки, що закінчувались пучками кульок із різнокольорової волічки.

На знак дівування носили вінки з барвінку, прикрашені живими або волічковими квітами. Вінок мав твердий спід із лубка, був обведений темним матеріалом та прикрашений намистинами. Його носили високо на маківці, а ззаду він мав підвищення з барвінку й квіток у формі чуба. Над вухами, окремо від вінка, чіпляли малі віночки з намистин і квітів. Таку прикрасу пізніше вбирала тільки молода на весілля.

В негоду дівчата покривали голову яскравочервоною або зеленою хусткою — „латиною”.

Молодиці збирали волосся на тім'ї, міцно скріплювали шпильками, а тоді покривали чепцем із чорного шовку. В деяких околицях чепець робили самі з вишитого різнокольоровими квітами

квадратного кусника шовку, підшитого полотном. Він був зібраний до обводу голови і збирки над чолом творили піднятий кут, званий „кутком”. Ззаду до краю чепця чіпляли вузькі кольорові стрічки, що спадали на потилицю. У більшості сіл носили чепці, куповані у містечках на базарі.

У перехідну пору року чи взимку покривали голову купованою хусткою темного кольору.

Намисто

При шії надівали селянки — „партки” або „сплетеники”, себто нанизані на кінському волосі узорами дрібні намистини, а нижче — кілька разків дрібних скляних кораліків.

Сорочка

Святкові і буденні сорочки шили з конопляного полотна. Кроїли їх „до уставки” з 3-5 полотнищ. Верх станка збирали на міцну нитку й викінчували обшивкою. Особливістю сорочки був розріз ззаду. Зібрані рукави викінчували вузьким вишитим манжетом (зарукавником) або т. зв. „фодрою”, яка на кінці мала кольорову обвідку, а на зап'ястку — вишивку.

Прикрашали сорочки різно:

1. „Пазуха” — на переді сорочки витканий або вишитий вузький узор. Якщо вишитий, то його прикріпляли стібком „зубцями” до збірок сорочки; узор підбирали до вишивки на рукаві. Розріз сорочки ззаду.

2. „Рамовання” — на густих збірках спереду сорочки вишиті різнокольорові лінії в квадраті.

3. „Вузька уставка” — вишивка угорі рукавів. Нижче посередині ромбовидний мотив. Вузький бічний узор обводить рукави з обох боків аж до манжет.

4. „Заспульниця” — майже уся поверхня рукавів від уставки до ліктя покрита густим вишиттям у квадраті, обведеним зубцями.

Ці чотири різновиди притаманні різним частинам описаного простору.

Поясний одяг Спідниця (плат)

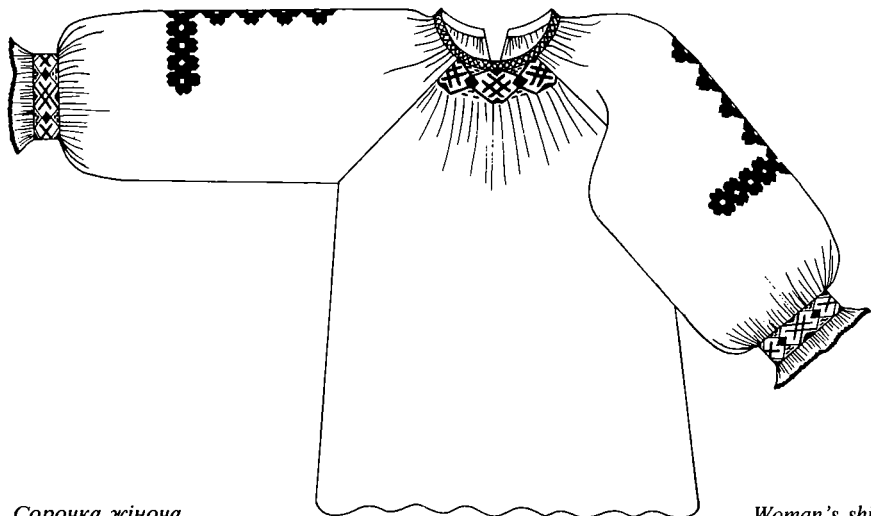
Плат шили з трьох або й чотирьох пілок фабричного матеріалу. Молоді дівчата вибирали матерію яскравих кольорів у дрібні квітчасті узори, молодіці — спокійніших відтінків, а старші жінки — чорну. Плат був густо наморщений; угорі замість пояса мав широку тверду обшивку. В деяких околицях його прикрашали стрічками, пришитими на висоті колін. Ззаду плат не сходиться й у тому місці видно густі збирки сорочки.

Пояс

Його ткали з кольорової вовни. Пояс обіймав стан двічі; дівчата зав'язували його спереду, а молодіці ззаду.

Безрукавка

Безрукавка поширена тут скрізь; подекуди вона з того ж самого матеріалу, що й плат. На півночі безрукавку кроїли вільнішу з

Сорочка жіноча

Woman's shirt

Молодиця з дитиною

Young Woman with child

Sash

The sash was woven from colored wool yarn. The *poias* went around the waist twice. Unmarried young women tied it at the front, the married ones at the back.

Vest

The vest was popular throughout this region, in some areas being sewn from the same fabric as the *plat*. In the north, it had a loose fit, and was made of dark blue or black woolen *sukno*. In the south, only girls wore a vest. It was made from solid-colored or manufactured multicolored floral-print. The front and armholes were bound with colored ribbons.

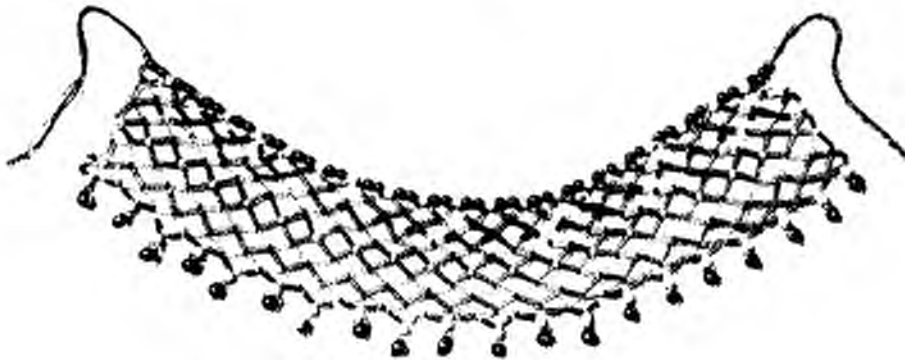
Footwear

For everyday, women wore leather *postoly*. The foot was bound with an *onucha*, then a sock knit of white wool yarn was pulled on. The *postoly* were tied to the foot with thin leather thongs called *strok*, or with thick woolen twine — *voloky*. Boots with firm bootlegs and heels were worn for church and dress. Lately, city shoes, *bokanchi*, and high-vamp shoes, *topanky*, were worn.

Outerwear

The *hunia* (*petek*) is an ancient form of clothing (an example of the Zakarpathian *svyta*). It was sewn of white, grey, or black wool, homewoven in such a way that the face of the fabric had a deep, long pile. The cloak was not fitted at the waist, and was knee-length or a bit longer. The sleeves were very long, reaching below the knees. This kept the hands warm.

The *uiosh* [Hungarian name] was a jacket made of manufactured *sukno*. It was cut from one piece folded over, had a standing collar and cuffs of a contrasting color, and was waist-length.

Сплетеники

Sylanky

темносинього або чорного сукна. На півдні носили безрукавку тільки дівчата; була пошита з однокольорового або квітчастого матеріялу; поли і пройми обведені кольоровими стрічками; довжина — до стану.

Взуття

До роботи жінки носили шкіряні постолі. Ноги обвивали онучами, поверх них натягали шкарпетки з білої вовни. Постолі прив'язували до ноги тонкими ремінцями („строк”) або грубими вовняними шнурами („волоки”). До церкви і в гостину взували чоботи з твердими халявами. Останнім часом носили ще й міські черевики („боканчі”) і півчеревики („топанки”).

Верхній одяг

Гуня або петек — це давній одяг (зразок закарпатської свити). Шили його з білого, сірого або чорного доморобного сукна, витканого так, що лицева сторона покрита довгим пишним ворсом. Крій неприталений, довжина — до колін або й нижче; рукави дуже довгі, звисають нижче колін.

Уйош (мадярська назва) — куртка з купованого сукна. Скроєна з одного полотнища, перегнутого удвоє, мала стоячий комір і манжети відмінного кольору; сягала до стану.

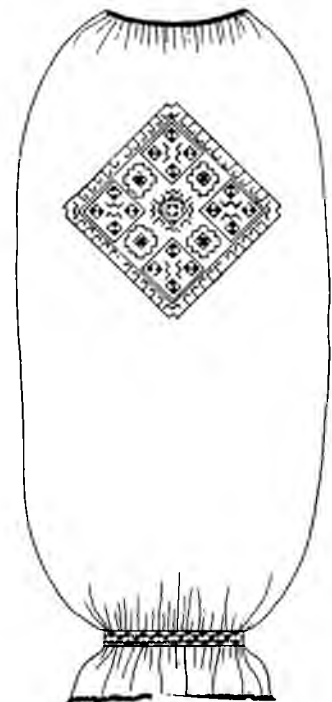

Молодиці

Matrons

розміщення вишивки на жіночих сорочках

placement of embroidery on women's shirts

Men

Headcovering

Older men had their hair long, to their necks, while younger men cut it shorter.

Narrow-brimmed felt hats with a short crown were worn all year. They were bought at the market. Married men tied a ribbon around the crown, and the unmarried *parubky* decorated theirs with flowers on pins. In the winter a *klebania* of grey Persian lamb was worn, with a tall shaggy fur *kuchma* worn in freezing weather.

Shirt

The shirt was sewn from hempen *polotno*. The festive shirt was embroidered in a post design in white satin stitch from the collar to the waist. At the front opening was a narrow cross-stitch design. The narrow

rolled collar and cuffs were embroidered in white. The collar was fastened with two red or blue buttons.

Pants (*Nohavytsi*)

Pants were made from a homewoven combined fabric (linen warp, woolen weft). Their pattern was similar to those in the Boiko Region, but they were narrower at the bottom. The only trim was a narrow black or dark blue stripe inserted into the side seams on each side. At the waist, the pants were finished with a drawstring, through which the *ochkur* was drawn.

Belt

Over the pants men wore a wide leather belt [*remin*], 2 or 3 buckles high. It was embossed with a design, and had hidden pockets for money and tobacco. Younger men wore a narrower *remin*'.

Footwear

For work there were *postoly*, here called *khodaky*. The foot was bound to below the knee with a long strip of *polotno* [*platianka*]. The *postil* was then put on the foot, and the *voloky* [laces] were wrapped around the ankle. Later, men began wearing laced shoes [*bokanchi*].

Outerwear

Vuiosh (*Uiosh*)

The *vuiosh* was a coat for the cooler seasons, made from the same homewoven fabric as the pants. Later it was sewn from manufactured fabric. On the collar, pockets, and cuffs it was trimmed with a strip of black or dark blue velvet.

It was made in the same pattern for men and women, except that the man's *vuiosh* had a *dragan* in back. This was a vertical colored stripe in velvet above the waist. The women's *vuiosh* did not have an upper pocket, but had a velvet knot on the lower pocket and the cuffs.

Kozhukh

The *kozhukh* was a sheepskin coat, fur to the inside, which was worn in winter in the northern part of this region. It was sewn from 4-5 sheepskins. The largest skin was folded in half across the width. A neck opening and the front were cut, as were the sleeve openings. One or two gathered skins were added at the back waist. Seams were embellished with a decorative stitch in red yarn.

Ходаки

Khodaky

Чоловіче вбрання

Убір голови

Волосся у старших чоловіків сягало шиї, молодші підстригалися коротше. Повстані чорні капелюхи з малою головкою та невеликими крисами купували на ярмарку й носили увесь рік. У господарів вони обвиті стрічкою, а в парубків прикрашені квітами на шпильках. Узимку одягали „клебаню” з сірого смушку, а в мороз — високу мохнату „кучму”.

Сорочка

Сорочку шили з конопляного полотна. Святкову прикрашали на грудях від коміра аж до стану стовпчиками, вишитими настилом білими нитками. Близько до пазухи був вузький хрестиковий узір. Виложистий неширокий комір і манжети вишиті білими нитками; застібали комір двома червоними або синіми гудзичками.

Штани (ногавиці)

Штани шили з домашнього комбінованого сукна (основа льняна, уток вовняний). Крій їхній подібний до бойківських, тільки вужчі внизу. Єдина прикраса — вузька чорна або темносиня смуга, вставлена у шви з обох боків. Вгорі викінчені вузьким поясом із полотна, крізь який протягнений очкур.

Ремінь

Широкий шкіряний пояс на дві або три пряжки був прикрашений карбованим узором, мав сховки на гроші й тютюн. Молоді хлопці носили вужчий ремінь.

Взуття

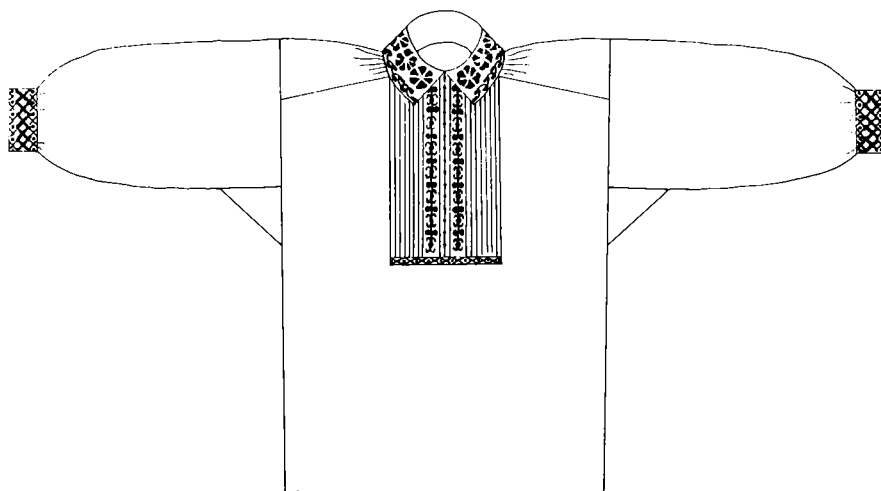
Головне взуття це постолі — „ходаки”. Ногу вгортали аж під коліно у довгу смугу полотна — „платянку”. Тоді взували постіл і „волоками”, протягненими крізь петлі, прив’язували його до ноги та кілька разів обв’язували ногу навколо щиколотки. Пізніш чоловіки носили шнуровані черевики „боканчі”.

Верхній одяг

Вуйош (уйош) — одяг на холодну пору року, пошитий з тієї ж самої доморобної тканини, що й штани, а пізніш із фабричної. На комірі, кишенях і манжетах був прикрашений смугою чорного або темносинього оксамиту.

Вуйош шили однаково для чоловіків і жінок. Чоловічий мав ззаду „драгун” — поперечну кольорову смугу вище стану з оксамиту. Жіночий не мав горішньої кишені; над нижньою кишенею й манжетами мав прикрасу — оксамитну ключку.

Кожух — вбрання з овечого хутра носили в північній частині взимку. Шили його з 4-5 овечих шкір. Найбільшу шкіру склали впоперек удвоє, вирізували отвір на шию, розрізували поли, вирізували пройми для рукавів. Ззаду в стані вшивали одну або дві приморщені шкіри. Шви прикрашали червоною волічкою.

Чоловіча сорочка

Men's shirt

ЛЕМКІВЩИНА

LEMKO REGION

Чоловік з Лемківщини.

Сорочка скромно вишита спереду, розріз у ній ззаду; полотняні штани „ногавки“ з вишитими збоку кольоровими смугами; ремінь на три пряжки; на плечах широкий плащ „чуганя“, темний повстяний капелюх; взуття — постולי „кирпці“.

Man from Lemko Region.

Shirt, lightly embroidered in front, with opening at the back; nohavky [pants] of polotno, with colored strips sewn into the side seams; leather belt with three buckles; chuhania [coat] draped across the shoulders; under it, a blue woolen leibyк, trimmed with embroidery; dark felt hat; kyrptsy [leather postoly].

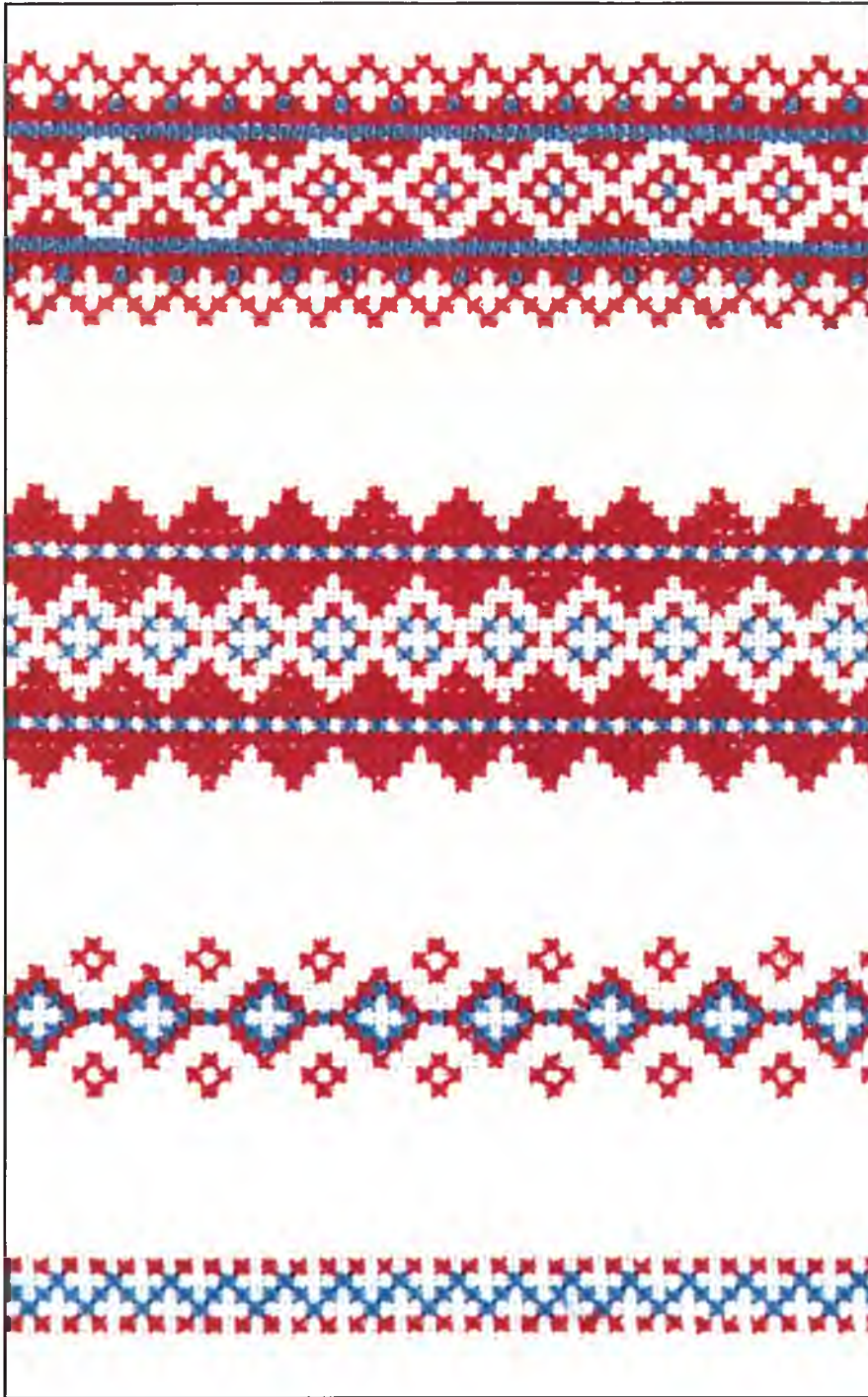

Молодиця з Лемківщини.

Сорочка з тонкого полотна скромно вишита; спідник з грубого полотна; рясована спідниця з фабричного матеріалу, прикрашена нашитими стрічками; рясований фартушок відмінного кольору; крайка, виткана з червоної і білої вовни; безрукавка „лейбик” з синього сукна, прикрашений червоною вишивкою; широка біла намітка „фатцелик” з накрохмаленого полотна; на шиї селянка у формі півкола; на спині „рубець”, кінці якого звисають спереду; взуття — постоли „кирпці”.

Matron from Lemko Region.

Shirt of fine polotno, lightly embroidered, with the lower half of a heavier fabric; pleated skirt of manufactured fabric, trimmed with ribbons; pleated apron in a contrasting color; red and white yarn woven sash; leibyк [vest] of blue sukno, trimmed with red embroidery; wide white fatselyk [namitka] of starched polotno; half-circle-shaped sylianka [woven bead necklace]; rubets [narrow shawl] across the back, with the ends in front; kyrptsі [leather postoly].

Лемківщина.

Узір на рукави жіночої сорочки, вишитий хрестиками червоними й синіми нитками. Вузькі узори на комірі і манжети.

Lemko Region.

Sleeve design embroidered in red and blue cross-stitch. Narrow motifs for collar and cuffs.

Сестри Витвицькі, співачки

Wytwitsky Sisters

In the east, the border of the Lemko Region passed along the Oslava River, while in the west it reached to Poprad. The northern and southern borders ran along both sides of the Carpathian foothills, i.e., in the north near the cities of Shymbark, Zhmyhorod, Rymaniv, Sianik. The southern boundary is more difficult to delineate because the Slovakian villages along the Tyrsa, Toplia, and Ondava Rivers have intruded into Lemko territory. The Lemky populated the central mountainous region.

After World War II, when the most westerly Ukrainian lands fell under Polish rule, the government of the Polish People's Republic exiled the Lemky. Most were transferred to Western Ukraine, while the others were sent to the former German lands on the Baltic Sea. Later a small number of the Lemky returned to the mountains.

The Lemky loved their poor homeland, and opposed Polish and Slovak influences. They retained their rich folklore. In their new settlements they formed choirs, folk dance groups, and did woodcarving. The folk costume of the Lemky has changed somewhat. They still continue domestic production of cloth and sukno, but also use manufactured fabric. Their folk costume differs from that of its neighbors. While there is little embroidery in the Lemko costume, it is very colorful because of the bright woven fabrics.

Women Headcovering

Girls braided their hair into one braid down the back, plaiting in a red woolen ribbon called a *zaplitka* or a patterned one, called a *basabanka*. For church and festive occasions girls left their hair unbraided, hanging straight down the back. Only in the fall and winter did they wear a woolen kerchief. At home for work, a small percale kerchief was worn.

The ceremony of *pochipchyny* took place during the wedding, when the bride's head was tied in the manner of a married woman (*molodytsia*) with a large white kerchief — a *fatselyk*. From then on, the married woman kept her head covered.

A woman parted her hair in half down the middle, winding each half

around a *khimlia* or *khomevka* — a circle of juniper or hazelnut branches wrapped in cloth. Over this came a chepets' of colored net or fabric. In some areas it was smooth, in others trimmed with ruffles and zig zags (*kryvul'ka*).

The *fatselyk* was a large square made out of purchased starched cloth. In tying it on the head, one corner was folded under. From both sides big "wings" were folded, and the underside gathered on a thread. In the back one corner hung down, embroidered either with one Lemko-style motif or else the whole *fatselyk* was embroidered in a floral design, with a large bouquet of flowers in the corner.

To support the *fatselyk*, a *rubets'* (a thin narrow cloth with a woven trim) was worn over it. Such was the festive

headcovering. For everyday, a smaller *fatselyk* was worn, without a *rubets'*.

Necklace (*Pats'orky, Kraiky*)

In some areas, fine silver beads called *pats'orky*, about the size of a small pea were worn. Below them was a large cross on a red ribbon. There were very many silver beads, forming what looked like a collar. In other areas, instead of a cross red coral beads were worn below the *pats'orky*.

A favorite adornment of Lemko women were the woven bead necklaces, *sylianiky*, called *kraiky* in this region. First they were made in the form of a ribbon, with a design woven on horsehair in fine multicolored beads. Later, the *kraiky* were made in the shape of a wide half-circle. The necklace had a red

Границя Лемківщини на сході проходила вздовж річки Ослави, а на заході сягала до Попраду. Північна і південна границі йшли з обох боків уздовж підніжжя Карпат, а саме на півночі біля міст Шимбарк, Жмигород, Риманів, Сянік. На півдні границю окреслити важко через те, що словацькі села вздовж річок Ториси, Топлі й Ондави увійшли в лемківську територію. Лемки населяли середню гористу частину.

По другій світовій війні уряд Польської республіки переселив лемків. Більшість переїхала на західні українські землі, а решта

— на колишні німецькі над Балтійським морем. Невелика частина лемків пізніше повернулася у гори.

Лемки любили свою вбогу батьківщину і протиставилися польським чи словацьким впливам. Вони зберегли свій багатий фолклор. На поселеннях вони створили хори, танцювальні групи, різблять по дереву.

Народне вбрання лемків трохи змінилось. Вони зберегли домашнє виробництво полотна і сукна, але вживають і фабричні тканини. Їх одяг відмінний від одягу сусідів. На ньому мало вишивки, але завдяки яскравим тканинам, він дуже мальовничий.

Пластунки на святкуванні 50-ліття Пласту у США

Girls on 50-anniversary of Plast in U.S.A.

Жіноче вбрання

Зачіска і убір голови

Дівчата заплітали одну косу, вплітаючи червону вовняну стрічку „заплітку” або взористу „басабанку”. До церкви й в гостину йшли простоволосі. Тільки восени і взимку пов’язували вовняну хустку, а вдома при роботі — малу перкалеву.

Під час весілля відбувалися „почіпчини” — церемоніял, коли молоду завивали як молодицю. Її пов’язували великою білою хусткою — „фацеликом”. З цього часу жінка завжди покривала голову.

Жінка ділила волосся на дві частини і обвивала ними „хімлю” („хомевку”), себто круг із ялівцевого пруття чи ліщини, обвинений полотном. Поверх того натягала чепець із кольорового матеріалу або сітки. В деяких околицях він гладкий, а в інших обшитий фальбанками і кривульками.

Фацелик зроблений із купованого білого накрохмаленого полотна, скроєного у великий чотирикутник. Вбираючи на голову, один кут ховали під спід. З обох боків укладали великі крила, спід яких зібраний на нитку. Один вишитий кінець звисав ззаду нижче стану. На ньому був вишитий мотив лемківського орнаменту; часом по усюму фацелику вишиті квітчасті мотиви, а на кінці — китичка квітів.

Фацелик

Fatselyk

Для підтримки фацелика жінки вгорталися у вузьке тонке полотно, переткане на кінцях узором — „рубцем”. Так одягалися у свято, а в будень носили менші фацелики без „рубця”.

Намісто

У деяких околицях довкола шиї носили дрібні срібні пацьорки, а нижче них — великий хрест на червоній гарасівці. Пацьорок було багато і вони творили немов комір. В інших околицях одягали ще й червоні коралі.

Улюбленою прикрасою лемкинь були силанки, що їх звали крайками. Спершу їх робили у формі стрічки, нанизуючи узором дрібні намистини на кінському волоссі. Пізніше силанки виробляли у фор-

мі широкого півкола. Вони мали червоне тло і виплетений іншими кольорами узор. Нижній край викичували „гомбичками” (більшими намистинами).

Сорочка

Жіноча сорочка зветься „чахлик”. Її шили із тонкого льняного або купованого полотна на неділю, а з грубошого полотна до роботи. Сорочка сягає до стеген, рукав — за лікоть. Сорочку доповнює „спідник” із грубошого конопляного полотна, який сягає до колін.

Вишивка сорочки скромна. Уставка (у лемків зветься „запліччя”) вузька — 2 см, взір геометричний у синьому й червоному або чорному й червоному кольорі. Комір — „обшивка” застібається спереду на гудзик чи блискучу спинку (мале дзеркальце) або зав’язується „застіжкою” з червоної гарасівки. Розріз пазухи закритий широкою стрічкою „басабанкою”.

Поясний одяг

Спідниця, пошита з вибійки, звалась „фарбачка” чи „мальванка”. Вибійка — це доморобне полотно з узорами, які набивали різьбленими дерев’яними дощечками, змащеними синьою олійною

background with the design in other colors. The lower edge was finished with *gombychky* (larger beads).

Shirt (*Chakhyk*)

The woman's shirt was called a *chakhyk*. For Sundays, it was made from fine linen or purchased fabric; for work it was sewn from heavier hemp-cloth. The shirt reached the thigh, with a heavier *spidnyk* (half slip) of hemp-cloth attached, reaching to the knees.

The embroidery on the shirt was understated. The *ustavka* (shoulder piece) — called *zaplichchia* by the Lemky — was narrow, about 2cm, embroidered in a geometric design in blue and red, or black and red. The *komir* (collar) — called *obshyvka* in this region — was closed in front with a button or little mirror; or it was tied with a *zastizhka* of red ribbon. The front opening was tied with a wide ribbon called a *basabanka*.

Skirt

The Lemko skirt reached mid-calf. It was sewn from a *vybiika* — homespun cloth printed with a design. *Vybiiky* were printed with carved wooden stamp plates inked in blue oil paint. This resulted in a very color-fast design. Such a skirt was called a *farbachka* or *mal'ovanka* (the painted one).

When Lemko women began using commercial fabric, the skirts were sewn in the style of the *farbachka*, from four widths of cloth, but a bit shorter. Older women wore black skirts with a tiny floral pattern, while younger ones wore floral blue or green skirts. The cut fabric was trimmed with colored ribbons just above the knees. The hem was turned under, and the prepared fabric (three widths) was pleated. First it was dampened, then folded into fine pleats, tied, and dried. At the waist the pleated fabric was finished with a palm-width waistband. The unpleated front of the skirt was covered with an apron.

In the winter similarly-sewn skirts were worn, but made of white woolen fabric. Above the knees they were trimmed with deep yellow ribbons.

Vest (*Leibyk*)

The *leibyk* was sewn out of white or brown domestic *sukno*. Later it was made of blue store-bought fabric. It was lined in *polotno* and slightly fit-

Сорочка

Sorochka (Shirt)

ted. The front was cut wide so that the necklace would show. It buttoned down the front. In some regions, for a snugger fit two *klapti* (godets) were sewn into the back.

The vest was trimmed with a red-yellow corded seam, and two rows of embroidered circled down the front. Between the rows yellow copper buttons were attached, and at the far edge of the rows hung small red yarn *kytychky* (tassels). Sometimes instead of circles, bought "ladders" of red yarn were appliqued. Girls attached a wide red ribbon at the top back of the *leibyk*.

Apron (*Zapaska*)

The apron, here called a *zapaska*, was pleated out of red purchased fabric, and was a bit shorter than the skirt. A ruffle (*fal'banka*) in a contrasting color and three finger-widths across, was sewn along the bottom. In some areas the apron was made from two alike kerchiefs. They were sewn together and also pleated.

Sash (*Popruzhka*)

Women wrapped their waists with a narrow *popruzhka* woven out of black, white, and red wool. Over this wider store-bought sashes were tied.

Shawl (*Plakhta* or *Rubets'*)

The *rubets'* was a narrow piece of fine cloth, 2 meters long and finished on both narrow edges in an open-work stitch. It was folded carefully along its length into two or three, and worn across the shoulders. The ends of the *rubets'* came to the front and were held in the hands. This band of cloth held the *fatselyk* in place.

Footwear

For work, the Lemko woman wore laced *postoly* (moccasin-type shoes) called *kyrptsi*. In winter great care was taken in dressing the feet. The whole foot was bound with a woolen foot cloth, *onucha*; then the whole foot and leg were wrapped with *lyshanky*, remnants of wool kerchiefs. Over this strips of cloth were wound. Then the *postil* was tied to the foot with *nastorchanky*, thin woolen twine. Above the ankle, the *postil* was thickly laced with a heavier black yarn, called the *navoloka*. For holidays, leather boots — *skirni* — were worn, with *pidkivky* (taps) and decorative nails on the heels.

Outerwear (*Kurtak* or *Hun'ka*)

This article of clothing was worn during seasonal changes. It was cut similarly to the man's *hun'ka*, but more fitted. When the fabric was black *sukno*, the edges were trimmed with white applique; when the fabric was white, the trim was in black and red cord.

Menswear

Hairstyle and Headcovering

Older men trimmed their hair above the eyebrows, and in back to the neckline. Younger men cut their hair shorter, leaving a small *chub* (a longer lock of hair) in front.

During the summer, a *kalap* was worn. This was a straw hat plaited out of strips of unripe wheat or rye stalks. The strips were sewn together into a hat shape by craftsmen. The crown was not high, and the small brim was turned up on both sides.

фарбою. Узір вибійки був дуже тривкий. Довжина спідниці — до половини литки.

Коли почали вживати фабричні тканини, то спідницю шили, як і „фарбачку”, з чотирьох пілок матеріалу, лишень трохи коротшу. Старші носили червону у дрібні квіти, молодші — квітчасті сині або зелені. На скроєному матеріалі нашивали три ряди кольорових стрічок так, щоб на спідниці вони припадали вище колін. Підвертали поділ і три пілки рясували: зволожували водою, укладали дрібні складки, зв'язували й висушували. Одну пілку лишали гладкою. Вгорі спідницю викінчували обшивкою завширшки у долоню. Гладкий перед закривали запаскою.

Взимку надівали такі ж спідниці з білого вовняного матеріалу, прикрашені вище колін стрічками жовтогарячого кольору.

Безрукавка (лейбик)

Лейбик шили з білого або брунатного домашнього сукна, опісля із синього купованого матеріалу. Спереду мав виріз, щоб було видно намисто. Застібався на гудзики. У деяких околицях для кращого приталення вшивали ззаду два „клапти”.

Лейбик обводили червоно-жовтим вишитим рубцем, а спереду вишитими „коліщатками” у два ряди. Між ними прикріпляли жовті мідні гудзики, а по краях звисали малі китички з червоної волічки. Часом замість коліщат пришивали куповані „драбинки” з червоної волічки.

Дівчата прикріплювали до лейбика ззаду вгорі широку стрічку „басабанку” або червону вовняну.

Фартушок (запаска)

Фартушок, який називали „запаска”, був з червоного купованого матеріалу, рясований. Він трошки коротший від спідниці. До нього пришита внизу фальбанка відмінного кольору, завширшки у три пальці. У деяких околицях робили фартух з двох однакових хусток; їх шивали і також рясували.

Пояс (попружка)

Жінки підперізувались вузькою „попружкою” з чорної, білої і

Лейбик

Vest (Leibyk)

червоної вовни, а поверх неї ще ширшими купованими „крайками”.

Рубець

Рубцем звали вузький кусень тонкого полотна, мережаний на кінцях, завдовжки 2 м. Його складали дуже дбайливо удвоє або втриє і закидали на спину. Кінці рубця спадали спереду на обидві руки. Він підтримував фацелик.

Взуття

До праці лемкинці взували постолі „кирпці”. Взимку взувалися дуже дбайливо: завивали стопу вовняною онучкою, потім всю ногу залишками вовняних хусток „лишанками”. Поверх них обвивали ногу смугами полотна.

Постоли прив'язували до ноги вузькими вовняними шнурами „насторочанками” і намотували поверх шиколотки густо „наволокою”, себто грубим шнуром із чорної вовни.

У свято взували чоботи — „скірні” з підківками і цвяшками на зап'ятках.

Верхнє вбрання

Куртак (гунька) це вбрання на перехідному пору року. Скроєне подібно до чоловічої гуньки, лиш більш приталене. Якщо було з чорного сукна, то на краях прикрашали аплікацією з білого сукна. А якщо з білого, то прикраси робили чорним і червоним шнуром.

„Чуганя”

Chuhania

During seasonal changes the Lemko men wore felt hats, trimmed with a leather strap — *reminets'* — with a red lining — *vypustka*. *Parubky*, young unmarried men, decorated their hats with multicolored woolen yarn, adding red cock feathers or foil flowers. In winter, the Lemky wore sheepskin caps with earflaps. The top was covered in blue *sukno*.

Shirt

The description of the pattern and sewing instructions are given in a separate chapter.

Usually there was a standing collar, but sometimes it was rolled. The shirt hung over the pants to below the hips. If the shirt was to be tucked in, it was cut shorter. In front it was fastened with a button called a *zaponka*.

Men's shirts were lightly embroidered. The collars and cuffs were embroidered with a red and blue *kryvul'ka* — zig-zag — stitch. The shoulder piece was also embroidered.

Pants (*Nohavky*, *Kholoshni*)

In the summer men wore hemp-cloth pants; in winter, they wore white pants of domestically woven wool. The summer ones were called *nohavky*, the winter ones *kholoshni*.

The two pant-legs were sewn together at the top with a gusset. It was sewn with a decorative stitch, which also trimmed the pocket edges. The *kholoshni* were trimmed with red or blue vertical stripes called *liampasy*.

Belt (*Remin'*)

Around the waist the Lemko wore a *iugas* (belt) about 20-25cm wide with an embossed design. In the belt were inside pockets for money, tobacco, and matches. It closed with two or three buckles. For work, a narrower, simpler belt was worn, without embossing or many buckles.

Vest (*Leibyck*)

For work, a man's vest was sewn of black domestic *sukno*, and from purchased blue *sukno* for festive occasions. The *leibyck* reached the hips and was less fitted than the woman's. It was lined with *polotno*. The amount of ornamentation depended upon region. Along the edges there was a narrow design embroidered in red and green yarn. Down each front there were two rows of copper buttons. On both sides of the front there was an embroidered *kosytsia* — a pine branch. The pockets were embroidered with stars and circles in a chain stitch.

Footwear

For everyday, Lemko men wore *postoly* — called *kyrptsi*, out of tanned (*harbovane*) cow or pig-hide. They were gathered around the outside edges and sewn at an angle in front. In winter, the foot was wrapped in foot cloths — *onuchi*. From the ankle to just below the knee it was wrapped in *polotno*. The *postoly* were laced with narrow twine *nastrochanky* to the ankle, and then with thicker twine *navoloky* to below the knee. In summertime, the laces stopped at the ankle. The pants were worn over this. For church and for going out, boots were worn.

Outerwear

The *hun'ka* or *hunia* was the outerwear for changing seasons. It was made from white or black domestic *sukno*. In the back it had two or three inserted panels, and godets at each side. It reached the thighs. The white *hun'ka* was trimmed with black cord, the black one with black and red cord.

The *serdak* was worn in winter, and sewn from black or brown *sukno*. It had a straight cut. Sleeves and godets were added on each side of the fabric folded along its width. It reached the knees, was trimmed in black cord, and closed with one *zastibka* — hook — at the waist.

The *chuhania* was the most ancient and most typical Lemko outerwear. This was a wide coat of domestic brown *sukno*, reaching below the knees or even to the ankles. Sleeves and godets were sewn into each side. A wide collar cut out of one width of fabric hung down the back to below the waist. The *chuhania* was trimmed all around with white cord, and with a motif in the same cord on the hanging collar. Long white tassels hung down from the edge of the collar. The sleeves were short and each was sewn together at the ends, and were used in place of pockets. The *chuhania* was draped over the *hunia* or *serdak*. In bad weather the hanging collar would cover the head, tied at the chin with the tassels.

The *kozhushek* was the only fur clothing item worn in the Lemko Region. The woman's reached the hips, the man's to the knees. It was cut from a folded-over sheepskin, with a slit for the neck and a cut down the front. The lower section was sewn from diagonally-cut pieces of sheepskin. It was decorated with a floral design in multicolored wool yarn along the front and back.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Старші підстригали волосся спереду вище брів, а ззаду воно досягало до шиї. Молодші підстригалися коротше, лишаючи невеликий чуб спереду.

Улітку носили солом'яний капелюх „калап”, виплетений із стебел незрілої пшениці або жита. Готові пасма зшивали майстри у форму капелюха. Головка капелюха невисока, криси невеликі загнуті з обох боків. У переходову пору лемки носили повстяний капелюх, опоясаний ремінцем з червоною випусткою. Парубки обвивали капелюх вовняними кольоровими шнурками, додаючи ще червоні півнячі пера або металеві квітки. Взимку носили шапку з овечого хутра з навушниками. Зверху була покрита синім сукном.

Сорочка

Опис крою і шиття сорочки подано в окремому розділі.

Комір сорочки був переважно стоячий, але часом і вилужистий. Сорочка „навипуст” сягала нижче стеген. Щоб заправляти у штани, шили коротшу. Спереду застібали її гудзиком „запонкою”.

Чоловічі сорочки вишивали небгато. Комір і манжети прикрашені стібком „кривулькою” червоним і синім кольорами. На уставці також були декоративні стібки.

Штани (ногавки)

Улітку носили штани з конопляного полотна, а взимку з білого домашнього сукна. Полотняні звались „ногавки”, а зимові — „холошні”.

Викроювали дві ногавиці і сполучали вгорі клином. Його пришивали декоративним стібком, яким обводили й вирізи кишень. У холошні вшивали червоні або сині вертикальні смуги „лямпаси”.

Ремінь

У свято підперізувалися ремнем з витисненим узором — „югасом”, завширшки 20-25 см. У ньому були сховки на гроші, тютюн, сірники. Застібався на дві або три пряжки. До праці ремінь був вузький, без узорів.

Безрукавка (лейбик)

Чоловічі безрукавки шили із чорного домашнього сукна для роботи, а з купованого синього — на свято. Цей лейбик був до стеген і менше приталений, ніж жіночий. Його підшивали полотном. В різних околицях більш або менш прикрашений. Вздовж країв іде вузький орнамент, вишитий червоною і зеленою волічкою. Спереду має два ряди мідних гудзиків. По обох боках безрукавки вишита соснова гілка „косиця”; на кишенях вишивані ланцюжком зірки та коліщатка.

Взуття

На будень лемки взували постолі — „кирпці” з гарбованої шкіри. Вони зморщені із зовнішніх боків, а спереду скісно зшиті. Взимку обвивали стопу онучею, а вище щиколотки на литці — полотном аж під коліно. Прив'язували постолі до ноги вузькими шнурами „насторочанками”, а потім грубшими шнурками „наволоками” аж під коліно. Улітку ноги вище щиколотки не зав'язували. Поверх цього насували „холошні” або штани. До церкви і в гостину взували чоботи.

Верхнє вбрання

Гунька — це верхнє вбрання на переходову пору року. Її шили із білого або чорного домашнього сукна. Ззаду мала дві або три вставлені складки, з обох боків — клини. Сягала до стеген. Білу прикрашали чорним шнуром, а чорну — чорним і червоним.

Сердак — одяг на зиму. Його шили із домашнього чорного або брунатного сукна. Крій простий — до перегнутого по ширині матеріялу додавали з боків рукави і клини. Сягав до колін. Обведений чорним шнуром. Застібався на одну застібку у стані.

Чуганя — найдавніше і найбільш притаманне лемкам верхнє вбрання. Це широкий плащ із домашнього сукна, що сягав нижче колін або й до щиколоток. З обох боків вишиті клини і рукави. Широкий комір скроєний з однієї ширини матеріялу, ззаду

Лемко в чугані Lemko in Chuhania

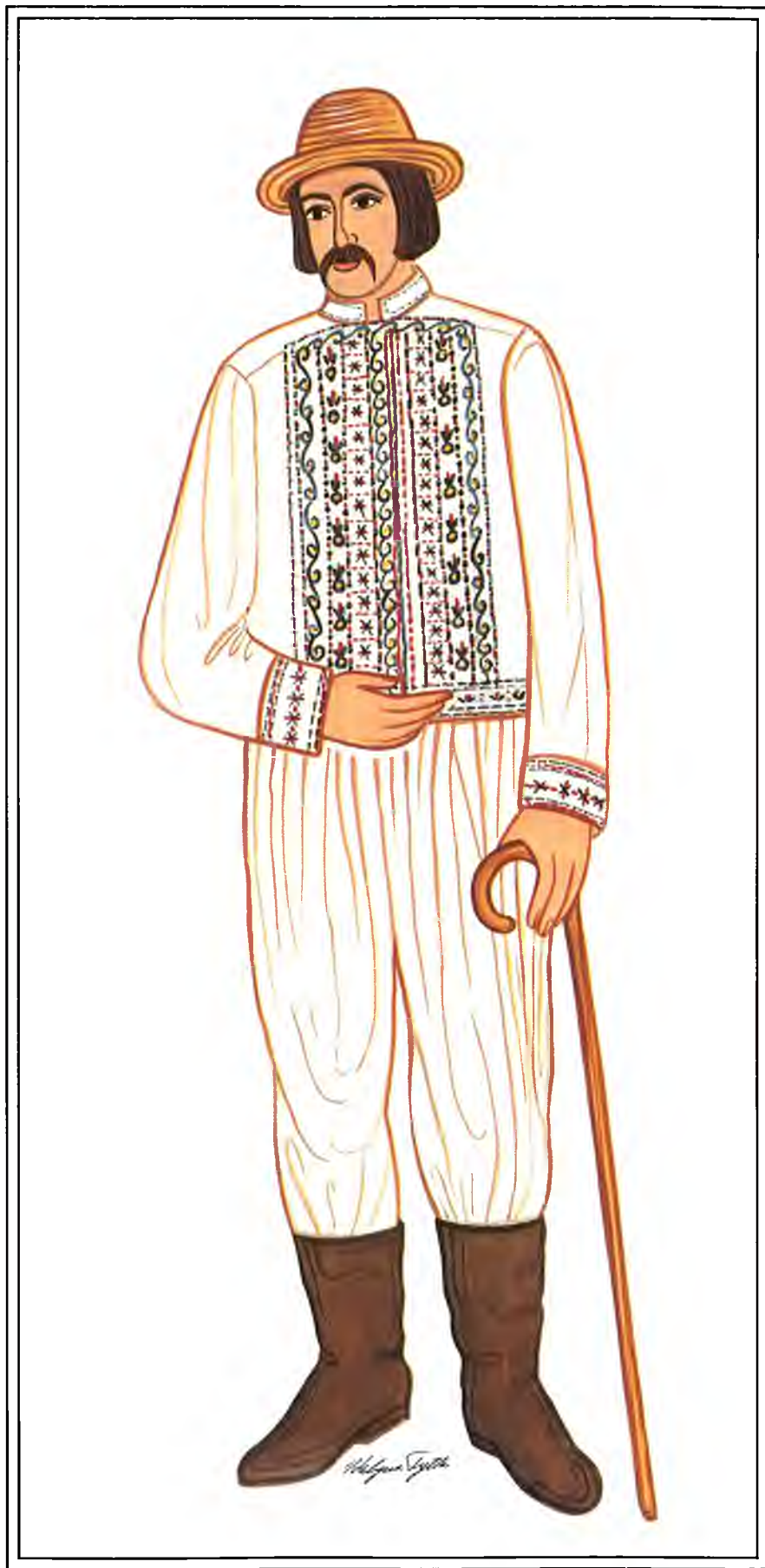
сягав нижче стану. Чуганю обводили білим шнуром, а на кінці коміра був узір, виконаний білим шнурком. З коміра звисали довгі білі зв'язані тороки. Рукави чугані короткі і внизу зашиті, їх вживали замість кишень. Чуганю накидали поверх гуні або сердака. В негоду можна було закинути комір на голову і зав'язати його тороками.

Кожушок — це єдиний хутряний одяг на Лемківщині. Жіночий сягав до стеген, а чоловічий до колін. Його кроїли із перегнутої овечої шкіри, робили виріз на шию і розріз спереду. Нижню частину шили із скісно скроєних шкір. Поли вздовж і ззаду прикрашали квітчастим орнаментом з волічки.

ЯВОРІВЩИНА

YAVORIV REGION

Чоловік з Яворівщини.

Сорочка вишита на комірі білими воскованими нитками; штани з білого полотна; вузький ремінь на одну або дві пряжки; „кабат” вишитий спереду скісним настилом і стебнівкою; солом’яний капелюх з низькою головкою; чорні чоботи.

Man from Yavoriv Region.

Shirt, embroidered on the collar with waxed white thread; pants of white polono; narrow leather belt with one or two buckles; kabat [jacket], embroidered in front with slanted satin stitch and running stitch; straw hat with shallow crown; black boots.

Молодиця з Яворівщини.

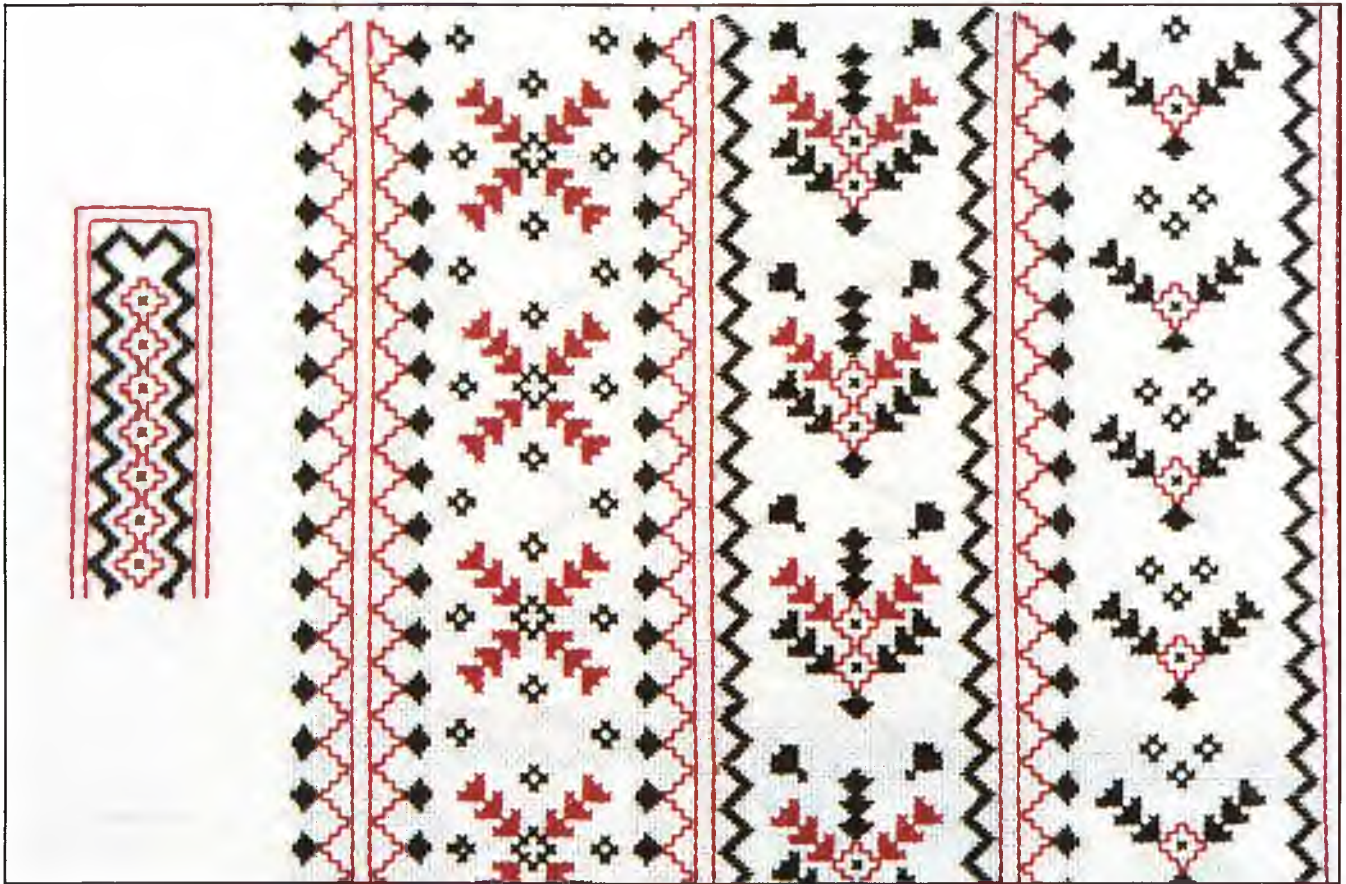
Вишита сорочка; спідниця „щорц’’, виткана у кольорові вовняні смужки; фартушок (запаска) у складки з широким вишитим узором; плетений пояс; вишита безрукавка (камізоля) з синього сукна; голова оповита „бавницею’’, вишитою скісним настилом: поверх неї хустка, вишита хрестиками або гаптом; темночервоні сап'янці.

Matron from Yavoriv Region.

Embroidered shirt; woolen shorts [skirt], woven in a striped pattern; pleated zapaska [apron] with a wide embroidered design; plaited sash; embroidered kamizolia [vest] of blue sukno; on head, bavnytsia [wide band] embroidered in slanted satin stitch; over this, a kerchief embroidered in cross-stitch or satin stitch; dark red fine leather boots.

Узір на кабат хрестиками і
настилом.

Design for kabat in cross-stitch and satin
stitch.

Бавниця, святковий убір голови, вишита прямим настилом і шнурочком теплими кольорами. Вгорі викінчена тороками одного кольору.

Bavnytsia — festive headcovering. A wide band, embroidered in straight satin stitch and chainstitch in warm colors. Finished at the top with a short fringe in a single color. This headband is worn above the forehead, tied at the back, with a kerchief then tied over it.

Яворівщина.

Узір на рукави жіночої сорочки хрестиком, півхрестиком червоними й чорними нитками. Вузькі узори на комір і манжети.

Yavoriv Region.

Sleeve design in cross-stitch, halfcross stitch, diagonal satin stitch, and Yavoriv plait, in red and black. Narrow designs for collar and cuffs.

Ірина Бонковська, з показу народного вбрання у Львові, 1938 р.

Iryna Bonkowska, Fashion Show, Lviv, 1938

Northwest of Lviv lies the city of Yavoriv. Once it was on the Lviv-Yaroslav and Warsaw-Kam'ianets'-Podil's'kyi trade route. This encouraged the development of trades and crafts. The territory of the Yavoriv Region is not large. To it belong the towns of Horodok, Mostys'ka, Krakivets', and Nemyriv.

This is a forest region, with not very fertile soil. Because of such material circumstances, a home industry developed. In 1896 a trade school was founded to make children's toys and, a year later, a school of lace-making. In 1947 they were combined into a school of arts and crafts.

The costume of the Yavoriv Region differs from that of its neighbors in its unique Yavoriv stitch, embroidered in bright colors.

Women

Hairstyle and headcovering

Young women combed their hair into two braids which hung down the back tied together at the ends with a red ribbon. For festive occasions maidens wore wreaths of periwinkle, with yarn or waxed paper flowers tucked in. Wreaths were a sign of maidenhood.

The married woman's hairstyle was more complicated. Its base was the *kybalka*, a ring of twigs or linen fibers, covered with cloth. The loose hair was wound tightly around the ring, so that it would not get loose. Over this a *chepets'* was worn — this was a small cloth cap, with a top of linen net, tied at the back with strings.

The headcovering varied:

1) Long ago a *namitka*, here called an *ubrus*, was worn. This was a rectangular piece of fine linen, embroidered above the forehead in a floral design, and trimmed along the ends with narrower embroidery and a buttonhole stitch along the hem. The *ubrus* was pleated five times and wound around the head as if it were a wreath.

2) Then the *bavnytsia* arrived. This was a longish piece of cloth folded in half lengthwise. On the facing half it was decoratively woven or solidly embroidered in a special slanted *bavnytsia* stitch in red or deep yellow. It was placed on the head in the manner of a wreath or crown, beginning at the top of the forehead. The top edge was finished in thick starched loops.

На північний захід від Львова лежить містечко Яворів. Воно було колись на шляхах Львів — Ярослав і Варшава — Кам'янець-Подільський. Це сприяло розвитку ремісництва. Територія Яворівщини невелика. До неї належать містечка: Городок, Мостиська, Краківець, Немирів.

Природні умови — ліси, неврожайна земля. Це дало підставу до розвитку домашнього промислу. У 1896 р. засновано ремісничу школу виробу дитячих іграшок, а рік пізніше — школу мережива. У 1947 р. їх об'єднано у школу художнього ремесла. В околиці розвинувся промисел виробу мистецьких тканин та вибійки.

Одяг на Яворівщині відрізняється від одягу сусідів тим, що його вишивали особливим яворівським стібком яскравими кольорами.

Весільний вінок

Wedding Wreath

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчата заплітали дві коси, що висали на спину, зв'язані червоною стрічкою. У свята виплітали вінки з барвінку та квітів з волічки або воскового паперу. Вінки були ознакою дівування.

Зачіска заміжніх жінок складніша. Підставою її була „кибалка” — круг з пруття чи льняного волокна, обшитий полотном. Довкола неї тісно намотували розпущене волосся так, щоб не висмикувалося. Опісля натягали чепець — полотняну шапочку, верх якої був з льняної плетінки. Її зав'язували ззаду шнурками.

Викінчення убору голови мінялося.

1. У давнину пов'язували намітку („убрус”) — прямокутний кусень тонкого льняного полотна, вишитий над чолом рослинним узором, а на кінцях обведений вужчим і обметаний кольоровою ниткою. Його складали в п'ять складок і обвивали довкола голови немов вінок.

2. Потім з'явилась бавниця — подовгуватий кусень полотна, складений удвоє. Половина її виткана узором або вишита скісним настилом бавничковим стібком червоним або жовтогаря-

чим кольором. Горішній край бавниці викінчений густими накрохмаленими петлями. Вдови чи старші жінки вбирали бавницю з перевагою синього кольору.

3. Поверх бавниці пов'язували хустину з квадрату тонкого льняного або фабричного полотна. Її складали навкіс і на трикутнику, що припадав зверху, вишивали квітчастий узор (китицю або гільце), на льняному полотні яворівським стібком, а на фабричному — гаптом. Хустку пов'язано без бавниці, стискували над чолом „у ріжок” або „дзьобик”.

Намісто

Жінки й дівчата носили намісто під виложистим коміром. У свято — дорогі червоні коралі, а в будень — штучне, дешеве.

Сорочка

Святкову додільну сорочку шили з льняного полотна, буденну — з льняно-конопляної тканини або з конопляної пряжі. Збирки навколо вирізу для шії були найгустіші ззаду. Їх вишивали в комірі, який був невеликий виложистий; з-під нього спереду

Сорочка

Sorochka (Shirt)

Widows and older women wore predominantly blue *bavnytsi*.

3) The third headcovering was the *khustyna*. It was made from a square of fine linen or commercial cloth, folded on the diagonal. A design was embroidered on the upper triangle. On the linen *khustyna* a design in the Yavoriv stitch was embroidered, and a satin floral stitch — *hapt* — was done on the store-bought fabric. In the corner a floral design was embroidered, either a bouquet or a *hil'tse* (branch or tree-of-life motif). If the *khustyna* was worn without a *bavnytsia*, it was folded tightly on the forehead into a horn — *rizhok* — or beak — *dz'obyk*.

Necklace

Women and maidens wore a necklace over the shirt, with the rolled collar covering it at the sides and back. For festive occasions genuine coral was worn, while cheaper beads were worn for everyday.

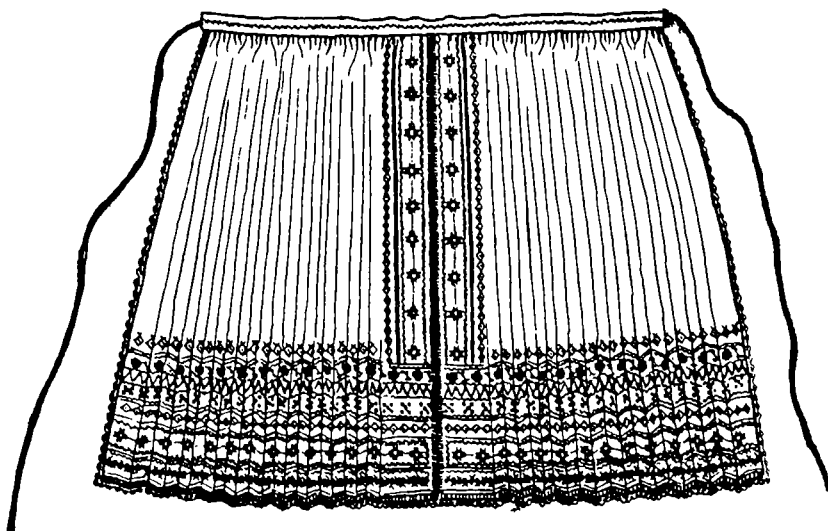
Shirt

The festive *dodil'na* shirt was made of linen, while the everyday one was linen-hemp or all hemp. At the neckline the fine gathers were thicker in the back. They were sewn into a small rolled collar, closing at the front with a one or two button-loop closure. The front opening seams were decoratively hemmed, and the shirt itself was mid-calf.

The embroidery was mostly on the sleeves, and at the joining of the sleeves to the body of the shirt. Long ago the design was in small geometric motifs, while in the last century it was two or three rows of a floral design. Sometimes there were scattered floral motifs along the lower sleeve. A design coordinating with the sleeve was embroidered on the collar and cuffs. The front of the shirt was not embroidered because it was covered by the vest.

Skirt

The skirt was made from *vybiika* — woodblocked cloth. The designs were usually circles, dots, stars, or motifs on a checkered background. The skirt was sewn from four fabric widths, with the one in front smooth, the other three finely gathered into *zbyranky* (fine pleats or gathers). This was sewn into a wide waistband which fastened with hooks. The skirt was mid-calf in

Заначка

Apron

length, and the opening was in the front.

Another type of skirt — the *shorts* — was worn for special occasions. It was made from fabric woven from linen, cotton, and wool, in colored stripes in a certain sequence. The finely pleated skirt created an interesting effect as the pleats opened as the wearer moved.

Apron (*Fartushok*)

Over the skirt or *shorts* an apron was worn. It was made from two widths of cloth joined vertically down the middle with a *merzhenka*. Along the bottom a wide but sparse design was embroidered. The apron was pleated into fairly wide pleats, with a narrow *obshyvka* (waistband) at the top. It ended in tie ends called *uchipky* made of corded thread.

Vest (*Kamizolia*)

Earlier the *kamizolia* was made of linen. It was straight, unfitted, and fastened in the front with a row of small, usually blue, buttons. Along each side of the front it was embroidered with a striped motif with stars or other designs in the middle. After time, instead of linen, blue or red *sukno* on a cloth lining was used for the *kamizolia*. Along the front sides, floral motifs were embroidered, and the vest was trimmed in a wavy ribbon called a *krepinka*.

Sash (*Kraika*)

The *kraiky* were plaited either *v sitochky* or *v kisku*. The former resulted in a pattern of rhomb-like windows, while the latter in various stripes which were plaited together to form a braid-like sash.

Woven sashes were wider. The weaver added threads called *zasnivky* of other colors to the warp. This resulted in a sash that was mostly red, with touches of other colors.

Footwear

Women wore laced shoes or boots.

Outerwear

Kabat

The women's *kabat* was sewn out of linen the same as the men's. It was decorated in front with a sparsely striped embroidered design with typically Yavoriv-styled stars or rhombs. The standing collar and sleeve ends were trimmed in a different narrow design. Later, purchased blue or red fabric was used. The *kabat* was fitted, and the fronts were embroidered in a floral design.

The *kaptan*, *svyta*, and *kozhuikh* were sewn the same for both women and men.

було видно заціпку з одним або двома гудзиками. Розріз пазухи викінчували завиваним рубцем. Довжина сорочки до половини литки.

Найрясніший орнамент був на рукавах у місці приточення їх до станка. В давнину узір був дрібний геометричний, а згодом — рослинний орнамент у два-три рядки, часом і киданці по полю рукава. Відповідним до уставок узором був вишитий комір і манжети. Перед сорочки не прикрашали, бо його прикривала безрукавка.

Поясний одяг Спідниця

Шили спідницю з полотняної вибійки. Орнаменти на ній — здебільшого дрібні кружальця, цяточки та зірочки чи мотиви на тлі сітки. Брала чотири пілки, передню лишали гладкою, а три збирали у дрібні складки „збиранки”; верх вшивали до широкого полотняного пояса, що застібався на гаплики; розпірка була спереду; довжина спідниці — до половини литки.

Спідниці „шорци” шили з тканини, витканої у кольорові смужки льняними, бавовняними і вовняними нитками. Уложені в певному порядку вузькі різнокольорові складки спідниці, розходячись при ході, творили цікавий ефект. Її вбирали у велике свято.

Фартушок (запаска)

Поверх спідниці й шорца жінки носили запаску. Шили її з двох пілок тонкого полотна, які з'єднували мережкою. Нижній край вишивали широким рідким узором. Укладали доволі широкими складками, до верхнього краю пришивали вузьку смугу полотна „обшивку”, закінчену виплетеними з ниток шнурками „учіпками”, якими запаску зав'язували.

Безрукавка (камізоля)

Безрукавку спершу шили з льняного полотна. Крій її рівний, неприталений, застібалась спереду на ряд дрібних, переважно синіх, гудзичків. Вздовж полів вишивка стрічкоподібними смугами із зірками чи іншими мотивами посередині. Згодом безрукавку

шили з синього або червоного сукна на полотняній підшивці. Вздовж полів гапували квітчасті орнаменти та обводили хвилястою стрічкою „крепінкою”.

Пояс (крайка)

Крайки плели „в сіточку” або „в кіску”. „В сіточку” — однакові ромби-віконця, „у кіску” — косичка, сплетена з пасочків.

Ткані пояси були ширші. До ниток основи додавали „заснівок”, себто різні інші кольори, переважав серед них червоний.

Взуття

Взуттям жінок були шнуровані черевички або чоботи.

Верхнє вбрання

Жіночий кабат шили так само, як чоловічий, з льняного полотна. Прикрашали спереду вишивкою рідким стрічковим взором з типовими яворівськими зірками чи ромбиками. Стоячий комір і краї рукава були викінчені іншим вузьким узором. Пізніше вживали куповану кольорову тканину — синю або червону. Кабат приталений, поли гапували квітчастим узором.

Каптан, свиту і кожух шили однаково для жінок і чоловіків.

Галина Луца, „Приятелики”

Halyna Lyuca, „Friends”

Men

Headcovering

For summer men wore plaited straw hats called *krysachky*. Shepherds braided each straw ribbon of four straw blades of unripped rye, making zigzags along the two edges. The ribbons were made into hats by village craftsmen. The crown of the hat was low, and trimmed with a red ribbon. The brim was wide.

Sheepskin caps were worn in winter. For boys, a cap called a *natiyhanka* was bought in the city. It was of imitation Persian lamb.

Shirt

The men's and women's shirt was cut the same. The festive one was made of linen, while for work the shirt was a linen-hemp blend. It was knee-length, and had a rolled collar.

The shirt was not embroidered, only the collar was embellished with a waxed thread in a light decorative design.

Pants

Pants were linen, with fairly narrow pant-legs, for an easier fit into bootlegs. A wide gusset was inserted between the pantlegs, then the unit was sewn into a waistband, which fastened with one button. There was one pocket on the side.

Sash

Men wore a sash or a *remin'* over the shirt. The *remin'* was narrow, without any hidden pockets for money or tobacco, and closed with one or two buckles.

Footwear

In this region men wore boots.

Outerwear

Kabat

For summer men wore a *kabat* of cloth. The fabric was folded in half, the neck opening was cut out, and the front divided in two. The sides were narrowed, and an extended shoulder was left, onto which sleeves were attached. A standing collar finished the neckline, and the *kabat* was trimmed with a decorative stitch.

Kaftan

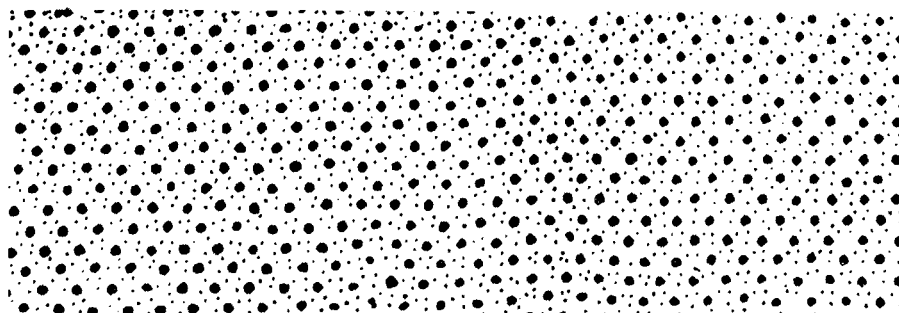
This was a long coat of twill cloth. The waist was straight, with godets on the sides. This both fitted the coat and left room for movement. The *kaftan* had no buttons, because it was worn opened or closed with one front wrapped over the other. When it was closed, men wore a belt at the waist, women a narrow woolen sash.

Svyta

The *svyta* was sewn of domestic *sukno*, the men's in grey, the women's in brown. The pattern was similar to the *kaftan*. The front and upper back were fitted to the waist, with godets in back. The collar, the two fronts, and the pockets were trimmed in red yarn embroidery. The *svyta* did not have buttons, but was sashed at the waist.

Kozhukh

The *kozhukh* was made from tanned sheepskin. It was fitted to the waist, while below the waist in the back two gathered panels were inserted. Also at the back, a decoratively embroidered princess line went from the center of the waist to each sleeve. The seams were also embroidered. The front sides, sleeves, and pockets were decorated in a floral design. The *kozhukh* closed in front with small round buttons and loops. In cold weather the rolled collar was tied with a kerchief. The sheepskin coat was knee-length.

Яворівська вибійка

Vybiika

Чоловіче вбрання

Убір голови

Улітку чоловіки носили капелюхи з солом'яної плетінки — „крисачки”. Пасма плетінки плели пастухи з чотирьох стебел незрілого збіжжя, виробляючи по краях зубці. Викінчували капелюхи сільські майстри. Головка капелюха низька, обведена червоною стрічкою, криси широкі.

Узимку носили шапки з овечого хутра. Для хлопців купували в місті „натяганку” з імітації смушку.

Сорочка

Чоловічу й жіночу сорочки кроїли однаково. Святкову шили з льняного полотна, а до роботи комбінували льняне з конопляним. Сорочку не вишивали, тільки її виложистий комір стебнували невібіленою воскованою ниткою рідким геометричним узором.

Штани

Штани шили з льняного полотна. Ногавиці кроїли доволі вузькі, щоб легко входили в чоботи. Між ногавицями вгорі вставляли широкий клин, який разом з ними пришивали до полотняної обшивки, яка прилягала до стану, застібалася на один гудзик. У штанах збоку була одна кишенька.

Пояс

Чоловіки підперізувалися поверх сорочки крайкою або ременем. Ремінь був вузький, без сховку на гроші чи тютюн, застібався на одну або дві пряжки.

Взуття

Взуттям чоловіків були чоботи.

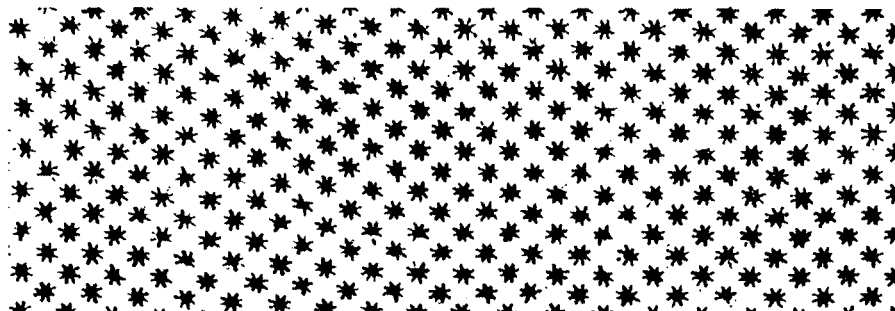
Верхнє вбрання

Літньою порою чоловіки вдягали кабат з полотна. Кроїли його, склавши полотно удвоє, вирізували отвір на шию та розтинали поли. Звужували боки і лишали вгорі коротенькі рукави, до яких доточували довші. Вирізаний був викінчений коміром-стоячком. Кабат прикрашали декоративним швом.

Кафтан — це була нагортка з чиноватого полотна. Стан скроєний прямо, а з боків вставлені клини. Це приталювало кафтан і давало можливість рухатись. Не мав гудзиків — носили розгорнутим або закладали полу на полу і підперізували: чоловіки вузьким ременем, а жінки вузьким вовняним поясом.

Свиту шили з доморобного сукна, чоловічу з сірого, а жіночу з брунатного. Крій її подібний до кафтана. Перед і спина приталені до стану, ззаду від стану вниз поширена клинами. Комір, поли і кишені обшиті червоною волічкою. Свита не мала гудзиків, її підперізували поясом.

Кожух шили з вичинених овечих шкір. Був приталений, а в поясі ззаду відрізали і пришивали дві приморшені шкіри. Ззаду від середини стану аж до рукавів йшли дві дугуваті лінії, виконані декоративним стібком. Лінія відрізу також була прикрашена вишивкою. Поли, рукави й кишені прикрашені квітчастим орнаментом. Застібався спереду на малі круглі гудзики і відповідні петельки. Комір виложистий, у сильний мороз його підв'язували хусткою; довжина — до колін.

Яворівська вибійка

Vybiika

СОКАЛЬЩИНА
SOKAL REGION

Молодиця з Сокальщини.

Сорочка з виложистим коміром рясно вишита чорними хрестиками; спідниця з вибійки; фартушок з полотна, вишитий хрестиками; пояс витканий двома кольорами, зав'язаний спереду; волосся злегка підвищує хустку над чолом; під коміром видно справжні коралі; темночервоні сап'янці.

Matron from Sokal Region.

Shirt, richly embroidered in black, with a sailor collar; skirt of vybiika [block-printed cloth]; polотно apron embroidered in cross-stitch; two-colored woven sash, tied in front; hair, braided at the crown, raising the kerchief above the forehead; genuine coral necklace; dark red fine leather boots.

Сокальщина.

Узір хрестиками на рукави, вишитий чорними нитками. Вузькі узори на комірі і манжети.

Sokal Region.

Cross stitch design for sleeves in black. Narrow designs for collar and cuffs.

In the north of Lviv Province is the city of Sokal, surrounded by the towns of Tartakiv, Belz, and Vytktiv. In the north, the Sokal Region borders the province of Volyn. The border then passes by the towns of Radekhiv and Chervonohrad (formerly Krystynopil). Before World War II the Sokal Region extended west far beyond the Buh River; after the war, this part fell to Poland.

In medieval times Sokal belonged to the Belz Kingdom. In 1424 it received the Magdeburg Charter, but because of Tatar invasions and

religious conflicts, trade did not develop. The population of this region is of varied origin. In the northwest live those with Turko-Tatar roots, which is evident in the surnames, and in the bright colors and silver trim of the clothing. In the northeast the population is of Slavic origin.

The folk costume of this region has its own characteristics. In embroidery, floral designs in black with touches of red and yellow predominate. Here, various types of fabric are woven on looms similar to those in Podillia.

Women

Hairstyle and Headcovering

Maidens parted their hair in the middle and made two braids which were wound around the head. For festive occasions a patterned ribbon — a *bynda* — was tied around the head, and fresh or artificial flowers were tucked in.

A married woman did not braid her hair, but wound it around a *kymbalka* — a ring of willow twigs covered with cloth. Over this she wore a cloth *chepets'*, which had a hand-crocheted crown. For special holy days a *namitka* of fine white cloth was worn. Later, it was replaced with two linen *khustky* with a woven red border design. More recently, the head was covered by a kerchief, of cloth, silk, challis, or cashmere. For work a percale kerchief was worn. The *khustka* patterns had names: *khmary* [i.e., clouds], *konichynka* [clover], *horoshok* [little pease]. Then paisley kerchiefs, called "Turkish," came into style.

Maidens and young matrons tied

their *khustky* in different ways. Young women tied the diagonally folded kerchief under the chin; on the forehead there was a sharp fold. In winter the ends were crossed under the chin and tied in back, in the so-called schwabian style — *po shvabs'ky*. Woolen kerchiefs — *mats'ky* — also were tied this way.

Matrons also folded their kerchiefs diagonally, creased them over the forehead, crossed the ends at the nape of the neck and tied them in front over the forehead. This looked especially attractive when there was a *kymbalka* underneath the kerchief. Later, after the *kymbalka* went out of style, in order to get the same height women arranged their braids high on the head. If the braids were not especially thick, a hank of linen fiber was added. During Lent, Advent, and periods of mourning, darker kerchiefs were worn. Older women always wore the darker colors.

Necklace

Several strands of genuine coral beads were worn. Imitation coral was also worn. Both types had silver coins and small medals attached. The strands were tied in back with a long colored ribbon. Blown-glass beads — *patsiorky* — were also worn. During Lent and mourning they were dark blue. Many women wore crosses on a ribbon or chain. Also, *sylianky* — *gerdany* — were worn.

Shirt

The top half of the shirt was made of linen, the bottom of thicker hempen cloth. The *pyramok* — shoulder piece — was attached with the inserting stitch *zishyttia*. The collar was a large sailor-type one at the back, with the two vertical sides embroidered with a narrow design. The sleeves were embroidered not only on the *pyramok* [*ustavka*]. They had *kydantsi* — scattered motifs — over their surface, and a design above the cuffs (called *mykhali* in this region). The shirt was tied in front with a red yarn ribbon, the *harasivka*. Later, buttons were used.

The original embroidery designs were a geometric black, with small touches of red or yellow. Later, they became floral. The coloring also changed. Younger women began using golden yellow and tomato red, while older women retained the floral designs in black.

For storage, the embroidered shirt was folded lengthwise, with the sleeves folded in. Then it was mangle-pressed. Tightly rolled up, it was placed in the *skrynia* [chest]. When unrolled, the shirt looked as if it had been pressed.

Skirt

Women wore skirts of *vybiika* — woodblocked cloth. Three widths were finely pleated, the fourth left flat. The wood block designs were the simplest: dots, fine lines, or circles. For changing seasons, in cooler weather, a warmer fabric was used, woven of grey woolen weft on a hemp warp. One edge had a palm-width dark red or dark green stripe, which became the bottom of the skirt.

Once manufactured fabric appeared, women began buying challis in a small floral pattern or solid-colored cashmere. These were sewn the same way as the *vybiika* skirts, but trimmed along the bottom with regular or velvet ribbons. The skirt was mid-calf in length.

Сорочка

Sorochka (Shirt)

На півночі Львівської області лежить місто Сокаль, оточене містечками Тартаків, Белз, Витків. На півночі Сокальщина межує з Волинською областю, далі границя проходить біля містечок Радехів і Червоноград (Кристинопіль). Перед II світовою війною Сокальщина сягала далеко поза Буг на захід; після війни ця частина припала Польщі.

Місто Сокаль у давнину належало до Белзького князівства. У 1424 р. одержало Магдебурзьке право, однак татарські набіги й релігійні міжусобиці перешкодили

розвиткові там ремесел.

Населення Сокальщини різного походження. На північному заході живуть нащадки турецько-татарського кореня, про що свідчать прізвища і яскраві кольори та срібні галуни в одязі. На північному сході населення слов'янського походження.

Одяг цієї місцевості має свої прикмети. У вишивці переважають квітчасті узорі чорного кольору з вкрапленням червоного і жовтого. Тут виробляли на ткацьких станках різні полотна і сукна, подібно як на Поділлі.

Намісто

Носили кілька разків справжніх коралів або імітацію з причепленими до них срібними монетами й медаліками. Корали зав'язували ззаду довгою кольоровою стрічкою. Також носили дуті пацьорки; у піст або жалобу темносині. Багато жінок мало хрестики на стьожечці чи ланцюжку. Носили також силянки (гердани).

Сорочка

Верх сорочки шили з льняного полотна, а спід з грубшого конопляного. Частина, що сягає від шиї до рукава, т. зв. „прирамок”, з'єднували з рукавом швом „зшиття”. Комір був великий виложистий, сягав аж на спину. Його вишивали вздовж бічних країв вузьким узором. Рукав вишивали на прирамку (установці) та по всій його площі — „киданці”. Також вишивали узір вище манжетів (їх звали „михалі”). Сорочку зав'язували червоною гарасівкою, а згодом стали застігати на гудзики.

Первісно вишивка була геометрична чорними нитками з малим додатком червоних або жовтих. Пізніше вишивали рослинний орнамент; змінилась і кольористика. Молодші жінки

Жіноче вбрання Зачіска й убір голови

Дівчата розділювали волосся посередині і плели дві коси, що їх укладали довкола голови. У свята обвивали голову взористою стрічкою „биндою” і втикали за неї живі або штучні квіти.

Заміжня жінка не заплітала волосся, а навивала його на „кімбалку” — обруч із пруття лози, обвинений полотном. Опісля вдягала на голову полотняний чепець, що мав гачкований верх. У великі свята жінка пов'язувала намітку з білого тонкого полотна. Пізніше заступили її двома льняними хустками з витканим червоним краєм. В останній час жінки покривали голову хусткою — полотняною, шовковою, шаляною або кашміровою. А до праці пов'язували перкалеву. Взорі хусток мали свої назви: „хмари”, „конічинка”, „горошки”. В останній час увійшли в моду т. зв. турецькі хустки.

Дівчата пов'язувались інакше як молодіці. Вони складали хустку у трикутник, зав'язували під підборіддям; над чолом був гострий кут. Взимку кінці хустки перехрещували під підборіддям і зав'язували їх ззаду; це звалось — „по швабськи”. Так само пов'язували вовняні хустки, звані „мацьками”.

Молодиці теж складали хустку в трикутник, загинали її над чолом, перехрещували кінці на потилиці і зав'язували спереду. Так пов'язана хустка гарно укладалась поверх кімбалки. А що в останні часи її вже не носили, то щоб хустка була вище, волосся заплітали в коси й укладали на голові. Якщо коси не були розкішні, жінка додавала жмут ключця. Під час посту і жалоби носили темні хустки; жінки старшого віку носили такий колір постійно.

Сорочка

Sorochka (Shirt)

Дівчина в кабаті

Girl in kabat

Apron (*Fartushok*)

At first the aprons were of two fabric widths, in cloth. With the coming of manufactured fabric, percale aprons were made for work, and fine woolen ones for festive occasions. Older women wore darker colored aprons, while young women most often chose red. The aprons were trimmed with *merzhyvo*, ribbons, and *zakladky* [ribbon applique trim]. In more recent times, the aprons were of white cloth, and embroidered.

Vest (*Kamizel'ka*)

The young women wore *kamizel'ky* (pl.). They were sewn of dark blue or black fabric, lined, fitted at the waist, and decorated with fairly large *klapti* — scallops of the same fabric individually sewn to the bottom of the vest at the waist. The *kamizel'ka* was embroidered along both sides of the front and around the *klapti*, and fastened with hooks.

Sash (*Kraika*)

Women wore a 3cm wide sash. It was woven in two colors on a small loom. Young women liked red sashes with black or blue stripes, while older women preferred blue or green sashes with a black stripe. The sash was tied at the back, with the ends hanging down.

Outerwear

Katsabaika

This was a short, fitted, below-the-waist jacket of grey homemade *sukno*. Buttons and cord loops closed the front. The lapels, cuffs, false pockets, back seams, and lower hem were trimmed with black velvet and ornaments of black yarn cord.

Kabat

The most common outerwear was the *kabat*, sewn from *polotno* or *sukno*. The *polotno* selected was either a linen twill weave, or a cross double-faced napped or pile *kozhusok* [little fur] weave. The front and back were fitted to the waist; at the back there was a seam at the waist with two or three godets inserted below. From the waist to the sleeves there were two princess seams. There was a standing collar, with lapels. The *kabat* was

вишивали золотисто-жовто-помідоровими барвами. Старші, вишиваючи квіти, зберегли чорний колір.

Готову вишиту сорочку складали по довжині спини з прикладеними рукавами, викачували рублем і туго скручену ховали у скриню. Розкручена виглядала як випрасувана.

Спідниця

Спідниці були з вибійки; тканина мала нескладні узори: точки, тонкі лінії або кола. Шиючи, три пілки укладали у вузькі складки, а четверту спереду лишали гладкою.

На переходову пору року ткали теплішу тканину — уток із сірої вовни, основа — конопляна. Один край мав темночервону або темнозелену смугу завширшки у долоню, яка припадала на поділ спідниці.

Коли з'явилися фабричні матеріали, купували на спідницю до роботи перкаль у дрібні квіти, а для свята шаляновий у дрібні квіти чи гладкий кашміровий. Шили так само, як з вибійки; прикрашали внизу стрічками чи оксамитками. Довжина спідниці — до половини литки.

Фартушок (запаска)

Спершу запаски були з двох пілок, полотняні. Пізніше перейшли на фабричні матеріали й до роботи шили з перкалю, а з тонкої вовняної тканини про свято. Старші жінки носили запаски темних кольорів, а молодші найчастіше червоні. Викінчували їх мереживом, тасьмами і закладами. У новіший час запаски були полотняні вишивані.

Безрукавка (камізелька)

До дівочого одягу належала „камзелька”, пошита з темносиньої або чорної тканини, приталена, викінчена доволі великими „клаптями” та підшита полотном. Камзельку вишивали вздовж полів і довкола клаптів. Застібалась на гапlickи.

Молода

Bride

embellished with a dark blue cord, which trimmed the collar, lapels, sleeves, and the back waist. Buttons and loops were made from the same cord. In time, instead of the cord trim, dark blue or black velvet trim was used. The *kabat* was thigh-length; in more recent times, it was knee-length.

Bekeshka

The *bekeshka* was made from dark blue *sukno*, lined in grey or white fur from closely-sheared sheep. It was fitted to the waist, had a wide rolled sheepskin collar, and had black horn buttons closed with black band loops. It was knee-length.

Men

Headcovering

Straw hats were worn during the summer. Differently plaited ribbons were used, such as *v zubtsi* [tooth-edged], *v lusk* [fish-scaled], *vuz'ka strichka* [narrow band], *shyroka strichka* [wide band]. There were various heights of the crown and the widths of the brim. Unmarried men tied a red yarn ribbon around the crown, and tucked in pins or peacock feathers. Married men sometimes decorated their hats with yellow or green ribbons.

In winter, market-bought Persian lamb caps were worn.

Shirt

The festive shirt was linen, the everyday one hempen. Earlier, the shirt was tied in front with a *harasivka*, while later it had a button and loop closing. The shirt was worn over the pants, with a sash at the waist. In more recent times the shirt was tucked in, and was worn over the pants only for work in the fields.

Pants

In summer heavy hempen cloth pants were worn, sometimes woodblocked in dots and stripes. Two pantlegs were cut out, sewn together with a gusset added. The pants buttoned on the side.

Two types of pants were worn during winter: those made from *sirachyna* — woolen weft on a heavy hemp warp fabric — or *kholoshni* — pants made from woolen white, grey, or black *sukno*.

Belt

Usually men wore a *popruha*, a palm-width leather belt with two-three buckles.

Over outerwear a sash was worn. It was woven of dyed woolen threads or of purchased *zhychka* [woven cord]. The sash was palm-width, and wound around the waist three times. Older men wore dark blue sashes, younger men — red.

Footwear

Most often boots were worn. Older men bought *uhnivtsi* [from the city of Uhniv], while younger men ordered boots of *iukhta* — pigskin, with heels and pleated bootlegs. In winter Volyn-style *valianky* were worn.

Outerwear

Kabat

The *kabat* was made from *polotno* or *sukno*. The pattern is given in the section on women's outerwear. The men's *kabat* was not as fitted, and less decorated. It was either thigh- or knee-length, and had copper buttons. These were trimmed in black fabric tape, and the collar was covered in yellow *iukhta* leather.

Chamarka

The *chamarka* was of a similar cut to that of the *kabat*, but made of purchased grey *sukno*. Because bought *sukno* was of a lighter weight, the knee-length *chamarka* was lined in *polotno*.

Voloshka, Seremiaha

The *voloshka* or *seremiaha* was made from homemade *sukno*. The former was grey, trimmed with dark blue lighter-weight *sukno*, while the latter was black for men and white for women with dark blue or red cord trim. These coats were fitted, the back cut at the waist, and widened from the waist down with eight *vusy* — godets. The *voloshka* had pockets, while the *seremiaha* did not. These knee-length coats had copper buttons.

Kozhukh

This winter coat for both men and women was made from white tanned sheepskin. The front was straight, while below the waist at the back gathered skins were added. The rounded collar had black fur lapels for the men, white fur for the women. The length varied, to the knees or ankles. The front was decorated with multicolored *zhychka*.

In recent times short red tanned *kozhusky* (i.e., little *kozhukhy*) were brought in from the Volyn Region. Then local furriers started making similar ones in white, richly ornamented.

Пояс (крайка)

Жінки підперізувалися крайкою завширшки 3 см. Її ткали на малому варстаті у двох кольорах. Молоді жінки носили крайки червоні з чорними або синіми смугами, старші — сині або зелені з чорною смугою. Зав'язували крайку ззаду або спереду, кінці спускали вниз.

Верхній одяг

Кацабайка — коротке верхнє вбрання із сірого домашнього сукна; приталена, сягає нижче пояса; застібалась на гудзики й петлі, скручені зі шnurка. Вилоги коміра, манжети, імітацію кишень, шви на спині та поділ прикрашали чорним оксамитом і нашивками з чорного вовняного шnurка.

Кабат — найпоширеніший верхній одяг, пошитий з полотна чи сукна. Полотно брали льняне подвійно ткане — чиновате, або перехресно подвійно ткане — „кожушок”. Перед і спину кроїли приталено; підрізували ззаду у стані та вставляли з боків по 2-3 вуси. Від стану до пройм рукавів були два дуговаті шви; комір стоячий, мав вилоги; прикрашали кабат темносинім шnurком, обводючи ним комір, вилоги, рукави, стан ззаду. З такого ж шnurка робили гудзики і петельки. Згодом, замість шnurка, обводили темносинім або чорним оксамитом. Довжина була до стеген, у новіші часи — до колін.

Бекешку шили з темносинього сукна, підбивали сірим або білим хутром з коротко пострижених овець; була до стану, комір мала широкий виложистий з овечого хутра; застібалась на чорні рогові гудзики петельками з чорної тасьми; довжина — до колін.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Улітку чоловіки носили солом'яні капелюхи. Плетення було — „в зубці”, „вузькою стрічкою”, „широкою стрічкою”. Висота голівки й ширина крис різні. Парубки обв'язували капелюх червоною гарасівкою і прикрашали шпильками чи павиними перами. Господарі часом обвивали капелюхи жовтою або зеленою стрічкою.

Взимку носили шапки зі смушки, куповані на ярмарку.

Сорочка

Святкову чоловічу сорочку шили з льняного, а буденну — з конопляного полотна. Колись її зав'язували гарасівкою, а згодом стали застібати на гудзички й петельки; носили „навипуст”, підперізували поясом. Останнім часом сорочку заправляли в штани і тільки працюючи на полі, випускали наверх.

Штани

Улітку носили штани з грубого конопляного полотна, а часом із вибійки у крапки й пасочки. Викроювали дві ногавиці і зшивали їх угорі, додавши вставку. Штани застібались збоку на гудзик.

Взимку носили штани з „сірачини” (вовняний уток на грубій конопляній основі) або з сукна, витканого з білої, сірої або чорної вовни — „холошні”.

Пояс

Звичайно чоловіки носили шкіряний пояс, званий „попругою”, завширшки в долоню, застібався на дві-три пряжки.

Верхнє вбрання підперізували поясом, тканим із фарбованих вовняних ниток або купованої жички, завширшки у долоню, його тричі обкручували навколо стану; у старших він був темносиній, у молодших — червоний.

Взуття

Найчастіше носили чоботи. Старші купували „угнівці” (м. Угнів), а молодші замовляли собі з юхтової шкіри з фалдованими халявами і підківками. Взимку взували волинські „валянки”.

Верхній одяг

Кабат шили з полотна або сукна. Крій подано у розділі про жіночий одяг. Чоловічий кабат був менш приталений, скромніше прикрашений; сягав до половини стеген або й до колін; застібався на мосяжні гудзики; часом був обшитий чорною тасьмою та мав комір, покритий жовтою юхтовою шкірою.

Чамарка скросена подібно до кабату, тільки з купованого сірого сукна; воно легке, тому давали підшивку з полотна; сягала до колін.

Волошка або серем'яга — верхній одяг з домашнього сукна. Перший — із сірого, викінчений темносинім тонким сукном, а другий: для чоловіків з чорного, а жінок — з білого сукна, прикрашений темносинім або червоним шnurком. Крій їхній приталений, спина відрізана, а низ поширений восьми „вусами”. Волошка мала кишені, серем'яга не мала; сягали до колін, застібались металевими гудзиками.

Кожух — цей зимовий одяг для чоловіків і жінок шили з біло гарбованої овечої шкіри. Перед кожуха рівний, ззаду він відрізаний і в цей розріз вшивали приморщені шкіри; комір круглий виложистий, у чоловіків чорним, а в жінок білим хутром наверх; довжина різна — до колін або нижче — до щиколоток; спереду прикрашений різнокольоровою жичкою.

Останнім часом спроваджували з Волині короткі, червоно виправлені кожухи, а кушніри стали виробляти білі, гарно прикрашені.

ПІДЛЯШШЯ

PIDLIASHSHIA REGION

Чоловік з Підляшшя.

Сорочка з тканим орнаментом на комірі, з правого боку пазухи і на манжетах; зимові вовняні штани „холошні“; безрукавка (камизелька) з такого ж матеріалу; солом'яний капелюх; сукман з брунатної вовни, підперезаний тканим поясом; шкіряні постолі з волоками.

Man from Pidliashshia Region.

Shirt, with woven design on the collar, the right side of the front, and the cuffs; woolen winter kholoshni [pants]; kamizel'ka [vest] of the same fabric; straw hat; sukman of brown wool, tied with a woven sash; leather postoly with laces.

Молодиця з Підляшшя.

Сорочка виткана чорно-червоним узором; смугаста тканина спідниця (фартух); фартушок витканий у поперечні смуги; безрукавка (горсет), прикрашена вишивкою; чепець (каптур) з узоритого шовку, викінчений двома стрічками; намисто з кольорового скла; білі панчохи і чорні півчеревики.

Matron from Pidliashshia Region.

Shirt, woven with a black-red design; fartukh [skirt], woven in a striped pattern; apron woven in vertical stripes; gorset [vest], trimmed with embroidery; kaptur [chepets' - cap] of patterned silk, finished with two ribbon ties; colored glass necklace; white stockings and black high shoes.

Підляшшя.

Узір на рукави, що його ткали „з переборами” червоними й чорними нитками (зображений вишивкою). Смуги вишиті стебловим швом через одну нитку (починають щоразу з того самого боку). Середина узору вишита перетиканням.

Pidliashshia Region.

Design for sleeves, woven with perebory in red and black [illustrated by embroidered example]. Stripes embroidered in a double running stitch over one ground thread of fabric at a time, always beginning on the same side. The middle portion is embroidered in peretykannia. The design is placed at the top and lower parts of the sleeve.

З показу народного вбрання у Львові, 1936 р.:
Грина Бонковська

Fashion Show, Lviv, 1936
Iryna Bonkowska

From the east, the border of Pidliashshia is the river Buh, which flows towards the northwest. In the north, from the city of Berest Lytovs'kyi, the border turns west across the settlement of Yaniv Pidlias'kyi, and Konstantyniv, and then passes southwest to Radyn' Pidlias'kyi. The border then goes east to Parchiv and Slavatychi back to the Buh River.

The main cities and towns of this region are: Berestia, Yaniv Pidlias'kyi, Slavatychi, Konstantyniv, Radyn', Parchiv, Bila Pidlias'ka. According to the post World War II treaties, the border of the Ukrainian SSR follows the Buh River and, therefore, the region of Pidliashshia became part of the Polish People's Republic. Then the Ukrainian population was resettled to the Ukrainian SSR or exiled to former German lands now within Poland. However, a portion of the population remained, with others later returning to their native land.

This Ukrainian border land is not rich; the soil is not fertile and there is no industry. To a large extent the forests have been over-harvested.

The folk costume of Pidliashshia has particular attributes. As in Polissia, weaving has developed and has reached such perfection that hand-woven fabric looks manufactured.

Women

Hairstyle and Headcovering

For everyday, the maiden combed her hair into one braid, tying it at the end with a ribbon. For church or for going out, she wore a *chilko*, a type of maiden's wreath of stiff paper covered in gathered white diaphanous fabric. Over this she wore a wreath of *ruta* (the herb rue), and then over this, fresh or artificial flowers. At the back, very many ribbons — *stiah* or *kutiah* — were attached to the *chilko*, and cascaded down the back. Under the *chilko*, the hair was straight and unbraided.

A woman parted her hair in the middle, then put on a *kymbalka*, a ring of hazelnut twigs or flax combings, covered with cloth. The *kymbalka* was about the width of 1 1/2 fingers, and just fitted the crown of the head. The hair was pulled through it, and wound tightly around. A *chepets* of thin cloth was placed over the *kymbalka*. Often it had a crown of netting. Over this, the

Границі Підляшшя: зі сходу річка Буг, яка пливе в напрямі північного заходу; на півночі від Берестя Литовського границя переходить на захід через місцевості Янів Підляський і Константинів, а тоді повертає на південний захід до Радиня Підляського, переходить на схід до Парчева і Славатич аж до ріки Буг.

Головні місцевості цього простору: Берестя, Янів Підляський, Славатичі, Константинів, Радинь, Парчів, Біла Підляська. Згідно з домовленням після II світової війни, границя УРСР іде по річці Буг, тому Підляшшя відійшло до Польської народної республіки. Тоді то переселено частину українського населення до УРСР і на колишні німецькі землі. Однак частина населення залишилась, а дехто згодом повернувся на рідні землі.

Ці окраїнні наші землі небагаті. Грунт неврожайний, промислу немає, ліси у великій мірі вирубані.

Народне вбрання на Підляшші має особливі ознаки. Подібно як на Поліссі, тут розвинулося ткацтво і досягнуло такої досконалости, що ручно виткані тканини виглядають як фабричні.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

На щодень дівчина заплітала волосся в одну косу, закінчуючи її стрічкою. До церкви чи в гостину одягала „чілко”, різновид дівочого вінка. Зроблений із твердого паперу, він був покритий спереду для прикраси наморщеним білим тюлем. Ззаду причеплено численні стрічки („стяги” або „китаї”). Волосся під чілком розпущене. На весілля молода зодягала чілко, прикрашене живими або штучними квітами і віночком із рути чи барвінку.

Жінка, розділивши волосся по середині голови, надівала „кибалку”, себто обруч з ліщини чи вичосів льону, обшитий полотном. Кибалку, заввишки у півтора пальця, одягала на маківку, перетягала через неї волосся і звивала його міцно довкола. Поверх кибалки вдягала чепець,

*З показу народного вбрання у Львові, 1936 р.: Мирося Гординська
Myrosia Hordynska*

woman wore a *kaptur*, a *chepets'* of patterned silk, edged in a similarly patterned ribbon. The *kaptur* was lined in cloth, and deeply covered the crown of the head. In front it had a leaf-shaped cut-out, called a *zub*.

For married women, the most ancient headcovering was the *plat*, a piece of fine cloth approx. 3.5m by 80cm. It covered the head, with one end winding around the neck and flowing down the right side almost to the knees. The left end was even with the right.

In this century, women wore kerchiefs — colored percale in summer, woolen challis ones, called *shalianivky*, in cooler weather.

Necklace

Young and married women selected their necklaces very carefully. For holidays and special occasions they wore 3-6 strands of genuine coral beads. Older women wore 2-4 strands of white or colored beads. With a rolled collar shirt, the necklace was worn over the shirt and under the collar.

Shirt

The woman's shirt had the same pattern as a man's. A square gusset, here called a *pidstavka*, joined the sleeve to the bodice. The sleeves were finished either with a cuff, or with gathers, which ended with a ruffle at the wrist. The *ustavka*, the bottom part of the sleeves, the cuffs, and the standing collar were decorated with a woven design in red/black or red/blue. These motifs were called *perebory* or *vybory*. The rolled collar was trimmed with a narrow embroidered design along the

edges. A shirt with this type of collar was tied at the neck with a *kusnyk*, a narrow ribbon of linen threads. A shirt with a standing collar was buttoned with two or three white or colored buttons. The everyday shirt was sewn from heavier *polotno*, and not decorated at all.

Skirt (*Krativka, Randak, Burka, Pikhulia*)

In Pidliashshia the skirt was quite varied because of the highly developed weaving expertise in the region. Skirts for spring, summer and fall were made from lighter fabric.

Smuhasta [Striped] Skirt

The striped skirt, in vertical stripes, was woven of linen domestically-dyed threads. The wide black, red, and white stripes were called *stezhky* [paths], with narrow stripes of blue, green and yellow, called *stovpchyky* [little posts] between them. This skirt was made from one long piece, divided — but not cut apart — into four sections. Three sections were pleated, the front section was left smooth. The skirt was finished with a narrow waistband of the same fabric. The skirt was sewn together and hemmed, with a slit. The pleats were pressed so that the narrow *stovpchyky* were on the surface, and the wide *stezhky* hidden inside the pleat, visible only with movement.

Winter Skirts

For the *randak* the warp was linen, the weft woolen. The pattern was black/red or black/green vertical stripes. Along the bottom of the skirt there was a horizontal band of

multicolored stripes. In sewing, wide pleats were set in, and the waist was finished with a narrow band. Along the hem, the *randak* was sometimes trimmed with ribbons.

The *burka* or *pikhulia* was also woven in a linen warp and a woolen weft. This skirt was woven in wide colored striped, or in a solid brown or green, then finely pleated and sewn together in the front.

Apron

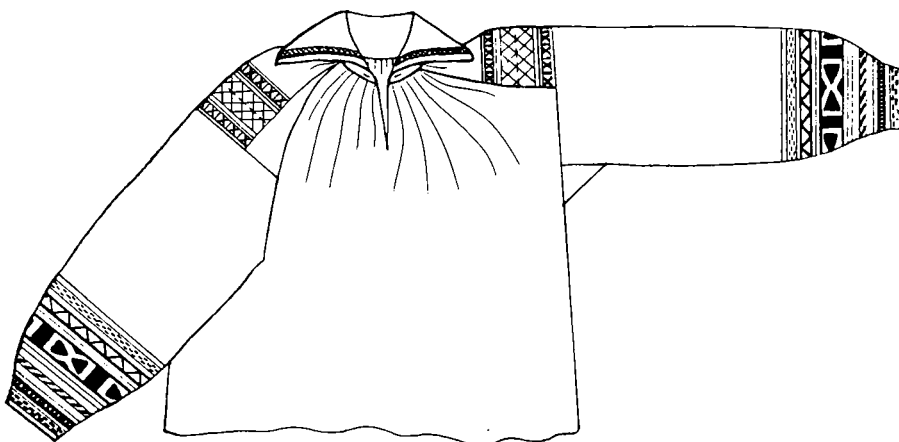
Long ago aprons were woven from wool thread on a hemp warp, in vertical stripes — as were the skirts. Later, the aprons had horizontal stripes as a contrast to the skirts. The background of the apron was dark red or dark blue. The lower edge of such an apron was trimmed with white *merzhyvo* (lace).

Sash

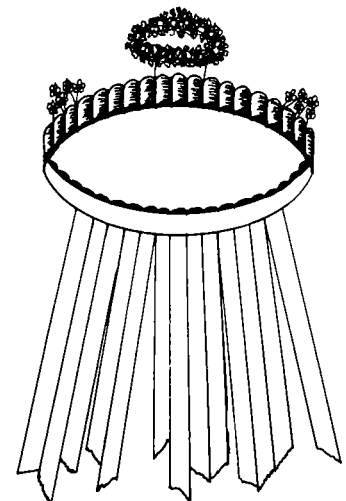
Sashes were both narrow and wide. The narrow ones, two-finger width, were called *kraiky* (*kraika*, sing.), and were worn when a *korsetka* was not worn. The wide sashes were woven of dyed woolen yarn in lively colors — red or bright yellow, with narrow black or green stripes. These were palm-width and were worn over outerwear.

Vest (*Korset, Korsetka*)

The *korset* was for special occasions and holy days. Only manufactured fabric was used. Long ago solid black or dark blue was selected. Eventually velvet vests were made in the same colors. The pattern was simple. The vest was lined with domestically-woven cloth. It closed in front with

Сорочка

Shirt

Чірко

Чірко

зроблений з тонкого полотна, із сітчастим верхом. Опісля накладала на голову „каптур” — чеpecь з узористого шовку, обведений узористою стрічкою. Був підшитий полотном, заходив глибоко на тім'я, а спереду мав виріз у формі листка, що звався „зубом”.

У давнину, в прохолодну пору року, жінка покривала голову „платом”, себто куснем тонкого льняного полотна, завдовжки 3.5 м. Закидала його на голову, правий кінець обкручувала довкола шиї і спускала з правого боку майже до колін. Обидва кінці звисали спереду на одному рівні.

У новіші часи носили хустки: улітку кольорові з ситцю, а в прохолодну пору вовняні „шалайнівки”.

Намісто

Дівчата й жінки прикрашалися кольоровим скляним намистом „пацьорами”. Багатші носили у свято низки добрих коралів.

Сорочка

Жіноча сорочка мала такий крій, як і чоловіча. Чотирикутник „ластка”, званий тут „підставкою”, поєднував рукав зі станком. Рукави були викінчені манжетами або морщені у зап'ясті та закінчувалися фальбанкою. Уставку, низ рукава, стоячий комір і манжети прикрашали тканим узором. Це були геометричні червоно-чорні або червоно-сині мотиви, що звалися „переборами” або „виборами”. Виложистий комір звичайно вишивали вузьким узором уздовж країв. Сорочку з таким коміром зав'язували під шиєю вузькою тасьмою з льняних ниток — „кусником”. Сорочку зі стоячим коміром застібали на два-три білі або кольорові гудзики.

Буденну сорочку шили з грубшого полотна й зовсім не прикрашали.

Поясний одяг

Спідниця

Завдяки розвиненому ткацтву, спідниці на Підляшші були дуже різноманітні. На весну, літо й осінь шили легші спідниці.

Смугаста спідниця — тканина у вертикальні смуги з льняних дома фарбованих ниток. Широкі смуги чорного, червоного та білого кольорів звалися „стежками”, між

ними були вузькі смужки синього, зеленого та жовтого, звані „стовпчиками”. Смугасту спідницю шили з одного довгого кусня, поділеного, але не розрізаного, на чотири частини. Три частини складали у складки, а перед лишали гладким. Вгорі була викінчена вузьким поясом з того ж матеріалу. Спідницю зшивали, лишаючи „розпір”, та підрублювали. Складки запрасовували так, щоб вузькі „стовпчики” були зверху, а широкі „стежки” ховалися.

Фартух — літня спідниця, виткана з льняних ниток у чорні й червоні смуги. З перевагою чорного звали „горенюхами”, а з перевагою червоного — „німками”.

Кратівка — льняна спідниця, виткана у різнокольорові крати.

Зимові спідниці:

Рандак — спідниця виткана на льняній основі вовняним утком чорно-червоним або чорно-зеленим кольорами. Тканина мала з одного боку кольорову смугу, що припадала на поділ. Спідниця була зложена в широкі складки, поділ часом обшитий стрічками.

Бурка або піхуля — також тканина на льняній основі вовняним утком. Нефарбована основа цієї тканини творила особливий ефект. Ці спідниці були однокольорові (брунатна чи зелена) або двокольорові (брунатна з червоним або з зеленим). Шили їх, склавши й запрасувавши тканину у дрібні складки. Кольорові смуги були доволі широкі. Поділ спідниці обшивали з вивороту тасьмою зі „щіточкою”.

Фартушок (запаска)

Давніше ткали запаски вовняними нитками на конопляній основі. Спершу ткали у поздовжні смуги, як і спідниці, опісля перейшли на поперечні, щоб створити контраст. Тло — темночервоне або темносине. Поділ обшивали білим мереживом.

Згодом запаски ткали на льняній основі. Тло було темносине або темнозелене. Внизу запаски мали витканий геометричний узор „перебір”, його переділяли „перетики” — вузькі смуги відмінних кольорів. У найновіші часи носили запаски, вишиті рослинними узорами. Запаски не мали складок і були коротші від спідниці.

Пояс (крайка)

Крайки ткали на барвистій льняній осові грубим конопляним утком, щоб були негнучкі, завширшки у два пальці. Ними підперізувались, якщо на основі з тонких вовняних ниток у живих відтінках червоного чи жовтогарячого, закінчували тороками, ширина — у долоню, довжина 3м або й довші. Ними підперізували сукмани.

Безрукавка (горсет)

Святковий горсет для дівчат і молодичь шили з купованого чорного або темносинього сукна, а в останній час з оксамиту. Він був приталений і сягав до стану, внизу обведений 10-12 клаптями — „язиками” з того самого матеріалу, підшитий льняним полотном. Були горсети з гапליками обабіч полів, за які шнурували вузьку стрічку. Інші мали „серце” тобто вставлений перед з вишитим орнаментом, а по ньому ряд барвистих гудзиків, на які застібали. У горсетах обстрочували краї, пройми рукавів і клапті білою або жовтою ниткою.

Взуття

Буденним взуттям були личаки, виплетені з липового або вербового лика. Стопу обвивали широкою смугою полотна, а потім вужчою всю ногу аж під коліно. Всували ногу в личак, перетягали волоки через петлі й обвивали ними ногу до коліна. Пізніш, у свято носили черевки з високими халявками або чорні півчеревки. Їх зашнуровували кольоровими шнурівками („кусниками”). До них надівали куповані білі панчохи.

Верхнє вбрання

Кабат надівали в прохолодну пору року. Він був скроєний як горсет, тільки з рукавами. Його шили сільські кравці з доморобного темнобрунатного сукна без підшивки, до стану і приталено. Мав 10-12 клаптів, що спадали на стегна. Спереду кабат мав вставку „серце”, що еднала поли й мала застібку з п'яти великих гапликів. „Серце”, комір, поли і клапті обстрочували кольоровими нитками та обводили синім шнурком.

hidden hooks, and was trimmed all around the edges with a two-colored ribbon. In front there was a separate inset with an embroidered design. Around the waist the *korset* was trimmed with *klapti*, individually cut and sewn-in scallops of the same fabric.

Footwear

For everyday, women wore *lychaky*. The foot was wound with a cloth, *onucha*, and then a separate strip of cloth wound around the calf up to the knee. The foot was then placed in the *lychak* and laced with *zavolochky* to the knee. For special occasions and holidays women wore shoes and purchased white stockings.

Outerwear

The *kabat* was a *korset* with sleeves. It was sewn from the same fabric as the *sukman*. It also was trimmed with *klapti*. In front the *kabat* had an inset which closed on hooks. The jacket was trimmed on the front, sleeves and *klapti* with blue cord.

Men

Headcovering

Older men wore their hair long, while younger men trimmed their hair shorter.

In summer a hat of plaited rye straw was worn. The crown was approximately 7cm and the width of the brim 8cm. As everywhere in Ukraine, the straw strips were plaited by shepherds, and were sewn into hats by a few men in the village. The crown was trimmed with a band — black for the head of the household (*hospodar*), and red for an unmarried young man. Some men trimmed their hats with a small loom-woven band of horsehair and white linen threads.

For colder weather, men wore a *hamerka*. It was made from the same *sukno* as the *sukman*. At the top of a length of *sukno* fabric four even triangles were cut out. One third of the length was folded from the bottom, and the ends were sewn together. The triangles at the top formed a crown.

The seams were trimmed with a colored cord, and tassels were sewn to each of the four corners. At a wedding, the groom's *hamerka* was decorated with periwinkle or the herb rue — *ruta*.

In winter, with the sheepskin coat a medium-size *kuchma*, a Persian lamb hat, was worn.

Shirt

Men's shirts were cut and sewn in the same way as the women's. An everyday shirt was made from heavier, not completely sun-bleached cloth, while a special occasion shirt was sewn from fine, well-bleached cloth. The shirt was knee-length, and in summer was worn over the pants, not tucked in.

The shirt pattern and method of sewing are given in a separate chapter. The everyday shirt was not embroidered. The fancy shirt had a narrow band of embroidery on the collar and cuffs, with a woven design sewn to the front on the right side.

Pants (*Nohavytsi*)

The pants, in this region called *nohavytsi*, were sewn from well-bleached linen cloth for holidays, and hemp cloth for everyday. Four pieces were cut — two pantlegs, one gusset in the back, and a waistband.

Winter pants were made from warmer fabric, woven with a linen warp and a woolen weft. The woolen thread was white, or black and white, and the fabric had uneven thin stripes. The pants were cut the same as the summer ones, but had a drawstring waist.

Vest (*Kamizel'ka*)

The vest was worn for special occasions, and was made of brown or black home-made *sukno*. It was a straight, unfitted, hip-length cut, buttoned in the front, with two pockets. At the waist in back a little belt of the same fabric was attached. The winter vest was lined in cloth or home-made *sukno*.

Sash

As for women, there were two types of sashes. The narrow linen one was used to tie at the waist over a shirt. The wide woolen sash was worn over outerwear and was tied in the front on the left side.

Footwear

For work, men wore *lychaky* (described in the women's footwear section). For church and going out, boots were worn.

Outerwear (*Sukman*, *Pal'ton*, *Kozhukh*)

The *sukman* was a coat for seasonally-changing weather, and was sewn of home-made brown *sukno*, the same for men and women. The *sukman* was cut from six pieces — the back, the two fronts (the right side a bit wider to fit over the left), two sleeves, and a collar. From the waist down the pattern widened. On both sides of the waist a cut approximately 10cm was made. Into each opening three folded panels were inserted, expanding the lower half of the *sukman*. These were tightly pressed. The collar was a narrow standing one, the sleeves regular. The *sukman* was trimmed with a red or blue cord along the collar, the front, the back seams, and on the sleeves. It fastened at the front waist with one button.

The *pal'ton* was a coat of manufactured grey woolen fabric, and differed from the *sukman* straight unfitted cut. It was sewn with a rectangular back, two fronts, sleeves, two let-out pockets or patch pockets, and a rolled collar. The *pal'ton* was trimmed with a black flat ribbon tape and had black buttons.

The *kozhukh* was made of sheepskin. For one *kozhukh* 6-7 skins were needed. The top was fitted, while the lower half was sewn of four skins which were gathered, thus widening the coat. The *kozhukh*, tanned white, was worn to church. With wear it darkened or got soiled, and then it was dyed brown. The collar was small, rolled, and trimmed in sheep fur, as were the cuffs and hem.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Старші чоловіки носили волосся довге, а молодші підстригались коротше.

Улітку носили доморобні солом'яні капелюхи. Пастухи виплітали смужки зі стебел незрілої пшениці або жита, а робили капелюхи сільські умільці.

Височина головки 7 см, а ширина крис 8 см. Господарі обводили головку чорною, а парубки червоною стрічкою.

У прохолодну пору носили шапку-рогатку. Робили її з такого ж брунатного сукна, що й сукман. Крій і шиття шапки-рогатки такий самий, як шапки-гамерки на Волині.

Узимку до кожуха надівали чорну смушкову невелику шапку „бараницю”.

Сорочка

Буденну сорочку шили з грубшого не зовсім вибіленого полотна зі стоячим коміром. Улітку сорочку, що сягала до колін, носили „навіпуск” поверх білих льняних штанів; узимку впускали її у вовняні штани. Буденної сорочки не вишивали. Давніше сорочку зав'язували червоною або синьою вузькою стрічкою „кусником”, виткану з льняних ниток на малім станку „бердичку”. Пізніш застібали комір, пазуху й манжети білими або синіми гудзиками.

Святкові сорочки з вибіленого полотна були прикрашені переборами, а пізніш хрестиковою вишивкою. Перебори — це тканий геометричний орнамент у червоно-чорному або червоно-темносиньому кольорах. Смуги переборів нашивали на комір, манжети і з правого боку пазухи. Пізніше так само прикрашали вишивкою.

Штани

Буденні штани шили з міцного „чиноватого” конопляного полотна. Кроїли чотири кусні — дві ногавиці „клехи”, вставку для поширення штанів і горішній пасок. В останні часи їх фарбували на чорний або темносиній колір.

Святкові штани були з льняного, добре вибіленого полотна, скроєні як і буденні. Їх прикрашали переборами, вшитими у

бічні шви вузькою смужкою від пояса аж до низу.

Зимові штани „холошні” шили з матеріалу, витканого з вовняного утку на льняній основі. Вовняні нитки були сірі, чорні, темносині або брунатні і творили узір, званий „ялинкою”. Крій холошнів був такий самий, як літніх штанів.

Безрукавка (камізелька)

Камізельку носили у свято. Шили її з такого ж матеріалу, що й зимові штани, а на літо з легшого. Кроїли три кусні — два переди і спину, яку не приталювали, підшивали полотном. Мала дві кишені та поясок ззаду.

Пояс

Крайки і пояси ткали так само, як жіночі. Крайками чоловіки підперізували сорочки, а поясом — верхнє вбрання. Опоясувалися тричі і спереду або із лівого боку зав'язували.

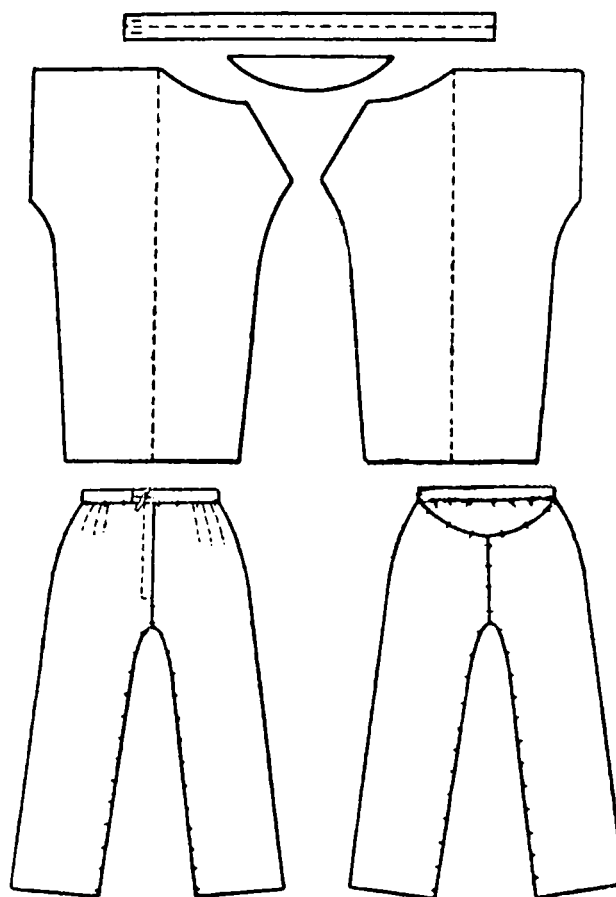
Верхнє вбрання

Сукман — це верхнє вбрання на прохолодну пору року,

однаково шите для чоловіків і жінок, з брунатного сукна домашнього виробу. Кроїли чотирикутники: спину, дві поли, з них праву ширшу, щоб заходила на ліву, два рукави й комір. На спині у стані лишали посередині прохідку на 10 см, що сягала подолу. У вирізи з двох боків вставляли по три складки з того ж сукна. Вони поширювали сукман ззаду. Пришивали вузький стоячий комір. Рукави зшивали і вставляли у пройму. Червоним або синім шнурком обводили комір, поли, рукави та розрізи ззаду.

Кожух шили з 6-7 баранячих шкір. Був приталений, а від стану пришивали чотири наморщені шкіри. Невеликий комір, краї рукавів і поли були хутром наверх.

Кожух білого кольору був святковим одягом. Коли він потемніє або забрудниться, то фарбували в темний колір і носили щодня.

Крій штанів

Pants pattern

*Весільне вбрання (власність Марії Шолухи)
Bride (Owner of the costume — M. Sholucha)*

Жіноча свита з Володави

Svyta

*Одяг молодиці з Володави
Married women costume*

Молодиці з Підляшшя і Володави

Young women

ХОЛМЩИНА

KHOLM REGION

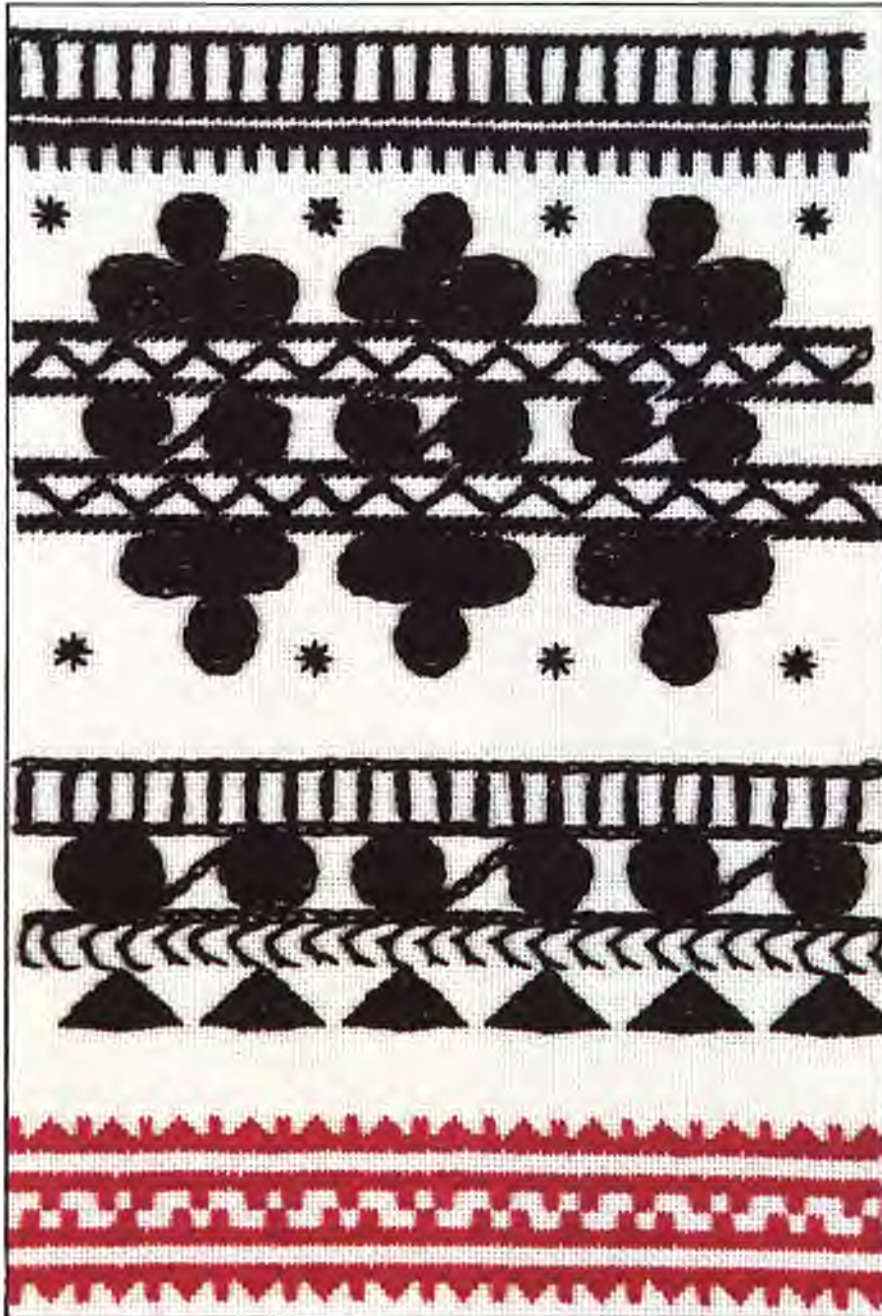

Жінка з Білгорайщини.

Святкова сорочка вишита червоними нитками; спідниця (фартух) з білого полотна у складки; вузький пояс (крайка); фартушок (запаска) вишитий заволіканням; голова обведена смугою вишитого полотна „затичкою“, поверх того нагортка „надкривка“ з полотна, вишита посередині; чоботи.

Matron from Bilhorai Region.

Festive shirt embroidered in red; fartushok [pleated skirt] of white polотно; narrow kraika [sash]; zapaska [apron] embroidered in zavolikannia stitch; hair wrapped with a zatyчка [band of embroidered cloth]; over this a nadkryvka [nahortka - shawl], embroidered in the center; boots.

Холмщина (Білгорайщина).
 Узір на „надкривку”, вишитий
 чорними або червоними нитками
 прямим настилом, виколкою, верхнім
 скісним стібком і ланцюжком. Узір на
 фартушок — пряма низь червоними
 нитками.

Kholm (Bilhorai) Region.
 Design for the head scarf, embroidered in
 black or red, in straight satin stitch, eyelet
 stitch, diagonal satin stitch, and
 chainstitch. Apron design in red nyz'

Жінка з Білгорайщини

Matron from Bilhoraishchyna

In the north, the Kholm Region borders Pidliashshia. It occupies the eastern part of the Lublin plateau. The border passes the cities of Bilhorai, Ternohorod, and in the east follows the Buh River north.

Once Bilhorai was forested. After the forests were uprooted, it was discovered that the soil near Bilhorai is sandy, and only certain grains will grow. Near Ternohorod the soil is more fertile, with sugar beets and tobacco cultivated.

A small number of the original Ukrainian population remains in the Kholm Region. After World War II, a part of the population resettled in Soviet Ukraine, and a part was exiled to former German lands in western Poland. The memory of the folk costume of this region should be retained. Its terminology holds the key to its Ukrainian origin.

The clothing described in this chapter is from the southern part of the Bilhorai Region, the area of Bilhorai, Aleksander, Khmel'nyk, Ternohorod, Maidan, Harasiuky. The population was separated from neighboring lands by forests, and for this reason the clothing here has maintained for so long its original ancient appearance. Women's clothing is characterized by a white linen shirt, a white skirt and pleated apron and, for the head, a *nadkryvka* [covering] of fine cloth. For men, typical outerwear is the *polotnianka* and *sukmana*, and a hat called a *hamerka*.

Women

Hairstyle and Headcovering

An unmarried young woman's head was uncovered. She plaited one braid at the crown, leaving the hair below straight. This was then divided in two, the end of the single braid added, and two braids were then made. They crossed at the back and were wound around the head. For holy days, fresh flowers were tucked into the braids. For a great feast day, hair was left loose and unbraided. A band of stiff paper, covered with red fabric — a *pidstrich:yk* — was worn on the head, and was decorated with fresh or artificial flowers, and with periwinkle or rue. Colored ribbons were attached to the back of the red band and cascaded down the back.

Холмщина на півночі межує з Підляшшям. Вона займає східню частину люблінської височини; границя проходить повз міста Білгорай, Терногород, а на сході йде річкою Бугом на північ.

Білгорайщина колись була заліснена; після викорчування лісів виявилось, що ґрунт біля Білгорою пісковий, тому придатний до посіву лише деякого збіжжя, а біля Терногороду урожайний — там вирощували цукрові буряки й тютюн.

На Холмщині українського населення залишилося мало. Після II світової війни частина населення виїхала на українські землі, а частину переселено на колишні німецькі. Ми повинні зберегти пам'ять про місцевий одяг, назви якого свідчать про українське походження.

Описуємо одяг південної частини Білгорайщини з місцевостями Білгорай, Александер, Хмельник, Терногород, Майдан, Гарасюки. Населення було відгороджене від сусідніх земель лісами, тому одяг тут дуже довго втримався у своєму первісному вигляді. Жіноче вбрання характеризує біла льняна сорочка, спідниця й запаска, уложена в складки, а для голови „надкривка” з тонкого полотна. Для чоловічого верхнього одягу прикметні полотнянка й сукмана та шапка-гамерка.

Жіноче вбрання

Зачіска й убір голови

Дівчина ходила простоволоса. Вона заплітала на тім'ї одну косу, залишаючи нижче розпущене волосся; ділила його на два пасма, приєднувала кінець коси і плела з того дві коси. Перехрещувала коси й обвивала ними голову. У свято втикала поміж ними польові квіти. У велике свято дівчина розпускала волосся, обвивала голову підстрічником із твердого паперу, обгорненого червоною матерією. Спереду прикріплювала до нього живі або штучні квіти, додаючи барвінок чи руту. До підстрічника були

Одяг молодиці

Married women costume

A matron had short hair, with bangs on the forehead. She wore a *chepets'* — here called a *khomevka*. This was a double ring, the inner one of apple or hazelnut twigs, the outer one of stiff paper. The *chepets'* was covered with home-made or purchased net, while the outside rim was trimmed with a *zatyчка* — a band of embroidered fabric. Over this the woman wore a shawl of fine *polotno* called a *nadkryvka*. This shawl, which was thigh-length, was embroidered similarly to the *khomevka* on the ends and on the edge which framed the face. Sometimes the ends of the *nadkryvka* were finished in cut-and-drawn work.

Necklace

The most precious ornament for clothing was a genuine coral necklace. It was worn only on holy days and special festive occasions. The multiple strands were worn over the shirt, tying in the back under the rolled collar. The lowest and largest strand had silver coins attached. Sometimes a strand of amber was added. For everyday, imitation coral was worn. During Lent and Advent [*pist*], and for mourning, white glass beads [*patsiorky*] were worn.

Shirt

The woman's shirt was made the way it was in other regions of Ukraine. The rolled collar was called an *oshevka*, the cuffs *oshevechka*. The neatly hemmed and finished front

opening reached the waist. The shirt was thigh-length.

A festive shirt was embroidered. The collar and cuffs were trimmed with a narrow design. On the square shoulder piece [*ustavka*] between the collar and sleeve, a wide design was embroidered. The *ustavka* was gathered at the collar. It was attached to the sleeve with an insertion stitch. Sometimes the sleeve did not have a cuff, but was just gathered at the wrist. The edge of the sleeve formed a ruffle called a *hyrka*. The embroidery in this region was red or black.

Skirt

For work a skirt of heavier cloth was sewn, while for special occasions the skirt was made of finer linen fabric. Here the skirt was called a *fartukh*. Three widths were sewn together for a skirt, pleated, then shirred three times at the waist with a strong thread. The skirt was then dampened and pressed. A fourth smooth width of fabric was sewn in as the front. The skirt's waistband extended into a strip for tying. The bottom was hemmed.

The winter skirt was called a *burka*. The fabric was a linen warp with a black and white woolen weft. First two or three widths of fabric were gathered, and sewn to a straight ungathered width. The *burka* was then completed similarly to the *fartukh*. In more recent times, a woodblocked skirt — a *mal'ovanka* — was worn. It

was cut and sewn as the *fartukh*, but was shorter.

Apron (*Fartushok*)

The apron was sewn from two widths of fine linen, which were decorated at the center seam with a narrow embroidery design (in the *zavolikannia* stitch) in red. At the bottom were two or three narrow bands of red embroidery. The apron was dampened, pleated, and pressed. The top was finished with a band with tie ends. The apron was a bit shorter than the skirt.

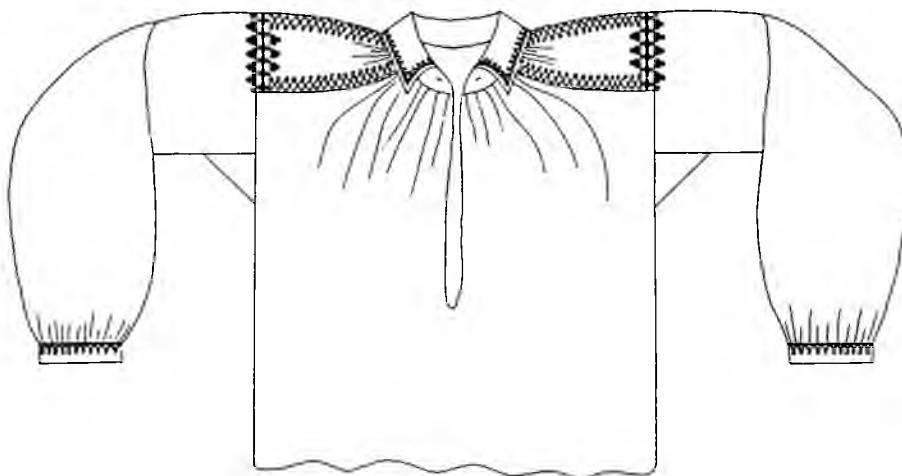
Sash (*Kraika*)

A sash called a *kraika*, approximately 5 cm wide, was tied around the waist.

Footwear

For work, *khodaky* were worn. These were made of cowhide, the same as the men's. Using a rectangle of leather, the two ends were sewn together at the heel. In front, the two sides were turned toward the center. Five eyelets were punched along either side and in back above the ankle. A linen lace — *navoloka* — was drawn through the eyelets. The foot, bound in the *onucha*, was placed in the *khodak*, and the *navoloka* secured it to the foot.

In more recent times, women wore laced shoes bought at the marketplace. Stockings were knitted — for summer out of purchased threads, for winter out of woolen yarn.

Сорочка

Shirt

Підстрічник

Pidstrichnyk

пришиті кольорові стрічки, що спадали на спину.

Заміжні жінки підстригали волосся коротко, лишаючи гривку над чолом. На голову одягали чепець „хомевку”. Він був з двох обручків: внутрішнього меншого з пруття яблуні або ліщини, зовнішнього — з картону. Чепець був покритий доморобною або купованою сіточкою, а краї обведені смугою вишитого полотна — „затичкою”. Поверх накидали смугу тонкого полотна — „надкривку”, що сягала стеген. Вона була вишита подібним як на „хомевці” узором на кінцях і тому краї, який обводив обличчя. Часом кінці були мережані.

Намисто

Найцінніший додаток до одягу справжні червоні коралі. Їх носили тільки у великі свята, закладаючи кілька разків під виложистий комір. До нижнього разка чіпляли срібні монети. Часом додавали разок бурштину. У будень вбирали імітацію коралів, а в піст чи з нагоди жалоби — білі пацьорки.

Сорочка

Жіночу сорочку кроїли й шили, як скрізь в Україні. Виложистий комір звався „ошевка”, манжети — „ошевочка”. Викінчена рубцем пазуха сягала до стану, сорочка — до стеген.

Святкова сорочка прикрашена вишивкою. Комір і манжети обведені вузьким узором. Від коміра до рукава на чотирикутному куснику полотна — уставці вишитий ширший узір. Уставка морщена при комірі; до рукава пришивають її сполучним стібком. Буває рукав і без манжета, тоді він зібраний в зап'ястку і його кінець створює фальбанку, що її звуть „гирка”.

Поясний одяг

Спідницю до роботи шили з грубшого полотна, на свято — з тонкого льняного; вона звалась „фартух”. Три пілки зшивали, уклали у складки й морщили вгорі тричі міцною ниткою. Усе звогчували й запрасовували. Четверту гладку пілку пришивали спереду. Верх спідниці охоплювали смугою полотна, що закінчувалася тасьмою до зав'язування. Нижній край викінчували рубцем.

Подружжя

Couple

Outerwear

In recent times, the *zhupan* became popular. It was made of manufactured blue fabric, and was worn only by young women for their wedding. The upper part of the *zhupan* was fitted, the front smooth. In the back, it narrowed to the waist, and continued in a narrow panel — a *prokhidka* — to the hem. At the sides, below the waist, four deep folded panels were inserted for widening. The *zhupan* had a collar and cuffs of red *sukno*. A blue cotton ribbon was sewn into the back seams for trim. The *zhupan* reached to just above the ankles. A woven sash, approximately palm-width and 3m long, was tied at the waist.

The *sukmana* and *kozuhukh* are described in the section on men's wear.

Men

Hairstyle and Headcovering

Older men had hair to the neck, and bangs in front. Younger men had shorter hair.

In summer, straw hats were worn. Shepherds plaited and formed them for themselves out of a tall grass called *psiarka*. Young and married men plaited strips out of unripened rye blades, which were then formed into hats by village craftsmen.

In changeable weather and in the winter, the *hamerka* and fur *kuchma* were worn. The pattern of the *hamerka* is given in the chapter on the Volyn Region. The fur *kuchma* was sewn by furriers out of genuine or imitation sheepskin.

Shirt

The pattern and manner of sewing of the shirt were the same as in all of Ukraine. The top was gathered and sewn into a rolled collar. In this century the shirt was embroidered with a narrow design on the collar, shirt front, and cuffs. Young men tied their shirt at the neck with a red yarn ribbon, married men with a dark *spynka* (metal button). The knee-length shirt was worn over the pants.

Pants

Work pants were made from linen or hemp cloth of a poor quality, called *pakul*. It had rough fibers, and only after laundering and mangling did the fabric soften. The pants had tapered legs. They were sewn together down the middle, with a gusset in front.

Kholoshni were worn in winter. These were sewn of white domestic *sukno* or of a linen warp-woolen weft fabric. These pants had a different pattern — each pant-leg was sewn from two widths of *sukno* with a triangular gusset in back. A wide piece was sewn in around the top, and ended in a casing through which a linen cord — the *hachnyk* — was drawn.

Sash

For work, men wore wide leather belts — *remeni* — with buckles. The festive *remin'* was decoratively embossed. The *remeni* [pl.] had four buckles set in one above the other on the wide belt. They had hidden pockets for a pouch, tobacco, and pipe.

Footwear

Khodaky were worn for work. They were of cowhide and made in the same way as the women's *khodaky*. For church and going out boots were worn.

Outerwear

Polotnianka (*Partsianka*)

The *partsianka* was sewn of twill-woven cloth, lined in regular hempen cloth. The fabric was folded in half, the neckline then cut out, and the two fronts were cut apart. The front was fitted. From the waist down, a triangular insert was sewn into the right front. The bottom was hemmed, and short sleeves and a standing collar attached. The *partsianka* were sewn with linen thread in a decorative stitch. The coat, fastened with hooks, reached the ankles.

Sukmana

The *sukmana* was worn by men and women all year long. It was sewn from domestic brown *sukno*, for which sheep were raised especially for that particular color. Men's *sukmany* were knee-length, women's reached the ankles. A blue cord trimmed the collar, the *klapti* and the front. A black *sukmana* was trimmed with a cord and decorative stitches in red.

Дошка для вибіюки

Woodblock for printing fabric (vybiika)

Зимову спідницю звали „буркою”. На неї ткали полотно з льняної основи й утком із чорнобілої вовни. Спершу рясували дві або три пілки матеріалу, зшивали з одною нерясованою та викінчували подібно як фартух.

У нові часи носили спідницю з вибілки — „мальованку”. Кроїли її й шили так само, як „фартух”. Вона була коротша від нього.

Фартушок (запаска)

Шили її з двох пілок тонкого льняного полотна, які сполучали посередині вузькою червоною вишивкою — заволокуванням. Внизу вишивали дві або три вузькі смуги таким самим кольором і стібком. Запаску зволожували, укладали у складки й запрашовували. Горішній край охоплювали тасьмою з полотна, що мала продовжені кінці для зав’язування. Запаска трохи коротша від спідниці.

Пояс (крайка)

Жіноче вбрання підперізували поясом — кольоровою „крайкою”, завширшки 5 см.

Взуття

До роботи взували ходаки з худоб’ячої шкіри такі ж, як і чоловічі. Чотирикутник шкіри достосовували так, що ззаду ноги зчіплювали до купи кінці шкіри, а спереду зовнішні завертали до середини. По краях ходака з боків та ззаду вище п’ят робили дірки. Через них протягали льняний шнурок „наволоку”, що прикріплював ходак до ноги, обмотаної онучею.

У нові часи жінки носили у свято шнуровані черевики, куповані на ярмарку. До черевиків виплітали панчохи: на літо з фабричної пряжі, а на зиму з вовни.

Верхнє вбрання

Жупан з фабричного синього матеріалу з’явився у новіші часи. Його вдягали тільки дівчата до шлюбу. Верх жупана приталений,

перед гладкий, а ззаду він звужений до стану і продовжується вузькою прохідкою до подолу. З боків для поширення вставляли по чотири глибокі складки. Прикрашали жупан коміром і манжетами з червоного сукна. У шви ззаду зшивали синю бавовняну стрічку. Жупан сягав трохи вище щиколоток. Його підперізували тканим поясом, завширшки в долоню, завдовжки 3 м.

Чоловіче вбрання

Убір голови

Старші чоловіки підстригали волосся до шиї, спереду лишали гривку. Молодші підрізали коротше.

Улітку чоловіки носили плетені капелюхи. Пастухи плели й формували капелюхи для себе з трави „псарки”. Парубки й господарі виплітали смуги зі стебел незрілого жита, а форму надавали сільські умільці.

У переходову пору й узимку носили шапку-гамерку й хутряну кучму. Крій і пошиття шапки-гамерки описано в розділі про Волинь. Хутряну шапку шили кушніри з овечого хутра або імітації.

Сорочка

Крій і шиття сорочки були такі самі як по всій Україні. Горішній край збирали і пришивали до вилочистого коміра. У новіші часи вишивали сорочку вузьким взірцем на комірі, при пазусі й на манжетах. Парубки зав’язували сорочку червоною вовняною стрічкою, а господарі застібали темною „спинкою”. Сорочка сягала до колін.

Поясний одяг

Робочі штани шили з льняного або конопляного полотна гіршої якості — „пакул”. Воно мало в собі тверде волокно і щойно після прання та викачування ставало м’яким.

Викроювали штани так, що ногавиці звужувались до низу. Їх

зшивали посередині, додаючи спереду клин.

Узимку носили штани „холошні” з білого домашнього сукна або з полотна — на льняній основі вовняний уток. Крій їх був інакший. Ногавиці шили з двох ширин сукна з трикутним клином ззаду. Вгорі пришивали широку смугу, яку викінчували рубцем. Крізь рубець протягали плетений льняний шнур „гачник”.

Пояс

До роботи чоловіки підперізувались широким ремнем, який застібався чотирма пряжками, через які проходили ремінці. Святковий ремінь мав карбовані візерунки. У поясі були сховки на гаманець, тютюн і люльку.

Взуття

До роботи чоловіки носили ходаки з худоб’ячої шкіри. Їх виробляли так само як жіночі. У свято взували чоботи.

Верхнє вбрання

Полотнянку („парцянку”) шили з чиноватого полотна, а підшивали звичайним конопляним. Склавши матеріал удвоє, вирізували отвір на шию й розрізували поли. Перед був приталений. До правої поли від стану до низу пришивали клин. Поділ викінчували рубцем. Пришивали короткі рукави, стоячий комір. Зшивали льняною ниткою декоративним швом. Полотнянка сягала до щиколоток, застібалась гаплицями.

Сукману (свиту) носили чоловіки й жінки цілий рік. Її виробляли з доморобного брунатного сукна, для якого спеціально плекали овець тієї масти. Крій сукмани такий самий як полотнянки. Сукмана у чоловіків сягала до колін, а в жінок до щиколоток. Синім плетеним шнуром обводили комір, манжети й поли сукмани. Чорну сукману прикрашали червоним шнуром і декоративним швом.

UKRAINIAN SHIRTS

(*Sorochka*) Women's Shirts

Long ago, women's and men's shirts were cut alike. Later, the two were cut differently. Shirts were sewn from linen or hempen cloth - *polotno*. The homewoven cloth was narrow, and three or four widths were needed for a shirt.

The dress or holiday shirt was "*dodil'na*," i.e., to the ankles. The everyday shirt was sewn from two parts, the top from linen, the bottom from hempen cloth. This shirt was called "*do pidtochky*," i.e., to the lower part, or hem. The top and bottom were hemmed separately, and then sewn together.

Given below is the description of the two most popularly worn shirts, "*do ustavky*" [to the shoulder piece] and "*khlop'ianka*" [man's style].

I. "*Do Ustavky*" [to the shoulder piece]

The cloth was cut along the weave into rectangles of various size. The largest of these was the upper body, the others were the two sleeves, two shoulder pieces, two gussets, two cuffs (*manzhety*, *chokhly*, *dudy*, *otorochky*), and a collar.

The shoulder pieces and sleeves were embroidered first. The body rectangle was cut in two, for the front and back. In front, an opening was cut for the neck and front opening — *pazukha*. The latter was finished with the hem sewn to the outside. The seam was sewn with the *vystih* (a backstitch, similar to machine stitching), which was both a utilitarian and a decorative stitch. The embroidered shoulder piece was attached to the front and back body pieces, forming a band joining the two across the shoulder. The embroidered and sewn-together sleeve then was sewn to the completed body piece. The width of the sleeve varied. The wider gathered sleeve was attached to the body with a double backstitch. The *lastka* — a gusset — was sewn in between the body and the sleeve at the underarm for ease of movement. The sleeve was gathered at the wrist with a strong thread, and then finished with a cuff or narrow band.

The neckline of the body piece, with the shoulder pieces and attached sleeves, was gathered with a strong thread. Two threads of the woven cloth were taken up by the needle, at the same time evening out the gathers so that they were as even as in smocking. Below the first gather, the procedure was repeated, to ensure a secure finish. The neckline was then completed with a narrow band, *stiika*, or collar. First the collar was attached from the right side, inserting the needle between every gather. Then it was sewn from the reverse. The collar then was trimmed with a few rows of backstitch. At the front of the collar or neckband, loops were made, through which a ribbon was drawn for tying.

A variation of this shirt was one with the sleeve and *ustavka* cut from one piece of fabric.

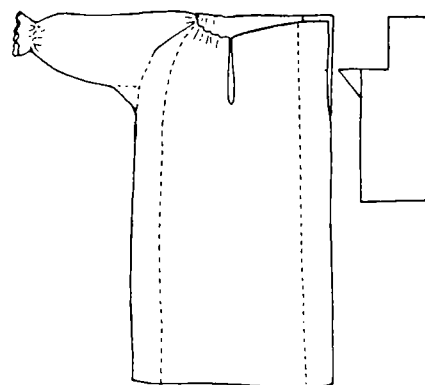
Shirts also differed in their length, and in the width of the sleeves. In Eastern Ukraine, the sleeve was full, and the shirt long; in the West, the sleeve was narrow, the shirt shorter (in the Hutsul Region reaching just below the knees).

The "*do ustavky*" pattern was popular in Left Bank Ukraine, while the shirt with the sleeve in one piece was worn on the Right Bank and in Western Ukraine.

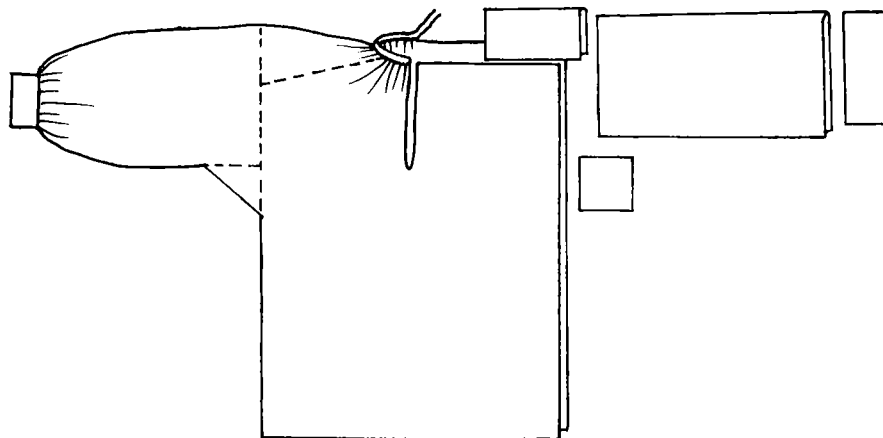
2. "*Khlop'ianka*"

In more recent times, this style, patterned on the men's shirts, became popular in Bukovyna and in neighboring areas of Zakarpattia (where this type of shirt is called *voloss'ka*, i.e., Wallachian).

The fabric was cut along the weave into six parts: the body, two sleeves, two gussets, and a neckband. There were no shoulder pieces. At the shoulders, the body piece was not cut into a front and back; only a cut was made for the neckline and front opening. Then the body was embroidered

Жіноча сорочка з суцільним рукавом
Woman's shirt

Жіноча сорочка з уставкою

Woman's shirt "*Do Ustavky*"

УКРАЇНСЬКІ СОРОЧКИ

Жіноча сорочка

Жіночі й чоловічі сорочки у давнину кроїли однаково. Пізніше їхній крій різнився. Шили їх з льняного чи конопляного полотна. Домашнє полотно було вузьке, тому для сорочки з'єднували три або й чотири півки.

Святкова сорочка була „додільна” — до щиколоток. Сорочку на будень шили з двох частин: верх із льняного, а низ із конопляного полотна; звали її „до підточки”. Верхню й нижню частини зарублювали кожно окремо, а тоді зшивали.

Подаємо крій трьох сорочок: „до уставки”, із суцільним рукавом і „хлоп'янки”.

1. Крій „до уставки”

Полотно кроїли по нитці у чотирикутники різної величини. З найбільшого був станок, з інших: два рукави, дві уставки, дві ластки, два манжети (чохла, дуди, оторочки), комір.

Найперше вишивали уставки й рукави. Станок розрізували надвоє: перед і спину. У переді викроювали виріз на шию та пазуху. Пазуху підрублювали рубцем наверх. Рубець шили „вистігом” („позаголковим” швом, подібним до машинової стебнівки); який був одночасно його прикрасою. Вишиту уставку прикріплювали до обох частин станка немов перепаску, що йде через плече. Вишиті та зшиті рукави пришивали до станка. Ширина рукава була різна. Ширші зморщені рукави пришивали до уставки подвійним вистігом. Між станком і рукавом вшивали квадратний кусень полотна — „ластку”, щоб було зручно підіймати руку. Низ рукава збирали на міцну нитку й викінчували вишитим манжетом або обшивкою.

Горішню частину станка разом із пришитим рукавом збирали на міцну нитку. На голку набирали по дві нитки полотна, одночасно вирівнюючи (вичіркуючи) збирки голкою, щоб рівно лежали. Трохи нижче збирали їх ще раз, щоб не розходилися. Виріз на шию викін-

чували обшивкою, стійкою або коміром. Спершу пришивали з лиця (з правого боку), вколюючи голку між кожно збирку. Потім підшивали з вивороту (з лівого боку), а комір прошивали кілька разів вистігом. На кінцях обшивки або коміра робили петлі, крізь які протягали стрічку для зав'язування.

Сорочки різнилися також довжиною та шириною рукавів. На сході України рукави широкі, а сорочка довга; на заході рукави вузьчі, сорочка коротша (на Гуцульщині сягає під коліно).

2. Крій із суцільним рукавом.

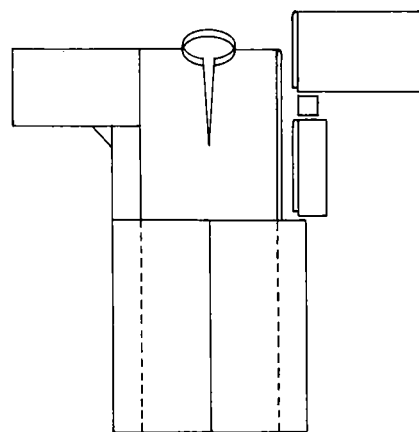
Викроєний суцільний рукав, пришивали до верху станка і трохи до боку. Вишивка припадала на ту частину рукава, де в інших сорочках пришита уставка.

Крій „до уставки” був поширений на Лівобережжі, а сорочка з суцільним рукавом — на Правобережжі та в Західній Україні.

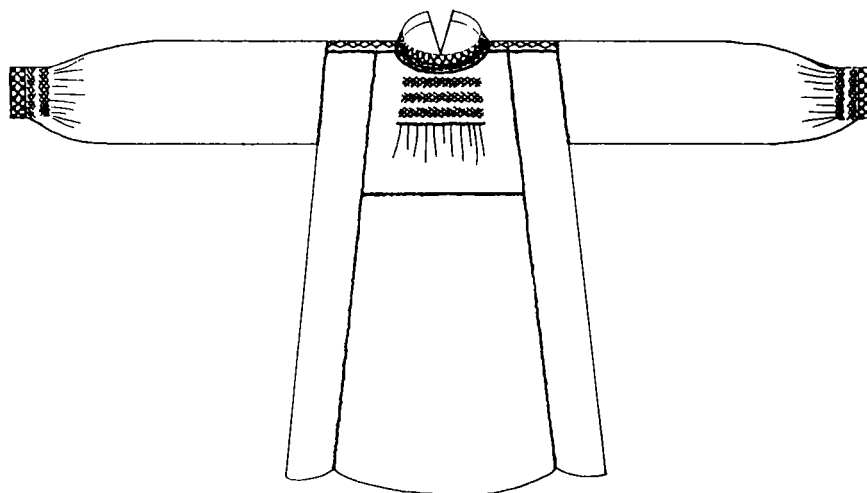
3. Крій „хлоп'янки”

В новіші часи цей крій за зразком чоловічих сорочок поширився на Буковині та в сусідній частині Закарпаття. (Таку сорочку тут звуть „волоською”).

Полотно розкроювали по нитці на шість частин: станок, два рукави, дві ластки й обшивка; уставка нема. На плечах станок не розрізували, а тільки викроювали виріз на шию й пазуху. Тоді вишивали окремі частини: станок — вузькою смугою від пояса через плече аж на спину; пазуху зарублювали й обводили вузькою вишивкою, а на рукавах вишивали широкий узір, що йшов згори вниз. Станок зшивали пруг до пруга через край. Якщо полотно вузьке, то з обох боків додавали чотирикутні „бочки”. Між станком і рукавами вшивали ластки. Виріз на шию викінчували обшивкою та робили дві петлі для шнурка з ниток, яким зав'язували сорочку.

Жіноча сорочка „хлоп'янка”
Woman's shirt "khlop'ianka"

Чоловіча сорочка — лемківська

Men's lemko shirt

in narrow bands along both sides, from the bottom front across the shoulders down to the back. The front opening was hemmed and trimmed with a narrow band of embroidery. The sleeves were embroidered with a wide vertical design. The shirt body was then sewn together at the sides. If the *polotno* was narrow, then rectangular pieces, called *bochky*, were sewn into the body sides below the sleeves. Gussets were inserted under the sleeves. The neckline was trimmed with a neckband, with two loops at the front for a cord made of embroidery threads which tied at the front.

Men's Shirts

Shirts for men and women differed in the amount and richness of embroidery. The more ancient men's shirt was *do ustavky*, the later one the tunic-type and the *chumak* [carter or salt trader] or *lotsmans'ka* [boat pilot] shirt.

1. The older pattern - "do ustavky".

The special occasion shirts were made of linen, the everyday ones from hempen cloth. Three widths of *polotno* were used, because domestically-woven cloth was narrow. It was cut along the weave into ten rectangles: one body (front and back), two sleeves, two shoulder pieces (*ustavky*), two gussets, two cuffs, and one collar. The body piece was cut in half, for a front and back. In front, an opening was made for the neck and front. The cut edges were hemmed with the seam to the right side. The shoulder pieces were sewn in, joining the front and back. The gusset was sewn to the underarm between the sleeves and body for ease of movement. At the wrist, the sleeves were gathered once or twice with a strong thread, and cuffs attached. At the neckline, the fabric was gathered the same way. A standing or rolled

collar was attached. The shirt was fastened at the neckline with either a cord made of embroidery thread, or with a button and loop closing. The lower edge of the shirt was finished with a hem or with a band of open-work embroidery.

2. Tunic-style shirt

This shirt was cut from wider *polotno*, folded in half across the width. An opening for the neck and front was cut. There was no collar, just a narrow neckband finish. Sleeves were sewn to the folded-over body of the shirt. This shirt was made either with *bochky* — triangular godets — on the sides, or without.

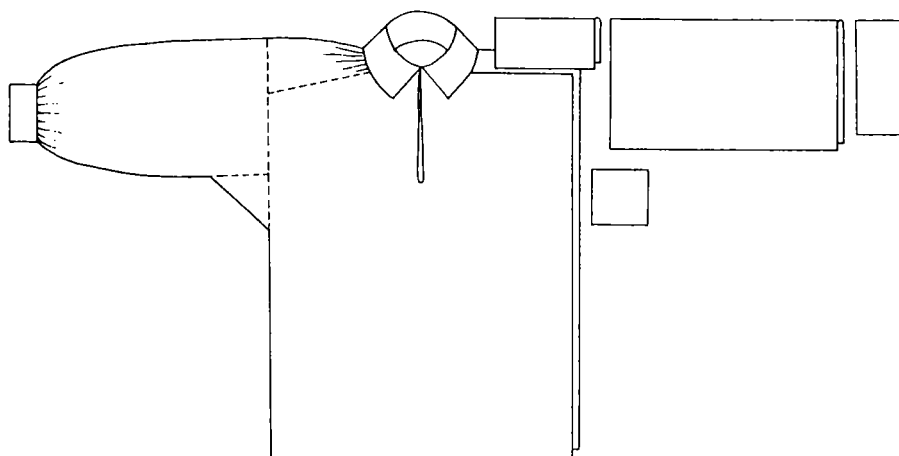
Another tunic-type shirt, called *z manyshkoiu*, had the front opening on the side. A *manyshka* is a rectangular embroidered piece of fabric sewn to the front of the shirt. The embroidery extended to the middle of the chest or to the waist. This shirt had an embroidered standing collar which fastened on the side.

3. Chumak-type shirt (Lotsmans'ka)

This shirt was cut from a piece of cloth folded across the width. At both sides rectangular pieces called *bochky* were attached. They were sewn along with the sleeves to the body of the shirt, without gussets. Usually the seams were decorative, and the neckline was finished with a narrow neckband. The front and the wide ungathered sleeves at the wrist were embroidered in wide designs. It was easy to work in this kind of shirt, with its wide sleeves and *bochky*.

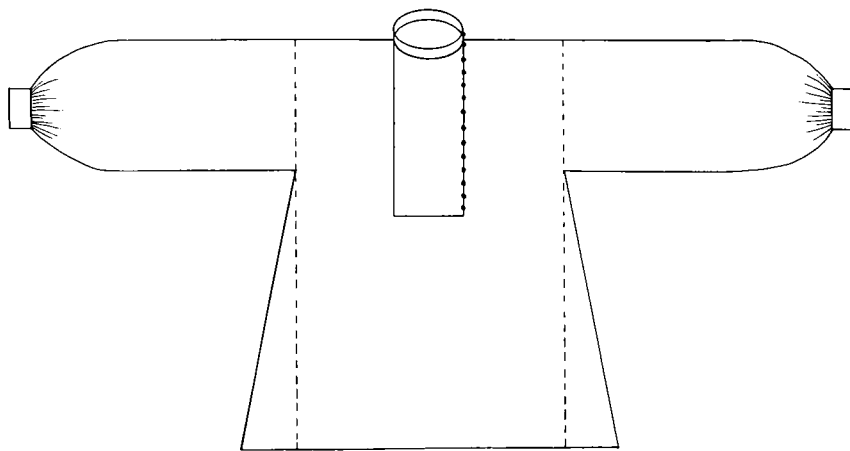
4. Lemko shirt

This shirt had its origins a long time ago, as a regional singularity. The same shirt appeared in the Boyko Region, but without the embroidery. Long ago it was sewn from three pieces of narrow domestically-woven *polotno*; more recently two widths of commercial fabric were used. In front, a narrow piece of cloth was attached with a special stitch. The top edge of the fabric, near the neck, was thickly smocked, embroidered over with *ramovannia* stitch. A wide geometrically-embroidered neckband buttoned at the back. The wide sleeves were gathered into cuffs which were embroidered in the same design as the neckband.

Чоловіча сорочка „до уставки”

Men's shirt "Do Ustavky"

Чоловіча сорочка тунікоподібна

Men's shirt tunic-style

Чоловіча сорочка

Чоловічі й жіночі сорочки різнилися багатством вишивки. Подаємо опис давнішої сорочки („до уставки”), пізніших форм — тунікоподібної, чумацької (лоцманської), та гуцульської.

1. Давня форма — „до уставки”

Святкові сорочки шили з льняного, а буденні з конопляного полотна. На сорочку брали три полотнища, бо домоткане полотно було вузьке. Кроїли по нитці десять чотирикутників: один станок (перед і спина), два рукави, дві уставки, дві ластки, два манжети, комір.

У станку відрізали перед від спини. У переді викроювали виріз для шиї й пазухи та підрублювали рубцем наверх. Зшивали краї станка пруг до пруга через верх. Потім пришивали уставки до станка вгорі, з'єднуючи тим перед і спину. А тоді вгорі рукава вставляли ластку, один бік якої сполучали з рукавом, а другий зі станком (щоб було вільно підіймати руку). Внизу рукави викінчували, призбираючи раз чи двічі міцною ниткою до об'єму зап'ястя й охоплювали манжетом. Після цього викінчували сорочку вгорі. Увесь верх набирали на міцну скручену нитку раз або й двічі та пришивали стоячий або виложистий комір. Спереду сорочку зав'язували шнурком із ниток чи застібали гудзиком. Поділ викінчували рубцем або мережкою.

2. Тунікоподібна

Цю сорочку кроїли з ширшого полотна, перегнутого удвоє. Викроювали отвір для шиї й пазухи. Коміра не було, виріз для шиї викінчували обшивкою. До перегнутого станка пришивали рукави. Шили ці сорочки з „бочками” (трикутними клинами) або й без них.

Тунікоподібна сорочка, звана „з манишкою”, мала пазуху збоку. Манишка — це прямокутний вишитий кусень полотна, пришитий спереду на грудях. Вишивка на ньому доходила до половини грудей або до пояса. Сорочка мала вишитий стоячий комір, застібалася збоку.

3. Чумацька сорочка (лоцманська)

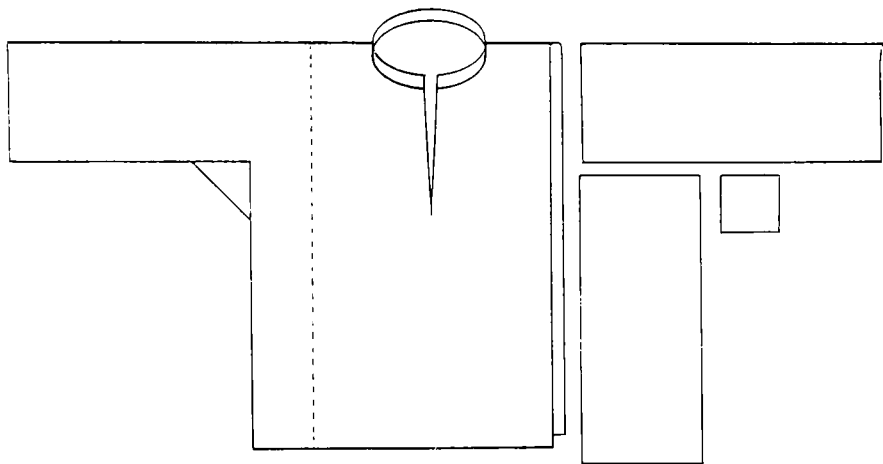
Кроїли цю сорочку, перегнувши кусень полотна. З обох боків додавали чотирикутні „бочки”; їх пришивали разом із рукавами до станка, не додаючи ластки. Шви

звичайно були декоративні; виріз для шиї обводили обшивкою. Доволі широкою вишивкою обводили пазуху та широкий незбираний рукав.

В такій сорочці з широкими рукавами та з бочками було зручно працювати.

4. Лемківська сорочка

Ця сорочка постала давно, як регіональна особливість. Вона буває також на Бойківщині, тільки без вишивки. У давнину її шили з трьох пілок вузького домашнього полотна, а в новіший час із фабричного з двох пілок. Спереду станка спеціальним стібком пришита вузька смуга полотна. Верх її під шиєю густо наморщений, а поверх того вишитий „рамованням”. Широка геометричним узором вишита стійка застібається ззаду. Широкий рукав, зібраний до манжет, вишитих подібно як стійка.

Чоловіча сорочка — чумацька (лоцманська)
Men's shirt Chumak-style (lotsmans'ka)

OCHIPOK

Київщина

Kyiv area

This headcovering stems from the 19th century. The most ancient headcovering was the *namitka*, but it was complicated and, most probably, for that reason went out of style. The *ochipok* had many shapes: it was similar to the hats of nobility, to the turbans of the East, and to nuns' cowls. It was made from various manufactured fabrics. For shape retention, a base of *polotno* was prepared, sometimes reinforced even with dough. In making an *ochipok* now, stiff black or white netting may be used.

Poltava Region

In this region the *ochipok* was worn over the *kybalka*, which was the fabric-covered ring of twigs. During the wedding rituals it was placed on the bride's head. The hair was wound around the *kybalka*, with the *chepets'* placed over it and tied at the back. This gave the head a widened shape. Even though later women stopped wearing the *kybalka* underneath, the widened form of the *ochipok* remained, and was even emphasized with a silk kerchief wound over it.

Kyiv Region

Here that shape of the *ochipok* was similar to the hats worn by royalty and wives of Cossack nobles. The hair was formed into a knot at the nape of the neck. The *chepets'*, of percale or purchased net, was then put on the head. It was trimmed in *polotno*, and tied at the back with two ribbons. Over this the woman put on an *ochipok* of brocade, silk, or velvet. The *ochipky* were round, or triangular, or had *rizhky* ("horns") at the front or sides, trimmed all around with a solid-colored band. The fabric selected was either floral, or solid, embroidered with flowers or leaves. While earlier no hair at all was permitted to show from beneath the *ochipok*, in more recent time some was visible from the forehead or sides.

Chernihiv Region

The most common *ochipok* here had a raised cylindrical shape. It was based on the shape of the headdress worn by the many nuns in the region. A silk kerchief in a contrasting color was tied over the *ochipok*.

Kharkiv Region

Settled later than its neighbouring lands, this region based its headcovering on the widened Poltava *ochipok*. An interesting feature here was the hat *korablyk*, a remnant of Kozak times. It was worn by women of the nobility, especially in winter. This small hat had turned up edges, and fitted snugly on the head. The outside was brocade or velvet on a lining. The trim on the turned up edge was of fine fur, and came to a point at the front. Sometimes there were points both at the front and back, or there were four narrow points. The hat was called a *korablyk* because it resembled the shape of the sailboats at that time.

Полтавщина

Poltava area

Полтавщина

Poltava area

Чернігівщина

Chernihiv area

ОЧИПОК

Цей убір голови відомий з XIX ст. Найдавнішим убором була намітка. Її зав'язаний складний і мабуть тому перестали нею пов'язуватись. Очіпки були різної форми; вони нагадували головні убори бояринь, тюрбани сходу, клобуки черниць. Шили їх з різного фабричного матеріалу. Щоб очіпок зберігав форму, робили підставу з полотна. Шиючи очіпок у наш час, можемо вживати негнучкий чорний або білий тюль.

Київщина

Форма очіпка тут нагадує шапку, що її вбирали княгині та жінки козацької старшини. Упорядкувавши волосся вузлом на потилиці, жінка натягала на голову чепець із ситцю чи купованої сітки. Він мав обвідку з полотна й зав'язувався ззаду двома тасьмами. Поверх нього жінка вбирала очіпок із парчі, шовку або оксамиту. Очіпки бували круглі, трикутні, часом з "ріжками" зверху або з боків, а довкола викінчені однокольоровою смугою. Матеріал на очіпок брали квітчастий або гладкий, що його вишивали квітами чи листками. Коли давніш не показували з-під очіпка навіть невеликого пасма волосся, то в нові часи воно трошки виглядало спереду чи з боків.

Полтавщина

Тут очіпок надівали на кибалку, себто на круг з пруття, обведений полотном. Вперше його надівали молодій під час весілля. На кибалку накручували довкола голови волосся, чепець натягали зверху та зав'язували ззаду. Це надавало голові поширеної форми. Хоч пізніш жінки перестали носити кибалку та поширену форму очіпка зберігали, ще й підкреслювали її, пов'язуючи поверх шовкову хустку.

Харківщина

Kharkiv area

Полтавщина

Poltava area

Чернігівщина

Найпоширеніший тут очіпок мав підвищену циліндричну форму. Зразок узято з клобуків черниць, котрих було багато в тих околицях. Поверх пов'язувались шовковими хустками відмінного кольору.

Харківщина

На заселеній пізніше, як суміжні землі, Харківщині взяли за зразок полтавський поширений очіпок. Цікава особливість цієї околиці — шапочка „кораблик”, що залишилася з козацьких часів. Носили її найчастіше взимку. Шапочка мала завернений край, що тісно прилягав до голови; верх її був із парчі або оксамиту на підшивці, край з хутра мав зубець, часом два — спереду і ззаду, або був поділений на чотири вужчі зубці; звалася „кораблик”, бо формою нагадувала вітрильники.

Київщина

Kyiv area

Полтавщина

Poltava area

NAMITKA

The *namitka* was the ancient festive headdress of a matron or older woman. It was a linen, hempen, or silken narrow piece of cloth, approximately 1.5 to 3.5m long, which was tied and draped around the head as a wimple. It had many different names, the earliest being *ubrus*. The newer names were: *peremitka*, *rantukh* (Hutsul and Bukovyna Regions), *namitka*, *serpanok* (Dnipro Region), *plat* (Volyn and Polissia Regions), *rubok* (Lemko Region). The narrow edges of the *namitka* were finished with an embroidered, open-work stitched, or woven design.

The *namitka* was tied around the bride's head during the wedding rituals. In time, it went out of style.

Given below are a few methods of tying the *namitka*, from the most complicated to the simplest (the *serpanok*).

Polissia Region

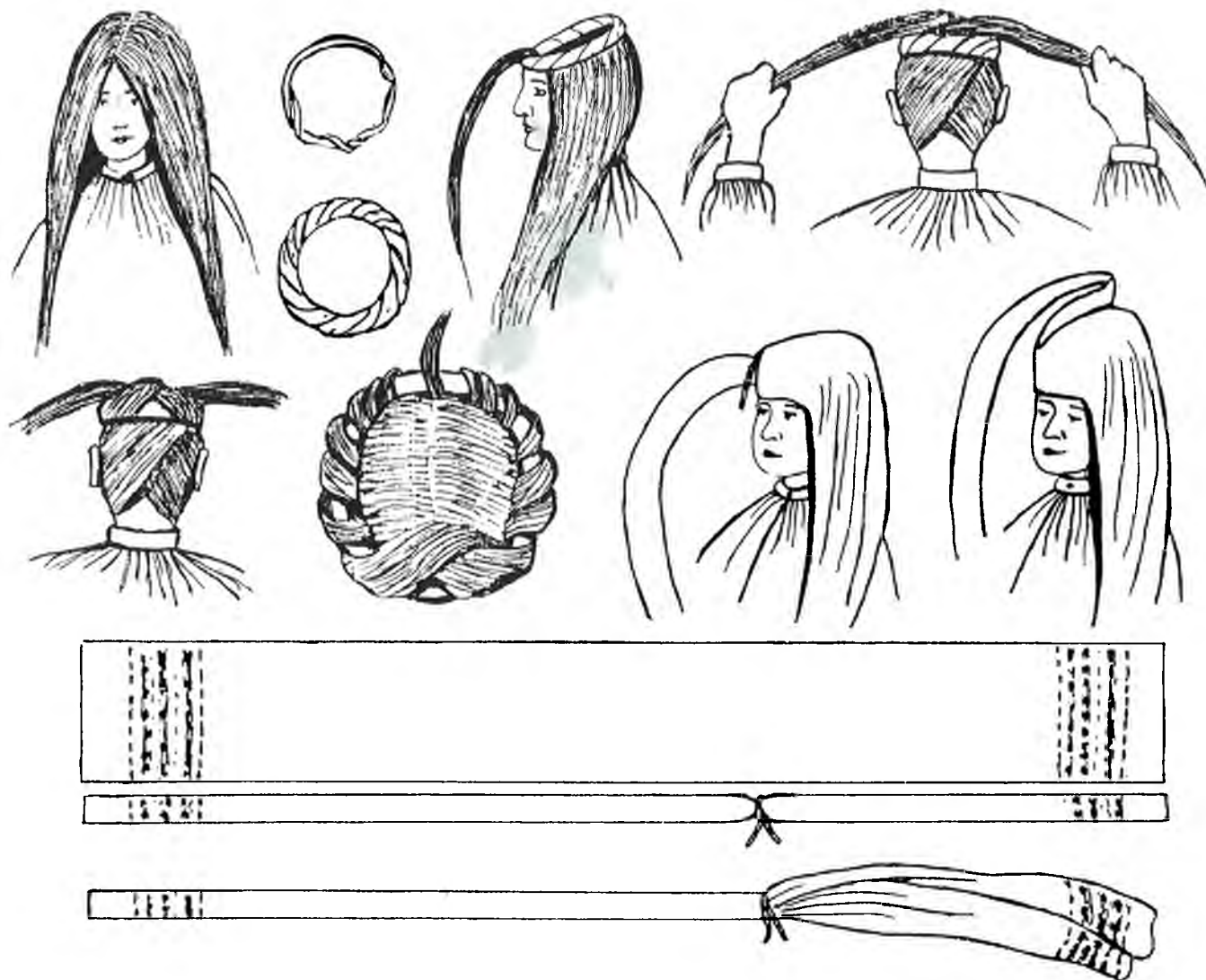
This precise description of the draping of a *namitka* in the village of Ozeriany, near Zhytomyr, was prepared along with sketches by the artist Yuriy Pavlovych and in the 1940s passed on to Stefania Pushkar, a researcher of Ukrainian folk art.

This *namitka* was 3m long and 40cm wide. The fine linen cloth was finished at the ends with a narrow woven red ornament. It was pleated into eight, tied in a few places with string, and stored in a barrel.

A *kil'tse* of twigs arranged into a ring, 15cm in diameter, was covered in cloth. It was placed on the head in such a way that it tilted over the forehead, with its opposite end just reaching the crown. Her hair parted in the middle, the woman wound the two

sections around the *kil'tse*, crossing the two lengths of hair at the crown. The right hank of hair encircled the ring from the left, the left hank from the right, with the finished hairstyle fitting the head snugly.

The pleated *namitka* was tied with a string approximately one-third from the right end. The shorter end was then unfolded and placed on the head so that the portion with the tied string was over the right ear. It covered the head, forehead, and nape of the neck, and hung down the left side. The longer unfolded end was held above the ear with the left hand. The right hand turned the folded *namitka* to the nape of the neck, bent it and, from the right to the left, draped it around the ring on the crown. From the right side, the turned end of the *namitka*

НАМІТКА

Намітка — старовинний святковий убір голови молодіці або старшої жінки. Це льняне, конопляне або шовковисте вузьке полотнище, завдовжки від 1.5 до 3.5 м, яким повивали голову. Воно мало різні назви. Найдавніша „убрус”, а новіші — „перемітка”, „рантух” (Гуцульщина, Буковина), „намітка”, „серпанок” (Наддніпрянина), „плат” (Волинь, Полісся), „рубок” (Лемківщина). Намітки були викінчені вишитим, мережаним або тканим орнаментом.

Намітку пов'язували вперше молодій на весіллі. Згодом вона вийшла з ужитку.

Подаємо декілька способів пов'язання намітки, від найдавнішого складного до найлегшого — пов'язання серпанком.

Полісся

Маємо точний опис пов'язання намітки в с. Озеряни біля Житомира (Полісся). Його зладив з рисунками мистець Юрій Павлович

і передав у 40-их рр. Стефанії Пушкар, дослідниці народного мистецтва.

Довгу смугу тонкого льняного полотна, завдовжки 3 м, завширшки 40 см, викінчену на кінцях вузьким тканим червоним узором, склали увосемеро, зв'язували шнурком і зберігали в бодні.

Опис пов'язання ділимо на дві частини.

1. Для пов'язування вживали кільце з пруття проміром 15 см, обшите полотном. Його накладали над чолом так, щоб обхопило маківку. Розчесаним і розділеним посередині волоссям жінка обгортала кільце, перехресуючи пасма на маківці. Праве пасмо обгортало кільце зліва, ліве — справа. Кільце з волоссям тісно прилягало до голови.

2. Зложену в складки намітку перев'язували шнурком приблизно на віддалі одної третини з правого боку від кінця. Коротший кінець розгортали і клали на голову так, щоб перев'язка припала над правим вухом, а він накривав

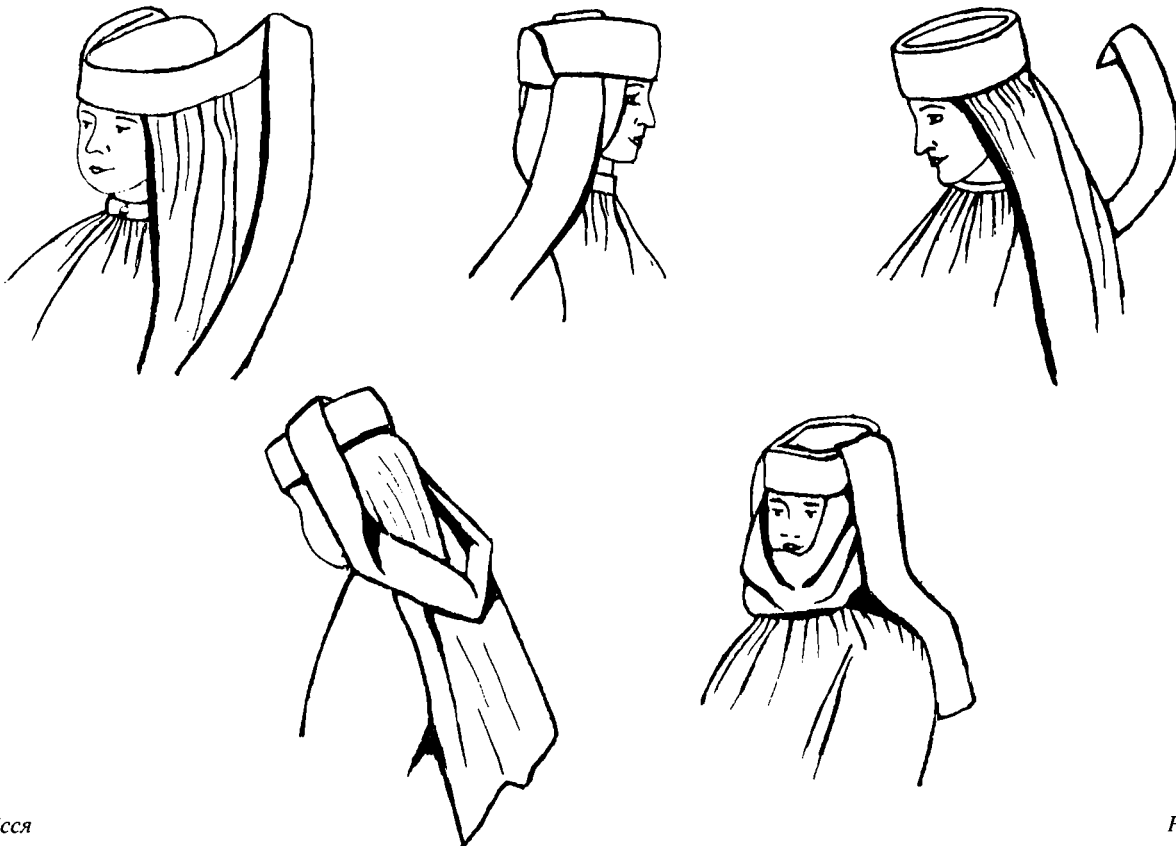
голову, чоло та потилицю і звисав з лівого боку. Довший нерозгорнутий кінець притримували над вухом лівою рукою. Правою завертали зложену намітку до потилиці, перегинали й обгортали нею кільце на маківці справа наліво. З правого боку зложений кінець намітки просували через петлю й закладали з лівого боку над вухом за намітку, що обгортала кільце.

У старших жінок розгорнутий кінець намітки проходив під підборіддям і його затикали з правого боку.

Ми не могли знайти опису пов'язання наміток в інших місцевостях, тому відтворювали його на основі рисунків в альбомі Олени Кульчицької, що його видано у 1976 році.

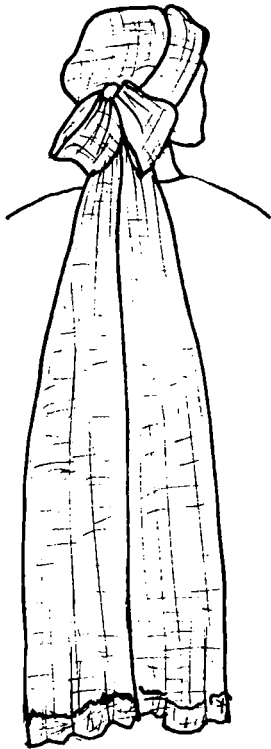
Поділля

Жінка заплітала волосся у дві коси й укладала довкруги голови. Тоді пов'язувала голову полотняним чепцем так, щоб не було видно волосся.

Полісся

Polissia

Полтавщина

Poltava area

was pulled through the loop made, and was tucked into the left side of the *namitka* draped around the ring above the ear.

Older women draped the unfolded end of the *namitka* under the chin and tucked in from the right side.

Podillia

A detailed description of the tying of the *namitka* in other regions could not be found, thus the following are recreated from the drawings in *Narodnyi Odiah Zakhidnykh Oblastei URSS* [Folk Costumes of the Western Regions of the Ukrainian SSR] by Olena Kulchytska (Kyiv, Vyd-vo Akademii Nauk Ukrain's'koi RSR, 1976).

The woman made two braids and wound them around her head, covering them completely with a cloth *chepets*'.

The *namitky* in the Podillia Region were wider than anywhere else. They had a wide embroidered design on each end, and a narrow one along the two length-wise edges. The narrow embroidered edge was folded over approximately two or three finger-lengths above the forehead. The *namitka* was placed on the head with the left end much longer than the right. At the nape of the neck, both ends were tied in a knot with the left end on top. The shorter unfolded right end hung down the back. The left end was draped from the right under the chin, and pulled to the back through the knot at the nape in such a manner that the longer end was on top. It was also unfolded, then pinned on both sides so that the wide embroidered design was visible.

Hutsul Region

Rantukh

The Hutsul woman made braids above her ears and wound them around her head. She placed a *chepets*' on the

crown and tied it under the chin with ties approx. 2-3cm. wide. Earlier she had folded her *namitka* in four and pleated it amply across the width. The *namitka* was placed high above the forehead and around the head, with the hairline visible. The hair was parted in the middle, with a headband of plaited coloured yarn just visible from beneath the edge of the *namitka*. The wimple was tied in a knot at the back of the neck, with both its ends draping down to the waist. The top of the *chepets*' was visible at the crown of the head.

Bukovyna

Ubrus

The *namitka* from Bukovyna had a particular weave — white horizontal stripes on a yellowish background. At the ends, a floral motif was embroidered, embellished with beadwork. The *namitka* was 3m long and 42cm wide.

The combed and pinned hair was covered with a Turkish-style fez. The *namitka* was draped over the fez and pinned to it at the temples. The right side was longer than the left, and was draped under the chin, around the head over the fez and dropped down the right side. The left end was also draped under the chin, and hung down the back on the left side.

Poltava Region

Serpanok

In recent times, the *namitka* in this region was simple, and was worn with the *chepets*'. The latter was sewn from linen fabric and had a folded up edge of approx. three finger-widths. It was covered with a *namitka* of fine veil-like fabric — the *serpanok* — which was tied at the back with two wide slip-knots. The ends of the *serpanok*, finished in open-work stitches, hung to below the waist in back.

Буковина

Bukovyna

Подільські намітки були ширші, ніж деінде. Мали широкий вишитий узір на обох кінцях, а вузький — уздовж довшого краю. Вузький узір заковували на два або три пальці над чолом. Намітку накладали на голову так, щоб кінець з лівого боку був набагато довший як правий. Ззаду на потилиці зав'язували обидва кінці вузлом так, щоб лівий довший кінець був зверху. Коротший правий розправлений кінець звисав на спині. Лівий кінець підводили справа під підборіддя, перекидали назад і протягали через вузол так, щоб довший кінець був зверху. Його також розправляли, пришпилювали з двох боків, щоб було видно широкий узір.

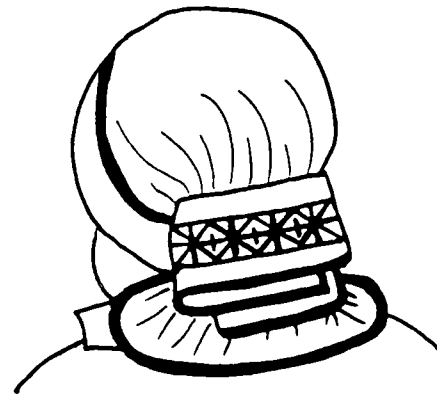
Гуцульщина

Гуцулка заплітала коси понад вухами й обводила ними голову довкола. Поверх них натягала на тім'я чепець і під'язувала його кінцем, що був 2-3 см завширшки, підборіддя. Перед тим вишиту на кінцях гуцульським орнаментом намітку складала вчетверо й рясувала доволі широко впоперек. Нею обвивала голову високо над чолом так, що видно було волосся, розділене посередині, перев'язане кольоровою косичкою з волічки. Намітку зав'язувала вузлом на потилиці, кінці її звисали поруч на спині, сягаючи аж до пояса.

Буковина

Буковинська намітка особливо ткани — на жовтавому тлі білі поперечні смужки. На кінцях — рослинний узір, обшитий з обох боків кораликами. Довжина її 3 м, ширина 42 см.

Розчесане і впорядковане волосся закривали турецьким фезом. Закидали намітку на фез і прикріплювали шпильками до нього над висками. Правий кінець був довший, лівий коротший. Правим підводили підборіддя, вели його понад голову і спускали з правого боку. Лівим кінцем також обводили підборіддя і спускали з лівого боку на спину.

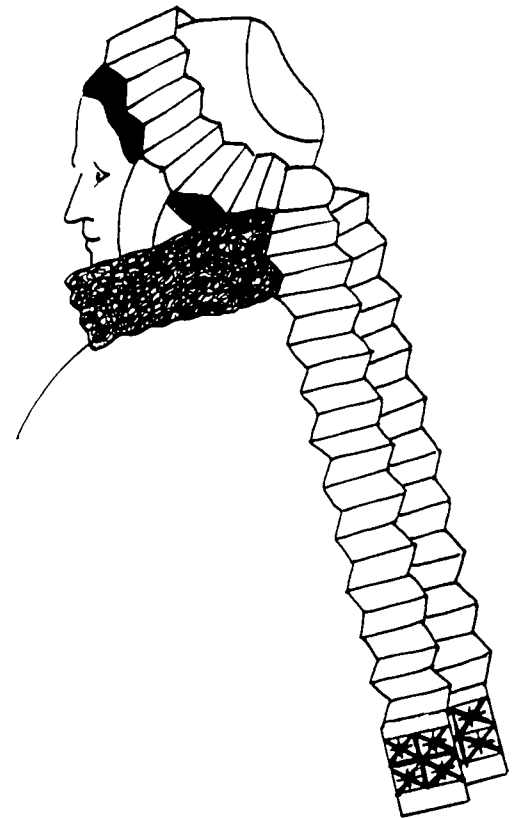
Поділля

Podilla

Полтавщина

Для опису намітки використано рисунок А. Перепелиці в альбомі В. Миронова.

На Полтавщині в останній час носили нескладну намітку, поєднану з чепцем. Чепець з льняного полотна був пошитий вільно, його край підгорнений на три пальці. Зверху чепець покривали серпанком з прозоро витканого полотна, який зав'язували ззаду двома широкими ключками. Кінці серпанку, викінчені мережкою, звисали нижче пояса.

Гуцульщина

Hutsul region

SVYTA

Along with the *sorochka*, the *svyta* is the most ancient example of clothing. It is mentioned in the *Pechers'kyi Pateryk* [patericon] but, unfortunately, there is no illustration from that time.

The pattern of the *svyta* uses triangular godets. The *sukno* fabric was cut to the appropriate length, then folded in two. A neck opening was cut out, and the front cut into two sections, with the right side wider than the left, to overlap. To widen the *svyta* godets were sewn in from the undersleeve seam down.

Do vusiv pattern [literally, mustaches].

In time this cut became popular. In the back of the *svyta* a *prokhidka* was left — a section from the collar to the waist was left uncut. From the waist down, the sides of the *svyta* were cut and godets were sewn in, with the narrowest point of the triangle at the waist, the wider edges at the hem. In this way, the *svyta* was widened. This method of sewing was practiced in Left Bank Ukraine and in northern Polissia.

Z riasamy pattern [literally, cassock-style].

A *prokhidka* was left in the upper back. From the waist down to the hem, a narrow rectangular piece of

cloth was removed from each side of the back. In its place a top-pleated piece was sewn in. For the pleats to take, they were dampened and weighted down for a time before being sewn.

On the Left Bank of the Dnipro River and in northern Polissia the *svyta* had a standing collar which did not meet at the front. On the Right Bank and in Western Ukraine, the *svyta* had a rolled collar with or without lapels.

Svyty [plural of *svyta*] also differed in length: on the Left Bank they were to the knees or shorter and less ornamented, while on the Right Bank they reached the ankles and were more embellished.

СВИТА

Свита, як і сорочка, — найдавніший зразок одягу. Ця назва згадана в Печерському Патерику, на жаль, нема рисунку свити з того часу. Припускаємо, що крій свити в основному залишився незмінений.

Крій з клинами. Відрізавши сукно потрібної довжини, складали удвоє. Вирізували отвір для шиї, розрізали перед на дві поли так, щоб права була ширша від лівої та заходила на неї. Щоб поширити свиту, з обох боків від пройми рукавів вниз пришивали клини.

Крій до вусів

Згодом стали вживати крій до вусів. На спині залишали „прохідку”, себто нерозрізану частину від коміра аж до подолу. Боки від стану вниз розрізували та вшивали клини вужчим кінцем до стану, поширюючи цим свиту. Такий спосіб шиття поширений на Лівобережжі й на півночі Полісся.

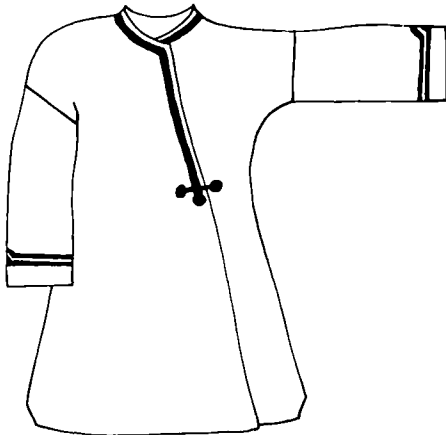
Крій з рясами

На спині залишають „прохідку”. Від стану вниз з обох боків відрізують кусні матеріялу, а на

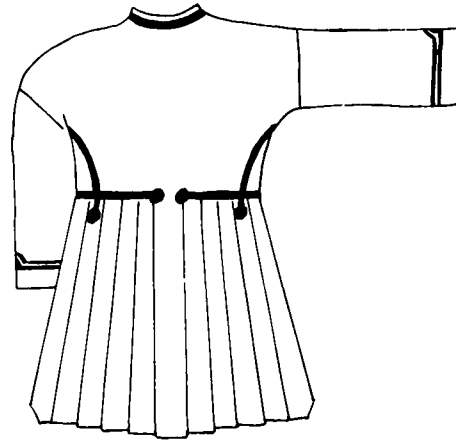
це місце вшивають інші, зложені у складки. Щоб складки добре трималися, перед вшиванням їх зволожують і притискають на деякий час тягарем.

На Лівобережжі й на півночі Полісся свити мали комір-стійку, яка спереду не сходилась. На Правобережжі та в Західній Україні свита мала виложистий комір із вилогами або без.

Різилися свити також довжиною: на Лівобережжі вони до колін або й коротші, на Правобережжі — до щиколоток. Свити на Лівобережжі прикрашені менше, ніж на Правобережжі.

Свита з рясами

Svyta

FROM THE HISTORY OF EMBROIDERY

Embroidery is a composition of stitches. The beginnings of embroidery can be traced to the time when the needle was invented which, in antiquity, was a thorn or a fishbone. The first stitches were those sewing together pieces of clothing from skins or domestically-made fabric.

Our earliest female ancestors often added red or black threads into the light threads when weaving fabric, thus creating a geometric pattern. It became a symbol which, it was believed, had the power to protect a person from all harm. Later, embroidery imitated the woven design.

Among the objects discovered in the Martynivtsi hoard of the VIth century A.D., uncovered in the Kyiv region, was a metal figure of a person, with a design on the front of his clothing. This was the time when on the vast expanse of Ukraine, among the tribes of Poliany, Siveriany, Tivertsi, and Derevliany, Ukrainian ornamentation was created; it symbolized the forces of nature and a worldview of the universe. It is sup-

posed that the design on the shirt had a protective, talismanic purpose. Embroidery decorated the sleeves, the front of the shirt, and the collar, and this created the *obereha* [talisman].

A notation has been preserved that at the end of the XIth century, Anna-Yanka (c. 1100), the daughter of the Great Kniaz Vsevolod and sister of Volodymyr Monomakh, founded a school of embroidery in the St. Andrew's Monastery. Satin stitch, and embroidery in gold and silver were taught. The monastery is decorated with frescoes from the XIth century depicting the daughters of Great Kniaz Yaroslav Mudryi, with embroidery adorning their clothing.

From the XIIth century, there is a description of the clothing of King Danylo (1201-1264): his sheepskin coat was embroidered with fine Greek purple threads and gold, and his green leather boots were also embellished with gold.

In the past, plant fiber and woollen threads were dyed with natural dyes from tree bark, roots, leaves, fruits, flowers, and insect juices. To fix the

colors, the threads were baked in rye dough.

The basic colors in Ukrainian embroidery are black, red, and white. Supplementary colors are yellow, blue, and green.

Stitches are categorized by their appearance, use, etc. The three main stitches are: *nyz'* (*zanyzuvannia*, *peretykannia*) [weaving or pulling-through stitch], *nastyl* or *hlad'* [satin stitch], and *khrestyky* [cross-stitch].

To enrich the design, especially one in satin stitch, see-through and openwork stitches are added: *merzhenka*, *zatiakhanka*, *vykolka*, *zernovyi vyvid*, and others. There are also the supplementary stitches: *kosychka*, *pletinka*, *sosnivka*, *rubtsi*, *zbyrky*, *obmitka*, *duda*, *zmerezhuvannia*, and others.

For the embroiderer today, it is important to use folk art as a source. Neither stitches nor colors should be altered. Every change devalues a piece of embroidery, and distorts it.

Myroslava Stachiw

З ІСТОРІЇ ВИШИВКИ

Вишивка — це композиція стібків. Початки вишивання можна рахувати від часу, коли було винайдено голку, яку первісно заступало терня або кості з риби. Першими стібками були ті, що ними зшивали одяг зі шкіри чи доморобної тканини.

Наші пра матері при тканні полотна якими нитками не раз вплітали між них червоні чи чорні. Так створювався геометричний узор. Він став символом, який, як вірили, мав силу берегти людину від усякого зла. Пізніше вишивкою наслідували ткання.

У т. зв. мартинівському скарбі з VI ст., що його знайшли на Київщині, збереглася металева фігурка людини, що на одязі має орнамент. Саме тоді на просторі України серед племен полян, сіверян, тіверців і деревлян творилася наша орнаментика, що символізувала сили природи, уявлення про всесвіт. Припускають, що орнамент на сорочці мав

охоронне значення, був „оберегою”. Вишивкою прикрашали рукави, перед сорочки, обшивку шиї й це створювало „оберіг”.

Зберігся запис, що в кінці XI ст. дочка великого князя Всеволода, сестра Володимира Мономаха, Анна-Янка заснувала в Андріївському монастирі в Києві школу, в якій навчали гаптування, шиття золотом і сріблом. На фресці з XI ст. у цьому ж соборі, де зображені дочки Ярослава Мудрого, помітно вишивки на одягах.

З XII ст. залишився опис одягу короля Данила: кожух його був вишитий грецькою пурпурою та золотом, чоботи з зеленої шкіри також прикрашені золотом.

В минулому рослині та вовняні нитки фарбували природними барвниками: корою дерев, корінням, листям, овочами, квітами, соками з комах. Для закріплення кольору, нитки запікали в житньому тісті.

Основні кольори у вишивці:

чорний, червоний та білий. Допоміжні: жовтий, синій і зелений.

Стібки згруповані за їхнім виглядом, вжитком тощо. Вирізняємо три головні стібки: низь (занизування, перетикання), настил або гладь, хрестики.

Щоб збагатити орнамент, головно вишитий настилом, додають прозорі шви: мережки, затяганки, протяганки, виколку, зерновий вивід та ін. Побіч прозорих є доповняльні шви: косичка, плетінка, соснівка, рубці, збирки, обмітка, дуда, змережування та ін.

Дуже важливо, вишиваючи в наш час, брати за зразок народне мистецтво. В узорах не змінювати довільно стібків чи кольорів. Кожна зміна обезцінює вишивку, спотворює її.

Мирослава Стахів

KHUSTYNY AND KHUSTYNKY IN UKRAINIAN EVERYDAY LIFE

Along with the *rushnyky*, the *khustynty* [kerchiefs] and *khustynky* [small *khustynty*] performed an important role in the life of the Ukrainian family. Everyone needed them, and there were many occasions in which they were used.

*Khustynty*¹ are white square cloths of fabric, not larger than 50x50cm, embellished with embroidery. In every family, they were made ahead of time, and kept ready for the celebration of important events in the life of the family.

From published sources preserved to the present, we know that the composition and technique of *khustyna* embroidery was similar to that on *rushnyky*, the only difference being the size of the cloth and the placement of the design.

The simplest and most common design composition was the wavy line embroidered in a *stebnivka* [backstitch] along the edges of the *khustyna*. The outlined areas of the design were then filled in with light *rushnyk* stitches. Along with the *rushnyk* stitches based on plant motifs, there were also the geometric ones. These were embroidered on the *khustyna* in *lyshtva* [satin stitch], *kosa hlad'* [slanted satin stitch], *rozryp* [scattered stitch] and, less often, in *khrestyk* [cross-stitch]. If the corners were filled in with a larger design, the center was left empty, or else it was filled in with fine squares, rhomboids, or triangles and other motifs. Occasionally, instead of plant motifs, stylized birds or insects were embroidered.

Red thread was used for the embroidery, often with blue or yellow added. But blue or yellow was never used alone.

The *khustyna* played an important role in wedding ritual. The bride gave her groom a *khustyna*, the threads of which she herself had spun, woven and then embroidered. The young woman sang:

*My little khustka of silk,
Also embroidered in silk,
Did I spin you*

*To give to someone I don't love?*²

Each *starosta* [matchmaker] received a *khustka* from the young woman as a gift. And, if she agreed to marry,

the young woman tied a *khustka* around the upper arm of her fiance.

M. F. Sumtsov described an original ritual: as the bride entered the church, her mother gave her a *khustka* "to wipe away a virgin's tears." This was the only item the mother embroidered for the wedding ritual. The married woman kept this *khustka* until death, when it was used to cover her eyes in the coffin.³

In the Hutsul Region, after the wedding rituals the groom gave his wife a *khustyna* tied to a sword or branch, decorated with flowers and feathers from a rooster's tail.

One wedding song goes:

*O, into the city of Lebedyn rode
[name of the] young man;
Riding on a raven-black horse,
Wearing a pale-blue zhupan [cloak,
mantle],
And a beaver hat,
With a silk khustka tied to his
side,
Sewn, sewn, by a young woman,
During the dark night in candlelight
she embroidered it,
In the bright sunlight at the
window,
For her young man.*⁴

Constant wars in Ukraine often were a reason for the separation of young couples. When her young man went to war, the young woman gave him a *khustyna* as a symbol of her love and fidelity. In his lyric poem "Khustyna," Taras Shevchenko wrote:

*... For many miles, through many
fields, she went
Beside him for a final sad farewell
Deep in the valley, and she gave
him there
A handkerchief embroidered
bright with silk
As a remembrance in a foreign
land.*

*O kerchief, precious kerchief,
laced⁵ and broidered!*

Upon the saddle of the gallant
youth,

You will bear witness to his
Cossack courage!⁶

The *khustyna* played an important role in the life of Cossack officers.

They valued it, wore it proudly, and it was an adornment and an expression of the owner's prosperity. Expensive

embroidered *khustynty* were listed in the descriptions of the property of officers.

The property register of Colonel Semen Palii of Khvast lists: "Two silk *khustky* in a Turkish pattern, the flowers embroidered in silver. A variety of silk *khustky*, embroidered in gold and silver, total 56; *khustky* embroidered only in gold and silver, 31; two Wallachian *khustky*, one embroidered in, and one woven in gold. Three Turkish *khustynty*, embroidered all in silk."⁷ All *khustynty* had been received as gifts or were to be given as gifts.

The construction of a new house was begun with a dinner reception, and then *khustynty* were tied around the arms of the building masters. At a christening, the godparents and the priest had *khustynty* tied around their arms.

At funerals, *khustynty* decorated the *khoruhvy* [church banners], candles, and were given to all mourners. The eyes of the deceased were covered with a *khustyna*. At the grave of an unmarried young man or woman, a *khustyna* was tied to the cross as a symbol of honor.

The lyrics of the *duma* [Cossack epic poem or ballad] about Khvedir Bezridnyi sing:

*Khvedir Bezridnyi was buried,
A high mohyla [mound] was raised
above him,
And a praporyk [little flag] was
placed at the head...⁸*

Apart from extensive ritual use, the *khustyna* was and is a necessity of everyday life. Long ago, *khustky* covered Persian lamb hats to protect them from rain or snow. A *khustyna* covers the hair, and is worn over the shoulders.

To decorate the interior of a house, *servetky* and *servety* are used — these are actually *khustynty* with different patterns. They have no traditional meaning and barely resemble the keepsakes of a rich folk art.

Myroslava Stachiv

ХУСТИНИ І ХУСТИНКИ В НАРОДНОМУ ПОБУТІ

Хустини й хустинки поряд з обрядовими рушниками сповняли важливу роль у житті української родини. Вони були потрібні кожному й було багато нагод ними користуватися.

Хустини це квадратні шматки білого полотна не більше як 50 х 50 см, прикрашені вишивкою. В кожній родині їх виготовляли заздалегідь і зберігали для відзначення важливих подій у житті сім'ї.

З друкованих джерел, що збереглися дотепер, бачимо, що композиція й техніка вишивання хустинок подібна до вживаних на рушниках. Різниця у розміщенні зору.

Часто вживана і найпростіша композиція зору — це хвиляста лінія, виведена стебловим швом краєм хустини, а обведені площини орнаменту заповнені легкими рушниковими стібками. Крім рисункових зорів рослинного характеру, бувають геометричні. Такий орнамент на хустинах виконували лиштвом, косою гладдю, розсіпом і рідше хрестиками. Якщо кути хустини зашивали більшим узором, то простір у середині лишали без прикраси або виповнювали дрібними квадратиками, ромбами, трикутниками тощо. Зрідка замість рослинного зору вишивали стилізовані птахи чи комахи.

Вишивали червоними нитками, часом додавали синіх або жовтих, однак ніколи не вживали лишень синього чи жовтого кольорів.

Важливою була хустина у весільному обряді. Молода дарувала молодому хустину, на яку випряла нитки, сама виткала та вишила. Дівчина співала:

Хусточко моя шовковая,
Ще й шовком шита,
Чи ж на те я тебе пряла,
Щоб нелюбу дати . . . ⁽¹⁾

Дівчина дарувала по хустці старостам, що прийшли її сватати. А якщо дала згоду, перев'язувала хусткою руку нареченому.

Оригінальний звичай описує

М. Ф. Сумцов: перед шлюбом при вході до церкви мати давала дівчині хустку — „витирати дівочі сльози”. Це єдине, що мати вишивала для весільного обряду. Молодиця зберігала цю хустку до смерті, нею їй закривали очі в домовині. ⁽²⁾

На Гуцульщині молодий дарував своїй жінці після весільних обрядів прикріплену до меча або прутини хустину, завітчану і прибрану перами з хвоста півня.

У весільній пісні співають:

Ой у город Лебедин їхав (ім'я хлопця) молодий;

Під ним кониченько вороний,

На ньому жупан голубий.

На йому шапка боброва.

З боку хустка шовкова.

Шила, шила та дівчина молодая,

Вишивала з темної ночі до свічі,

Ясного сонця до віконця,

Для свого парубка молодця. ⁽³⁾

Постійні війни на Україні були часто причиною розлуки молодих. Як ішов хлопець на війну, дівчина дарувала милому хустину на знак любови та вірності. У Шевченковій поемі „Хустина”:

. . . Випровожала три поля, три милі,

Прощалися при долині.

Дарувала шиту шовками

хустину,

Щоб згадував на чужині . . .

Ой хустино, хустиночко!

Мережана, шита.

Тільки й слави козацької —

Сіделечко вкрити.

Важливу роль відіграла хустина у побуті козацької старшини. Нею пишалися, дорожили, вона була прикрасою та виявом добробуту власника. В описах майна старшин занотовано низку коштовних вишитих хусток.

У реєстрі майна хвастівського полковника Семена Палія записано: „Дві хустки шовкові з турецьким узором, квіти шиті сріблом. Різних шовкових хусток, шитих золотом і сріблом, штук

56; хусток самим золотом і сріблом шитих 31; волоських хусток 2 — одна вишита, а друга тканина золотом. Три турецькі хустини, вишиті самим шовком”. ⁽⁴⁾ Всі хустки були одержані як подарунки або призначені для подарунків.

Будову нової хати звичайно починали гостиною й тоді перев'язували хусткою руки майстрам. На христінах перев'язували руки кумам і священикові.

На похоронах хустками прикрашали хоругви, свічі й давали їх усім учасникам. Померлому закривали хустиною очі. До хреста на могилі дівчини чи парубка прибивали хустину як прапор — символ достоїнства.

У думі про Хведора Безродного співають:

Хведора Безродного поховали,

Високою могилу висипали

І прапорик у головах устромили . . . ⁽⁵⁾

Крім обрядового вжитку, хустина була і є потрібною в щоденному житті. Давніше хусткою накривали смушкові шапки, охороняючи їх від дощу чи снігу. Нею обв'язують голову, покривають плечі.

Мирослава Стахів

¹⁾ *Исторические песни малорусского народа* В. Антоновича и М. Драгоманова, ст. 254.

²⁾ М. Сумцов, *Культурные переживания*. К. С. 1890 г., т. XXXI, ст. 53.

³⁾ О. Гриша, *Весілля у Гадяцькому повіті*, Полтавщина. Матеріали до українсько-руської етнографії. Львів, 1899, т. I, ст. 118.

⁴⁾ Я. Риженко, „*Українське шитво*”, ст. 17.

⁵⁾ *Исторические песни малорусского народа* В. Антоновича и М. Драгоманова, ст. 254.

Джерела: *Украинское народное творчество*. Женские рукоделия, вып. III. Хустинки, шитье цветной бумагой, Полтава, 1913.

¹ Volodymyr Antonovych and Mykhailo Drahomanov, *Istoricheskie pesni maloruskogo naroda*, (Kyiv, 1874), p. 254.

² *Ibid.*

³ M. Sumtsov, "Kul'turnye perezhivaniia" *Kievskaia Starina*, 1890, v. 31, p.53.

⁴ O. Hrysha, "Vesillia u Hadiats'komu poviti, Poltavshchyna," [Wedding in Hadiach County, Poltava Region] *Materiialy do ukrains'ko-rus'koi etnografii* 1899, v. 1, p. 118.

⁵ "laced" in this case means the merezhka [open work stitch]

⁶ *The Poetical Work of Taras Shevchenko - The Kobzar*. Translated by C. H. Andrusyshen and Watson Kirkconnel. Toronoto. Published for the Ukrainian Canadian Committee by University of Toronto Press, 1964, p. 335. [reprinted by permission]

⁷ IA. Ryzhenko. *Ukrains'ke shytvo*. p. 17.

⁸ V. Antonovych and M. Drahomaniv, *op. cit.* p. 254.

Sources:

Ukrainskoe narodnoe tvorchestvo. Zhenskie rukodeliia. vyp. III: *Khustynki, shitiia tsvitnoi bumagai*. Poltava, 1913.

Babenchikov, M. V. *Narodnoe dekorativnoe iskusstvo Ukrainy*, Moskva, 1945.

Ryzhenko, IA. *Zbirka z istorii, etnografii, mystetstva ta promyslovosti*. Zbirnyk Polt. Derzh. Museiu, t. 1, 1928.

Ryzhenko, IA. *Ukrains'ke shytvo*. Poltava, Poltav's'kyi Derzhavnyi Muzei im. V. H. Korolenka, 1929.

Мирослава Стахів: зразки вишитих хустин

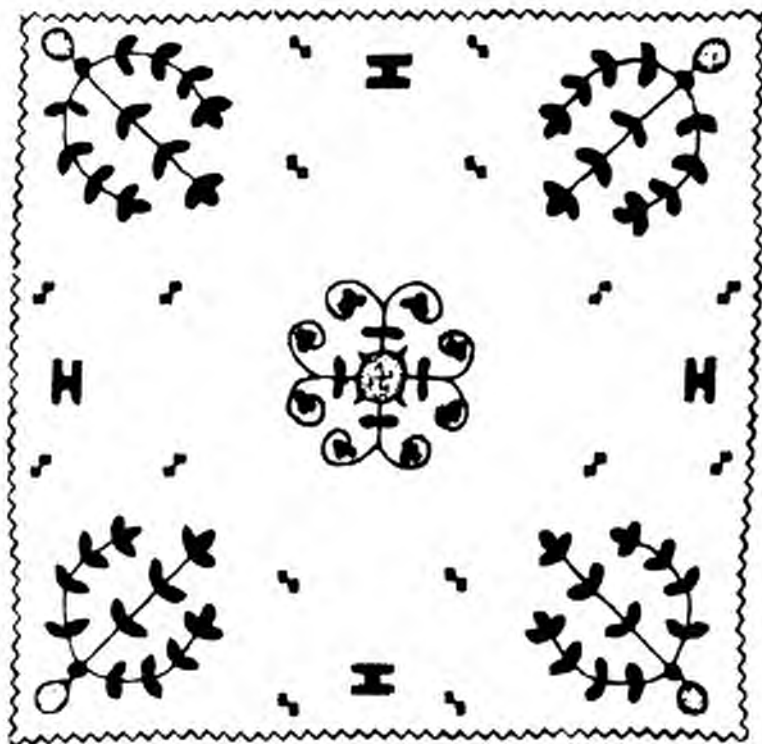
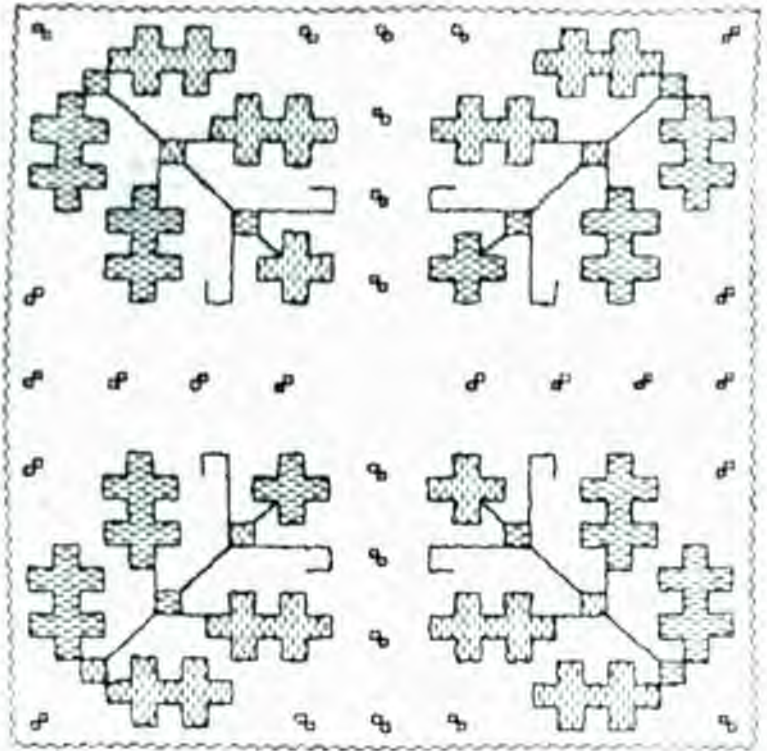

Embroidered khustyny by M. Stachiv

М. В. Бабенчиков. *Народное декоративное искусство Украины*. Москва, 1945.

Я. Риженко. *Збірка з історії, етнографії, мистецтва та промисловості*. Збірник Полт. Держ. Музею. Т. I., 1928.

Я. Риженко. *Українське шитво*, Полтавський Державний Музей ім. В. Г. Короленка. Полтава, 1929.

RUSHNYKY — RITUAL CLOTHS

“A house without a *rushnyk* is not a home,” declares a Ukrainian proverb. Indeed, in the past it was rare to see a house in Ukraine without *rushnyky* [pl.] with a woven or embroidered design, or a young woman who, in her hope chest, did not have upwards of ten *rushnyky* which she had made herself.

Rushnyky with an embroidered or woven ornament are one of the most widely-spread forms of folk art throughout all of Ukraine. They are most often used in various rituals.

From ancient pre-Christian times the *rushnyky* — with their typical ornamentation, or only with red stripes — were considered by the people to be talismans, protecting them and ensuring for them a good fate. People believed that the bright colors encouraged healthy growth of vegetation. The most ancient *rushnyky*, those with only the red stripes, owed their magical power specifically to the color itself.

We know from the medieval chronicles that *rushnyky* were used in pre-Christian religious services. They were hung on tree branches in groves and forests, and only then did services begin. With the acceptance of Christianity, people adapted the use of *rushnyky* to Christian traditions. Over the centuries *rushnyky* were considered protective magical talismans. In time, even though this purpose was forgotten, *rushnyky* remained a part of traditional customs.

Rushnyky were woven from the finest linen threads by a special technique — long ago in a double-faced method, and eventually in a single method. Each region of Ukraine had its own colors, motifs, and design placement. Usually, the length of *rushnyky* was 3-4m, and the width was 40-50cm. The names depended upon the *rushnyk*'s ritual use: *kilkovi* [on a peg], *bozhnykovi* [to adorn icons], *plechevi* [for shoulders], *vesil'ni* [for weddings], etc.

Rushnyky were embroidered with varied stitches used specifically for this purpose — *rushnykovi stiby*. The motifs were: circles, rosettes, stars, rhombi, squares, triangles, and colored stripes. They all had to do with the cult of the sun. The symbolic shapes were a form of mystical prayer, to ensure that the sun would always rise,

that it would not cease providing its warmth, that its life-giving force would exist eternally. There were also figures of birds on the *rushnyky*: roosters, ducks, doves, peacocks. The woven *rushnyky* from Krolevets' had as their main motif the personification of the woman goddess Berehynia, the Protectress. In the central regions of Ukraine, the main motif was various flowering trees [tree of life]. The embroidery here was mostly in red, with touches of blue or black for contrast. To the end of the 19th century, in Western Ukraine and Zakarpattia usually multicolored geometric designs were woven. Eventually in these areas, the designs from the shoulder pieces of women's shirts were used as embroidery motifs for *rushnyky*.

As a blessed object — a talisman — the *rushnyk* was used in festive rituals and in the important events of a person's life: birth, marriage, death. At this time, the *rushnyk* became a part of the clothing. A newborn baby was blessed with a *rushnyk* and swaddled in it for well-being and a good future. Thus, it was the first piece of clothing worn by the child-person. At a christening, the godparents were draped with the *rushnyky*, and *rushnyky* were presented as gifts to some of the guests.

Rushnyky were used mostly in wedding rituals. As they came of age, young maidens filled their hope chests with embroidered and woven lengths of cloth, among which were many *rushnyky*. When the matchmakers arrived, a sign of acceptance from the young woman was that she presented them with *rushnyky*. The matchmakers tied them diagonally over the right shoulder and under the left arm. The presentation of the *rushnyky* by the maiden constituted a legal agreement. She also gave her intended a kerchief or an embroidered *rushnyk* and tied it around his upper right arm.

In the Dnipro Region, the bride tied a *rushnyk* around her waist over all the wedding finery, and so dressed went around the village to invite guests to the wedding. She remained dressed in this manner during the whole wedding ritual. The *rushnyk* was not only a fine accessory to the wedding ensemble but, it was believed, would protect the bride from all evil throughout her life.

When the parents blessed the couple before their departure for the marriage ceremony, the couple knelt on a *rushnyk*. In church, the couple also stood on a *rushnyk*, which was laid out by the groomsmen. When the couple returned home from church, they were greeted with bread and salt placed on a *rushnyk*. There was a *rushnyk* spread on the floor from the threshold to the table at which the couple would sit, and after they passed, it was quickly rolled up because only the newlyweds could step upon it. A ritual wedding song says:

*If only, Lord, I could wait till
Sunday,*

*To step upon a rushnyk,
Then neither father nor mother
could separate us,
Neither the law nor the community.
We would be separated
Only by the spade and shovel.*

The holy wedding bread, the *korovai*, was also decorated with *rushnyky*. In some areas, the *korovai* was covered across with two *rushnyky*. The groomsmen, with a *rushnyk* tied diagonally across each shoulder and under the opposite arm (the two *rushnyky* forming an “X” across the upper body), cut and distributed the *korovai*. Here again, the *rushnyk* became an object of attire. Before and during the wedding rituals, the couple exchanged gifts. The bride gave the groom an embroidered shirt, kerchief, and *rushnyky*. He, in turn, presented her with boots, a kerchief, and a wimple, etc.

Rushnyky were also a part of funerals. Sometimes the body was covered with a *rushnyk*. This represented the final clothing of a person in this life. The wagon carrying the coffin was lined with *rushnyky*. They were also draped from gates and in windows as a sign of mourning. A cross on a young man's grave was tied with a *rushnyk*.

A still widely-practised custom is the greeting of special guests with bread and salt held on a *rushnyk*.

Rushnyky with woven or embroidered designs have held an important place in Ukrainian art and customs. They accompanied a person in all the important events of his/her life.

Lubov Wolynetz

ОБРЯДОВІ РУШНИКИ

„Хата без рушника — не хата” — каже українське прислів'я. І справді, в минулому ледве чи була хата на Україні без рушників з тканими чи вишиваними узорами, чи дівчина, яка б не мала хоч кільканадцять рушників власної роботи, складених у скрині.

Рушники з вишиваним або тканим орнаментом — одна з найбільш розповсюджених форм народного мистецтва на всій території України. Вони й найчастіше вживані у різних обрядах.

Ще від давніх поганських часів рушники зі своєрідним орнаментом, чи лиш з червоними смужками, народ уважав талісманом, що охороняє їх, приворожує їм добру долю. Вірили, що яскраві кольори сприяють доброму ростові рослинності. Первісні рушники, лише з червоними смугами, завдячували своєю магічну силу саме кольорові.

З літопису знаємо, що рушники уживали ще в дохристиянських релігійних відправах. В гаях, лісах розвішували рушники на гілках дерев і тоді починали обряди. З прийняттям християнства народ пристосував рушники до християнських традицій. Століттями вважали рушники охоронним магічним талісманом. Хоч згодом це забулося, та рушника не усунули з традиційних обрядів.

Ткали рушники з найкращих льняних ниток особливою технікою: в давнину двобічним способом, а згодом однобічним перебором. Розміщення узору, мотиви, кольори в різних частинах України були відмінні. Довжина рушників переважно 3-4 м, ширина — 40-50 см. Залежно від обрядового призначення вони звались: кілкові, божникові, плечеві, весільні тощо.

Вишивали різноманітними „рушниковими” стібками; мотиви були: кола, розетки, зірки, ромби, квадрати, трикутники, кольорові смуги. Всі вони пов'язані з культом сонця. Символічні форми — це свого роду заворожування, щоб сонце постійно сходило, не переставало гріти, щоб його життєдайність існувала вічно. Бачимо на рушниках і зображення птахів:

півнів, качок, голубів, пав. На тканих рушниках з Кролевця, чи не головний мотив, — зображення жінки-богині — Берегині.

Головний орнамент на рушниках центральних земель — різні квітучі дерева. Вишивали тут переважно червоною барвою, додаючи іноді для контрасту синю або чорну. Рушники в Західній Україні, на Закарпатті до кінця XIX ст. переважно ткали у різнобарвні геометричні узори. Згодом вишивали узорами з уставок жіночих сорочок.

Рушник як священну річ, як оберег вживали у святкових обрядах та у важливих подіях у житті людини: народження, весілля, смерть. Рушник ставав у цей час частиною одягу. Новонароджену дитину благословляли рушником та завивали в нього на щастя й добру долю. Ось так він був першим одягом дитини — людини. На христінах кумів перев'язували рушниками та дарували їх декому з гостей.

Найбільш уживали рушники у весільних обрядах. Від перших літ дівування дівчата наповняли свої скрині з весільним посагом вишитими та тканими речами, а серед них було багато рушників. Коли приходили сватати дівчину, то на знак згоди вона подавала сватам рушники. Вони перев'язували їх собі через праве плече попід ліву руку. Подання рушників означало законне зобов'язання. Дівчина дарувала теж молодому хустину або вишиваний рушник і перев'язувала ним праву руку молодому вище ліктя.

На Наддніпрянщині молода підперізувалась рушником поверх весільного одягу і вбрана так ходила просити гостей на весілля. У цьому вбранні й залишалася під час усього весільного церемоніалу. Рушник був не тільки прикрасою весільного одягу, але, як вірили, охороняв молоду від усякого лиха у важливий час її життя.

Молоді стають навколішки на рушник, коли батьки благословляють їх. В церкві молоді теж стоять на рушнику, що його простелили дружки. Коли молоді повертаються з церкви додому, їх вітають хлібом і сіллю на руш-

нику. Через поріг аж до столу простелено рушник, по якому молоді йдуть на своє місце. Цей рушник скоро зивають, бо ніхто, крім молодих, не має права стати на нього. У весільній пісні співають:

Коли б мені, Господи, неділі діждати, —

На рушнику стати, —

Тоді не розлучить ні батько, ні мати,

Ні суд, ні громада, —

Хіба вже розлучить

Заступ та лопата.

Священний весільний хліб — коровай теж прикрашають рушниками: обв'язують кругом або кладуть на рушник. Подекуди коровай прикривають двома рушниками навхрест. Дружки, перев'язавшись двома рушниками через плечі та груди навхрест, ріжуть коровай та роздають гостям. Отак знову рушники стають частиною одягу. Перед весіллям і під час нього молоді обдаровують один одного. Молода дарує вишивану сорочку, хустину, рушники. Молодий — чоботи, хустину, перемітку й ін.

Уживали рушники й на похоронах. Іноді рушником накривали тіло. Це ніби останній одяг людини на цьому світі. Віз, на якому везли домовину, вистелювали рушниками. На знак жалоби вивішували на воротах або у вікні рушник. Хрест на могилі молодого хлопця перев'язували рушником.

Поширений звичай — вітати дорогих гостей хлібом і сіллю на рушнику.

Рушники з тканим орнаментом чи вишивані займають важливе місце в українському мистецтві та обрядах. Вони супроводжували людину в усіх важливих подіях у її житті.

Любов Волинець

VYBIIKA (WOODBLOCK-PRINTED FABRIC)

Vybiika, vybyvanka, mal'ovanka, drukovanytsia, dymka [sing.] — these are all Ukrainian names for a patterned fabric printed by an engraved and paint-coated woodblock.

Vybiika has existed in Ukraine since ancient times. In the Raikovets'kyi site in the Zhytomyr Region, archaeologists discovered a stone stamp, dated from the 11-12th centuries, which was used to print designs. Fragments of textiles, ornamented with black oil paint, and woodblocks for printing fabric were found in ancient mounds in the Chernihiv Region. The master fabric printers of Kyiv, Chernihiv, and other cities were famous throughout Kyivan Rus'. These craftsmen were called *vybiinyky, dymkari, krasyl'nyky, and synyl'nyky* [pl.]. Often they combined their work with woodcarving, dyeing, and book printing, because all these skills were necessary to create a fine *vybiika*.

The paint for *vybiiky* [plural of *vybiika*] was made primarily from natural dyes: black, from coniferous ash; red, from the cochineal beetle, etc. Domestically-woven linen and *polotno* fabrics were used, with cotton or silk manufactured fabrics utilized less frequently. The smooth and finely-woven fabric was dampened with water sometimes diluted in animal glue (for strength). It was then rolled with a *rubel* or a glass *hal*. The old woodblocks were small, with one ornamental motif. In time, wider woodblocks with a few repetitive motifs in sequence came into use. There were woodblocks as wide as the *polotno* fabric itself and square ones for printing designs on kerchiefs.

The most popular techniques of woodblock printed fabric were the surface [*zverkhnie*] method and the barrel [*kubove*] method: In surface printing, the dye was ground into linseed or other oil, which was boiled for a long time to ensure that the printed designs were sharp and did not run. The prepared paint was brushed onto the

carved woodblock, ensuring that the whole raised carved surface was covered. The block was then pressed onto the tightly-stretched fabric which, after printing, was hung to dry. In order to create two- or three-colored *vybiika*, a separate woodblock was used for each color. One color was printed, the fabric was dried, then another color, and so on, in turn. Wandering *vybiikari* [fabric printers] worked in the surface technique, which did not require complicated equipment. They traveled from village to village, printing fabric to order.

In the *kub* technique, a resist method, the carved woodblocks were covered with a specially-prepared whitewash [*vapno*]. After printing, the fabric was immersed in barrels [*kuby* - pl.] of dye. The entire surface of the fabric was dyed except for the ornament which had been printed in whitewash. Afterwards the fabric was soaked in a liquid which removed the whitewash, then dried and pressed. This type of *vybiika* had a dyed background and a print in the natural color of the fabric. A decorative effect was created by a blue background (the most popular color) and a white design.

The designs were in harmony with the two-dimensional surface of the fabric. Of the numerous motifs, the more prominent were "little suns" [*sonechka*], "stars" [*zirky*], "seeds" [*sim'ia*], "little loaves" [*knyshti*], "little mushrooms" [*hrybochky*], "guelder-rose" [*kalyna*], "hollyhocks" or "roses" [*rozhi*], and others. The designs were geometric, geometricized floral, and floral. The most common design compositions were: linear, reticulate, checkered, or radiating from a central point. The compositional originality of design in Ukrainian woodblock fabric printing is widely recognized. Researchers have often called it "graphic folk art."

Woodblock printed fabric was popular in Ukraine. It was made into

men's, women's and children's clothing: jackets [*kabaty*], skirts, and aprons for women; pants for men; women's headcovering [kerchiefs and wimples], etc.

Woodblock printed fabric preserved in the museums of Ukraine attests to its variety. In the *vybiiky* of the Poltava and Kyiv Regions, the floral ornament predominates, while the Chernihiv Region prints have interesting circular motifs. The Volyn Region skirts [*dymky*] are striped. The Lemko *vybiiky* have typical fine geometric motifs in white on a blue background. The Podillia Region has geometric motifs. It can be stated that the manually-printed woodblock fabric — the *vybiika* — is a unique aspect of Ukrainian folk art.

Raisa Zakharchuk-Chuhai

НАРОДНА ВИБІЙКА

Вибійка, вибиванка, мальованка, друкованиця, димка — так називали в Україні тканини з візерунком, який наносили на них узорно різьбленою і змашеною фарбою дошкою.

Вибійка існувала на Україні з давніх-давен. У Райковецькому городищі на Житомирщині археологи знайшли кам'яний штамп-печатку з XI-XII ст., яким вибивали орнамент. В курганах Чернігівщини збереглися фрагменти тканини, прикрашеної чорною олійною фарбою та дерев'яні різьблені дошки для вибивання узорів. Відомо, що у Київській Русі славились своїми роботами майстри-вибієчники Києва, Чернігова й інших міст. Цих майстрів називали „вибієчниками”, „димкарями”, „красильниками”, „синильниками”. Вони не раз поєднували свою працю із різьбарством, фарбарством, друкарством, бо всі ці знання були потрібні, щоб створити гарну вибієчку.

Фарбу для вибієчок виготовляли переважно з природних барвників: чорну — із сажі шпилькових дерев, червону — з комахок червцю й ін. А полотно використовували льняне і конопляне домашнього ткання, рідше — бавовняні або шовкові тканини фабричного виготовлення. Полотно підбирали гладенького рівномірного ткання, поливали водою, інколи розведеним тваринним клеєм, щоб стали тугішими, викачували їх „рублем” або склянним „галом”. Давні дошки були невеликі, з одним мотивом. Згодом вирізьблювали на ширших дошках декілька мотивів у відповідному ритмі повторення. Бували дошки завширшки як полотно та квадратні для вибивання узорів на хустинах.

Найпоширеніші техніки ручного виготовлення вибієчаних тканин — зверхнє і кубове вибивання.

Зверхнє вибивання — фарби розтирали на олії з насіння льону або іншої. Олію довго виварювали, щоб орнаментальні відбитки на полотні були чисті, без затіку. Приготовлену фарбу наносили на різьблену дошку, розтирали по всій її площині та притискали до туго натягнутого полотна. Вибите полотно розвішували для просушування.

Щоб створити вибієчку дво- чи триколірну, використовували для кожного кольору окремі дошки. Спочатку відбивали на полотні один колір, просушували, а потім по черзі інші.

Технікою зверхнього вибивання працювали вибієчкари-мандрівники, що з нескладним обладнанням їздили, ходили по селах та на замовлення вибивали узор.

Кубове вибивання — різьблені дошки покривали спеціально приготованим розчином — вапном. Відбивши такою дошкою узор, тканину фарбували у бочках „кубах”. Уся тканина зафарбовувалась, а вкритий вапном орнамент, залишався незабарвленим. Потім тканину відмочували — „відквашували” в розчинах, що знімають вапно, висушували і прасували. Така вибієчка мала забарвлене тло та орнаментальні мотиви природного коліру полотна. Декоративний ефект творили синє тло (найчастіше фарбували у цей колір) та білий орнамент.

Орнаментальні мотиви логічно поєднані з двомірною площиною полотна. З усього розмаїття мотивів виділяються „сонечка”, „зірки”, „сім'я”, „книші”, „грибочки”, „калина”, „рожі” та ін. Орнамент вибієчки буває геометричний, геометризівано-рослинний та рослинний. Найпоширеніші композиції: стрічкова, сітчаста, шахматна, центрально-промениста. Орнаментально-композиційна

оригінальність українських вибієчок загально визнана. Дослідники часто називають їх „народною графікою”.

Вибієчани тканини були популярні в Україні; з них шили жіночий, дитячий і чоловічий одяг; плечевий — жіночі кабати, свити, поясний — спідниці, фартушки; для чоловіків штани; головні убори — хустини, плати, намітки та ін.

Збережений у музеях України вибієчаний одяг свідчить про його різноманітність. В полтавських, київських вибієчках переважає рослинний орнамент, у чернігівських — цікаві кругові мотиви. У волинських спідницях-димках переважають смугасті композиції; лемківські вибієчки характеризуються дрібними геометричними мотивами білого кольору на синьому тлі; на Поділлі поширені у вибієчках геометризівані мотиви.

Можемо ствердити, що ручна народна вибієчка — унікальне явище в українському народному мистецтві.

Раїса Захарчук-Чугай

СЛОВНИК НАРОДНИХ ТЕРМІНІВ, ВИКОРИСТАНИХ У КНИЖЦІ

А

андарак - тканина спідниці, прикрашена
узором (Чернігівщина).

Б

бавниця - смуга вишивки, виконана
червоним або жовтогарячим кольо-
ром косим настилом, якою прикра-
шають голову (Яворівщина).

бавунка - фабричні нитки різних
кольорів (Гуцульщина).

байбарак - верхній чоловічий та
жіночий сукняний одяг чи
кожушок, вкритий сукном
(Наддніпрянщина).

байорок - крайка, вузький пояс
(Буковина).

бараниця - хутряна шапка
(Підляшшя).

барлячі, берлячі - зимові сукняні
чоботи (Поділля, Сокальщина).

бартка - палиця з металу
(Гуцульщина).

басабанка - узориста стрічка
(Лемківщина).

безконечник - хвилястий взір,
меандер (по всій Україні).

бекеша - чоловічий верхній теплий
одяг старовинного крою з
брижами в стані (Наддніпрян-
щина).

бекешка - жіночий зимовий одяг з
білого або сірого овечого хутра,
покритего темносинім сукном
(Сокальщина).

бердечко - малий верстат для
плетення шнурків (Підляшшя).

бинда - узориста стрічка, якою
дівчина обв'язує голову
(Сокальщина).

біленьця - фабричне полотно
(Гуцульщина).

бівтиця - китичка з волічки
(Гуцульщина).

боканичі - міцні черевики
(Закарпаття).

бомбак - фабричні бавовняні нитки
до ткання (Буковина).

борунчук - бавовняне полотно для
сорочок (Буковина).

бочки - трикутники з фабричного
матеріалу, доточені до сорочки
або верхнього вбрання (розділ —
Українська сорочка).

брацар - назва манжета (луда,
чохла, оторочка, михалі)
(Гуцульщина).

брижі, брижики - збирочки навколо
шиї або манжетів, зшиті кольо-
ровою ниткою; це утворює узір
на полотні (Бойківщина).

бріль - солом'яний капелюх
(Наддніпрянщина).

бунда - хутряна безрукавка
(Бойківщина).

бурка - зимова спідниця з тканини,
витканой вовною на льняній
основі (Підляшшя, Холмщина).

В

валяна - вовна або шерсть,
ущільнена до відповідної тугости
(Бойківщина).

валянки, валянок - зимове взуття з
валяної вовни (Поділля,
Наддніпрянщина).

веретянка - довге верхнє вбрання з
полотна (Бойківщина).

верхоплут - самостійний або
допоміжний стібок вишивки.

вибійка - тканина з візерунком, який
наносять вручну за допомогою
різьбленої або набірної дерев'яної
дошки.

віколка - затяганка, довбане,
колянка - стягуваний стібок, що
утворює узір (Наддніпрянщина).

вилога, вилоги - відвернутий і
випрасуваний край на грудях або
рукавах одягу (Поділля, Волинь).

виложистий - який відвертається
(про комір).

вирізування - прозорний шов
(Полтавщина).

вісічка - кольорова тасьма
(Холмщина).

вистіг - позаголковий стібок (розд.
Українська сорочка).

вичіркувати - впорядковувати
голкою зморшки на полотні
(Наддніпрянщина).

відворот - відвернений хутряний
край кучми (Гуцульщина).

відскочки або киданці - частина
орнаменту уставки, покидана по
рукаві (Наддніпрянщина).

волічка - нитка з високоякісної
вовни (Західна Україна).

волоки - плетені шнури для
зав'язування постолів і ходаків

(Гуцульщина, Волинь).

волошка - верхнє жіноче й чоловіче
вбрання з сірого сукна,
прикрашене темносинім шнуром
(Сокальщина).

ворс, ворса - густий пушок з
коротких вовняних волокон на
поверхні деяких тканин (За-
карпаття, Наддніпрянщина).

вуси - складки ззаду від талії вниз у
верхньому одязі - кожушкові,
свиті, керсетці (Наддніпрян-
щина).

вуха - петлі при личаках (Під-
ляшшя).

Г

гамірка - чоловіча шапка
чотирикутної форми
(Холмщина).

гаплик - гачок для застібання (по
всій Україні).

гарасівка - вовняна кольорова
стрічка.

гачі - вовняні зимові штани
(Гуцульщина).

гачник - льняний шнур, що стягує
штани у стані.

гирка - рукав викінчений
фальбанкою.

гладь, настил, лиштва - вид
вишивки, в якій стібки щільно
прилягають один до одного,
суцільно покриваючи узір
(Наддніпрянщина).

голиця - біло гарбована шкіра
(Гуцульщина).

горботка, горбатка, обгортка -
незшитий жіночий поясний одяг
(Поділля, Буковина).

грідушка - прямокутний шматок
сукна, доточений до поли сердака
(Гуцульщина).

гуня або гунька - 1. верхнє вбрання
з білого або чорного сукна
(Лемківщина); 2. літнє верхнє
вбрання для жінок із спеціально
витканой тканини (Сокальщина);
3. верхнє вбрання з доморобного
сукна з ворсом (Закарпаття).

гаті - літні штани (Лемківщина,
Бойківщина).

гатынка - полотняна панчоха
(Бойківщина).

гердан або **силянка** - шерстяна стьожка або ажурний комірець з дрібних намистин, якими жінки прикрашають шию або голову (Гуцульщина, Поділля, Сокальщина).
г'омбичка - більша намистина, що викинчує гердан (Лемківщина).
гореніох - спідниця, ткани у червоні смуги (Підляшшя).
гудз - великий гудзик.

Д

дармовіс - китиця з волічки, що прикрашає верхнє вбрання (Гуцульщина).
двоєнички - пара однакових запасок (Гуцульщина).
дерга - поясний жіночий одяг з прямокутного шматка чорного сукна (Наддніпрянщина).
дзьобенка - ткани у крату торбина (Гуцульщина).
димка - спідниця з вибійки (Бойківщина).
додільна - сорочка, скроєна з одного шматка тканини (Українська сорочка).
до уставки - назва крою жіночої й чоловічої сорочки (Українська сорочка).
драбинка - узір, вишитий вовняними нитками на лейбуку (Лемківщина).
дріть - золота або срібна нитка в тканині запаски (Гуцульщина).
луда - назва манжета на західних землях (Українська сорочка).
лукач - срібна або золота монета, яку чіпляли до намиста (Наддніпрянщина).

Ж

жічка - шнурок, виплетений з кольорової волічки (Сокальщина).
жуковина - перстень (Бойківщина).
жупан - 1. верхній чоловічий одяг з синього сукна (Наддніпрянщина); 2. дівоче верхнє вбрання (Холмщина).

З

забори - витканий орнамент (Підляшшя).
закаблук - задня частина взуття, що охоплює п'яту (Наддніпрянщина).

закладка - вузька смуга тканини, пристроєна до одягу (Бойківщина, Сокальщина).
занизування - заволокування, затягування, перетикання - поперечний нескладний шов (Полісся).
запаска - 1. жіночий поясний одяг у вигляді шматка тканини (переважно вовняної) чорного кольору (Наддніпрянщина); 2. два однакові прямокутні шматки вовняної кольорової тканини (Гуцульщина).
запиначка - 1. назва фартушка, загальновживана в західній Україні; 2. фартушок, витканий узором (Бойківщина).
заплітка - 1. червона або зелена волічка, яку вплітають у коси (Бойківщина); 2. червона вовняна стрічка, яку вплітають у косу (Лемківщина).
запліччя - уставка, вишитий узір вище рукава (Лемківщина).
запонка - гудзик, що ним застібали чоловічу сорочку (Лемківщина).
зарукавник - назва манжета (Закарпаття).
заснівок - нитки іншого кольору, що їх додають до основи при тканні пояса (Яворівщина).
заспулиця - широкий квадратний узір на рукаві (Закарпаття).
застіжка - кольорова вовняна стрічка, якою зав'язували чоловічу сорочку (Лемківщина).
затичка - вузька вишивка, якою обведено хомевку (Холмщина).
затяганка - назва мережки.
зацінка - 1. гудзики, на які застібали сорочку (Яворівщина); 2. шнурок із кутасиком, що ним зав'язували сорочку (Буковина).
згарда - старовинне намисто з хрестиків (Гуцульщина).
зерновий вивід - стягваний скісний шов.
зернята - хрестики - вишивальний шов (Бойківщина).

К

кабат - 1. короткий верхній одяг з полотна (Яворівщина, Сокаль); 2. жіночий і чоловічий верхній одяг з чорного фабричного сукна (Сокальщина).
кабатик - чоловіча безрукавка (Волинь).
калап - чоловічий солом'яний капелюх (Лемківщина).

каліта - шкіряна торбинка для губки і крем'я (Полісся).
камізіелька або **камізоля** - чоловіча безрукавка (Бойківщина, Лемківщина, Полісся).
капелюшнина - убір голови для дівчат стіжковатої форми вкритий штучними квітами та іншими прикрасами (Буковина).
капець, **капчур** - панчоха пошита з домотканого сукна (Гуцульщина).
капота - 1. жіночий і чоловічий верхній одяг з доморобного сукна (Наддніпрянщина); 2. верхній одяг з фабричного сукна (Сокальщина).
каптан, **кафтан** - 1. короткий верхній одяг з полотна; 2. довгий верхній одяг з полотна або доморобного сукна для жінок і чоловіків (Наддніпрянщина, Поділля, Бойківщина, Яворівщина).
каптур - 1. старовинний жіночий головний убір (Підляшшя); 2. головний убір, пришитий до верхнього одягу (Наддніпрянщина, Підляшшя).
капшук - торбинка для тютюну або грошей (Наддніпрянщина, Бойківщина, Волинь).
карабуля - шапочка без верху, що її вбирають дівчата у свято (Буковина).
катран - плетений пояс (Бойківщина).
кацабайка - жіночий верхній одяг з чорного домотканого сукна, прикрашений оксамитом і шнурком (Сокальщина).
качалочка - стібок — двобічне настилування доземними рядками.
кашмір, **кашемір** - тонка м'яка вовняна або напіввовняна тканина, пофарбована переважно в темні кольори.
кептар - коротка кожушанка без рукавів (Гуцульщина, Поділля).
керсетка - плечовий жіночий одяг без рукавів (Наддніпрянщина).
кибалка, **кімбалка** або **кичка** - кружок, сплетений із вишневого пруття або пряжі обшитий полотном, за який жінка закладає волосся (Бойківщина, Поділля, Яворівщина).
киданець - дрібний мотив із головного узору, покиданий по рукаві або хустці. (Полтавщина, Яворівщина).

кирейка, кирея - жіночий і чоловічий верхній довгий сукняний одяг (Наддніпрянина).

кирпа - шапочка з сукна, підшита полотном (Буковина).

кирпці, постолы - шкіряне взуття (Лемківщина).

китай - назва стрічки (Підляшся).

китиця - 1. жмуток ниток, шнурків і т. ін., зв'язаних з одного кінця до купи; це прикраса, оздоба чого-небудь (Наддніпрянина); 2. закінчення з волічки, вплетене у кінець коси; тороки пояса (Бойківщина).

кізянка - невисока хутряна шапка (Наддніпрянина),

кісник - стрічка, бинда для вплітання в косу (Наддніпрянина).

клапоть - 1. шматок тканини у формі листка, пришитий у стані лейбика (Лемківщина, Сокальщина); 2. назва манжета (Холмщина).

клебаня - хутряна чоловіча шапка з навушниками (Закарпаття).

ковтки з лелітками - металеві прикраси для вух (Бойківщина).

ковтунці - довгі або волохаті пучки (чубки) на верхньому жіночому одязі — юпці (Наддніпрянина).

кожух - жіночий і чоловічий зимовий довгий одяг з овечих шкір вовною всередину (по цілій Україні).

кожуша, кожушина, кожушанка, кожушок - короткий жіночий кожух (вся Україна).

кожушок - спосіб ткання полотна (Полісся, Сокальщина).

колісцятка - узір на лейбику (Лемківщина).

колюсовий - біложовтий колір (Гуцульщина).

конічинка - назва друкованого узору на хустці.

кораблик - старовинний жіночий головний убір з різками (Харківщина).

коралі - дороге намисто з вапнистих відкладів морських тварин (Наддніпрянина); узористе намисто т. зв. „венецьке” (Гуцульщина),

корсет або горсет - жіноча безрукавка, що сягає до стану (Волинь).

косичити - прикрашати (Наддніпрянина, Гуцульщина).

косичка - вузький декоративний шов у сполучі з іншим.

косиця - узір на чоловічому лейбику (Лемківщина).

крайка або окрайка - 1. пояс із грубої (переважно вовняної) кольорової пряжі (Наддніпрянина); 2. вузький тканий пояс у смуги або узори (Гуцульщина); 3. вузька плетена смуга з соломи (Бойківщина); 4. кругла й широка силанка (Лемківщина).

крепінка - хвиляста кольорова тасьма (Лемківщина).

кривулька - мініатюрний стібок (Бойківщина, Лемківщина).

крисаня або крисачка - капелюх із повсти або соломи (Бойківщина, Гуцульщина).

кулька - шкіряний гудзик (Бойківщина).

кумач - бавовняна тканина яскраво червоного кольору (Наддніпрянина).

куртак - 1. куртка з вибілки на літо або із сукна на зиму (Поділля); 2. куртка з чорного або білого сукна (Лемківщина).

кусан або кусина - короткий верхній одяг (Волинь).

кусник - шнурок для зав'язування сорочки або черевиків (Підляшся).

кутас - прикраса у вигляді китиці на одязі.

куток - піднятий перед у чепці (Закарпаття).

кучма - чоловіча висока шапка з баранячого хутра (Наддніпрянина, Закарпаття).

Л

ланка - низка намиста.

ланцюжок - шов, основа будь-якого візерунка.

ластка або ластия - вставка під пахвами (між станком і рукавом) у сорочках та верхньому жіночому одязі (Українська сорочка).

лейбик - безрукавка (Бойківщина, Лемківщина).

ліскавка - скляні намистини різного кольору (Гуцульщина).

личак - взуття, вплетене з лика липи чи берези (Волинь).

лишанка - залишки з хустки (Лемківщина).

лиштва - 1. вишита смуга на подолі жіночої сорочки (Наддніпрянина); 2. вишивка у вигляді прямого настилу.

літник - зимова вовняна спідниця,

виткана у кольорові смужки (Волинь).

лямпас - вузька кольорова смуга, вшита в штанах з обох боків (Лемківщина).

ляхівка - мережка; назва походить від села на Полтавщині.

М

магерка - повстяна чотирикутна шапка (Полісся, Волинь, Підляшся).

маківка або тім'я - верхня частина голови людини.

макітра - глиняний посуд напівсферичної форми з круглим дном і значно більшим від дна широким отвором.

мальованка - спідниця з полотна розмальованого вибіркою (Лемківщина, Бойківщина).

мандина - верхній одяг нескладного крою з грубого конопляного полотна (Сокальщина).

манжёт - вилога, закот або смуга полотна, що викінчує рукав. Інші назви: чохла, дуда, оторочка, михалі, зарукавник (Українська сорочка, Сокальщина).

манишка - вишитий прямокутник полотна, пришитий спереду чоловічої сорочки (Українська сорочка).

матня - широкий чотирикутник, що з'єднує ногавиці шароварів (Наддніпрянина, Яворівщина).

махра - кутасики, викінчення плетеного пояса (Полісся).

мацько - зимова вовняна хустка (Сокальщина).

мереживо - 1. прозора вишивка, зроблена на місці витягнутих з тканини ниток (Полтавщина); 2. сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг (інша назва — коронка).

михалі - назва манжета (Сокальщина).

моршинка або поверхниця - вишивка поземними стібками одною ясною барвою - жовтою, червоною чи зеленою на рукаві сорочки (Поділля, Буковина).

мунтян - довгий хутряний кептар (Буковина).

муцик - жмуток волосся, підстрижений над вухом (Сокальщина).

Н

набірування - шов, поземні стібки якого весь час зміщуються на одну нитку ліворуч або праворуч, залишаючись паралельними (Наддніпрянина).

нави́пуск - не заправляючи сорочки в штани (Наддніпрянина, Бойківщина, Лемківщина, Полісся).

наволо́ка або **настрочанка** - вовняний шнур, яким прив'язують кирпець до ноги (Лемківщина).

навушники - частина шапки, що її спускають на вуха (Наддніпрянина, Гуцульщина).

надкрі́вка - смуга тонкого полотна, що покриває голову й вільно звисає на спину (Холмщина).

намі́стина - одне зерно наміста (Наддніпрянина).

намі́тка, обрус, перемі́тка - покривало з тонкого серпанку, яким зав'язують голову поверх очіпка заміжні жінки (Наддніпрянина).

нарі́жник - орнамент у кутку правої поли верхнього одягу (Наддніпрянина).

насти́л або **гладь** - 1. прями́й — вишивка, в якій паралельні стібки щільно прилягають один до одного; 2. косий, коли напрямок стібків похилий.

натя́ганка - чоловіча хутряна шапка (Яворівщина).

нахлі́пка - зуб вовняного капця (Гуцульщина).

ни́зь, низи́нка - спосіб вишивання, коли стібки шиють із вивороту.

ні́мка - спідниця, виткана в чорні смуги (Підляшшя).

ногави́ці або **ногавки** - назва штанів (Лемківщина).

О

обві́дка - декоративний стібок або вузький узір, що обводить край одягу (по всій Україні).

обмі́тка або **обки́дка** - стібок, яким обкидують край полотна.

обори - петлі в постолах, крізь які протягають волокни (Гуцульщина).

обснурова́ти - обвести запуску плетеним шнуром (Гуцульщина).

обу́ванець - шкіряний ремінець, що закінчує волокни (Бойківщина).

обши́вка - 1. вузька смужка полотна, якою обшивали виріз для шиї (Українська сорочка); 2. назва коміра (Лемківщина); 3. смуга полотна, якою обшивали вгорі штани.

о́гниво - шматок кутого заліза, яким викресують вогонь (Полісся).

онуча - клапоть полотна або сукна, яким обмотують ногу перед взуванням (Наддніпрянина).

опанча - широкий верхній одяг з сірого доморобного сукна (Наддніпрянина, Поділля).

основа - поздовжні нитки в тканині, а також пряжа для них.

оторочка або **манжет** - вузька смужка тканини, нашита на краї одягу.

о́чіпок - головний убір заміжньої жінки у формі шапочки (Наддніпрянина).

очку́р - міцний льняний шнур, яким стягують штани або шаровари (Наддніпрянина).

оше́вка - назва коміра (Холмщина).

П

па́зуха - розріз спереду в сорочці для зручності одягання через голову (Наддніпрянина).

паку́ль - полотно гіршої якості (Холмщина).

па́нтлики - назва стрічки (Закарпаття).

па́ртка - силянка (Закарпаття).

па́рцянка - чоловічий полотняний верхній одяг (Волинь, Холмщина).

па́рча - складноузорчаста тканина, зроблена з шовкових і золотих або срібних чи імітуючих їх ниток; бродат (Наддніпрянина).

пацьо́ри - скляне намисто (Підляшшя).

перемі́тка - вид жіночого головного убору; намі́тка.

перемі́точний шов - стібок, яким прикрашають перемітку.

пети́чина - короткий верхній одяг з полотна (Бойківщина).

петля́ - обшитий тканиною або обкиданий нитками розріз на одязі для застібання гудзиків. Дужечка з ниток або тасьми для застібання гудзичків, гапличків і т. ін.

пі́саний - покритий орнаментом (Гуцульщина).

півхрестик - спосіб вишивання косими стібками, що мають форму половини хрестика.

підві́йка або **платя́нка** - смуга полотна, якою обвивають ногу, взуваючись (Бойківщина).

підпо́личчя - вишивка на рукавах жіночої сорочки.

підста́вка - ластка (Підляшшя).

підстрі́чник - кругла форма з твердого паперу, обтягнена матерією, прикрашена стрічками, руютою, барвінком - прикраса для голови (Холмщина).

підто́чка, підти́чка - частина жіночої сорочки, пришита від пояса, з грубого, ніж верх, полотна.

плат - 1. широка запуска (фартушок), яку вдягають замість спідниці (Закарпаття); 2. жіночий убір для голови.

плахта - жіночий святковий поясний одяг з вовняної картатої тканини (Наддніпрянина).

плетення в зубці, в луску, вузькою або **широкою стрічкою** - назви сплітання солом'яних смуг для капелюхів (Сокальщина).

плетення в кіску або **в сіточку** - спосіб плетення пояса з вовняних ниток (Яворівщина).

плеті́нка - 1. стібок подібний до кошечки; вживають з іншим для викінчення головного орнаменту; 2. шнур, виплетений зі шкіри (Гуцульщина).

погру́дки - смуги вишивки на переді сорочки між пазухою та рукавом (Поділля).

поді́л - нижній край сорочки, спідниці, верхнього одягу та ін. (Наддніпрянина).

позаго́лковий шов - стібки: стебні́вка або шнурочок.

позу́мент - гаптована сріблом, золотом або сухозліткою тасьма (Наддніпрянина).

по́лик, підпо́личчя - 1. поперечна вишивка на верхній частині рукава сорочки (Наддніпрянина); 2. вишивка нижче полика (Наддніпрянина).

полотно́ - 1. конопляна, льняна або бавовняна тканина; 2. чиновате - ткане в узір; 3. козушок - перехресно подвійно ткане (Сокальщина).

полотня́нка - чоловіча безрукавка (Волинь, Холмщина).

попередниця - шматок тканини, яким покривають перед плахти або спідниці (Наддніпрянина).
попліт - прикраси, що їх вплітають у коси (Гуцульщина).
попруга або попружка - 1. шкіряний пояс завширшки в долоню (Сокальщина); 2. вузький тканий пояс (Гуцульщина, Буковина).
портяниці - полотняні штани (Гуцульщина, Буковина).
постоли - шкіряне взуття (Гуцульщина, Полісся).
почіпчини - обряд покривання голови молоді під час весілля (Лемківщина).
пояс - 1. шкіряна, матерчата, в'язана і т. ін. смуга для підперізування одягу в стані (Наддніпрянина); 2. смуга, виткана узором або кольоровими смужками, якою підперізуються жінки й чоловіки (Волинь, Поділля).
прачик - середуший шов на спині жіночого кабату (Сокальщина).
прив'язка - зав'язування гарасівкою викладеної зачіски (Гуцульщина).
прирамок - ластка, чотирикутник у сорочці, що вшитий між коміром і рукавом (Українська сорочка).
протичка - металевий прутик для чищення люльки.
прохідка - вузька смуга тканини, суцільно скроєна від коміра аж до низу.
прошивка - вузький стоячий комір (Українська сорочка).
прошиття - стібок на сердаку (Гуцульщина).
прутик - найпростіша мережка.
пряжка - металева застібка, яка скріплює кінці ременя.
пуговиці - мідяні гудзики, що їх вплітають у коси (Гуцульщина).

Р

рамовання - узір для сорочки із кольорових ліній (Закарпаття).
рандак - спідниця на холодну пору (Підляшшя).
рантух - завій голови зі смуги тонкого полотна з витканими або вишитими краями (Поділля).
ремінь - чоловічий шкіряний пояс (Бойківщина, Волинь).
ретязь - назва стібка косички.
рибки - вшитки у формі риб'ячого хвоста на жіночому кабаті (Сокальщина).

ризь - ажурний стібок (Полісся).
розпірка - розріз у спідниці (Бойківщина).
розшивка - 1. стібок, яким з'єднують рукава зі станком сорочки (Чернігівщина); 2. узорне шитво.
рубєць - 1. жіноча святкова нагортка зі складеного полотна (Лемківщина); 2. шов, що утворюється при зшиванні країв тканини; 3. покручений стібок, яким викінчують пазуху (Яворівщина).
рядовина - тканина, виткана з білої вовни на льняній основі (Харківщина).
ряска - стібок, яким покриті грідущки (Гуцульщина).
рясувати - укладати у дрібні складки (Лемківщина).

С

сальба - назва монети, що її чіпляють до намиста (Буковина).
сап'ян - тонка м'яка шкіра різноманітних кольорів, виготовлена з козячих, овечих або телячих шкур (Наддніпрянина).
сап'янці - взуття із сап'яну (Наддніпрянина).
сачок - верхній одяг простого крою з фабричного сукна (Наддніпрянина, Поділля, Яворівщина).
світа - довгополий верхній одяг з домотканого грубого сукна для жінок і чоловіків (по всій Україні).
світлячки - легкі блискучі намистини (Бойківщина).
сердак - старовинний верхній одяг з домотканого сукна (Гуцульщина).
серем'яга - верхній одяг жінок і чоловіків з білого або чорного доморобного сукна (Сокальщина).
сілянка - стрічка з нанизаних намистин (Гуцульщина, Поділля, Лемківщина).
сітець - перкаль, тонка бавовняна фабрична тканина.
сіряк - старовинний верхній одяг із грубого сукна з пришитим до коміра каптуром (Наддніпрянина, Поділля, Бойківщина, Полісся).
сірячина - домоткане грубе нефарбоване сукно (Сокаль).

складка - поздовжній згин на тканині, утворений призбируванням, стягненням, складанням її.
смугаста - спідниця, тканина у смуги (Підляшшя).
смушок - шкурка новонародженого ягняти (Наддніпрянина, Поділля).
снур або снурок - 1. вовняний плетений шнур (Гуцульщина); 2. назва убору голови молоді (Бойківщина).
соснівка - стібок, яким викінчують орнамент.
спідник - спідниця з грубого полотна, що доповнює сорочку (Бойківщина, Лемківщина).
спинка - 1. гудзик з металу; 2. гудзик з маленького дзеркальця
сплетеник - назва сілянки (Закарпаття).
станик - 1. верхня частина жіночої сорочки (до підтички); 2. коротка жіноча безрукавка (Волинь).
станок - перед і спинка сорочки (Українська сорочка).
стебнівка - вишивальний шов.
стежки - широкі виткані смуги на спідниці (Підляшшя).
стовп - назва узору „дерево життя” (Буковина).
стовпчики - назва мережки.
строк - шкіряний ремінець, яким прив'язували постіль до ноги (Закарпаття).
стяг - назва стрічки (Підляшшя).
сукман або сукмана - верхній одяг жінок і чоловіків із домотканого сукна (Полісся, Підляшшя, Холмщина).
сухозолоть - золота або срібна нитка, що перетикає святкову запаску (Гуцульщина).

Т

терновіа - хустка, переважно квітчаста, з вовняної тканини, схожої на кашемір (Наддніпрянина).
тім'я - верхня частина голови людини від лоба до потилиці.
тічка - пасмо конопляного прядива, що його заміжні жінки вплітали у коси (Поділля).
тжаниця - плетений пояс, прикріплений до запаски (Бойківщина).
тобівка - шкіряна торба, оббита металевими прикрасами (Гуцульщина).

топанки - півчеревики (Закарпаття).
топірець - сокирка на довгому держаку, звичайно прикрашена інкрустацією, різьбленням (Гуцульщина).
тороки - суцільний ряд кінців ниток основи, що вільно звисають із країв тканини або килима (Наддніпрянщина).
трясунка або **трясучка** - прикраса для чоловічих капелюхів з дрібних намистин, нанизаних на дротах (Гуцульщина, Бойківщина).
тулубчастий - кожух прямоспинного крою, не приталений (Наддніпрянщина).
турпан - убір голови з шовкової хустки (Буковина).

У

убрус - старовинний жіночий головний убір.
угнівці - чоботи з Угнова (Сокальщина).
уйош - короткий верхній одяг (Бойківщина, Закарпаття).
уплітки - волічкове плетиво до зачіски (Гуцульщина).
уставка - 1. вузька смуга полотна, що поєднує перед зі спиною станка (Українська сорочка); 2. вишивка вище рукава на жіночій сорочці.
уток (утік), **підкання** - поперечні нитки тканини, які у ткацькому варстаті переплітаються з поздовжніми (основою) (по всій Україні).
учіпка - плетений шнур, яким зав'язували запаску (Яворівщина).
ущінка - шнурочки з кольорових ниток для зав'язування сорочки під шиєю (Бойківщина).
ущіпка - гаплик, на який застібали сердак (Гуцульщина).

Ф

фальбанка - смуга легкої наморщеної тканини (Лемківщина).
фарбачка - спідниця з вибійки (Лемківщина).
фарбінка - мереживо, яким обводили хустину (Лемківщина).
фартушок - жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру.
фартух - вишивана спідниця з полотна (Бойківщина).

фацелік - убір голови з тонкого білого полотна (Лемківщина).
фез - убір голови (Буковина).
фодра - рукав, викінчений фальбанкою (Закарпаття).
фрембій - шнурок, яким зав'язували спідницю (Бойківщина).
фриз - товста ворсиста вовняна тканина.

Х

халіява - верхня трубчаста частина чобота, що прикриває литку (Наддніпрянщина).
хімля або **хомівка** - круг із ялівцевого або вишневого пруття, на який жінки накручували волосся (Лемківщина).
хлоп'янка - жіноча сорочка спеціального крою (Українська сорочка).
хмари - назва друкованого узору на хустці (Сокальщина).
ходаки - шкіряне взуття (Бойківщина, Холмщина).
холошні - зимові вовняні штани (Гуцульщина, Лемківщина, Бойківщина).
холошня - панчоха з доморобного сукна (Бойківщина, Лемківщина).
хрестик - стібок, що поширився в Україні на переломі XIX-XX ст.

Ц

цвікол - назва для ластки (Підляшшя).
цирка або **цірка** - мережка - прутик (Бойківщина).
цурканка - хутряна безрукавка (Буковина).
цятка або **цяточка** - 1. кругла прикраса з металу (Гуцульщина); 2. скляне кольорове намисто (Буковина).

Ч

чахлік - жіноча сорочка (Лемківщина).
чепець або **чіпок** - головний жіночий убір з полотна або ситцю (Наддніпрянщина, Яворівщина, Закарпаття).
чепрага - круг, вирізьблений із металу, яким защіпається намисто або верхнє вбрання (Гуцульщина).
черв'ячок - 1. валочок з різнокольорової волічки, що ним прикрашають капелюх

(Гуцульщина); 2. стібок, хвилясте викінчення узору.
черес - широкий шкіряний пояс із двох складених і зшитих уздовж ременів, всередині має кишеню для грошей (Гуцульщина, Поділля).
чисниця - три нитки тканини, що є підставою всіх мережок, настилу і хрестиків.
чілко - пов'язка з твердого паперу, покрита білим тюлем і прикрашена рутою або барвінком (Холмщина).
чільце - 1. пов'язка для голови з металу або шкіри, покрита металевим орнаментом (Гуцульщина); 2. весільний головний убір дівчини (Західна Україна, Київщина).
чічка - справжня чи штучна квітка, якою дівчата прикрашають волосся.
чохла - назва манжети (Наддніпрянщина).
чуганя - старовинний чоловічий верхній одяг з доморобного сукна з зашитими внизу рукавами (Лемківщина).
чумарка або **чемерка** - верхній чоловічий одяг, пошитий з фабричного матеріалу, у талію зі складками (Наддніпрянщина, Сокальщина).
чушка - жіноча кругла шапочка з полотна, різновид очіпка (Полтавщина).

Ш

шабак - кольорова мережка.
шалян - тонка вовняна фабрична тканина з квітчастим узором.
шапка - чоловічий головний убір, переважно без крис, м'який, теплий: 1. з овечого хутра циліндричної форми з заломаним верхом (Наддніпрянщина); 2. з овечого хутра, верх вкритий синім сукном (північна Буковина); 3. „на завісах” з сірого смушку, перев'язана стрічкою (Сокальщина); 4. з повсти, без крис (Полісся).
шаровари - широкі штани, стягнені вгорі очкуром, внизу зібрані у зморшки (Наддніпрянщина).
ширинка - біла хустинка, обведена вузькою вишивкою (Гуцульщина).

шка́рпе́тки - панчохи, виплетені з грубої волічки, вгорі викінчені узором (Гуцульщина).
шля́рка або **фа́льбанка** - 1. оборка;
2. закінчення рукава замість манжета (Полісся).
шну́ровиця - коротка жіноча безрукавка, яку зашнуровують спереду (Волинь).
шо́рц - вовняна спідниця, виткана у кольорові смуги (Яворівщина).
шта́півка - позаголковий шов (вистіг, стебнівка).

Щ

щі́нки - шнурок, сплетений з білих ниток, яким зав'язують сорочку (Гуцульщина).

Ю

юга́с - чоловічий ремінь (Лемківщина).
ю́пка - верхній жіночий одяг з фабричного сукна (Наддніпрянщина).
ю́хта - сорт шкіри, одержуваний особливою обробкою шкур великої рогатої худоби, коней, свиней.

Я

яво́рівка - стібок, скісний настил (Яворівщина).
яли́нка - візерунок, яким тчуть полотно (Підляштя).

GLOSSARY OF WORDS USED IN IDENTIFYING APPAREL

N.B.: all words are nouns, singular, unless otherwise indicated; [brackets] indicate region or chapter of book, e.g., [Boiko] indicates Boiko Region.

A

andarak - skirt, with a design woven into the fabric [Chernihiv]

B

baibarak - outerwear, lined in fur and covered with manufactured *sukno* [Dnipro Region]
baiorka or **baiorok** - *kraika*, or narrow sash [Bukovyna]
baranytsia - man's sheepskin hat [Pidliashshia]
barliachi or **berliachi** (pl.) - woolen winter boots [Podillia]
bartka - small metal hatchet, used as a man's walking cane [Hutsul] see also *topirets'*
barvinok - periwinkle; used in wreaths and as decoration in other female headcovering
basabanka - patterned ribbon for the hair [Lemko]
bavnytsia - a band of embroidery, embroidered in red or hot-yellow threads in the slant stitch; used as a headband high on the woman's forehead [Yavoriv]
bavunka - purchased threads, in many colors [Hutsul]
bekeshka - woman's coat of grey or white sheepskin, covered in dark blue *sukno* [Sokal]
berdechko - small loom for plaiting twine or rope [Pidliashshia]
berliachi - see *barliachi*
bezkonechnykh - wavy design, meander (literally, the endless line)
bezrukavka - vest see also *leibykh*, *bunda*, *kabatykh*, *kamizel'ka*, *keptar*, *korset*, *tsurkanka*
bilenytsia - manufactured bleached white cloth [Hutsul]
bochky (pl.) - triangles of purchased fabric, sewn to the sides of a shirt or outerwear as insert panels [Ukr. shirt]
bokancha, **bokanchi** (pl.) - sturdy shoes [Zakarpattia]
bombak - bought cotton thread for weaving [Bukovyna]
bovtytsia - a tassel or cluster of yarn [Hutsul]

bratsar - cuff [Hutsul] see also *duda*, *chokhla*, *manzheta*, *mykhali*, *oshevechka*, *otorochka*, *zarukavnykh*
bryl' - man's straw hat [Dnipro Region]
bryzhi (pl.) or **bryzhyky** (pl.) - smocking around the neck or at the cuffs of a woman's shirt, sewn with a colored thread creating a design [Boiko]
bunda - fur vest, with the fur to the inside [Boiko, Zakarpattia]
burka - winter skirt of woolen fabric woven on a linen warp [Kholm]
burshtyn - amber; amber bead necklace
burunchuk - cotton cloth for shirts [Bukovyna]
bynda - patterned ribbon, tied around a young girl's head [Sokal]

C

chamarka - see *chumarka*
chakhlyk - woman's shirt [Lemko]
chepets' or **chypok** or **ochipok** - small cap of cloth or net, worn by a woman to cover her hair [Dnipro Region, Yavoriv, Zakarpattia]
chepraha - metal clasp, used to fasten a necklace or outerwear [Hutsul]
cheres - man's wide leather belt [Hutsul, Podillia] see also *remin'*
cherviachok - 1. multicolored tube of yarn, used to trim a man's hat [Hutsul] 2. an embroidery stitch, a wavy finish to a design (literally, little worm)
chichka, **chichky** (pl.) - real or artificial flower worn in the hair [Hutsul]
chil'tse - wreath of artificial flowers on a leather or stiff paper base covered with velvet and *lelitka* [Hutsul]
chilko - standing headband of stiff paper, covered in white tulle, trimmed with rue and periwinkle [Kholm]
chil'tse - 1. woman's headband, of metal or leather, covered in metal ornaments [Hutsul] 2. bride's head-covering [Western Ukraine, Kyiv]
chokhla - cuff [Dnipro Region] see also *bratsar*, *duda*, *manzheta*, *mykhali*, *oshevechka*, *otorochka*, *zarukavnykh*
chuhania - the most ancient man's outerwear, of *sukno* [Lemko]

chumarka or **chamarka** - man's outerwear, of manufactured fabric [Dnipro Region, Sokal]
chushka - woman's small round cloth cap, which hid the hair [Poltava]
chypok - see *chepets'*
chysnytsia - three threads of a woven cloth, which are the basis of all cut-and-drawn work, satin stitch, and cross-stitch embroidery

D

darmovys - tassel of yarn, trim for outerwear [Hutsul] (literally, something that hangs there for no reason)
derha - rectangular piece of black or grey *sukno* used as a wrap skirt [Dnipro Region]
do ustavky (adv.) - "to the *ustavka*" — cut or pattern of a man's and woman's shirt [Ukr. shirt]
dodil'na (adj.) - shirt, cut from one piece of fabric [Ukr. shirt]
drabynka - embroidery design in yarn on the *leibykh* [Lemko] (literally, little ladder)
drit' - gold or silver gilt thread woven into the *zapaska* [Hutsul] see also *sukhozolot'*
duda (s.) **dudy** (pl.) - cuff, name used in western regions [Ukr. shirt] see also *bratsar*, *chokhla*, *manzheta*, *mykhali*, *oshevechka*, *otorochka*, *zarukavnykh*
dukach (s.) **dukachi** (pl.) - silver or gold coin, attached to the *namysto* [Dnipro Region] see also *sal'ba*
dvoienychky (pl.) - pair of identical *zapasky* [Hutsul]
dymka - skirt made of *vybiika* [Boiko]
dz'obenka or **taistra** - woven purse [Hutsul]

F

fal'banka - ruffle [Lemko]
farbachka - skirt made of *vybiika* [Lemko] see also *dymka*
farbinka - lace, trimming the *khustyna* [Lemko]
fartukh, **fartushok** (dim.) - 1. embroidered linen cloth skirt [Boiko] 2. pleated skirt [Kholm] 3. common name for apron
fatselyk - woman's headcovering of fine white *polotno* [Lemko]
fodra - woman's shirt sleeve, finished with a ruffle [Zakarpattia]

frembil - drawstring cord used to tie the skirt [Boiko]
fez - woman's headcovering [Bukovyna]
fryz - thick shaggy woolen weaving

G

gati - summer pants [Boiko]
gatlanka - cloth stocking [Boiko]
gerdan - band of small beads woven into a design, and worn as a necklace [Hutsul, Boiko, Zakarpattia, Lemko, Podillia, Sokal] see also *partka*, *spletenyk*, *sylianka*
gombychka - a larger bead which finishes the *sylianka* [Lemko]
gudz - large button

H

hachi - woolen winter pants [Hutsul]
hachnyk - linen cord which serves as a drawstring for the pants [Hutsul]
hamerka - four-cornered man's hat [Kholm]
haplyk - fastening hook
harasivka - colored woolen ribbon [Dnipro Region, Sokal]
hlad' - satin stitch, can be straight or slanted; also called *nastyl*, *lyshuva* [Dnipro Region]
holytsla - leather tanned white [Hutsul]
horbatka or horbotka or obhortka - rectangular piece of woolen fabric, used as a wrap skirt [Podillia, Bukovyna]
horoshok - name of a printed design on a *khustka* [Sokal]
hrechka - type of *merzhenka* embroidery stitch (literally, buckwheat)
hridushka - rectangular piece of *sukno*, attached to the front of the *serdak* [Hutsul]
hunia - 1. man's outerwear of white or black *sukno* [Lemko] 2. summer outerwear for women of specially-woven cloth [Sokal] 3. man's and woman's outerwear of home-made *sukno*, covered in *vors*, a shaggy wool fabric [Zakarpattia]
hyrka - cuff ruffle on woman's shirt sleeve [Kholm]

I

iavorivka - slanted satin stitch [Yavoriv]
iukhta - cowhide, pigskin, or horsehide leather
iuhas - man's leather belt [Lemko]
iupka - woman's fitted outerwear of manufactured *sukno* [Dnipro Region]

K

kabat - 1. short cloth outerwear made of *polotno* [Yavoriv, Sokal] 2. short outerwear of various lengths [Sokal] 3. woman's and man's outerwear of purchased *sukno*
kabatyk - man's vest [Volyn]
kachalochka - two-sided vertical satin embroidery stitch [Podillia]
kachuryky - see *kucheryky*
kaftan - short cloth outerwear [Dnipro Region, Podillia, Boiko, Yavoriv]
kakhntania - see *kaptanka*
kalap - man's straw hat [Lemko]
kalyta - leather pouch for flint and tinderbox [Polissia]
kamizel'ka or kamizolia - vest [Boiko, Yavoriv, Polissia]
kapchur, kapchuri (pl.) or kapets', kaptsi (pl.) - short sock sewn from home-made *sukno* [Hutsul]
kapeliukh - hat with brim
kapeliushynnia - girl's conical head-covering, covered with a variety of ornaments [Bukovyna]
kapets' - see *kapchur*
kapota - 1. woman's and man's outerwear of home-made *sukno* [Dnipro Region] 2. outerwear from *sukno* [Sokal]
kapshuk - tobacco pouch [Boiko, Volyn]
kaptan or kaptanka - see *kaftan* [Dnipro Region, Podillia, Boiko]
kaptsi - see *kapchur*
kaptur - 1. hood attached to outerwear [Dnipro Region, Podillia, Boiko, Polissia] 2. woman's ancient head-covering [Pidliashshia]
karabulia - round pillbox hat without a crown, worn by girls [Bukovyna]
kashmir - purchased woven woolen cloth
katran - woven sash [Boiko]
katsabaika - woman's outerwear of black home-made *sukno*, embellished with velvet and cord [Sokal]
keptar or kyphtar - embellished fur vest, with the pile to the inside [Hutsul, Podillia]
kersetka - woman's sleeveless vest, of various lengths [Dnipro Region]
khaliava - bootleg or bootshank [Dnipro Region]
khimlia or khomevka - a ring of juniper or cherry twigs around which a woman winds her hair [Lemko] see also *kimbalka*
khlop'ianka - woman's shirt of a particular cut or pattern [Ukr. shirt, Bukovyna]
khmary (pl.) - name of a printed design on a *khustka* [Sokal]
khodak, khodaky (pl.) - home-made leather shoes [Boiky, Kholm]

kholoshni (pl.) - winter woolen pants [Hutsul, Boiko, Lemko]
kholoshnia - sock of home-made *sukno* [Boiko, Lemko]
khomevka - see *khimlia*
khrestyk - embroidery cross-stitch, which took root in Ukraine at the turn of the 19-20th centuries
khustka - kerchief or *khustyna*
khutro - fur
kimbalka or kybalka or kychka - a ring of wood or cherry twigs, covered in cloth, around which a matron wound her hair [Boiko, Podillia, Yavoriv] see also *khimlia*
kizianka - man's short fur hat [Dnipro Region]
klapan, klapany (pl.) - lapels or flaps on a *siriak* [Boiko]
klapot' - piece of fabric sewn into the waist of a *leibyky* [Lemko, Sokal]
klebania - man's fur cap [Zakarpattia]
kohutyky (pl.) - see *kucheryky* (*kohutyky* — literally, little roosters)
kolianka - see *vykolka*
kolistsiatka (pl.) - embroidered design on the *leibyky* [Lemko] (literally, little wheels)
kolosovy (adj.) - pale yellow [Hutsul] (literally, the color of a stalk of grain)
konichynka - name of a printed pattern on a *khustka* [Sokal]
korablyk - woman's very old head-covering, with raised front and back [Kharkiv]
koral (pl.) - 1. valuable necklace of genuine coral beads 2. Venetian-glass patterned bead necklace [Hutsul] see also *namysto*
korset - waist-length sleeveless vest [Volyn]
kosa, kosy (pl.) - braid, braids
kosychka - narrow decorative embroidery stitch, used in conjunction with other stitches, not alone [Hutsul] (literally, little braid)
kosychyty (v.) - to decorate, to embellish [Hutsul]
kosytsia - a design on the man's *leibyky* [Lemko]
kovtky z lelitkamy (pl.) - metal earrings [Boiko]
kovtuntsi (pl.) - long or shaggy tufts on the *iupka* fabric [Dnipro Region]
kozhuukh - man's and woman's sheepskin outerwear, with the pile to the inside
kozhusanka, kozhusha, kozhushok or kozhushyna - short sheepskin outerwear, with the pile to the inside
kozhusok - a cloth-weaving method which leaves a nap [Polissia, Sokal]

kraika, okraika or **okravka** - narrow woven sash in many colors [Hutsul]
kraika - 1. narrow plaited band of straw [Boiko] 2. wide and round *sylvianka* [Lemko]
krativka - skirt [Pidliashshia]
krepinka - wavy colored ribbon [Yavoriv]
kryla (pl.) - lapels or flaps on a *siriak* [Boiko] (literally, wings) see also *klapan*
krylata (adj.) - *plakhta* with the top panels folded over and stitched half-way down [Dnipro Region]
krysanla or **krysachka** - brimmed hat of felt or straw [Boiko, Hutsul]
kryvul'ka - miniature zig-zag double running stitch [Boiko, Lemko]
kucheryky - double-running embroidery stitch, in the form of round or angular spirals [Bukovyna] [literally, little curls] also called *kachuryky, kohutyky*
kuchma - man's tall, cylindrical fur cap [Podillia]
kul'ka - leather button [Boiko]
kumach - bright red woven cotton cloth [Dnipro Region]
kurtak - 1. jacket, sewn from *vybiika* in summer, and *sukno* for winter [Podillia] 2. jacket of white or black *sukno* [Lemko]
kusan or **kutsyna** - man's and woman's short outerwear [Volyn]
kutas kutasyk (dim.) - tassel
kutok - raised front of a *chepets'* [Zakarpattia]
kutsyna - see *kusan*
kybalka - see *kimbalka*
kychka - see *kimbalka*
kydanets', kydantsi (pl.) - tiny motif taken from the main embroidery design and scattered over the shirt sleeve or kerchief [Poltava, Yavoriv]
kyptar - see *keptar*
kyreika - women's outerwear of home-made *sukno* [Dnipro Region]
kyrpa - woman's small cap of *sukno*, lined with *polotno* [Bukovyna]
kyrptsi (pl.) - *postoly*; laced leather moccasins [Lemko]
kytai or **kytaika** - ribbon for wreath see also *stiah, strichka*
kytytsia - tassel of yarn braided into the end of a braid of hair, or into the fringes of a sash [Boiko, Hutsul]

L

lanka - strand of beads
lastka, latytsla or **tsvykol** - rectangular piece of cloth, sewn under the arm between bodice of shirt and sleeve; gusset [Ukr. shirt]
lantsluzhok - chain-stitch

latytsia - see *lastka*
leibyck - vest [Boiko, Lemko, Zakarpattia]
liakhivka - cut-and-drawn *merzhenka* embroidery stitch (name derived from the name of a Poltava Region village)
liampas - narrow strip of a different color, inserted down both side seams of pants [Lemko]
litnyk - winter skirt, woven in color stripes of woolen thread [Volyn, Polissia]
liul'ka - smoking pipe
lodochyky (pl.) - young woman's fancy shoes [Poltava]
lyskavka - glass beads of many colors [Hutsul]
lychak, lychaky (pl.) - footwear made from the inner bark of the *lypa* (linden/basswood) or birch [Volyn]
lyshanka - *khustka* remnant [Lemko]
lyshiva - 1. embroidered band at the bottom of the shirt 2. flat satin stitch [Dnipro Region] see also *nastyk, nastyluvannia, hlad'*

M

maherka - four-cornered hat of home-made *sukno* [Polissia, Pidliashshia]
makhra - tassels, the finish on a plaited sash [Polissia]
makitra - very wide clay bowl with a round bottom
makivka or **tim'ia** - the crown of the head
mal'ovanka - skirt, sewn from *vybiika* [Lemko, Boiko] (literally, the painted one)
mandyna - outerwear in a primitive pattern, of heavy hempen cloth [Sokal]
manysyka - embroidered rectangular piece of cloth which covers the front opening of a man's shirt [Ukr. shirt]
manzheta - cuff [Ukr. shirt, Sokal] see also *bratsar, duda, chokhla, mykhali, oshevechka, otorochka, zarukavnyk*
matnia - a fairly wide rectangular piece of cloth which joins the two pant-legs in men's *sharovary* [Dnipro Region, Yavoriv]
mats'ko - woolen kerchief for winter [Sokal]
merzhenka - cut-and-drawn openwork embroidery [Poltava]
merzhyvo - 1. *merzhenka* 2. lace
morshchynka - a particular embroidery stitch used on the middle band of embroidery on a woman's shirt sleeve, in yellow, red, or green [Bukovyna] see also *poverkhnysia*

moshonka - man's leather pouch [Hutsul]
muntian - long fur *kyptar* [Bukovyna]
mutsyky (pl.) - clump of hair, clipped above the ear [Sokal]
mykhali (pl.) - cuff [Sokal] see also *bratsar, chokhla, duda, manzheta, oshevechka, otorochka, zarukavnyk*

N

na vypusk (adv.) - the wearing of a man's shirt over the pants, not tucked in [Poltava, Boiko, Lemko, Hutsul]
nabyruvannia - an embroidery stitch which places straight parallel stitches horizontally, filling in the whole surface [Kyiv]
nadkryvka or **nahortka** - a kerchief, in the form of a strip of thin cloth which loosely drapes down from the head [Kholm]
nakhlypka - the turned-over diagonal flap of a *kapets'* [Hutsul]
namitka, ubrus or **peremitka** - a headcovering of white cloth, wound around the head in a variety of ways; a wimple [Dnipro Region, Bukovyna] see also *plat, rantukh, serpanok, rubok*
namysto - necklace, especially of genuine coral beads
namystyna - a bead [Dnipro Region]
narlyzhnyk - embroidered or appliqued ornament at the bottom corner of the right front section of outerwear [Dnipro Region]
nastrochanka or **navoloka** - woolen cord with which the *kapets'* is tied to the ankle [Lemko]
nastyk or **nastyluvannia** - satin stitch, straight and parallel, or slanted see also *hlad', lyshiva*
natiahanka - man's fur cap [Yavoriv]
navoloka - see *nastrochanka*
navushnyky (pl.) - ear flaps, part of a man's cap
nohavky (pl.) or **nohavtytsi** - pants [Lemko]
nyz' or **nyzynka** - one of the oldest Ukrainian embroidery stitches, done from the reverse of the fabric [Hutsul, Bukovyna, Podillia]

O

obhortka - see *horbatka*
obkydka or **obmitka** - looped or buttonhole stitch finishing hemstitch
obory (pl.) - laceholes in *postoly* through which *voloky* are laced [Hutsul]
obrus - see *ubrus*

obshyvka - 1. neckband of a shirt [Ukr. shirt] 2. collar [Lemko] 3. strip of fabric which trims the top of the pants; waistband
obsnuruvaty (v.) - to trim the *zapaska* around all edges with a braided cord [Hutsul]
obuvanets' - leather strip which finishes the *voloky* [Boiko]
obvidka - decorative stitch or narrow embroidery design which finishes the edges of a garment
ochipok - headcovering of a married woman, in the form of a hat which covers the whole head, not only the crown [Dnipro Region]
ochkur - strong linen cord, used as a drawstring to tie and hold pants [Dnipro Region]
odyncha (adj.) - *plakhta*, with seams sewn all the way down [Dnipro Region]
ohnyvo - piece of forged iron, used as a flint [Polissia]
okraika - see *kraika*
okravka - sash [Bukovyna] see also *kraika*
onucha, onuchi (pl.) - piece of linen, hempen or woolen cloth used to wind around the foot; footcloth [Hutsul, Lemko, Dnipro Region]
opancha - outerwear of grey home-made *sukno* [Podillia]
oshevechka - cuff [Kholm] see also *bratsar, chokhla, duda, manzheta, mykhali, otorochka, zarukavnyk*
oshevka - rolled collar on shirt [Kholm]
osnova - warp
otorochka - see *manzheta*

P

pakul - linen or hempen fabric of a poorer quality [Kholm]
pantlyky (pl.) - name for a ribbon [Zakarpattia]
parcha - expensive woven fabric; brocade
partka - *sylianka* [Zakarpattia] see also *gerdan, spletenyk*
partsianka - see *polotnianka*
pazukha - front opening of a shirt, for ease in pulling on over the head [Dnipro Region]
perkal', perkaleva (adj.) - light fabric; percale
perla (pi.) - white matte beads [Bukovyna]
peremitka - see *namitka*
peremitochnyi shov - embroidery stitch adorning the *peremitka*
peretykannia - see *zavolikannia*
petek - see *hunia*
petlia - a loop for fastening a garment [Ukr. shirt, Yavoriv]

petychyna - short linen outerwear [Boiko]
pidpolychchia - embroidery on the shirt sleeve under the *polyk* [Dnipro Region]
pidstrichnyk - a round form made of stiff paper, covered in fabric, and decorated with *ruta, barvinok*, and ribbons [Kholm]
pidtochka or pidtychka - the lower part of a woman's shirt, from the waist down, usually of a less fine fabric, e.g., hemp instead of linen [Ukr. shirt]
pidvyika, platianka - a long strip of cloth with which a woman wraps around her feet before putting on footwear; a footcloth [Boiko]
pikhulia - skirt [Pidliashshia] see *burka*
pilka or pivka - 1. piece of home-woven cloth, cut off across its width 2. *zapaska* [Boiko]
pitkannia or utok - the woof or weft threads in weaving [Volyn]
pivka - see *pilka*
pivkhrestyk - half cross-stitch
plakhta - festive panel skirt, woven in a square fancy pattern [Dnipro Region] see also *krylata, odyntcha*
plat - 1. wide *zapaska* which takes the place of a skirt [Zakarpattia] 2. headcovering [Pidliashshia] see *namitka, peremitka, ubrus, rantukh, serpanok*
platianka - see *pidviika*
plechyk or plechyky (pi.) - name for the *ustavka* (shirt shoulder-piece) [Bukovyna] (literally, little shoulder) see also *zapllichchia*
pletennia, v zubtsi, v lusku, vuz'koiu or shyrokoiu strichkoiu - types of strips of straw, plaited for making hats [Sokal]
pletennia, v kisku or sitochnu - a plaiting method for making sashes of woolen yarn [Yavoriv]
pletinka - edging embroidery stitch, similar to the *kosychka*, used with other stiches to finish the edges of the main design
pletinka zi shkiry - a rope, braided of leather strips [Hutsul]
pochipchyny - the act of covering the head of the bride with a *fatselyk* during the traditional wedding rituals [Lemko]
podil - the lower edge of a shirt or outerwear [Dnipro Region]
pohrudky (pl.) - narrow band of embroidery between the front opening and sleeves on the bodice of a shirt [Podillia]

poias - sash; a strip woven in a pattern or in multicolored stripes, used to tie around the waist by both men and women [Volyn, Podillia] see also *kraika, katran*
pola, or poly (pl.) - each half of the front sides of a coat, jacket or other outerwear which opens in front
polotnianka - man's cloth vest [Volyn, Kholm]
polotno - in terms of this book, hempen, linen, or possibly cotton cloth, most often homespun and home-woven 1. cloth woven in a particular twill (*chynuvate*) weave 2. *kozushok* - a napped-finish cloth made by a special weaving method
poly - see *pola*
polyk - the main embroidery design on the sleeve of a woman's shirt [Dnipro Region] see also *pidpolychchia*
poplit - ornaments braided into the braids [Hutsul]
popruha - man's palm-width leather belt [Sokal]
popruzhka - woman's narrow woven sash [Hutsul]
portianytsi (pl.) - summer cloth pants [Hutsul, Bukovyna]
postil, postoly (pi.) - laced leather footwear [Hutsul, Polissia]
pozakolkovyi shov - backstitch, also called *stebnivka* [Podillia], *shtapivka* [Poltava], *vystih* [Kyiv]
pozument - embroidered design, couched in gold, embellishing certain outerwear such as the *zhupan* [Dnipro Region]
prachyk - the middle seam on the back of a woman's *kabat* [Sokal]
priazhka - metal buckle at the end of a belt [Volyn, Hutsul]
prokhidka - narrow band of fabric on the back of a *svyta* or *kersetka* [Dnipro Region]
proshyttia - sewing stitch used to sew the *serdak* [Hutsul]
proshyvka - narrow standing collar
protychka - metal pick used for cleaning a *liul'ka*
prutyk - the simplest *merzhenka* stitch (literally, little twig)
pryamok - shoulder-piece; rectangular piece of cloth sewn between the collar and sleeve see also *ustavka*
pryv'iazka - a cord of yarn ribbon tied around a finished *poplit* (hair braiding) [Hutsul]
puhovytci (pi.) - copper buttons, braided into the braids [Hutsul]
pysanyi (adj.) - ornamented, adorned, trimmed [Hutsul]

R

ramovannia - an embroidery design over smocking on a woman's shirt, not in a pattern but in colored stripes [Zakarpattia]
randak - skirt [Pidliashshia]
rantukh - a woman's headdress of a band of long narrow cloth with a design woven or embroidered on the narrow ends; wimple [Podillia] see also *namitka, plat, ubrus, peremitka, serpanok*
remin' - man's leather belt [Boiko, Volyn, Zakarpattia, Hutsul] see also *cheres*
retiaz' - see *kosychka*
riadovyna - white *sukno*, woven on a linen warp [Kharkiv]
riaska - the embroidery stitch covering the *hridushky* on the *serdak* [Hutsul]
riasuvaty (v.) - to gather into tiny folds; to pleat; to smock [Lemko]
riasy (pl.) - pleats
rozpirka - the opening or slit of a skirt [Boiko]
rozshyvka - an insertion stitch, joining the sleeve with the body of a shirt [Chernihiv]
rubets' - 1. a folded *rushnyk*, worn over the shoulders as a shawl, for going out [Lemko] 2. hem, edge, or hemstitch 3. hemstitch used to finish the *pazukha* [Yavoriv]
rushnyk - ritual cloth, woven or embroidered, usually 3-4 meters long, 40-50 cm wide, an integral part of Ukrainian family rituals from cradle to grave, and holidays
ruta - the herb rue, used in wreaths and other maiden's headcovering
rybky - a fish-tale-shaped godet in the back below the waist of a woman's *kabat* [Sokal]
ryz' - open-work embroidery stitch [Polissia]

S

sachok - outerwear of purchased *sukno* in a straight cut [Dnipro Region, Podillia, Yavoriv]
sal'ba, sal'by (pi.) - silver coin or coins attached to the *namysto*; a strand of coins worn as a necklace [Bukovyna] see also *dukach*
sap'ian - fine soft leather, specially tanned; Morocco leather [Dnipro Region]
sap'iantsi (pl.) - boots made of *sap'ian*
serdak - outerwear made of home-made *sukno* [Hutsul, Lemko]
seremiaha - men's and women's outerwear made of white or black *sukno* [Sokal]

serpanok - wimple [Dnipro] see also *namitka, peremitka, ubrus, rantukh, plat, rubok*
shabak - cut-and-drawn work, *merezka*, in colors [Podillia, Chernihiv]
shabeta - see *kalyta*
shalian, shalianovyi (adj.) - challis; manufactured fine woolen fabric, usually with a color flower motif [Hutsul, Podillia]
shapka - man's cap 1. sheepskin head-covering, sewn into a cylinder, then folded over [Podillia] 2. headcovering of sheepskin, finished on the outside at the top with blue woolen fabric [] 3. headcovering with earflaps, of grey lambskin, tied with a ribbon [Sokal] 4. headcovering of felt, without a brim [Polissia]
sharovary - wide, gathered pants [Dnipro Region]
shchinky (pl.) - a twine plaited of white threads, used to tie a shirt at the neck [Hutsul]
shkarpetky (pl.) - high socks, knit of thick yarn, embellished at the top with a design [Hutsul]
shliarka - the finish of a sleeve at the wrist, without a cuff [Polissia]
shnurovytzia - a woman's short vest, laced up the front [Volyn]
shorts - woolen skirt, woven in colored vertical stripes [Yavoriv]
shtapivka - see *pozaholkovyi shov*
shushpan - *iupka* with pleats in back, instead of *vusy* [Kharkiv]
shyrynka - white handkerchief, trimmed all around with narrow embroidery [Hutsul]
siriachyna - home-made fabric of woolen weft and hempen warp
siriak - short *svyta*, with a *kaptur* (hood) attached to the collar in back [Dnipro Region, Podillia, Boiko, Polissia]
skladka - lengthwise fold in fabric, made by gathering or pleating
smushok - skin of newborn lamb [Dnipro Region, Podillia]
snur or snurok - 1. plaited woolen rope [Hutsul] 2. name of married woman's headcovering [Boiko]
sosnivka - narrow embroidery stitch finishing a design
spidnyk - a slip of heavier fabric, attached to the bottom half of a woman's shirt [Boiko, Lemko]
spletenyk - *sylianka* [Zakarpattia] see also *gerdan, partka*
spynka - dark woolen ribbon to tie a man's shirt [Kholm]
stebnivka - see *pozaholkovyi shov*
stanok - the front and back, the bodice of a shirt [Ukr. shirt]

stanyk - woman's short vest [Volyn]
stiah, stiazhka or strichka - ribbon, for hair or wreath see also *kytai*
stovp - the tree of life motif, the vertical embroidery design on the lower half of a woman's shirt sleeve [Bukovyna]
stovpchyky (pl.) - a *merezka* stitch
strok - leather strap for tying *postoly* to the foot [Zakarpattia]
sukhozolot' - gold or silver thread woven into a festive *zapaska* [Hutsul] see also *drit'*
sukman or sukmana - man's and woman's outerwear of home-made *sukno* [Polissia, Pidliashshia, Kholm]
sukno - heavy, thickly woven woolen fabric, with a felt finish on the right side
svitliachky (pl.) - light, shiny beads [Boiko]
svyta - ancient outerwear for men and women made of home-made *sukno*
sylianka - narrow necklace of small beads woven into a design [Hutsul, Podillia, Lemko, Boiko, Sokal, Zakarpattia] see also *gerdan, partka, spletenyk*
sytyts' - percale; a fine inexpensive manufactured cotton fabric

T

tabivka or tobivka - man's leather purse, richly embossed and decorated with metalwork [Hutsul]
taistra - see *dz'obenka*
ternova (adj.) - patterned woolen *khustka* [Volyn]
tim'ia - the crown of the head see also *makivka*
tichka - spun hempen yarn, which married women use as a base to fill out their braids [Podillia]
tkanytsia - plaited woman's sash, attached to the *zapaska* [Boiko]
tobivka - see *tabivka*
topanky (pl.) - shoes with a low vamp [Zakarpattia]
topirets' - carved and engraved hardwood cane, shaped as a small hat-
 chet [Hutsul] see also *bartka*
toroky (pi.) - the warp threads of a weaving, left on as a fringe [Dnipro Region, Hutsul, Sokal]
triasuchka or triasunka - a decoration of fine beads, laced on a thin wire, attached to a man's hat [Hutsul, Boiko] (literally, something that quivers)
tsiatka or tsiatochka - 1. a round metal decoration [Hutsul] 2. colored glass necklace [Bukovyna]
tsirka or tsyrka - the *prutyk merezka* [Boiko] see also *prutyk*

tsurkanka - sheepskin vest [Bukovyna]
tsvykol - gusset between sleeve and bodice at underarm of shirt [Ukr. shirt] see also *lastka*, *larytsia*
tulubchastyi (adj.) - a sheepskin coat; *kozuhukh* cut straight, not fitted [Dnipro Region]
turpan - a woman's headcovering, a silk *khustka* wound around the head similar to a *turban* [Bukovyna]

U

ubrus - wimple [Bukovyna] see also *namitka*, *peremiika*, *rantukh*, *plat*, *rubok*, *serpanok*
uchipka - a plaited cord with which the *zapaska* is tied [Yavoriv]
uhnivtsi (pl.) - boots from the city of Uhniv [Sokal]
uioh - man's and woman's short outerwear [Boiko, Zakarpattia]
uplitky (pi.) - yarn ribbons braided into the braids [Hutsul]
ushchinka - cord of colored threads, ending in tassels, used to tie the shirt at the neck [Boiko]
ushchipka - a hook with which the *serdak* was secured in front [Hutsul]
ustavka - 1. narrow band of cloth which joins the front and back of the shirt at the shoulder [Ukr. shirt] 2. the embroidery design at the top of the woman's shirt sleeve see also *plechyk*, *zaplichchia*
utok - see *pitkannia*

V

valiana (adj.) - a worked woolen fabric which is strong and dense
valianok, **valianky** (pl.) - boots of heavy woolen cloth [Podillia]
veretianka - long outerwear of *polotno* [Boiko]
verkhoplut - an embroidery stitch which usually accompanies the satin stitch (literally, something that winds along the top or edge; topwinder)
vidskochky (pl.) - see *kydanets'* [Dnipro Region]
vidvorot - the turned-over edge of the *kuchma*, with the fur facing the outside [Hutsul]
vinok - wreath, of real or artificial flowers
volichka - fine quality woolen thread [Western Ukraine]
voloky (pi.) - plaited woolen yarn cords for lacing *khodaky* and *postoly* [Hutsul, Volyn]
voloshka - man's and woman's outerwear of grey *sukno*, trimmed with a dark blue cord [Sokal] (literally, cornflower)

vors - a woolen fabric with a shaggy finish from the warp threads left on the surface [Zakarpattia]
vstrochanka - woolen plaited twine with which the *kyrpets'* is tied to the foot [Lemko]
vus, **vusy** (pi.) - a godet which expands a *kersetka* or outerwear [Dnipro Region]
vybiika - wood-block printed linen or hempen cloth, used for skirts and pants [Dnipro Region, Lemko, Yavoriv]
vychirkuvaty (v.) - to gather a cloth evenly and finely by needle and thread [Dnipro Region]
vykolka - a *merzhenka* stitch which draws the threads of the weave to create open spaces [Dnipro Region] see also *zatiuhanka*, *dovbane*, *koliianka*
vylohy - 1. lapels 2. turned-out pocket flaps [Podillia, Volyn]
vyrizuvannia - cut-work embroidery [Poltava]
vysichka - colored ribbon or fabric tape [Kholm]
vystih - see *pozadholkovyi shov*

Z

zabory - woven ornament [Pidliashshia]
zakabluk, **zakabluky** (pi.) - the heel of a boot or shoe
zakladka - 1. tuck 2. a narrow band of fabric attached by sewing machine [Boiko, Sokal]
zanyzuvannia - embroidery stitch in which the embroidery threads run horizontally along the whole design, each count done once, not repeated [Polissia] see also *zavolikannia*, *zatiuhuvannia*, *peretykannia*
zapaska - 1. common name for apron 2. a skirt comprised of two rectangular panels, front and back, tied at the waist [Hutsul]
zaplichchia - an embroidered shoulder piece between the sleeve and bodice of a shirt [Lemko]
zaplitky - 1. a ribbon of red or green yarn, braided into the braids [Boiko] 2. a red woolen ribbon for the braid [Lemko]
zaponka - button which closes a man's shirt [Lemko]
zapynachka - *zapaska* [Boiko]
zarukavnyk - cuff [Zakarpattia] see also *bratsar*, *chokhla*, *duda*, *manzheta*, *mykhali*, *oshevechka*, *otorochka*

zashchinka - 1. two buttons which close a shirt [Yavoriv] 2. a cord with tassels on each end, which ties to close a shirt [Bukovyna]
zasnivok - the addition of other threads to the warp threads in weaving a sash [Yavoriv]
zaspul'nytsia - wide embroidered square design on the sleeve of a woman's shirt [Zakarpattia]
zastizhka - a color woolen ribbon which ties the man's shirt [Lemko]
zatiuhanka - see *vykolka*
zatiuhuvannia - see *zanyzuvannia*
zatyehka - narrow embroidery design which goes around the *khimlia* [Kholm]
zavolikannia - embroidery stitch in which the embroidery threads run horizontally along the full length of the design, with each count or line done twice [Polissia] see also *zanyzuvannia*, *zatiuhuvannia*, *peretykannia*
zerniata (pi.) - cross-stitch [Boiko] (literally, little seeds)
zernovyi vyvid - double fagot stitching on the diagonal; each stitch is done twice, and drawn tightly each time (literally, seed stitching)
zgarda - ancient necklace of many copper crosses on a strand [Hutsul]
zhukovyna - finger ring [Boiko]
zhupan - 1. man's outerwear of blue woolen cloth, decorated with *pozument* [Dnipro Region] 2. girl's or maiden's outerwear [Kholm]
zhychka - purchased plaited cord of colored yarn [Sokal]

ENDNOTES

1. Akademiia nauk Ukrain's'koi RSR. Narysy Starodavn'oi Istorii Ukrain's'koi RSR. Kyiv, Vyd-vo Akademii Nauk Ukr. RSR, 1959., p. 348.
2. Oleksa Povstenko. Katedra sv. Sofii v Kyievi. New York, Ukrainian Academy of Arts and Sciences (UVAN), 1954. p. 136-139, and illustrations, p. 154-160.
3. Istoriiia Ukrain's'koho Mystetsva. v. 1: Mystetstvo naidavnishykh chasiv. Kyiv, Naukova Dumka, 1966. p. 276-285.
4. Guillaume Le Vasseur de Beauplan. Description d'Ukraine. 1660. and ---. "Vesil'ni zvychai ukraintsiv u pershii polovyni XVII st. 1650. in Vesillia. Kyiv, Naukova dumka. (Ukrains'ka narodna tvorchist'). v. 1, 1970. p. 63-67.
5. Puteshestvie antiokhiiskogo patriarkha Makarii v Rossiiu v polovine XVII veka, opisannoe ego synom Pavlom Allepskim. Moskva, 1896-1900. vyp. 1-5.
6. Puteshestvennye zapiski ot S. Peterburga do Khersona v 1781 i 1782 gg. S. Peterburg, 1787.
7. O. Rigelman. Letopisnoe povestvovanie o Maloi Rossii i ee narode i kazakakh voobshche. Moskva, 1847.
8. I. Georgi. Opisanie vsekhn v Rossiiskom gosudarstve obitaiushchikh narodov. Sanktpeterburg, 1799. I-IV.
9. A. Shafonskii. Chernigovskogo namestnichestva topograficheskoe opisanie. Kiev, 1851.
10. IA. Markovych. Zapiski o Malorossii, ee zhiteliakh i proizvedeniakh. ch. 1. Peterburg, 1798.
11. Medikotopograficheskoe opisanie ... gosudarstvennykh imushchestv Kievskogo okruga... Izdannoe doktorom De la Fliz. Malaia Cherniavka Skvirskogo uiezda, 1848.
12. V. F. Horlenko. Narysy z istorii ukrain's'koi etnografii. Kyiv, Naukova dumka, 1964. pp. 226-334.
13. J. Wahilewice. Huculowe, obyvateli vychodnjho pohorja Karpatskeho. Casopis Ceskeho Museum, w Praze, 1838. Rocn. XII, Swazek IV, st. 475-498. 1839, Rocn. XIII, Swazek I, st. 45-68.
14. I. Vahilevich. Gutsuly — obitateli Vostochnoi otrasli Karpatskikh gor. Panteon, t. XXI, kn. 5, 1885, otd. 3, st. 17-56.
15. Bojkowe lid ruskoslowanske w Halicjch. Od Dalibora J. Wahilewice. Casopis Ceskeho Museum, w Praze. 1841, Rocn. XV, Swazek I, st. 30-72.
16. Lemki — mieszkanczy zachodniego wzgorza Karpat. przez D. Jana Wagilewcz. Lwow, 1841.
17. I. M. Vahylevych. "Lemky — meshkantsi Zakhidnoho Prykarpattia." Pereklad z pol's'koi, pidhotovka do druku ta vstupna zamitka I. D. Krasov's'koho. Narodna Tvorchist' ta Etnografii, 1965, ch. 4. pp. 76-80.
18. O. M. Kravets. Diial'nist' T. H. Shevchenka v haluzi etnografii. Kyiv, Vyd-vo Akademii nauk Ukrain's'koi RSR, 1961. pp. 49-50.
19. Zhivopisnaia Ukraina Tarasa Shevchenka. Sankt Peterburg, 1844.
20. Taras Shevchenko. Mystetska spadshchyna u chotyr'okh tomakh. Kyiv, Vyd-vo Akademiia nauk Ukrain's'koi RSR, 1961. T. 1, kn. 1, ill. 75, 93, 95; t. 2, kn. 2, ill. 233, 257, 325, 326, 327.
21. D. Zhurav's'kyi. Statisticheskoe opisanie Kievskoi gubernii. 1-3. 1852.
22. M. A. Markevych. O narodnase-lenii Poltavskoi gubernii. Trudy Komissii opisaniia... t. III, Kyiv, 1855.
23. A. S. Afanas'ev-Chuzhbinskii. Byt malorusskogo krest'ianina (preimushchestvenno v Poltavskoi gubernii). Vestnik IRGO, Sankt Peterburg, 1855. ch. XIII, kn. 1.
24. A. S. Afanas'ev-Chuzhbinskii. Obshchij vzgliad na byt Podneprovskogo krest'ianina. Morskoi sbornik, t. XXIV (1956), ch. 10.
25. IA. Holovats'kyi. O kostiumakh ili narodnom urbanstve rusinov, ili russkikh, v Galitsii i severnoi Vengrii. Otechestvennye zapiski, 1867, ch 23, 24, (and a separate reprint), Sankt Peterburg, 1868.
26. IA. Holovats'kyi. O narodnoi odezhde i urbanstve rusinov v Halichine i severo-vostochnoi Vengrii. Sanktpeterburg, 1877.
27. Ol'ha Franko. "Karpats'ki boiky i ikh rodynne zhyttia." Pershyi vinok; zhinochy al'manakh. 1887. pp. 217-230.
28. V. Okhrymovych. "Vrazhinnia z Uhors'koi Rusy." Narod 1895, ch. 6.
29. Trudy etnograficheskostatisticheskoi ekspeditsii v Zapadno-Russkii krai, snariazhennoi imperatorskim russkim geograficheskim obshchestvo. IUgo-Zapadnyi otdel. Materialy i issledovaniia, sobrannye d. chl. P. Chubinskim. Sanktpeterburg, 1877. T. 7, ch. 2.
30. V. Hnatiuk. Rus'ki sela v Bachtisi (v Poludnevii Uhorschchyni). Zapysky NTSh, t. XXII (1898), kn. 2.
31. V. Hnatiuk. "Tkactvo u Shidnii Halychyni." Materialy do ukrain's'ko-rus'koi etnologii. L'viv, 1900. t. 3.
32. V. Hnatiuk. "Kushnirstvo v Halychyni." Materialy do ukrain's'ko-rus'koi etnologii. L'viv, 1899. t. 1.
33. V. Shukhevych. Hutsul'shchyna. L'viv, Naukove t-vo im. Shevchenka, 1899-1908. v. 1-5. For folk costume, see v. 1, pp. 120-139.
34. I. Franko. Prof. Suhevicz. "Hucul'scyna." Zeitschrift fu" osterreichische Volkskunde. v. XI (1905), I-II Heft.
35. I. Franko. "Eine ethnologische Expedition in das Boikenland." Zeitschrift fur osterreichische Volkskunde. v. XI (1905), I-II Heft. Wein. pp. 17-32, III-IV, pp. 98-115.
36. I. Franko. "Etnografichna ekspeditsiia na Boikivschynu." Zhovten', v. VIII (1972), pp. 112-119; v. IX, pp. 137-143. Translated from the German by Kateryna Mateiko and Vasyl' Vas'kiv.
37. D. Evarnitskii. Istoriiia zaporozhskikh kozakov. Sanktpeterburg, 1892. v. 1; and 2nd rev. ed., Moskva, 1900.
38. B. Poznanskii. "Odezhda malorossov." Trudy 12-ogo arkhelogicheskogo s'ezda v Khar'kove. Moskva, 1902. v. 3, pp. 178-210.
39. M. Zubryts'kyi. "Verkhnia vovniana nosha ukrain's'ko-rus'koho narodu v Halychyni." Materialy do ukrain's'ko-rus'koi etnologii. L'viv, 1908. v. X, pp. 69-75.
40. A. Efimenko. "Starinnaia odezhda i prinalozhnosti domashnego byta slobozhan." IUzhnaia Rus': Ocherki, issledovaniia i zametki. Sanktpeterburg, 1905. v. 1.
41. F. Volkov. "Etnograficheskie osobennosti ukrainskogo naroda." In Ukrainskii narod v eho proshlom

- i nastoiashchem. Peterburg, 1916. V. 2, pp. 455-647.
42. Khvedir Vovk. *Studii z ukrains'koi etnohrafii ta antropologii*. Praha, Ukrains'kyi vydavnychi fond, 1928. pp. 34-214.
 43. D. Zelenin. "Zhenskie golovnye ubory vostochnykh slavian." *Slavia*. Praha. sv. 2, 1926; sv. 3, 1927.
 44. Dmytro Zelenin. *Russische (Ostslavische) Volkskunde*, (Berlin-Leipzig: 1927).
 45. V. Bilets'ka. "Vyshyti kozhykhy v Bohodukhivs'kii okruzi na Kharkivshchyni." *Naukovyi zbirnyk Kharkivs'koi naukovo-doslidnoi Kafedry istorii ukrains'koi kul'tury*, ch. VII. Etnohrafichno-kraieznavcha sektsiia, vyp. I. X. 1927. pp. 63-71.
 46. V. Bilets'ka. "Ukrains'ki sorochky, ikh typy, evoliutsiia i ornamentatsiia." *Materiialy do etnologii i antropologii*. L'viv. v. XXI-XXII (1929), ch. 1. pp. 43-109.
 47. A. Fischer. *Rusini: zarys etnografii Rusi*. Lwow-Warszawa-Krakow, 1928.
 48. K. Moszynski. *Kultura ludowa Slowian*. Cz. I. Kultura materialna. Krakow, 1929. pp. 389-458.
 49. M. N. Sheleva. "Typy zhenskoj narodnoi odezhdy ukrainskogo naseleniia Zakarpatskoi oblasti." *Sovetskaia etnografia*, 1948, no. 2. pp. 130-146.
 50. M. N. Shmeleva. "Iz istorii natsional'nogo kostiuma ukrainsev Zakarpatskoi oblasti." *Kratkie soobshcheniia Instituta etnografii im. Miklukho-Maklaia AN SSSR*. 1950, vyp. II, pp. 1930.
 51. G. S. Maslova. "Narodnaia odesha russkikh, ukrainsev i belorussov v XIX-nachale XX v. "Vostochnoslavianskii etnograficheskii sbornik." Moskva, 1956. (Trudy Instituta etnografii im. N. N. Miklukho-Maklaia).
 52. Mariula T. Lomova. *Etnohrafichna diaal'nist' I. Franka*. (Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrains'koi RSR, 1957), 49-65.
 53. O. L. Kul'chyts'ka. *Narodnyi odiah zakhidnykh oblastei URSR*. Kyiv, Vyd-vo Akademii nauk Ukrains'koi RSR, 1959.
 54. O. F. Komandrov. "Narodnyi kostium Rakhivshchyny." *Narodna Tvorchist' ta Etnografia*, 1959, no. 3. pp. 82-88.
 55. "Z etnografichnykh sposterezen' S. M. Kovaleva ("Hutsuly"). *Narodna Tvorchist' ta Etnografia*, 1959, no. 4. pp. 118-124.
 56. *Ukrains'ke narodne mystetstvo*: Vbrannia. Kyiv, Derzhavne vyd-vo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury URSR, 1961.
 57. K. I. Mateiko. "Dzherela vyvcheniia narodnoho odiahu." *Arkhivy Ukrainy*. 1968, no. 6. pp. 21-29.
 58. ----. "Printsipy etnograficheskogo raionirovaniia ukrainskoi narodnoi odezhdy." *Tezisy dokladov na zasiedaniiakh, posviashchennykh itogam polevykh issledovaniu*. 1969. Moskva, 1970. pp. 49-52.
 59. ----. "Etnograficheskie osobennosti odezhdy boikov." *Karpatskii sbornik*. Trudy mezhdunarodnoi komisii po izucheniiu narodnoi kul'tury Karpat i priliagaiushchikh k nim oblastei. Moskva, 1972. pp. 66-74.
 60. ----. "Holovni ubory ukrains'kykh selian na pochatky XX st." *Narodna Tvorchist' ta Etnografia*, 1973, ch. 3, pp. 47-54.
 61. ----, Sydorovych, S. I. "Vykorystannia v suchasnomu odiazi elementiv tradytsiinoho vbrannia." *Narodna Tvorchist' ta Etnografia*, 1963, no 2. pp. 14-20.
 62. ----. "Ukrainskie narodnye motivy v sovremennoi odezhde." VII Mezhdunarodnoi kongress antropologicheskikh i etnograficheskikh nauk. Moskva, 1964.
 63. *Narysy z istorii ukrains'koho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva*. L'viv, Vyd-vo L'vivs'koho universytetu, 1969. 190 p. (L'vivs'kyi derzhavnyi instytut prykladnoho ta dekoratyvnoho mystetstva).
 64. Kateryna I. Mateiko, "Odiah" in *Narysy z istorii ukrains'koho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva*, (L'viv: Vyd-vo L'vivs'koho universytetu, 1969), 8, 16-20, 51-59.
 65. K. I. Mateiko. *Ukrains'kyi narodnyi odiah*. Kyiv, Vyd-vo Naukova Dumka, 1977. 224 p. (Akademiia nauk Ukr. RSR. Muzei etnografii ta khudozhn'oho mystetstva).
 66. *Ibid*, 206.
 67. I. I. Kartynets'. "khudozhnie oformlennia hutsul'skykh keptariv." *NTE*, 1965, no. 1, pp. 60-64.
 68. V. F. Horlenko. *Narysy z istorii ukrains'koi etnohrafii ta rosiis'ko-ukrains'kykh etnografichnykh zv'iazkiv*. Kyiv, Vyd-vo Akademii nauk Ukr. RSR, 1964.
 69. A. IA. Porits'kyi. *Pobut sil's'ko-hospodars'kykh robitnykiv Ukrainy v period kapitalizmu*. Kyiv, Vyd-vo "Naukova dumka," 1964. pp. 70-81.
 70. Woropay, Olexa. *Zvychai nashoho narodu: etnografichnyi narys*. Munchen, Ukrains'ke vyd-vo, 1966. pp. 271-430.
 71. Vasil' Boiko. "Pryntsypy stvorenia ta zmin ukrains'koho narodnoho odiahu." *NTE*, 1969, no. 3. pp. 46-50.
 72. Vasil' M. Boiko. *Ukrains'ki narodni tradytsii v suchasnomu odiazi*. Kyiv, vyd-vo Reklama, 1970. 136 p.
 73. I. H. Spas'kyi. *Dukaty i dukachi Ukrainy: istoriko-numizmatychnie doslidzhennia*. Kyiv, Naukova dumka, 1970. 168 p.
 74. V. A. Malanchuk. *Etnohrafichna diaal'nist' V. IU. Okhrymovycha*. Kyiv, Naukova dumka, 1972.
 75. Z. IE. Boltarovych. *Ukraina v doslidzhenniakh pol's'kykh etnohrafiv XIX st.* Kyiv, Naukova dumka, 1976.
 76. Vadym Myronov. *Ukrains'kyi kostium*. Kyiv, Mystetstvo, 1977.
 77. R. F. Kyrchiv. *Etnohrafichne doslidzhennia Boikivshchyny*. Kyiv, Naukova dumka, 1978.
 78. Kateryna I. Mateiko, "Odiah," in *Boikivshchyna: Istoryko-etnografichne doslidzhennia*, (Kyiv: Naukova dumka, 1983), p. 142-149.
 79. R. V. Chuhai, "Vyshyvka" in *Boikivshchyna: Istoryko-etnografichne doslidzhennia*, (Kyiv: Naukova dumka, 1983), p. 275-280.
 80. A. F. Budzan, "Vyroby z biseru," in *Boikivshchyna: Istoryko-etnografichne doslidzhennia* (Kyiv: Naukova dumka, 1983), p.280-281.
 81. IAKiv Prylypko. "Ukrains'kyi narodnyi odiah iak dzherelo vyvchennia etnichnoi istorii." *NTE*, 1971, no. 5, pp. 10-19.
 82. Tamara Nikolaieva. "Deiaki osoblyvosti rozvytku narodnoho zhinochoho odiahu Cherkashchyny." *NTE*, 1971, no 4, pp. 59-72.
 83. ----. "Pryntsypy khudozhn'oho oformlennia narodnoho zhinochoho odiahu Seredn'oi Naddniproshchyny." *NTE*, 1972, no. 2, pp. 80-84.
 84. Vadym Myronov. "Rozvytok ukrains'koho narodnoho kostiuma za radiansk'koho chasu." *NTE*, 1972, no. 2, pp. 18-28.
 85. Vasil' Horobets'. "Nazvytkany ta odiahu b ukrains'kykh dzherelakh (za materiialamy XVIII st.)." *NTE*, 1972, no. 4, pp. 53-57.
 86. T. O. Nikolaieva and T. M. Zabanova. "Osoblyvosti narodnoho vbrannia Seredn'oi Naddniproshchyny za radiansk'koho chasu." *NTE*, 1973, no. 2, pp. 22-27.
 87. E. I. Mateiko. "Lokal'nye osoben-

- nosti odezhdy gutsulov kontsa XIX-nach. XX vv." *Karpatskii sbornik*. Moskva, Nauka, 1976. (Ethnographica Carpatica).
88. H. V. Savchuk. "Hutsul'ski zhinochi prykrasy." *NTE*, 1987, no. , pp. 48-53.
89. L. Sukha. "Khudozhestvennaia obrabotka metalla na Gutsul'shchine." *Karpatskii sbornik*. Moskva, Nauka, 1972. pp. 75-80.
90. Iryna Hurchula, *Narodne mystetstvo zakhidnykh oblastei Ukrainy* (Kyiv, Mystetstvo, 1966), 9-33.
91. *Derzhavnyi muzei ukrains'koho narodnoho dekoratyvnoho mystetstva URSS; al'bom*. Kyiv, Mystetstvo, 1983. v. 1.
92. K. K. Stamerov. *Narysy z istorii kostiumiv*. v. 1. Kyiv, Mystetstvo, 1978. pp. 123-132, 159-179.
93. *History of Ukrainian Costume. From the Scythian Period to the Late 17th Century*. English copyright Yuri Tkach. Cover illus. and color plates by Christina Senkiw. Melbourne, Bayda Books, 1986, p. 62.
94. Nikolaieva. "Tradytiiinyi selians'kyi odiah Kyivshchyny" in *Etnohrafiia Kyieva ta Kyivshchyny: Tradytii i suchasnist'*. Kyiv, Naukova dumka, 1986. pp 83-128.
95. *Drevniaia odezhdna narodov Vostochnoi Evropy: materialy istoriko-etnograficheskogo atlasa*. Moskva, Nauka, 1986. p. 272.
96. H. S. Shcherbii. "Z istorii odiahu Skhidnoi Evropy." *NTE*, 1987, no. 6, pp. 75-76.
97. K. I. Materiko, O. V. Polians'ka. "Odiah (hutsuliv)." *Hutsul'shchyna: Istoriko-etnografichne doslidzhennia*. Kyiv, Naukova dumka, 1987. pp. 189-203.
98. David Noevich Goberman, *Gutsul'shchyna — kraï iskusstva*, Moskva: Iskuststvo, 1966) 88 p., 52 l. of plates.
99. -----: *Iskusstvo gutsulov*, (Moskva: Sov. khudozhnik, 1980), 52 p., 159 plates.
100. *Etnografiia vostochnykh slavian: ocherki traditsionnoi kul'tury*. Moskva, Nauka, 1987, 556 p.
101. H. S. Maslova, "Odezhdna," *ibid.*, pp. 259-291.
102. *Vostochnoslavianskii etnograficheskii sbornik* (1956).
103. L. Burachyns'ka and Z. Kuzelia. "Odiah i vzuttia." *Entsyklopediia Ukrainoznavstva*, v. 1. Munchen-New York, Naukove Tovarystvo im. Shevchenka, 1949. pp. 219-228.
104. L. Burachyns'ka. "Odiah." *Entsyklopediia Ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna*. v. 5. Paris-New York, Naukove Tovarystvo im. Shevchenka. 1966. pp. 1829-1830.
105. Lydia Burachynsky. "Folk Dress." *Ukrainian Arts*. Compiled by Olya Dmytri. Edited by Olya Mitz. New York, Ukrainian Youth League of North America, 1955. p. 9-47.
106. -----: "Clothing and Footwear." *Ukraine: A Concise Encyclopedia*. Toronto, University of Toronto Press, for The Ukrainian National Association, 1963. pp. 309-319.
107. -----: "Dress." *Encyclopedia of Ukraine*. vol. 1. Toronto, University of Toronto Press, 1984. pp. 760-761.
108. -----: "Folk Dress." *Ukraine. A Concise Encyclopedia*. Clifton, New Jersey, United Ukrainian Orthodox Sisterhoods of the U.S.A., 1988. pp. 236-243.
109. Kateryna Antonovych. *Ukrains'kyi narodnyi odiah: istorychni zamitky, praktychni porady, rysunky, vzory, odiahy kozats'koi doby*. Winnipeg, Zhinochij Svit, 1964. 38 p.
110. Oksana I. Grabowicz. *Traditional designs in Ukrainian textiles: an exhibition* (New York: Ukrainian Museum, 1977), 36 p. Catalogue also published in Ukrainian.
111. T. A. Nikolaeva. *Ukrainskaia narodnaia odezhdna: Srednee Podneprov'e*. Kyiv, Naukova dumka, 1987. 248 p.
112. M. M. Shmel'ova. "Knyha pro narodnyi odiah Seredn'oho Podniprovia." *NTE*, 1988, no. 4, p. 87.
113. T. O. Nikolaieva, T. V. Kara-Vasyl'ieva. "Osoblyvosti narodnoho vbrannia ukrains'koho naselennia Prykarpattia." *NTE*, 1988, no. 3, pp. 67-93.
114. O. P. Kosacheva. *Ukrainskyi narodnyi ornament: vyshyvky, tkany, pysanky*. Sobrala i pryvela v systemu O. P. Kosacheva. Kyiv, Typ. S. V. Kul'zhenko, 1876.
115. *Ukrains'ki vzory*. Zibrala Ol. Pchilka. Kyiv, 1903; Kyiv, 1912; Kyiv, 1927 (5th ed.); Neu Ulm, 1947 (6th ed.).
116. Pelahiiia IAKivna Lytvynova. *IUzhnorusskii ornament*. I. (Kyiv: 1879)
117. L. Wierzbicki. *Wzory przemyslu domowego: Hafty wloscian na Rusi*. L'viv, 1887.
118. N. Samokynsh, S. Vasyl'kivs'kyi. *Motyvy ukrains'koho ornamentu*. Kharkiv, 1902.
119. D. Sementsov. *Ukrains'ki vzory XVIII st.* 1909.
120. P. M. Savitskii. *Ob ukrainskoi vyshivke XVIII st.: Ee sovremennoe vozrozhdenie*. Chernigov, 1914.
121. E. Kolbenhier. *Vzory vyshyvok domashnoho promyslu na Bukovyni*. Zibrav, narysuvav i obrobyv inzhinier Erikh Kol'benhaier. Wien, K. K. Hofund Staatsdruckerei, 1913.
122. H. H. Pavluts'kyi. *Istoriia ukrains'koho ornamentu*. Kyiv, Z druk. Ukr. Akademii nauk, 1927. 26 p.
123. IA. Ryzhenko. *Ukrains'ke shytvo*. Poltava, 1929.
124. V. Bilets'ka. "Ukrains'ki sorochky, ikh typy, evoliutsiia i ornamentatsiia." in *Materiialy do ukrains'koi etnologii*. Kyiv, 1929.
125. L. Rosenberg, V. Pavlenko. *Ornamenty ukrains'koho narodnoho vyshyvannia*. Kharkiv, 1929.
126. I. Hurchula. "Kharakterystyka vyshyvok zabruchans'koho Podillia." *Nova Khata*, L'viv, 1932.
127. V. Sichynsk'kyi. *Ukrains'ki vyshyvky*. Frankfurt, 1947.
128. D. Horniatkevych, L. Nedadkevych. "Vyshyvky." *Entsyklopediia Ukrainoznavstva*. v. 1. Munchen-New York, Naukove tovarystvo im. Shevchenka, 1949. pp. 293-301.
129. S. Stechyshyn. *Mystetski skarby ukrains'kykh vyshyvok*. Winnipeg, Nakl. Soiuзу Ukrainok Kanady, 1950. 136 p.
130. *Ukrains'ki narodni vyshyvky: al'bom*. Kyiv, Mystetstvo, 1954. 12 plates.
131. V. Nahai. *Ukrains'ki narodni vyshyvky*. Kyiv, Derzh. vyd-vo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury, 1957. 19 plates.
132. N. Manucharova. *Ukrains'ki narodni vyshyvky*. Kyiv, Dezh. vyd-vo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury, 1959. 17 plates. (Illustrations by artist I. F. Krasyt'skyi from original embroideries preserved in Ukrainian museums).
133. O. Kulyk. *Ukrains'ke narodne khudozhnie vyshyvannia*. Kyiv, Derzh. vyd-vo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury, 1958.
134. *Ukrains'ke narodne mystetstvo:*

- Tkanyny i vyshyvky*. Kyiv, Derzh. vyd-vo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury, 1960.
135. *Al'bom narodnykh vyshyvok L'vivs'koi oblasti Ukrain's'koi RSR*. Kyiv, 1960.
136. *Narodni vyshyvky L'vivshchyny*. Kyiv, 1960.
137. I. F. Symonenko. *Narodna vysyvka Zakarpattia: materialy z etnohrafii ta khudozhn'oho promyslu*. Kyiv, 1957.
138. V. A. Malanchuk, D. I. Figol'. "Vyshyvka v suchasnomu pobuti." *NTE*, 1964, no. 3, pp. 43-45.
139. V. M. Boiko. "Ukrains'ka narodna vyshyvka v suchasnomu odiazi." *NTE*, 1966, no. 1, pp. 55-57.
140. L. T. Kravchuk, I. V. Hurhula. "Vysyvky." in *Narysy z istorii ukrains'koho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva*. L'viv, Vyd-vo L'vivs'koho universytetu, 1969. pp. 8-9, 20-21, 59-63, 167-171.
141. M. IA. Kuniys'ka. "Vyshyvka." in *Istoriia ukrains'koho mystetstva*. v. 4, pt. 1. *Mystetstvo kintsia XVIII-pershoi polovyny XIX st.* Kyiv, Nauka, 1969. pp. 276-284.
142. L. Ul'ianova. "Suchasna ukrains'ka vyshyvka." *NTE*, 1970, no. 1, pp. 13-19.
143. M. Perlah. " ." *NTE*, 1972, no. 4, pp. 46-49.
144. O. O. Hasiuk, M. H. Stepan. *Khudozhnie vyshyvannia: al'bom*. Kyiv, Vyscha shkola, 1981. 261 p. incl. 153 plates. 5th edition, 1987.
145. T. V. Kara-Vasyl'ievna. *Poltavs'ka narodna vyshyvka*. Kyiv, Naukova dumka, 1983. 136 p.
146. Valeriia L'vivna Levchuk, *Cher-vonymy i chornymy nytkamy* (Kyiv: Reklama, 1986), 61 p.
147. Hlikeriia Kuz'mynivna Tsybul'ova and Halyna Fedorivna Havrylova, *Ruchne vyshyvannia*, (Kyiv: Tekhnika, 1982). 55 p.
148. Tamara Bushyna, *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo radians'koi Bukovyny*, (Kyiv: Mystetstvo, 1986).
149. Lydia Nenadkewich, "Embroidery" in *Ukrainian Arts*, 49-59.
150. Damian Horniatkevych and Lydia Nedadkewich, "Embroideries," in *Ukraine: A Concise Encyclopedia*, vol. 1, (Toronto: University of Toronto Press, 1963) 395-403.
151. Damian Horniatkevych and Lydia Nedadkewich, "Embroidery," in *Encyclopedia of Ukraine*, vol. 1, (Toronto: University of Toronto Press, 1984), 816-818.
152. Nina Bulavyts'kyi, "Embroidery," in *Ukraine. A Concise Encyclopedia* (Clifton, N.J.: Ukrainian Orthodox Church of the U.S.A., 1988), 244-246.
153. Maria Kutsenko, *Ukrainian Embroideries from Collection and Designs of Maria Kutsenko* (Melbourne: Spectrum, 1977)
154. Ivanna Zelsky, *Ukrains'ka vyshyvka* (Winnipeg-Toronto: (the author) 1978); 2nd rev. ed., 1981.
155. *Ukrains'ki vyshyvky. Ukrainian Embroidery* (Toronto: Our Heritage and Tradition, Ukrainian Catholic Women's League, Toronto Eparchy, 1982).
156. Tanya Diakiw O'Neill, *Ukrainian Embroidery Techniques. Ukrains'ki stiby* (Mountaintop, Pa.: STO Publications, 1984), 158 p.
157. Raisa Zakharchuk-Chuhai, *Ukrains'ka narodna vyshyvka: Zakhidni oblasti Ukrainy*, (Kyiv, Naukova dumka, 1988), 192 p.
158. Tet'iana Kara-Vasyl'ieva, "Biohrafiiia ukrains'koi vyshyvky" *Nauka i suspil'stvo* no. 1 (1988).

ETHNOGRAPHIC MAP OF UKRAINE

0 100 Miles
0 100 Kilometers

ETHNOGRAPHIC REGIONS

Shown on map above in color, and indicated by number

Dnipro region:	9. Hutsul region
1. Kyiv area	10. Boiko region
2. Poltava area	11. Zakarpattia
3. Chernihiv area	12. Lemko region
4. Kharkiv area	13. Yavoriv region
5. Podillia region	14. Sokal' region
6. Northern Bukovyna	15. Pidliashshia region
7. Polissia	16. Kholm region
8. Volyn' region	17. Region of many influences

ДОБРОДІЇ ВИДАННЯ
LIST OF PATRONS

КАНАДА

СВУЖО.....	дол. 5,000.00	Дроздовська С., Едмонтон, Альта.....	100.00
Колявський Данило, Редватер, Альберта.....	5,000.00	Кунда В., Едмонтон, Альта.....	100.00
Горбань М., Торонто, Онт.....	1,000.00	Терлешкі О. Ю., Торонто, Онт.....	100.00
Малицька І., Торонто, Онт.....	1,000.00	Сенишин Г., Монреаль, Кве.....	100.00
Кредитова Кооператива Північного Вінніпегу.....	500.00	Турченко, І., Монреаль, Кве.....	100.00
Українська Національна Кредитова Спілка, Монреаль, Кве.....	500.00	Манастирська О., Едмонтон, Альта.....	50.00
Група Сеньйорок „Наша Спадщина”, при Торонтонській Епархіяльній Управі ЛУКЖ.....	500.00	Ткачук М., саскатун, Саск.....	50.00
Фундація „Прометей”, Торонто, Онт.....	500.00	ЛУКЖ при парафії св. Михаїла, Нанаймо, Б.К.....	50.00
Крайова Управа ЛУКЖ, Едмонтон, Альта.....	300.00	Падик О., Торонто, Онт.....	50.00
Лучків Володимира, Торонто, Онт.....	300.00	Баран А. М., (в пам'ять С. Савчук і С. Пушкар).....	50.00
Об'єднана Українська Кредитова Спілка, Гамільтон, Онт.....	250.00	Гурток Прихильниць СВУЖО в Монреалі в пам'ять О. Квітовського.....	45.00
Груток Прихильниць СФУЖО, Монреаль, Кве.....	250.00	Мартіндейл, Вінніпег, Ман.....	35.00
Вілора Л. Ошава, Онт.....	250.00	Лебідь А., Монреаль, Кве.....	30.00
Шкреметка-Негріч Н. Вінніпег, Ман.....	250.00	ЛУКЖ в Еріксон, Ман.....	25.00
Баран А. М., Саскатун, Саск.....	250.00	ЛУКЖ у Порт Альверні, Б. К.....	25.00
Ковальська О., Торонто, Онт.....	200.00	Онишук П., Непін.....	25.00
Максимеш Е., Торонто, Онт.....	150.00	Борис Д., Вінніпег, Ман.....	25.00
Вербицька Е., Торонто, Онт.....	150.00	ЛУКЖ у Росбурн, Ман.....	25.00
Залозецька С., Вінніпег, Ман.....	150.00	Звонок С., Монреаль, Кве.....	25.00
Суховерська І., Едмонтон, Альта.....	120.00	Балицька Б., Монреаль, Кве.....	25.00
ЛУКЖ св. Юрія, Саскатун, Саск.....	100.00	Климків Й., Вінніпег, Ман.....	25.00
ЛУКЖ Відділ Другий, при церкві св. Духа, Гамільтон, Онт.....	100.00	Лучак, Е., Гамільтон, Онт.....	25.00
ЛУКЖ при парафії св. Петра і Павла, Скарборо, Онт.....	100.00	Рошко О., Гамільтон, Онт.....	25.00
ЛУКЖ при парафії св. Кирила і Методія, Ст. Катеринс, Онт.....	100.00	Долішна М., Ст. Катеренс, в пам'ять О. Квітовського.....	25.00
Калимін М., Торонто, Онт.....	100.00	Нагніт, Д., Савт Гемптон, Онт. в пам'ять М. Мудрик.....	25.00
Зорич Я., Торонто, Онт.....	100.00	Гудуляк М., Ванкувер, Б.К.....	20.00
Долішна М., Ст. Катеринс, Онт.....	100.00	Іванусів І., Едмонтон, Альта.....	20.00
Носик І., Торонто, Онт.....	100.00	Бучок М., Гамільтон, Онт.....	20.00
Гарас С., Ст. Катеринс, Онт.....	100.00	Кривокульська Л., Гамільтон, Онт.....	20.00
Вахнянин Л., Вестон, Онт.....	100.00	Литвин Г., Гамільтон, Онт.....	20.00
Коморовські І. А., Торонто, Онт.....	100.00	Копач О. д-р, Торонто, Онт.....	20.00
Грод Я. д-р, Кіндерслей, Саск.....	100.00	Пеленська Н., Монреаль, Кве.....	20.00
Вовк Л. С., Саскатун, Саск.....	100.00	Клобукар А., Торонто, Онт.....	20.00
Український Культурний Комітет, при Українській Католицькій Парафії в Йорктоні, Саск.....	100.00	Гробельська Ю., Наягара Фолс, Онт.....	15.00
ЛУКЖ при парафії Св. Михаїла, Вінніпег, Ман.....	100.00	Басараба Г., Гамільтон, Онт.....	15.00
ЛУКЖ при парафії Пресвятої Богородиці, Вінніпег, Ман.....	100.00	Козак Д., Ляшін, Кве.....	10.00
ЛУКЖ при парафії св. Петра і Павла, Вінніпег, Ман.....	100.00	Копачівська О., Гамільтон, Онт.....	10.00
Ст. Базіс Юкренієн Ленгвідж Артс Сосаєті, Едмонтон, Альта.....	100.00	Мороз З., Гамільтон, Онт.....	10.00
Хоптяни Х., Вінніпег, Ман.....	100.00	Чорнейко А., Гамільтон, Онт.....	10.00
ЛУКЖ при парафії Св. Миколая, Вінніпег, Ман.....	100.00	Ганас М., Гамільтон, Онт.....	10.00
ЛУКЖ при парафії св. Андрея, Вінніпег, Ман.....	100.00	Дякунчак Х., Гамільтон, Онт.....	10.00
Троян О. Г. д-р, Міссісага, Онт.....	100.00	Яремко А., Гамільтон, Онт.....	10.00
Конасевич З., Етонія, Саск.....	100.00	Гримак Н., Гамільтон, Онт.....	10.00
Кредитова Спілка Вінніпег Північ, Вінніпег, Ман.....	100.00	Фесяк С., Гамільтон, Онт.....	10.00
Максимів О., Торонто, Онт.....	100.00	Ганкевич О., Гамільтон, Онт.....	10.00
ЛУКЖ, Ігуна, Саск.....	100.00	Броднед Д., Гамільтон, Онт.....	10.00
Мазуренко Г., Торонто, Онт.....	100.00	Перожак С., Гамільтон, Онт.....	10.00
Патсон Н. К., Вінніпег, Ман.....	100.00	Селемба Я., Гамільтон, Онт.....	10.00
Микитюк М. О., Агінкорт, Онт.....	100.00	Дусанівська О., Гамільтон, Онт.....	10.00
Кредитова Спілка св. Йосафата, Торонто, Онт.....	100.00	Романишин А., Гамільтон, Онт.....	10.00
Чайковська Л., Вінніпег, Ман.....	100.00	Максим Л., Гамільтон, Онт.....	10.00
Куць Л., Едмонтон, Альта.....	100.00	Пяста О., Ігуна, Саск.....	10.00
Стечишин С., Саскатун, Саск.....	100.00	Прошів С., Торонто, Онт.....	10.00
		Аронсець, О., Едмонтон, Альта.....	10.00
		Миндюк Ф., Торонто, Онт.....	10.00

АМЕРИКИ

Даниленко Н., Філядельфія, Па.....	2,550.00	Гасцька О., Бронкс, Н. Й.	100.00
Кий Л. А., Веллінгтон, Па.....	2,550.00	Паньків О., Черрі Гил, Н. Й.	100.00
Барабах М., Коншоґоґен, Па.....	2,500.00	Мельничук Т., Філядельфія, Па.....	100.00
Стахів М., Мідлесекс, Н.Дж.	1,500.00	Кмеґа Н., Йонкерс, Н. Й.	100.00
Бурачинська Л., Філядельфія, Па.....	1,196.00	СУА — Відділ 19, Трентон, Н. Дж.	100.00
Український Народний Союз, Джерзі Ситі.....	1,000.00	Фараонів Б. О., Трентон.....	100.00
СУА — Відділ 90, Філядельфія, Па.	1,000.00	Савчак М., Бруклін, Н. Й.	100.00
Федеральна Кооператива Ньюарк, Н. Дж.	1,000.00	СУА — Відділ 11, Трентон, Н. ДЖ.	100.00
Вокер А., Дітройт, Міч.	1,000.00	Филипчак-Дибко І., Пасейк, Н. Дж.	100.00
Ратич І. М., Едісон, Н.ДЖ.	1,000.00	Дутко І., Д.Д.С., Воррен, Міч.	100.00
Окружна Управа СУА, Нью-Йорк, Н.Й.	500.00	Салізньок Ю., Рашвіл, Н. Й.	100.00
Тритяк О., Аллентовн, Па.	500.00	Терльський А., Мт. Роконно, Ра.	100.00
Українська Кредитова Кооператива, Філядельфія, Па.	500.00	Кредитова Кооператива „Сума”, Йонкерс, Н. Й.	100.00
Гиняньскі І. Д., Грінвіл, Дел.	500.00	Лемішка Л., Балтімор, Мд.....	100.00
Українська Федеральна Кредитова Кооператива, Чікоґо, Іл.	350.00	Українська Католицька Дієцезія, Парма, Ога.....	100.00
Гриців Л. Т., Винкот, Па.	300.00	Шиприкєвич о., Філядельфія, Па.	100.00
СУА — Відділ 13, Гленсайд, Па.	250.00	Українська Кредитова Кооператива „Самопоміч”, Гартфорд, Кон.	100.00
Українська Кредитова Сплка, Філядельфія, Па.	250.00	Процюк О., Нью-Йорк, Н. Й. в пам'ять чоловіка Стефана.....	100.00
Федеральна Кредитова Кооператива „Самопоміч”, Джерзі Ситі.....	250.00	Громницька Е., Мінеаполіс, Мін.	100.00
Український Братський Союз Амарики, Скрентон, Н.Дж.	250.00	Мацьків А., Черрі Гил, Н. Й.	100.00
Куровицька І., Нью-Йорк, Н.Й.	250.00	Стецьків Н., Танаванда, Н. Й.	100.00
СУА — Відділ 91, Бетґегем, Па.	250.00	Кривуська Г., Філядельфія, Па.	100.00
Українська Православна Кредитова Сплка, Нью-Йорк, Н. Й.	250.00	Дигдало Р., Воррен, Міч.	100.00
Миколайська О., Черрі Гил, Н.Дж.	250.00	Бурачинський Р. М., Сільвер Спрінґ, Мд.	100.00
Сороханюк Д., Пенсаукен, Н. Дж.	250.00	Українська Культурний Фонд св. Марії, Нью Брітан, Кон.	100.00
Олеарчик Р., Черрі Гил, Н. Дж.	250.00	Мусаковська О., Ірвінгтон, Н. Дж.	100.00
Ляджоя Л., Вурґіс, Н. Дж.	250.00	Витанович Д., Берклей Гайтс, Н. Дж.	100.00
Селф Реліанс Федерол Кредіт Юніон, Балтімор, Мд.	200.00	Лукіянович Н. М., Філядельфія, Па.....	100.00
Федеральна Кредитова Кооператива „Самопоміч”, Ньюарк.....	200.00	Волчук Р., Джерсі Ситі, Н. Дж.	100.00
Українська Кредитова Сплка в Рочестері, Н. Й.	200.00	Федак, Д., Елкінс парк, Па.....	100.00
СУА — Відділ 59, Балтімор, Мд.	200.00	Зелінська Є., Філядельфія, Па.....	100.00
Онуферко Л., Філядельфія.....	200.00	Кострубняк Д., Балтімор, Мд.	100.00
Федеральна Кредитова Сплка „Самопоміч”, Н. Дж.	200.00	Владика Василь Лостен, Стенфорд, Кон.....	100.00
СУА Вашінґтон.....	150.00	Жмуркевич М., Філядельфія, Па.....	100.00
Климишин У., Мт. Плезант, Міч.....	150.00	Романовська Н., Балтімор, Мд.....	100.00
Горбачевські Я., Стенфорд, Кон.....	150.00	Пазуняк, Н., Вілмінґтон.....	100.00
Кормелюк Н., Вашінґтон.....	135.00	Стратієнко А., Філядельфія, Па.....	100.00
Кравченюк, О., Вілкінс Бері, Па.....	125.00	Гладка Л., Савс Орендж, Н. Дж.....	100.00
Жмуркевич М., Філядельфія, Па.....	100.00	СУА — Відділ 20, Філядельфія, Па.....	100.00
Корнюк С., Філядельфія, Па.....	100.00	Сердюк В., Трентон, Н. Дж.....	100.00
Лазор Х., Страдфорд, Н. Дж.....	100.00	Барагура В., Вудґейвен, Н. Й.....	100.00
СУА — Відділ 17, Міямі Біч, Фло.....	100.00	Боярська І., Неровсбург Н. Й.....	125.00
Ракуш І., Міямі Біч, Фло.....	100.00	Кузич Д., Трентон, Н. Дж.....	70.00
Цегельська В., Міямі Біч, Фло.....	100.00	Пушкар, В., Філядельфія, Па.....	50.00
Ковальчук М. О. Міямі Біч, Фло.....	100.00	Юрчинська Н., Філядельфія, Па.....	50.00
Гарасим В., Купер Ситі, Фло.....	100.00	СУА — Відділ 29, Елізабет, Н. Дж.....	50.00
Сохор М. Я., Міямі Біч, Фло.....	100.00	СУА — Відділ 28, Ньюарк, Н. Дж.....	50.00
Трач І., Норт Міямі, Фло.....	100.00	Кліш В., Філядельфія.....	50.00
Трач А., Норт Міямі, Фло.....	100.00	Турченюк Х., Філядельфія, Па.....	50.00
Бережницька С., Філядельфія, Па.....	100.00	Стадниченко Л., Ебінґтон.....	50.00
Городинська В., Брайтон, Міч.....	100.00	Бутович Т., ля Верне, Ка.....	50.00
Андрусак М., Воррен, Міч. (в пам'ять мужа Ілля).....	100.00	Жмуркевич С., Філядельфія, Па.....	50.00
Панчук Я., Чікаґо, Ілл.....	100.00	Бальцька Н., Чікаґо. Ілл.....	50.00
Руснак І., Рочестер, Н. Й.	100.00	Маланчук О., Черрі Гил, Н. Й.....	50.00
Глинянська К., Вілмінґтон, Дел.....	100.00	Балтарович М., д-р, Воррен, Мі.....	30.00
Кредитова Сплка „Будучність” в Дітройті, Детройт, Мі.....	100.00	Швед Б., Філядельфія, Па.....	30.00
Томич Я., Ютика, Н. Й.....	100.00	Колодчин Л., Воррен, Міч.....	30.00
		Кузмінська Г., Вілліамсавн, Н. Дж.....	30.00
		Зубаль М., Валлінґфорд.....	30.00
		Панчак Б., Пенсаукен, Н. Дж.....	25.00

Романів В. З., Філядельфія, Па.	25.00	Головка І., Філядельфія, Па.,.....	10.00
Чайковська Л., Філядельфія, Па.	25.00	Осадца Б., Філядельфія, Па.,.....	10.00
СУА — Відділ 4, Ньюбрансвік, Н. Дж.	25.00	Квашинська Н., Філядельфія, Па.,.....	10.00
СУА — відділ 70, Пасейк, Н. Дж.	25.00	Білозор М., Філядельфія, Па.,.....	10.00
Михайлів, Б., Бетлегем, Па.	25.00	Михайлів В., Філядельфія, Па.,.....	10.00
Костюк, Г., Трентон, Н. Дж.	25.00	Бук, Л., Філядельфія, Па.,.....	10.00
Притула А., Балтімор, Мд.	25.00	Кондрат, М., Четенгем, Па.,.....	10.00
Мриглоцька Л., Ярдвін, Н. Дж.	25.00	Цегельська О., Бетлегем, Па.,.....	10.00
Самотулка Д., Сомервіл, Н. Дж.	25.00	Левицька С.	10.00
Цегельська Н.,	25.00	Гнатик О., Ірвінгтон, Н. Дж.	10.00
Стефанишин М., Ворм Мінерал Спрінг, Фло.	25.00	Любинська А.,	10.00
Шиприкевич І., Вантаг, Н. Й.	25.00	Яців Л.,	10.00
Крамарчук І., Джерсі Ситі, Н. Дж.	25.00	Дражевська Л., Нью-Йорк, Н. Й.	10.00
Падох І., Нью-Йорк, Н. Й.	25.00	Іващенко М., Балтімор, Мд.	10.00
Татунчак Н., Філядельфія, Па.	25.00	Ференцевич Р., Арлінгтон, Ва.	10.00
Кульчицька Х., Сіннамінсон, Н. Дж.	25.00	Василик М., Нью-Йорк, Н. Й.	10.00
Скорецька Г., Нью-Йорк, Н. Й.	25.00	Хілько, В., Клементон, Н. Дж.	10.00
Филипчак І., Пасейк, Н. Дж.	25.00		
СУА — Відділ 90, Філядельфія, Па.	20.00		
СУА — Відділ 67, Філядельфія, Па.	20.00		
Пальчук-Гарріс А., Філядельфія, Па.	20.00		
Горбачевська Д., Філядельфія, Па.	20.00		
Оранська Н., Філядельфія, Па.	20.00		
Кушнір І., Філядельфія, Па.	20.00		
Бойцун А., Філядельфія, Па.	20.00		
Яцкевич Л., Філядельфія, Па.	20.00		
Морозевич О., Лейквуд, Па.	20.00		
ДеБлю М. О., Стоктон, Н. Дж.	20.00		
Одежинська О., Колорадо Спрінг, Ко.	20.00		
Снігура Е., Балтімор, Мд.	20.00		
Самутин Г., Балімор, Мд.	20.00		
Процик Л., Спрінгфілд.	20.00		
Демчишин М., Рарітан, Н. Дж.	20.00		
Вайда Н., Філядельфія, Па.	20.00		
Рейнарович М., Бруклін, Н. Й.	20.00		
Олійник Я., Фінікс, Аріз.	10.00		
Михайлів В., Філядельфія, Па.	10.00		
Сендзік П., Філядельфія, Па.	10.00		
		АНГЛІЯ	
		Гавриш І. Р., Лондон.	100.00
		ОУЖ, Брадфорд.	55.43
		НІМЕЧЧИНА	
		ОУЖ, Віфдділ ГанOVER.	100.00
		НІДЕРЛЯНДИ	
		Бібліотека в Роттердамі.	20.00
		ФРАНЦІЯ	
		Піснячевська О., Париж.	1,216.40

